

ร่างรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์
ชุดโครงการประเมินสถานภาพไทศึกษา

เอกสารหมายเลข 10

ประวัติศาสตร์

รัตนพร เศรษฐกุล

เอกสารประกอบการประชุม

เสนอผลการวิจัยชุดโครงการประเมินสถานภาพไทศึกษา

จัดโดย สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

วันที่ 18-19 มิถุนายน 2541

ณ ห้องประชุมอาคารสถาบัน 3 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**ร่างรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์
ชุดโครงการประเมินสถานภาพการศึกษา**

เอกสารหมายเลข 10

ประวัติศาสตร์

รัตนพร เศรษฐกุล

**เอกสารประกอบการประชุม
เสนอผลการวิจัยชุดโครงการประเมินสถานภาพการศึกษา
จัดโดย สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
วันที่ 18-19 มิถุนายน 2541
ณ ห้องประชุมอาคารสถาบัน 3 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การประเมินสถานภาพไทศึกษา: ประวัติศาสตร์

โดย

รัตนพร เศรษฐกุล

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

๒๕๔๐

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ชื่อเรื่อง	การประเมินสถานภาพไทศึกษา: ประวัติศาสตร์
ชื่อผู้วิจัย	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัตนพร เศรษฐกุล ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ
แหล่งทุน	ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยประจำปี งบประมาณ ๒๕๔๐
วัตถุประสงค์	เพื่อศึกษาเนื้อหาสาระของงานศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ไท วิเคราะห์ ความรู้อัตลักษณ์ของงานศึกษา ดีความ ประเมิน และสังเคราะห์สถานภาพ ไทศึกษา ในสาขาประวัติศาสตร์ เพื่อพัฒนาชุดโครงการวิจัยในอนาคต
วิธีการวิจัย	สำรวจและจัดกลุ่มงานศึกษาประวัติศาสตร์ไท ศึกษาวิเคราะห์งานศึกษา ชิ้นสำคัญๆ เน้นศึกษากรอบความคิด ทฤษฎี ทิศทางการศึกษา ประเด็นคำ ถามหลัก และสังเคราะห์ผลงานศึกษาด้วยการนำผลของการศึกษาในหัว ข้อเดียวกันมาทำการวิเคราะห์อย่างมีระบบเพื่อศึกษาหาความสัมพันธ์ของ ผลงานดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อเชื่อมโยงแนวคิดของนักวิจัยหรือผู้ศึกษาเข้าด้วย กันและสร้างภาพรวมของงานศึกษาด้านประวัติศาสตร์ไท
ระยะเวลา	ตั้งแต่วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๔๐-๓๑ พฤษภาคม ๒๕๔๑

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยพบว่ามีงานศึกษาประวัติศาสตร์ไทจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูป
บทความทั่วไป งานเขียนประวัติศาสตร์ไทที่เผยแพร่ในปัจจุบันเท่าที่ค้นหาได้ในประเทศไทยและ
การติดต่อกับต่างประเทศ มีลักษณะที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับมาตรฐานทางการศึกษาประวัติ
ศาสตร์ในประเทศนั้นๆและสภาพการณ์ภายในประเทศนั้นๆเช่นกัน นักวิชาการต่างประเทศเช่น
ชาวตะวันตกและชาวญี่ปุ่นจะมีการศึกษาที่เป็นระบบ มีหัวข้อการศึกษาที่ชัดเจนและมีความ
พยายามที่จะกำจัดอคติทางวิชาการ ในขณะที่นักประวัติศาสตร์ที่เป็นปัญญาชนท้องถิ่นมักมีแรง
ผลักดันของความรู้สึกเชื้อชาตินิยมในการศึกษาและนำเสนอประวัติศาสตร์ และวัตถุประสงค์ของ
การศึกษานั้นจะเน้นการสร้างความรู้สึกเชื้อชาตินิยมเพื่อผลทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม
อย่างไรก็ตามงานศึกษาประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาทั้งหมดนั้น ไม่ได้มุ่งเพื่อการสร้างองค์ความรู้แต่
เพียงอย่างเดียวแต่มักมีวัตถุประสงค์ทางการเมืองหรือมุ่งผลประโยชน์อื่น ๆ ด้วย

แนวโน้มในปัจจุบันของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย คือ การศึกษาอย่างลึกซึ้ง เป็นระบบตามแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์แบบใหม่ อย่างไรก็ตามในขณะนี้ยังไม่มีงานเขียนงานประวัติศาสตร์ที่สมบูรณ์ออกมา งานส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเฉพาะหัวข้อ ปรากฏในรูปของบทความทางวิชาการที่ต้องการการพัฒนาหรือศึกษาให้ลึกซึ้งต่อไป

ข้อเสนอแนะ

หัวข้อในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยที่ยังขาดการศึกษาอย่างลึกซึ้งและควรได้รับการสนับสนุน ได้แก่

๑. หัวข้อประวัติศาสตร์ไทยโดยรวม (History of the Tai Peoples) เป็นการศึกษาพัฒนาการของรัฐไทยโดยรวมทั้งหมด เพื่อเสนอองค์ความรู้ ข้อมูลที่สมบูรณ์ ใช้วิธีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ นำเสนอ ภาพรวมของรัฐไทย โดยเน้นให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทยหรือคนไทยทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เปรียบเทียบการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงของรัฐไทยในยุคสมัยต่างๆ ตั้งแต่กำเนิดของรัฐไทยจนถึงปัจจุบัน
๒. หัวข้อประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย มีการศึกษาน้อยมากในหัวข้อนี้ ทั้งๆที่เป็นหัวข้อที่น่าสนใจสามารถสืบสาวไปถึงกำเนิดของรัฐไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งไทมาและไทใหญ่ ซึ่งมีที่ตั้งอยู่เรียงรายตามเส้นทางการค้าระหว่างจีนกับอินเดีย หรือแม้แต่อาณาจักรล้านนาก็เกิดขึ้นเนื่องจากปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจการค้า การศึกษาถึงพัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของรัฐไทยในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ที่มีการปรับเปลี่ยนจากระบบเศรษฐกิจแบบเลี้ยงดูตนเองเป็นระบบทุนนิยมแบบตะวันตกก็จะมีประโยชน์อย่างยิ่งในการที่จะทำความเข้าใจถึงปัญหาทางเศรษฐกิจที่กลุ่มไทได้รับในปัจจุบันนี้
๓. หัวข้อประวัติศาสตร์สังคมไทย ศึกษาเฉพาะกลุ่มหรือศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม หรือศึกษาให้เห็นภาพรวมของกลุ่มไททั้งหมด เน้นการศึกษาโครงสร้างทางสังคม ชนชั้นในสังคม บทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นเนื่องจากการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาในยุคของความทันสมัย

ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทยสมควรได้รับการสนับสนุนให้ทำการวิจัยภาคสนามเพื่อแก้ปัญหาคำจำกัดในการใช้ข้อมูล ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ งานประวัติศาสตร์ไทยที่ผ่านมายังจำกัดการใช้ข้อมูลจากเมืองแม่หรือเอกสารราชการจากส่วนกลาง ทำให้ผู้ศึกษาถูกครอบงำทางด้านความคิดและการตีความ การใช้เอกสารพื้นเมืองหรือท้องถิ่นยังมีน้อยและยังขาดข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พื้นฐานความรู้ความเข้าใจที่ไม่พอเพียงทำให้เกิดการตีความที่ผิดพลาดได้ ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทยจึงจำเป็นต้องเดินทางไปเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยตนเอง เพื่อสามารถใช้เวลาและความสำคัญกับเอกสารพื้นเมืองและแหล่งข้อมูล

บุคคลให้มากกว่าเดิม ผู้ศึกษาจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในภาษาถิ่นที่ตนเองศึกษาอย่างดีด้วยเช่นกัน

การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยยังควรได้รับการสนับสนุนเพราะจำนวนงานศึกษาที่ได้นำเสนอไปแล้วอย่างมากมายนั่น ไม่ได้มีคุณภาพที่พอเพียง เป็นเพียงงานสำรวจเบื้องต้นเป็นส่วนใหญ่ เช่น ประวัติศาสตร์ของไทยในพม่า ไทยบางกลุ่มในอินเดีย ในส่วนงานที่มีการศึกษาละเอียดลึกซึ้งไปแล้วเช่น ไทยในประเทศไทยและไทยในประเทศจีนนั้นยังสามารถที่จะศึกษาในมุมมองที่แตกต่างออกไป หรือศึกษาจากข้อมูลใหม่ๆที่ยังไม่ได้มีการสำรวจอีกมากมาย

บทนำ

หลักการและเหตุผล

การศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทได้รับความสนใจอย่างมากในรอบทศวรรษที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน มีนักวิชาการจำนวนมากที่ยังต้องการค้นคว้ากำเนิดของคนไทยให้เป็นที่เป็นที่ประจักษ์ เมื่อไม่สามารถจะหาคำตอบจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่อยู่ในเมืองไทยและเกี่ยวกับคนไทย จึงหันไปศึกษาประวัติศาสตร์และเรื่องราวที่เกี่ยวกับคนไทที่ไม่ได้อยู่ในเมืองไทย หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทบางกลุ่มเช่น ไทใหญ่ ไทลื้อ และไทเขิน ระบุถึงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับคนไทหรือไทยในประเทศไทย หรือแม้กระทั่งกล่าวถึงประวัติศาสตร์ยุคต้นๆ ของคนไทและไทย เช่น หลักฐานประวัติศาสตร์ลื้อที่ระบุถึงเหตุการณ์ในอาณาจักรล้านนาสมัยราชวงศ์มังรายซึ่งไม่เคยปรากฏในคัมภีร์ใบลานหรือเอกสารอื่นใดของล้านนา ตำนานดึกดำบรรพ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทหลายกลุ่มกล่าวถึงกำเนิดของมนุษย์ของรัฐโดยใช้สัญลักษณ์ที่ยากแก่การเข้าใจ อย่างไรก็ตามการศึกษาประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทนอกจากจะทำให้ได้องค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์นั้นโดยเฉพาะแล้ว ยังสามารถให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับไทกลุ่มอื่นๆ และทำให้เห็นภาพรวมของประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไททั้งหมดได้

งานศึกษาในรูปของงานเขียนและงานวิจัยทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทนั้นมีอยู่แล้วจำนวนหนึ่ง แต่ยังไม่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย นอกจากงานที่ผลิตขึ้นในประเทศไทยแล้วยังมีงานที่พิมพ์เผยแพร่ในต่างประเทศทั้งในรูปบทความ หนังสือเล่ม งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ งานเขียนและงานวิจัยเหล่านี้สามารถแสดงถึงกรอบความคิดของผู้เขียน อิทธิพลของสภาพการแวดล้อม ตลอดจนพื้นฐานทางภูมิปัญญา การศึกษาวิเคราะห์งานเหล่านี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัยประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไท เป็นการขจัดความซ้ำซ้อนในการวิจัย แพร่ขยายแนวทางการศึกษาใหม่ๆ และเพิ่มเติมองค์ความรู้ให้กว้างขวางในส่วนที่ขาดหายไป

วัตถุประสงค์

๑. ศึกษางานเขียนและงานวิจัยทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไท
๒. จัดกลุ่มหรือประเภทของงานเขียนและงานวิจัยทางประวัติศาสตร์ให้ชัดเจน
๓. ศึกษาแนวทางและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไท
๔. วิเคราะห์งานเขียนและงานวิจัยทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไท
๕. สรุปผลและเสนอภาพรวมขององค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไท

ที่มีอยู่ในปัจจุบัน

ขอบเขต ชนชาติไทตามความเข้าใจทั่วไป คือ กลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลไท อาศัยอยู่ในประเทศไทยและประเทศใกล้เคียง ในทางภาษาศาสตร์ได้แบ่งกลุ่มคนไทยเป็น ๓ กลุ่มใหญ่ด้วยกัน คือ¹

๑.ไทสาขาคะวันตเฉียงใต้(Southwestern Tai) ได้แก่ ไทย(Thai) ลาว(Lao) ญ้อ(Nyo) ไย้(Yooi) กะเลิง(Kaloeang) ผู้ไท(Phu Tai) พวน(Phuan) ไทขาว(White Tai) ไทดำ(Black Tai) ไทแดง(Red Tai) ไทเผิง(Tai Phoeng) ไทเม้ย(Tai Moei) ไทยวน(Tai Yuan) ไทเขิน(Tai Khoen) ไทหลวงหรือไทใหญ่(Tai Laung of Tai Yai) ไทเหนือ(Tai Nua) ไทเห่ว(Tai Heu) ไทจ้ง(Tai Jang) ไทเฮล่าย(Tai Eulai) ไทจุง(Tai Jung) ไทยา(Tai Ya) ไทปายี(Tai Payi) ไทลื้อ(Tai Lue) ไทอาหม(Tai Ahom) ไทพ่าเก(Tai Phake) ไทคำตี้(Tai Kamti) ไทคำยาง(Tai Kamyang) ไทฮ้ายตัน(Tai Aiton) ไทรง(Tai Rong) ไทคัง(Tai Khang) ไทกวน(Tai Kuan) ไทปาว(Tai Pao) ไทเหื่อง(Tai Yueang) และไทกะเลิบ(Tai Kaloep)

๒.ไทสาขากลาง(Central Tai) ได้แก่ จ้วงใต้(Southern Zhuang) ญ่(Thu) ไท้(Tho) หมี่ไตหรือมะตะ(Mitai or Mata) นง(Nong) นุง(Nung) ไทโล(Tai Lo) ไทลาหรือไทหมอน(Tai La or Tai Mawn) ไทน้ำ(Tai Nam) ผู้ไต(Phu Tai) ผู้มิน(Phu Min) และเกาสัน(Caolan)

๓.ไทสาขาเหนือ(Northern Tai) ได้แก่ จ้วงเหนือ(Northern Zhuang) ฝู้ไย้(Phu Yai) ฝู้ยี้(Pu Yi) ฝู้ชา(Pu Sha) ไทแมน(Tai Maen) ฝู้โตหรือคนโต(Pu To or Kon To) ย้อย(Dioi) แสก(Saek) และญั่ง(Nhang)

นอกจากกลุ่มที่เรียกชื่อว่าไทโดยตรงแล้วยังมีกลุ่มอื่นๆที่มีความสัมพันธ์ทางเชื้อสายกับคนไทยตามที่นักภาษาศาสตร์กำหนดเอาไว้ เช่น กลุ่มก้า-ฮุย กลุ่มกะได และกลุ่มที่ยังไม่มีการแบ่งแน่นอนว่าจะอยู่กลุ่มใดในสามกลุ่มข้างต้น²

ในงานวิจัยนี้จะเน้นการศึกษาประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่สำรวจพบว่า มีงานศึกษาอย่างลึกซึ้ง คือ ไทใหญ่ ลื้อ อาหม และยวน(ล้านนา) จะเห็นได้ว่างานศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่จะเน้นกลุ่มไทที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เคยมีสถานภาพเป็นอาณาจักร หรือรัฐอิสระ มีวัฒนธรรมความเจริญของตนเอง ไทกลุ่มเล็กๆหรือกลุ่มที่อยู่ภายใต้การปกครองของชาติอื่นแม้ว่าจะมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนานพอๆกันก็จะไม่ปรากฏการศึกษาทาง

¹ธีรพันธ์ เหลืองทองคำ, "ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไท-กะได" เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง การวิจัยเอกสารเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ไท-กะได ณ ห้องประชุม ๑ ชั้น ๓ อาคารพระราชปรีชาไพบรณีย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

²ทองแถม นาถจำนง, "คนไทในจีนโดยสังเขป" เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง คนไทนอกประเทศ พรมแดนความรู้ ณ อาคารอุบลเรืองสุวรรณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันที่ ๒๔-๒๕ มกราคม ๒๕๕๒, หน้า ๒๕-๓๐.

ประวัติศาสตร์ที่เป็นเอกเทศ มักจะเป็นการศึกษาทางด้านมานุษยวิทยาและภาษาศาสตร์มากกว่า เช่น จ้วง ไทดำ ไทขาว ไทแดง ฯลฯ

ขั้นตอนและวิธีดำเนินงาน งานวิจัยนี้มุ่งศึกษางานเขียนและงานวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไท โดยจะวิเคราะห์ถึงแนวทางการศึกษา ประเด็นหลักในการศึกษาและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา ขอบเขตและความสัมพันธ์ของการศึกษา โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

- ๑.สำรวจงานเขียนและงานวิจัยทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทจากแหล่งต่างๆ
- ๒.แบ่งกลุ่มงานเขียนและงานวิจัย
- ๓.วิเคราะห์ ตีความ และประเมินผลงานการศึกษา
- ๔.สังเคราะห์และสรุปผลรวมของงานวิจัย

ในศึกษาวิจัยสถานภาพของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทจะแบ่งกลุ่มออกเป็น ๔ กลุ่มใหญ่ๆ คือ ประวัติศาสตร์ไทในประเทศพม่า ประวัติศาสตร์ไทในประเทศจีน ประวัติศาสตร์ไทในประเทศอินเดีย และประวัติศาสตร์ไทในประเทศไทย โดยจะดเว้นไม่ศึกษาโดยละเอียดถึงไทกลุ่มอื่นๆ ที่ยังไม่ได้มีงานศึกษาทางประวัติศาสตร์ที่ชัดเจน แม้ว่าจะมีการกล่าวถึงประวัติศาสตร์บ้างในการศึกษาทางมานุษยวิทยาก็ตาม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.เห็นทิศทางและแนวโน้มการศึกษาประวัติศาสตร์ไท
- ๒.เผยแพร่ผลงานที่มีการศึกษาแล้ว
- ๓.ป้องกันการซ้ำซ้อนของงานวิจัย
- ๔.ส่งเสริมการศึกษาวิจัยในหัวข้อที่ยังไม่ได้รับการศึกษาหรือยังไม่สมบูรณ์

บทที่ ๑

ศึกษาประวัติศาสตร์ไทย: ใคร อย่างไร และทำไม

กลุ่มผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทย

การใช้วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์เพิ่มเติมได้ไม่มากนัก เพราะคนไทยเพิ่งมีวรรณกรรมลายลักษณ์อักษรเมื่อประมาณเจ็ดร้อยปีมานี้เอง ก่อนหน้านั้นไม่มีไทกลุ่มใดมีหลักฐานว่าได้มีการใช้ตัวอักษรเขียน นักประวัติศาสตร์ยุคโบราณของไทยต้องอาศัยเอกสารจีนเป็นหลัก นักเขียนยุคต้นๆนิยมสรุปว่า เนื่องจากถิ่นกำเนิดของคนไทยอยู่ในประเทศจีน "...ประวัติศาสตร์ยุคโบราณของอินโดจีน (รวมทั้งไทย) จึงเกี่ยวพันกับประวัติศาสตร์การก่อตั้งอาณาจักรจีนเองด้วย..."¹ อย่างไรก็ตามมีข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์คนไทยทางใต้ของจีนน้อยมากจนอาจถือว่าสับสนและไม่ชัดเจน

เป็นที่น่าสังเกตว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยนั้นดำเนินไปโดยคนอีกหลายกลุ่มนอกจากคนไทย ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในลักษณะที่เป็นสากลและเป็นเชิงวิชาการส่วนใหญ่จะเป็น "คนนอก" มีทั้งกลุ่มนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาและกลุ่มนักค้นคว้าอิสระ ดังนั้นแนวทางหรือกรอบความคิดทางการศึกษาจึงมีความแตกต่างกันในหลายๆประเด็น ผู้ที่ศึกษาประวัติศาสตร์ไทยนั้นสามารถแบ่งคร่าวๆ เป็น ๓ กลุ่มใหญ่ได้แก่ กลุ่มไทย กลุ่มจีนและกลุ่มตะวันตกและญี่ปุ่น การแบ่งเช่นนี้เหมือนเป็นการแบ่งตามเชื้อชาติ แต่หากจะพิจารณาให้ดีแล้วจะเห็นว่าทั้งสามกลุ่มนั้นมีแรงบันดาลใจ ขอบเขต มุมมอง วิธีการศึกษาและข้อสรุปจากการศึกษาที่แตกต่างกันออกไป ในขณะที่เดียวกันก็มีพัฒนาการในการศึกษาที่แตกต่างกันตามยุคสมัยด้วย

กลุ่มผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในประเทศไทย

กลุ่มผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในประเทศไทยในระยะแรกที่สุด คือ กลุ่มขุนนางข้าราชการหรือชนชั้นปกครอง การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยหรือประวัติศาสตร์ของชนชาติไทยเริ่มขึ้นอย่างเป็นหลักเป็นฐานตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อได้มีการสร้างรัฐชาติและพยายามสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางการเมือง ปัญหาทางด้านการเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งลัทธิจักรวรรดินิยมทำให้รัฐบาลไทยต้องพิสูจน์ให้ได้ถึงความสัมพันธ์ทางการเมืองและชาติพันธุ์กับบรรดา "ลาวเฉียง" "ลาวกาว" และลาวอื่นๆที่เคยมีความแตกต่างกับ "ไทยสยาม" อย่างมากในสายตาของ "กรุงเทพ" เพื่อทำให้มหาอำนาจตะวันตกยอมรับอำนาจและความเป็นเจ้าของของไทยเหนือดินแดนอันกว้างใหญ่และอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ

¹ Archibald Ross Colquhoun, *Amongst the Shan* (London: Field & Tour, 1885) , p.xxiii.

ทางภาคเหนือและภาคอีสาน พงศาวดารโยนกเรียบเรียงโดยพระยาประจักษ์กรจักรเป็นตัวอย่างที่ดีของงานไทศึกษาในระยะต้นๆ ที่ได้พยายามหาถิ่นเดิมของคนไทย โดยอ้างตำราต่างประเทศรองรับว่า “...ชนชาติไทยได้ตั้งประเทศเป็นเอกราชในบริเวณแม่น้ำแยงซีเกียง...”¹ ต่อมาลูกจันทน์รุกรานจนต้องหนีมาตั้งถิ่นฐานกระจ่ายกันอยู่ดังที่เห็นในปัจจุบัน พระยาประจักษ์กรจักรยังได้กล่าวถึงชื่อคนไทกลุ่มต่างๆ อาทิ “...ไทยแกน ไทยเทียร ไทยไท่ ไทยโถน ไทยแค ไทยโพ ไทยมน ไทยมอย(คำ) ไทยโม(เมือง) ไทยเชียง ไทยเวียง ไทยเมือง ผู้ไทย(เมืองไทย) จุไทย(เจ้าไทย) ไทยไท่หรือไทยหู่(ไทยท้าว คือ เจ้าไทย) และอื่นๆ...”² ชื่อของกลุ่มไทดังกล่าวจะถูกตั้งตามหลักการแบ่งกลุ่มตามหลักวิชาการสมัยใหม่หรือไม่ก็ตาม แต่ก็แสดงการยอมรับว่ามีคนไทยอยู่หลายพวกหลายกลุ่ม ตั้งหลักแหล่งอยู่ตามดินแดนต่างๆนอกเหนือจากในราชอาณาจักรสยาม หลังจากสมัยรัชกาลที่ ๕ แล้วไทยก็ยิ่งพยายามจะทำให้เกิดความเป็นเอกภาพทางการเมืองและชาติพันธุ์ยิ่งขึ้น การปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงสมัยรื้อนิยมของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยเป็นเครื่องมือของรัฐในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางการเมืองและความภาคภูมิใจในชาติของตนเอง นโยบายและสถานการณ์ทางการเมืองไม่เพียงแต่กำหนดรูปแบบของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในประเทศไทยเท่านั้น ในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ในช่วงทศวรรษที่ ๑๙๕๐-๑๙๖๐ ซึ่งไทยและจีนไม่ได้มีความสัมพันธ์ทางการทูตกัน มีหน้าซำยังมีความขัดแย้งทางอุดมการณ์ทางการเมืองอย่างรุนแรง ความหวาดระแวงทำให้นักวิชาการจีนพยายามเน้นความแตกต่างระหว่างคนไทยในประเทศไทยกับคนไทในประเทศจีน ปฏิเสธว่าอาณาจักรน่านเจ้าไม่ใช่อาณาจักรคนไทยหรือไท ไม่ยอมให้ศึกษาแหล่งกำเนิดของคนไทยโดยเฉพาะทฤษฎีที่ว่าไทยมาจากตอนใต้ของจีน ถึงขั้นที่ว่า “...พยายามแยกแยะว่า คนไต(คือคนไท) กับคนไทย (ไทยสยาม) มีชนชาติเดียวกัน...”³ ทั้งนี้เพื่อตัดขาดความสัมพันธ์หรือข้ออ้างใดๆทางการเมือง

การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยยุคระงักไปแทบจะสิ้นเชิงในช่วงสงครามเย็นเนื่องจากสภาพการสู้รบระหว่างค่ายประชาธิปไตยและค่ายคอมมิวนิสต์ที่ครอบคลุมพื้นที่ๆชนชาติไทอาศัยอยู่ทางตอนใต้ของจีน ตอนเหนือของลาวและเวียดนาม ส่วนพม่าเองปิดประเทศ หลังสงครามเวียดนามแล้วหลายๆประเทศเริ่มเปิดความสัมพันธ์กับประเทศในค่ายคอมมิวนิสต์ ประเทศไทยเริ่มสถาปนาความสัมพันธ์กับประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายก

¹พระยาประจักษ์กรจักร, พงศาวดารโยนก (กรุงเทพฯ แพร่พิทยา, ๒๕๑๕), หน้า ๒๓.

²เล่มเดียวกัน, หน้า ๓๑ พระยาประจักษ์กรจักรเรียบเรียงพงศาวดารโยนกออกเผยแพร่อีกครั้งปีพ.ศ. ๒๕๔๒.

³เจีย แชน จอง, “สถานภาพการศึกษาวัฒนธรรมไทลื้อของวงวิชาการจีน”, การศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไท (กรุงเทพฯ โรงพิมพ์สุธยา, ๒๕๓๘, หน้า ๑๓๐.

รัฐมนตรีได้เดินทางไปประเทศจีน และได้ไปเยือนสิบสองปันนาเป็นคณะแรก ท่านได้บรรยาย
ความประทับใจ ความแปลกใจถึงขั้นพิศวงงงงวยเมื่อไปถึงเชียงรุ่งว่า

...ไปถึงเมืองเชียงรุ่งแล้วจึงได้สัมผัสกับอะไรที่เป็นของใหญ่
และหนักเพราะคนเมืองนั้นเป็นคนไทยทั้งเมือง มีภาษา
กิริยาอาการ ความเป็นอยู่ ตลอดจนขนบธรรมเนียม
ประเพณีการแต่งกายเป็นไทยทุกประการ
ได้สัมผัสแล้วรู้สึกเหมือนกับว่ามีของใหญ่และหนัก
มาปะทะกับตัวเกือบจะหงายหลัง เพราะผมไม่เคยนึก
มาก่อนว่าเขาจะเป็นไทยกันหนักแน่นขนาดนั้น...¹

คนไทยที่ได้สัมผัสกับคนไทนอกประเทศไทยมักจะมีความรู้สึกเช่นเดียวกับม.ร.ว. คึก
ฤทธิ์ ปราโมชที่ว่าเหมือนกับได้พบพี่น้องท้องเดียวกันที่จากกันไปนาน คำถามแรกที่ยากถามคือ
“...หลบมาอยู่ที่นี่ตั้งแต่เมื่อไร...”² ซึ่งก็กลายมาเป็นคำถามเบื้องต้นหรือโจทย์วิจัยสำหรับผู้ศึกษา
ประวัติศาสตร์ไทจำนวนมาก

ในกลุ่มผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทในประเทศไทยมีแรงบันดาลใจและวัตถุประสงค์ต่าง-
กันขึ้นอยู่กับตัวบุคคลและสถานการณ์แวดล้อม เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าผู้ศึกษาส่วนหนึ่งศึกษา
เพราะเป็นเรื่องของคนไทที่มีวัฒนธรรมเหมือนกับคนไทยในประเทศไทย

ควบคู่ไปกับการศึกษาประวัติศาสตร์ไทนั้นผู้ศึกษาจะหวังผลที่จะสนับสนุนองค์ความรู้
ทางวิชาการสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยด้วย ดังทัศนะของหลวงวิจิตรวาทการว่า

...อันที่จริงการศึกษาความเป็นไปของชนชาติต่างๆที่อาศัย
อยู่ในดินแดนของไทย เช่นพวก ไตหย่า, ลื้อ, เขิน, เจี้ยว, ฯลฯ
เหล่านี้ เป็นประโยชน์แก่การศึกษาประวัติศาสตร์ของชาติไทย
เราเองเป็นอันมาก เพราะพวกนี้โดยมาก ก็เป็นสาขาของ
ชนชาติไทย เช่นพวกไตหย่า, ลื้อ, เจี้ยว, เขิน, เหล่านี้ก็เป็นไทย
แท้ๆ การศึกษาชีวิตความเป็นไป และจารีตประเพณีของคน
พวกนี้ จะทำให้เราได้ความรู้แจ่มแจ้งในจารีตประเพณีของ
ไทยโบราณเราเองเป็นอันมาก เพราะพวกนี้เป็นพวกที่รักษา
จารีตโบราณไว้ โดยที่อารยธรรมสมัยใหม่ยังไม่เข้าไปทำลาย

¹ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, “คนไทในเมืองจีน” วารสารภาษาและวัฒนธรรม ๑(๑), ๒๔/๒๔, หน้า ๒-๓.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

วัฒนธรรมโบราณเสีย...¹

ยังมีประโยชน์ในด้านอื่นดังเช่น หนังสือเรื่องสิบสองปันนาของบุญช่วย ศรีสวัสดิ์นั้น "...ให้ประโยชน์แก่ผมซึ่งเป็นทหารเป็นอย่างมาก เพราะได้ทราบทั้งประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ของแคว้นสิบสองปันนา ซึ่งเป็นแคว้นที่คณะไทยอิสระได้ก่อตั้งขึ้นเป็นลูกมือของจีนแดงในการรุกรานประเทศไทย การได้ทราบลักษณะภูมิประเทศ ขนบประเพณีและนิสัยใจคอของคนในประเทศหรือแคว้นซึ่งจะเป็นศัตรูของเรานั้น ย่อมเป็นผลกำไรอันหนึ่งสำหรับผู้เป็นทหาร..."²

วัตถุประสงค์ในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในปัจจุบันยังมีความเหมือนกับสมัยก่อนหน้านั้น เชื่อว่า "...ด้วยการศึกษาประวัติศาสตร์ของชนชาติไทยกลุ่มต่างๆ อาจค้นพบต้นกำเนิดและลักษณะวัฒนธรรมไทยโบราณ..."³ ซึ่งจะเป็นประโยชน์เพราะ "...ลักษณะต้นกำเนิดโบราณของชนชาติไทยนั้นหากค้นพบและนำมาฟื้นฟู จะทำให้จิตสำนึกและเอกลักษณ์แห่งชนชาติที่มีความแจ่มชัด เป็นพลังผลักดันการรวมชาวบ้านไทยในประเทศไทยให้เคลื่อนไหวเพื่อชีวิตที่ดีกว่าเดิม..."⁴ ผู้ศึกษาคาดหวังว่าการศึกษารื้อฟื้นเอาสิ่งที่ดั่งงามของชุมชนชาวบ้านในอดีตที่เลือนหายไปแล้วจากสังคมไทยกลับคืนมา ดังนั้นผลที่เป็นรูปธรรมที่คาดหวัง คือ จะส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นและการพัฒนาประเทศแนววัฒนธรรมชุมชนในประเทศไทย

วัตถุประสงค์ที่ก่อให้เกิดการโต้แย้งอย่างมากในวงวิชาการไทย คือ การสนับสนุนขบวนการฟื้นฟูวัฒนธรรมไทนอกประเทศ ฝ่ายสนับสนุนนั้นต้องการศึกษาเพื่อ "...การดำรงอยู่ การฟื้นฟูและการพัฒนาวัฒนธรรมไทในอนาคต..."⁵ ในอดีตผู้นำไทยได้ใช้วิธีการนี้เพื่อสร้างความยิ่งใหญ่ให้กับประเทศไทยมาแล้ว ดังจะเห็นได้จากงานของหลวงวิจิตรวาทการ

สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ที่ศึกษานั้นพบว่า ได้มีการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทที่ได้อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองไทย ซึ่งง่ายต่อการเข้าถึง ได้แก่ ลื้อ ไทใหญ่ จีน และไทดำหรือลาวโซ่ง เป็นต้น เมื่อมีการเปิดประเทศของประเทศเพื่อนบ้านต่างอุดมการณ์อย่างเช่น จีน เวียดนาม พม่าและลาว ก็ได้มีการศึกษาถึงกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว รวมทั้งขยายไปถึงกลุ่มไทที่ไม่ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองไทย เช่น จ้วง ไทใต้คง ไทขาว ไทแดงและไทเหนือ ถึงอุปสรรคในการเข้าถึงจะน้อยลงแต่อุปสรรคทางด้านภาษาก็ยังเป็นกำแพงขวางกั้นที่สำคัญ ดังนั้นนักวิชาการไทยจะนิยมศึกษากลุ่มไทที่พูดภาษาที่สามารถสื่อสารกันได้ เช่น ลื้อ จีน และไทใหญ่มากกว่าพวกจ้วง ดั่ง ส่วย หรือ ผู้ได้

¹บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. *สิบสองปันนาในเชิงรบ* (พระนคร: รวมสาส์น, ๒๔๙๖) หน้า ๘.

²บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. *สิบสองปันนาเล่ม ๒* (พระนคร: กลังวิทยา, ๒๔๙๘).

³ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, "แนวคิดของโครงการศึกษาวัฒนธรรมไท" *การศึกษาวรรณกรรมชนชาติไทย* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๓๘) หน้า ๓.

⁴เรื่องเดียวกัน.

⁵เรื่องเดียวกัน.

หัวข้อที่นิยมศึกษามากคือ วัฒนธรรม หรือประวัติศาสตร์วัฒนธรรม เหตุผล คือ “...ทำให้เข้าใจวัฒนธรรมชนบทไทยในประเทศไทยได้ดียิ่งขึ้น เพราะวัฒนธรรมชาวบ้านในชนบทของประเทศไทยคล้ายกับวัฒนธรรมชนชาติไทกลุ่มต่างๆที่อยู่นอกประเทศ...”¹

ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทในสมัยหลังๆนั้นไม่ใช่ชนชั้นปกครองแต่เป็นนักวิชาการและผู้สนใจทั่วไปซึ่งหมายรวมถึงผู้ที่สืบเชื้อสายมาจากกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ ในขณะที่นักวิชาการทำการศึกษาเพื่อแสวงหาองค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ ทายาทของกลุ่มชาติพันธุ์ไทจะมุ่งแสวงหาเอกลักษณ์ของชุมชนของตน เพื่อการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่คณะ ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชน หรือต่อการรักษามรดกประเพณีของชุมชน แต่ในบางกรณีโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อวัฒนธรรมต้องเกี่ยวข้องอย่างกว้างขวาง สินค้าทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต้องการ ความแตกต่างจากคนอื่นเริ่มไม่ใช่สิ่งที่น่า “ขายหน้า” แต่เป็นสิ่งที่ “ขายได้” ทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์เริ่มมีส่วนสนับสนุนธุรกิจการท่องเที่ยวด้วย

ในปัจจุบันไทยมีหน่วยงานราชการและสถาบันการศึกษาหลายแห่งที่สนับสนุนการศึกษาประวัติศาสตร์ไท ทั้งที่ตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาคและในเมืองหลวง หน่วยงานเหล่านี้เริ่มต้นตัวในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทและเสนอผลงานทางวิชาการที่น่าสนใจออกมามากมาย เช่นเดียวกับการที่สถาบันการศึกษาต่างๆเริ่มมีการผลิตผลงานการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทมากขึ้น การร่วมมือกับนักวิชาการไทในต่างประเทศก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ขาดไม่ได้ รวมไปถึงการวิจัยภาคสนามเพื่อจะได้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้น มีการจัดประชุมสัมมนาไทศึกษาขึ้นหลายครั้ง หรือแม้แต่การประชุมสัมมนาอื่นๆเช่น การประชุมนานาชาติไทศึกษา และการประชุมนานาชาตินักประวัติศาสตร์เอเชียก็มีการนำเสนองานทางวิชาการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทอยู่เป็นจำนวนมาก

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) เป็นหน่วยงานที่สนับสนุนการศึกษาวิจัยชนชาติไทยอย่างแข็งขัน ได้ดำเนินการโครงการวิจัยเรื่องชนชาติไทขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๓๔ “...เพื่อให้ประเทศไทยทำหน้าที่เป็นแหล่งกลางของการศึกษาวิจัยเรื่องชนชาติไทของกลุ่มคนไทและของโลก...”² วัตถุประสงค์ของโครงการ คือ เก็บรวบรวมประวัติศาสตร์ มุขปาฐะของกลุ่มชาติพันธุ์ไทในประเทศต่างๆ เช่น สาธารณรัฐประชาชนจีน สหภาพพม่า สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อินเดีย และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเวียดนาม ทั้งนี้มีแผนการที่จะจัดทำหนังสือและวิดีโอเกี่ยวกับชีวิตของคนไทกลุ่มต่างๆ ผลที่คาดว่าจะได้รับคือ องค์ความรู้เกี่ยวกับชนชาติไท ความร่วมมือทางวัฒนธรรม ความเข้าใจอันดีต่อประเทศเพื่อน

¹ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, อ้างแล้ว, หน้า ๓

²สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ,โครงการวิจัยเรื่องชนชาติไท, ตุลาคม, ๒๕๓๖, หน้า ๒.

บ้านทางด้านวิชาการและให้ประเทศไทยเป็นแหล่งกลางในการศึกษาและจัดระบบข้อมูลเกี่ยวกับชนชาติไททุกกลุ่ม

รูปแบบการดำเนินเริ่มตั้งแต่การเชิญนักวิจัยที่มีประสบการณ์ในการวิจัยเรื่องชนชาติไทมาปรึกษาหารือเพื่อแสวงหาแนวทางการดำเนินงาน จัดตั้งคณะกรรมการอำนวยการเพื่อวางแผนและจัดทำแผนวิจัยอย่างละเอียด ให้ทุนสนับสนุนการศึกษาศถานภาพการวิจัยเรื่องชนชาติไททั้งเอกสารในประเทศและต่างประเทศ จัดประชุมนานาชาติเพื่อเสนอผลสถานภาพการศึกษาเรื่องชนชาติไท และจัดเก็บข้อมูล

ในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๓๖ สวช. ได้จัดสัมมนาทางวิชาการระดับนานาชาติ เรื่อง สถานภาพและแนวทางการศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไท ณ โรงแรม ดี เอ็มเอร์ลด์ ในวันที่ ๑๐-๑๒ กันยายน เป็นการสัมมนาครั้งใหญ่ที่มีผู้เข้าร่วมการสัมมนามากกว่า ๗๐๐ คน แสดงถึงความตื่นตัวและความสนใจไทศึกษาอย่างยิ่ง ข้อที่น่าสังเกต คือ หัวข้อการบรรยายในการสัมมนาครั้งนั้นแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การศึกษาเกี่ยวกับชนชาติไทส่วนใหญ่กระทำโดย “คนนอก” วิทยาการประมาณครึ่งหนึ่งเป็นชาวตะวันตก และมีการบรรยายถึงสถานภาพไทศึกษาในฝรั่งเศส เยอรมนี ญี่ปุ่นและออสเตรเลีย เป็นต้น หลังจากนั้นได้มีการพิมพ์เผยแพร่หนังสือการศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไท ถวายเป็นการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา ในโอกาสที่ได้รับโปรดเกล้าฯ สถาปนาพระอิสริยยศศักดิ์ เป็น สมเด็จพระพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ และเฉลิมฉลองพระชนมายุ ครบ ๖ รอบ

นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการสนับสนุนการศึกษาประวัติศาสตร์ไทได้เริ่มด้วยการจัดแบ่งให้นักวิชาการในสถาบันการศึกษาต่างๆรับผิดชอบหัวข้อการศึกษาเฉพาะ จึงทำให้เกิดการแบ่งขอบเขตการศึกษาเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ศึกษาเรื่องไทใหญ่และลื้อ มหาวิทยาลัยศิลปากรเรื่องจ้วงและลาว มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เรื่องไทดำ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเรื่อง จ้วงและไทขาว เป็นต้น ทำให้สถาบันต่างๆดังกล่าวเป็นแกนนำในการศึกษาเฉพาะกลุ่มไป ในแต่ละสถาบันก็มีหน่วยงานที่รับหน้าที่ทางด้านไทศึกษา เช่น สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หน่วยงานเอกชนหลายแห่งก็สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ไท สถาบันการศึกษาเช่น มหาวิทยาลัยพายัพ มีโครงการศึกษาชนชาติไท ผู้สนใจหลายคนก็ศึกษาประวัติศาสตร์ไทกลุ่มต่างๆและนำเสนองานเขียนที่น่าสนใจออกมามากขึ้น จะเห็นได้ว่าหน่วยงานที่ดำเนินการศึกษาประวัติศาสตร์ไทมีหลากหลายหน่วยงาน หน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชนเหล่านี้ต่างมีกิจกรรมทางด้านวิชาการที่น่าสนใจมากมาย เป็นที่น่าเสียดายว่าบางครั้งผลจะปรากฏออกมาในรูปของต่างคนต่างทำให้เกิดความซ้ำซ้อน ทำให้วงการไทศึกษาย่ำอยู่กับที่ในแง่ของการหาข้อมูลพื้นฐานตามความสนใจของตน

ไม่ได้สนใจหรือไม่มีโอกาสทราบได้ว่า มีการศึกษามากน้อยแค่ไหน สมควรที่จะศึกษาในแง่มุมใดที่จะทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยดูหน้าต่อไป

เนื่องจากมีที่ตั้งในจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งเป็นเมืองหลวงและศูนย์กลางวัฒนธรรมล้านนา เป็นบ้านพี่เมืองน้องกับรัฐไทหลายแห่งทางตอนเหนือที่มีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมอย่างแน่นแฟ้นในอดีตอันยาวนาน อีกทั้งมีนักวิชาการแขนงต่างๆจำนวนมากที่ให้ความสนใจ “ไทศึกษา” สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมจึงสามารถผลิตและส่งเสริมงานทางด้านไทศึกษาได้อย่างดีเยี่ยม นับว่าเป็นหัวหอกทางด้านไทศึกษาในภาคเหนือของประเทศไทย ในปีพ.ศ. ๒๕๒๖ ดร. ม.ร.ว. รุจยา อาภากร ผู้อำนวยการโครงการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมในขณะนั้นได้เดินทางไปเปิดการติดต่อทางวิชาการกับสถาบันเอเชียอาคเนย์ศึกษาและสถาบันชนกลุ่มน้อยของมณฑลยูนนาน ผลทางวิชาการที่สำคัญคือ สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมได้ร่วมกับมูลนิธิโดยดำจัดการประชุมทางวิชาการ เรื่อง “วัฒนธรรมล้านนากับสิบสองปันนา ความสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลง” ณ โรงแรมเชียงใหม่ฮิลล์ จังหวัดเชียงใหม่ ในวันที่ ๒๒-๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๙ การจัดการประชุมทางวิชาการครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่มีการนำเอานักวิชาการจีนและไทยมาเสนอบทความทางวิชาการในเชิงเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มลื้อในสิบสองปันนาและยวนในล้านนา กิจกรรมทางวิชาการครั้งสำคัญนี้เกิดขึ้นได้เนื่องจากประเทศไทยได้มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน และการเสด็จเยือนมณฑลยูนนานโดยสมเด็จพระพี่นางเธอเจ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ในปลายปีพ.ศ. ๒๕๒๘ ได้สร้างบรรยากาศที่เหมาะสมในการร่วมมือทางวิชาการระหว่างจีนและไทยในด้านไทศึกษา

วัตถุประสงค์ของการประชุม คือ การเปิดโอกาสให้นักวิชาการไทยและจีนได้แลกเปลี่ยนความรู้ทางวิชาการ เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับล้านนาและสิบสองปันนา ส่งเสริมการศึกษาเกี่ยวกับสิบสองปันนาในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และเพื่อกำหนดทิศทางในการศึกษาเกี่ยวกับล้านนาและสิบสองปันนาในอนาคต คงไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าผลงานทางวิชาการในรูปแบบต่างๆที่เกิดขึ้นภายหลังจากนั้นส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการประชุมครั้งนี้ด้วย

การศึกษาประวัติศาสตร์ไทในประเทศไทย

ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นประเทศที่เป็น “เอกภาพ” ประกอบด้วยชนชาติต่างๆ ๕๖ ชนชาติรวมทั้งสิ้นซึ่งมีจำนวนมากที่สุดประมาณ ๙๒ เปอร์เซ็นต์ของประชากรทั้งหมด ชนชาติเหล่านี้กระจายอยู่ทั่วประเทศ เฉพาะในมณฑลยูนนานมีถึง ๒๔ ชนชาติ จีนถือว่าทุกชนชาติไม่ว่าจะใหญ่หรือเล็กมีฐานะเท่าเทียมกัน จีนยอมรับวิถีการดำรงชีวิตและขนบธรรมเนียมของทุกชนชาติและยินดีให้ชนชาติต่างๆมีส่วนในการปกครองตนเองภายใต้รัฐบาลจีน รัฐบาลจีนมีนโยบายที่จะส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและพัฒนาทุกกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เพราะกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่ง

เป็นคนกลุ่มน้อยนี้มักอาศัยกระจุกกระจายในพื้นที่ชายแดนหรือพื้นที่ล้าหลัง รัฐบาลจึงได้จัดให้มีสถาบันชนชาติส่วนน้อยอยู่หลายแห่ง ที่มีชื่อเสียงมากอยู่ที่กรุงปักกิ่ง เรียกว่า สถาบันชนชาติส่วนกลาง มีหน้าที่ผลิตบุคลากรให้รัฐบาลและทำการวิจัยเกี่ยวกับชนชาติต่างๆ¹ สำหรับรัฐบาลหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องโดยตรง ขอบเขตของการวิจัยเน้นทางด้านการปกครอง วัฒนธรรม ชนบ ธรรมเนียมประเพณี ศาสนาและวรรณกรรม² ในมณฑลยูนนานซึ่งมีกลุ่มคนไทอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ก็มีสถาบันชนชาติยูนนาน ตั้งขึ้นตั้งแต่พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นสถาบันที่ผลิตบุคลากรที่เป็นชนชาติส่วนน้อยให้รัฐบาลจีน มีนักศึกษามากกว่า ๒๐ ชนชาติ มีชาวฮั่นเพียงร้อยละ ๒-๓ เท่านั้น ประกอบด้วยคณะวิชาต่างๆ เช่น คณะประวัติศาสตร์ คณะภาษาชนชาติ คณะภาษาจีนกลาง คณะคณิตศาสตร์ คณะวิชาการเมือง และ คณะบริหารธุรกิจ เป็นต้น โดยมีสถาบันวิจัยชนชาติยูนนานเพื่อทำการวิจัยเป็นหน่วยงานในสังกัด³ นักวิชาการที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนไทยและต่างประเทศ คือ ศาสตราจารย์เจ้าหม่อมคำลือ (ตาว ชื่อ ชุน) อดีตเจ้าแผ่นดินองค์สุดท้ายของสิบสองปันนา ศาสตราจารย์หวง ชูยคุน รองศาสตราจารย์จู เต๋อเฉ่ผู่ รองศาสตราจารย์ กาว ลีซือ และศาสตราจารย์เจีย แยน จอง ซึ่งเป็นนักประวัติศาสตร์ที่มีชื่อเสียงและมีผลงานมากมาย

มหาวิทยาลัยยูนนาน เป็น สถาบันการศึกษาที่เก่าแก่ที่สุดของยูนนานตั้งขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๖๕ นักวิชาการของที่นี่ เช่น ศาสตราจารย์ฟาง กั๋วยี่ และศาสตราจารย์เจียง ยิงเหลียง ได้เริ่มการศึกษาประวัติศาสตร์ไทตั้งแต่ทศวรรษที่ ๑๙๔๐ ได้จัดพิมพ์ประวัติศาสตร์ลื้อและหนังสือ “ชำระวงศ์เจ้าแสนหวีเซอหลี่” ในปีพ.ศ. ๒๔๙๐⁴

หน่วยงานทางวิชาการของจีนที่มีบทบาทในด้านการวิจัยไทศึกษามากและมีความสัมพันธ์กับวงวิชาการไทยและต่างประเทศมาก คือ สภาสังคมศาสตร์ยูนนาน ซึ่งมีสถาบันวิจัยภายใต้ชื่อ ๔ แห่ง คือ

๑. สถาบันชาติพันธุ์วิทยาศึกษา
๒. สถาบันวรรณคดีชนชาติศึกษา
๓. สถาบันประวัติศาสตร์ศึกษา
๔. สถาบันเอเชียอาคเนย์ศึกษา

¹เจิน หยง หลิน, “ยุคเรืองการศึกษาเผ่าไทในประเทศจีน” ใน สมพงษ์ วิทิตต์พันธุ์, เสวนาไทศึกษา ชุดที่ ๑ (เชียงใหม่: สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม, ๒๕๒๗), หน้า ๔๘.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐.

³จาง ชิว เจิง, “การศึกษาเกี่ยวกับชนเผ่าไทในประเทศจีน” ในสมพงษ์ วิทิตต์พันธุ์, เสวนาไทศึกษา ชุดที่ ๑ (เชียงใหม่: สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม, ๒๕๒๗), หน้า ๕๒-๕๓.

⁴เจีย แยนจอง, (๒๕๓๗) อ้างแล้ว หน้า ๑๑๐.

สองสถาบันหลังคือ สถาบันประวัติศาสตร์ศึกษาและสถาบันเอเชียอาคเนย์ศึกษามีบทบาทมากในการวิจัยประวัติศาสตร์ไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันประวัติศาสตร์ศึกษาเป็นแกนนำในการสำรวจสภาพเศรษฐกิจสังคมไทยลึกลับสองป็นนาในช่วงปีพ.ศ ๒๔๙๙-๒๕๐๑ แต่ละสถาบันมีวารสารที่จะเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของนักวิชาการของตน สถาบันเอเชียอาคเนย์ศึกษานี้ต่อมาได้จัดการประชุมนานาชาติไทยศึกษาครั้งที่ ๔ ขึ้นที่นครคุนหมิง นับเป็นการจัดประชุมในประเทศที่มีคนไทยอยู่เป็นครั้งแรก แสดงถึงความตื่นตัวของนักวิชาการจีนเกี่ยวกับไทยศึกษาและไทศึกษา

ไทศึกษาในประเทศจีนเริ่มมีมาตั้งแต่พ.ศ ๒๔๗๓ โดยการศึกษาวิจัยในระยะแรกเน้นเรื่องกำเนิดชนชาติไทและประวัติศาสตร์สังคมของชาวไทย แนวทางการศึกษาเช่นดำเนินมาเป็นระยะเวลานาน เพิ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงเมื่อประมาณ ๒๐ กว่าปีที่ผ่านมา การศึกษาได้ขยายขอบเขตไปกว้างขวาง มีการศึกษาถึงภูมิปัญญาของชนชาติไท อาทิ ทางด้านดาราศาสตร์ ปกติน ศิลปะ วรรณกรรม ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และทางด้านการแพทย์ วิธีการศึกษาก็เปิดกว้างขึ้นมีการศึกษาแบบสหวิทยาการ ยกตัวอย่างเช่น การศึกษาทางด้านภาษาศาสตร์ไม่ได้ใช้วิธีการทางด้านภาษาศาสตร์อย่างเดียวแต่ผสมผสานระหว่างสาขาวิชามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และการศึกษาทางด้านวัฒนธรรมเข้าด้วย¹

ด้วยการสนับสนุนของรัฐบาลจีนทำให้มีนักวิชาการจีนจำนวนมากพอสมควรที่สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ของชนชาติไทหรือที่จีนเรียกว่า ไต หรือ Dai และกลุ่มคนพูดภาษาตระกูลไทที่จีนเรียกว่า กลุ่มภาษาจ้วง-ต้ง² ได้แก่ จ้วง หรือสาขาของจ้วง นักวิชาการจีนจะเน้นอยู่ที่คนไทในประเทศจีนเป็นหลักสำคัญ นักวิชาการจีนไม่ค่อยได้มีโอกาสศึกษาเรื่องราวของคนไทนอกประเทศ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการที่จีนปิดประเทศเป็นเวลานาน พื้นที่ศึกษาคือ ถิ่นที่อยู่ของคนไทได้แก่ มณฑลยูนนานและกวางสีเป็นสำคัญ ซึ่งมีคนไทกลุ่มต่างๆอยู่หลายกลุ่ม ได้แก่ ลื้อ ไทเหนือ ไทใต้คง ไทหย่า จ้วง ผู้ไต และ ผู้หนง เป็นต้น

โอกาสที่นักวิชาการจีนได้แสดงผลงานทางด้านไทศึกษามากที่สุดเป็นครั้งแรก และอาจถือเป็นการเปิดตัวของนักวิชาการจีนสู่วงวิชาการนานาชาติหลังจากการปิดประเทศมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ คือ ในการประชุมนานาชาติไทยศึกษา ครั้งที่ ๔ ที่นครคุนหมิงในปีพ.ศ ๒๕๓๓ มีการนำเสนอบทความทางวิชาการทางด้านไทศึกษาจำนวนมาก เป็นการประชุมไทยศึกษาที่มีบทความเกี่ยวกับไทศึกษามากที่สุดก็ว่าได้

การศึกษาประวัติศาสตร์ไทในกลุ่มนักวิชาการชาวตะวันตกและชาวญี่ปุ่น

¹เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔.

²ทองแถม นาถจำนง, “คนไทในจีนโดยสังเขป” เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง คนไทนอกประเทศ พรมแดนความรู้ ณ อาคารอุบลเรียงสุวรรณ วันที่ ๒๘-๒๙ มกราคม ๒๕๓๒, หน้า ๒๘.

ในสมัยก่อนคนไทยอยู่อย่างไทแต่ไม่ได้ศึกษาเรื่องราวของตนเองอย่างเป็นระบบ การศึกษาวิเคราะห์ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทเพิ่งเริ่มได้ไม่นานนัก เดิมงานเขียนของคนไทยกลุ่มต่างๆปรากฏออกมาในรูปของคัมภีร์ทางศาสนา ตำรายา หรือ วรรณกรรมท้องถิ่น งานศึกษาประวัติศาสตร์หรือแม้แต่การทบทวนพงศาวดารนั้นหายากมาก แม้จะยึดมั่นในความเป็นชาตินิยมมากเพียงใด เราก็คงต้องยอมรับว่าแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ของคนไทยปรับเปลี่ยนไปเมื่อมีการติดต่อกับชาติตะวันตกซึ่งเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆในต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ รูปแบบใหม่ๆในการเขียนประวัติศาสตร์เริ่มปรากฏให้เห็น มักเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์เชิงวัฒนธรรม ส่วนหนึ่งอาจเป็นการตอบสนองต่อการตีความใหม่ๆของแต่ละบุคคล ของกลุ่มชาติพันธุ์ และของชาติที่เกิดขึ้นในประเทศตะวันตก ส่วนหนึ่งเช่นกันเป็นการตอบสนองต่องานเขียนของชาวตะวันตกเกี่ยวกับสังคมไท

ชาวตะวันตกเมื่อเริ่มติดต่อกับคนไทยได้ผลิตงานเขียนออกมาจำนวนหนึ่ง งานเขียนในยุคบุกเบิกของชาวตะวันตกเกี่ยวกับคนไทยกลุ่มต่างๆเป็นงานเขียนในแบบแผนหรือกรอบความคิดของตะวันตกที่ใช้ในที่อื่นๆของโลก เน้นวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมที่ตายตัวของมนุษยชาติ เริ่มจากความป่าเถื่อนพัฒนาผ่านความเป็นอารยะไปสู่อารยธรรมชั้นสูง ตามขั้นตอนนี้ผู้คนในสังคมบุพกาลดำรงชีวิตอยู่ในระดับที่พระเจ้าผู้สร้างกำหนดให้โดยไม่สามารถจะดิ้นรนเองได้ ถูกกำหนดสภาพแวดล้อมเฉพาะที่สามารถปรับตัวเข้าได้แต่ไม่สามารถจะพัฒนาไปสูงกว่านั้นได้

งานเขียนของชาวตะวันตกเกี่ยวกับคนไทยเริ่มขึ้นในยุคของการสำรวจในราวคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ และ ๑๗ ในสมัยนี้นักผจญภัยและพ่อค้าชาวยุโรปได้ท่องเที่ยวไปในรัฐต่างๆของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้พบเห็นผู้คนและสถานที่ใหม่ๆที่แปลกตาก็เริ่มจดบันทึกเรื่องราววัฒนธรรมต่างๆที่ได้พบเห็นเผยแพร่ให้ชาวยุโรปได้ทราบ เริ่มตั้งแต่ราวพ.ศ. ๒๐๕๔ โดยชาวโปรตุเกสที่มากับอัลฟองโซ เดอ อัลบูเคอร์ก^๑ ได้เข้ามาถึงกรุงศรีอยุธยาในปีนั้น อย่างไรก็ตามงานเขียนปรากฏมากขึ้นในราวปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ ชาวโปรตุเกสส่วนใหญ่เป็นนักเดินเรือที่มักอยู่เฉพาะบริเวณเมืองท่า แต่จากการที่พวกนี้มี “ปืนไฟ” ซึ่งเป็นอาวุธที่ทันสมัยในการทำสงคราม จึงถูกว่าจ้างให้ประจำอยู่ในกองทหารรับจ้างทั้งของไทยและพม่า ในปีพ.ศ. ๒๐๘๘ พวกนี้ได้มีโอกาสเดินทางร่วมกับกองทัพอยุธยาขึ้นไปถึงเชียงใหม่ ชาวโปรตุเกสชื่อ เฟร์ดินานด์ เมนเดส ปินโต ได้นำข้อมูลเหล่านั้นมาเขียนเล่าเกี่ยวกับเมืองเชียงใหม่ในสมัยต่อมา^๒ อย่างไรก็ตามเนื่อง

¹ Joaquim de Campos. *Early Portuguese Accounts of Thailand, Antigos Relatos ad Tailandia* (Lisbon: Camara Municipal de Lisboa, 1983) .

² Fernao Mendes Pinto. *The Voyages and Adventures of Ferdinand Mendes Pinto during his Travels for the Space of Ond and Twenty Years in the Kingdoms of Ethiopia, China, Tartaria, Camchinchina, Sim, Pegu,*

จากคนไทอาศัยอยู่ห่างจากชายฝั่งทะเล งานเขียนเกี่ยวกับคนไทโดยชาวโปรตุเกสจึงมีน้อยมากที่น่าสนใจ คือ ชาวโปรตุเกสเป็นผู้ริเริ่มการทำแผนที่ของดินแดนแถบนี้ คำว่า “กระตาส” ในภาษาไทยนั้นมาจากภาษาโปรตุเกสว่า “cartos” แปลว่า แผนที่ แผนที่ที่ทำในเวลานั้นเป็นแผนที่ชายฝั่งทะเลเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มีความพยายามที่จะทำแผนที่บริเวณตอนในด้วยเช่นกัน บริเวณใดที่เข้าไปไม่ถึงด้วยตนเอง ก็มีการใช้จินตนาการทำให้เกิดความผิดพลาด ทางภูมิศาสตร์ยกตัวอย่างความผิดพลาดในเรื่องของแม่น้ำเจ้าพระยาที่ว่ามาจากทะเลสาบเชียงใหม่ เป็นต้น

มีชาวตะวันตกกลุ่มอื่นด้วยเช่นกันที่เข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยจุดประสงค์ทางการค้าและเผยแผ่ศาสนา กลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ พ่อค้าเหล่านี้เริ่มเดินทางเข้ามาทางตอนใน ทำให้มีโอกาสได้พบปะกับกลุ่มคนไทอื่นนอกเหนือจากคนที่อยู่ในบริเวณเมืองท่า เริ่มมีการศึกษาถึงกลุ่มคนไทที่อยู่ทางตอนใน เช่น ในเวียงจันทน์ และเมืองลาวอื่นๆบนฝั่งแม่น้ำโขง บาทหลวงเจซุอิตชื่อ จิโอวันนี ฟิลิปโป เดอ มารินี ไปถึงเวียงจันทน์ในปีพ.ศ. ๒๑๘๕ และอยู่ที่นั่นเป็นเวลาถึง ๕ ปี ในบันทึกการเดินทางขึ้นไปตามลำน้ำโขงมารินีได้เล่าถึง เมืองจำปาสักและเวียงจันทน์ตลอดจนผู้คนในเมืองเหล่านั้น เรื่องราวของราชสำนักความสัมพันธ์กับรัฐเพื่อนบ้าน และทรัพยากรธรรมชาติของบริเวณนั้น อย่างไรก็ตามในฐานะบาทหลวงแคทอลิกผู้มีจุดประสงค์สำคัญที่จะเปลี่ยนศาสนาของคนพื้นเมืองให้มานับถือคริสต์ศาสนา บันทึกและงานเขียนมีเนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวกับศาสนา ในงานเขียนของมารินีแสดงถึงความยกย่องตัวเองเช่นเดียวกับนักเขียนชาวตะวันตกทั่วไป มารินีกล่าวว่า “...ศาสนาของชาวลาวไม่อยู่กับร่องกับรอย เต็มไปด้วยความสับสนจนไม่สามารถตีความลักษณะที่เป็นนิทานและความเลือนลอยได้ถูก...”¹ ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่าแม้งานเขียนของมารินีจะเต็มไปด้วยข้อมูลเกี่ยวกับพุทธศาสนาที่นับถือกันในขณะนั้น แต่ก็ไม่อาจแน่ใจได้ว่าคติของผู้เขียนจะกระทบต่อความถูกต้องของข้อมูลมากนักน้อยเพียงใด ในขณะเดียวกันก็ให้เนื้อที่กับประวัติศาสตร์ของคนลาวน้อยมาก แสดงว่าผู้เขียนไม่ได้ให้ความสนใจต่อพัฒนาการทางวัฒนธรรมและบริบทในทางประวัติศาสตร์ที่ครอบคลุมคติความเชื่อทางศาสนามากนัก

นักเดินทางคนอื่นๆในบริเวณนี้ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ เป็นพ่อค้า เป็นพวกแรกๆที่เข้าไปถึงเชียงใหม่และเมืองลาวอื่นๆ หลังจากที่มาารินีไปถึงตอนบนของแม่น้ำโขง พ่อค้าชาวดัชชีชื่อ เกอรริต ฟาน วูดสซอพฟ์ได้ไปถึงลาว หลังจากพ่อค้าลาวเดินทางไปถึงปัตตาเวียในราวปีพ.ศ.

Japan and a Great Part of the East Indies. London: abridged and reprinted from the 1653 translation by Henry Cogan from the Portuguese, 1891.

¹Giovanni Filippo de Marini. *Relation Nouvelle et Curieuse du Royaume de Lao* (Vientien: Sathaban Silapa Wammakhadi Lac Phaasast, 1990). In *Lao and French*. Translated from the French into Lao by Humpfan Ratanawong. Original, ca.1640, translated from Italian into French by P. de Marini Romain.

๒๑๘๓ โดยเรือของอาเบล ทัสแมน พ่อค้าเหล่านี้ได้ขอให้ อังตวน ฟาน ดีแมน ข้าหลวงของบริษัท อิตซินเดียของดัชส่งพ่อค้าไปยังลาว และได้รับการตอบสนองด้วยดี ในปีพ.ศ. ๒๑๘๔ กลุ่มพ่อค้า ดัชกลุ่มเล็กๆได้เดินทางจากกัมพูชาไปสู่เวียงจันทน์

บันทึกการเดินทางครั้งนั้นมีเรื่องราวเกี่ยวกับคนไทกลุ่มต่างๆมากมาย แต่ก็ถูกทิ้งไว้ในหอคจดหมายเหตุเช่นเดียวกับบันทึกเกี่ยวกับการค้าอื่นๆในเวลานั้นที่ต้องเก็บเป็นความลับ ไม่มีผู้ใดได้นำมาใช้จนกระทั่งสองศตวรรษผ่านไป ในปีพ.ศ. ๒๔๒๗ ข้าราชการฝรั่งเศส ชื่อ ฟรานซิส การ์นิเยร์ ได้นำมาพิมพ์เป็นภาษาฝรั่งเศส^๒ บันทึกของพ่อค้าดัชเหล่านี้ฉบับได้ด้วยอิทธิพลของแนวคิดทางศาสนาของพวกพิวริตัน ซึ่งเกิดทุนและเชื่อมั่นสูงในลัทธิความเชื่อและวัฒนธรรมของตน วูดส์ฮอฟฟ์บันทึกถึงงานเทศกาลที่นครพนมไว้ว่า “...หลังจากที่เราเตร็ดเตร่ไปตามหมู่บ้าน แล้วก็ต้องเผชิญความยุ่งยากในการฝ่าไปตามถนนกับคนใช้ของเราเนื่องจากการประกอบกิจทางเพศที่ น่าเกลียดน่าชังทั่วไปทุกหนแห่ง...” และยังบันทึกต่อไปว่า “...เมืองนี้เป็นแหล่งของคนนอกจริตที่ น่าตื่นตระหนกที่สุดในโลกอย่างไม่ต้องสงสัย...”^๓ บันทึกของพ่อค้าก็ยังคงเหมือนกับของบาด หลวงที่ให้ความสนใจประวัติศาสตร์น้อยมาก

ชาวตะวันตกที่แหวกออกจากแนวทางนี้เป็นพ่อค้าดัช ชื่อ เจเรเมียส ฟาน ฟลิท ผู้เรียบ เรียงประวัติศาสตร์อยุธยา แม้ฟาน ฟลิท จะระบุถึงประวัติศาสตร์ช่วงต้นว่าเป็นเพียงนิทาน แต่ก็ ได้ให้ความสนใจกับประวัติศาสตร์อย่างจริงจังกว่าชาวยุโรปรวมสมัยคนอื่นๆ ได้ทำการวิจัยแหล่ง ข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษร ได้สัมภาษณ์พระสงฆ์และผู้รู้อื่นๆในสมัยนั้น ด้วยวิธีนี้จึงเห็นได้ว่า ฟานฟลิทเองก็ได้ทำการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยอย่างจริงจังและเป็นระบบกว่าคนไทยส่วนใหญ่ ในสมัยนั้นด้วย ในการศึกษาด้วยวิธีดังกล่าวฟานฟลิทก็เผชิญปัญหาข้อขัดข้องบางประการ ยก ตัวอย่างเช่น เขามบันทึกว่า “...ชาวสยามไม่อยากจะบอกเห็นพอกที่จะศึกษาสำรวจเหตุการณ์ต่างๆ ในสมัยโบราณและไม่มีประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องซึ่งปรากฏให้เห็นทั่วไปสำหรับคนรุ่นหลัง...”^๔

¹Paul Levy, prefacer and annotater. “Two Accounts of Travels in Laos in the 17th Century” in Rene de Bervel, ed. *The Kingdom of Laos* (Saigon: France-Asie, 1959) , pp. 50-51.

²มีชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า *Distant Journey to the Kingdoms of Cambodia and Laos by the Dutch, And What Took Place There Before 1644.*

³quoted in Paul Levy, *Ibid*, p.53.

⁴David K. Wyatt, ed. *The Short History of the Kings of Siam* (Bangkok: Siam Society, 1975) p. 54.

Transcribed from the handwritten late-medieval Dutch of Jeremias van Vliet, “Short History of Occurrences of the Past and the Succession of Kings of Siam as is known from the Old Histories” , by Miriam J.

Verkuijl-van den Berg and translated into English by Leonard Andaya.

หลังจากที่เขียนบันทึกเรื่องประวัติศาสตร์อาณาจักรสยามในปี พ.ศ. ๒๑๙๙¹ ดูเหมือนว่า ฟาน ฟลิทจะมองภาพประชาชนของอยุธยาดีขึ้น ได้บันทึกว่า “...ข้าพเจ้าใคร่บอกว่า ในความเห็นของข้าพเจ้าสยามเป็นอาณาจักรเก่าแก่ ยิ่งไปกว่านั้นเนื่องจากประเทศนี้มีกฎหมายและนโยบายที่ดี คนทั่วไปอ่อนน้อม มีระเบียบและสง่างามในการดำรงชีวิตประจำวัน...”²

เช่นเดียวกับงานเขียนของพ่อค้าต่างชาติอื่นๆ งานเขียนทางประวัติศาสตร์ชิ้นนี้ก็ถูกทิ้งไว้ในหอจดหมายเหตุเป็นเวลาหลายศตวรรษ แม้จุดมุ่งหมายของผู้เขียนต้องการเผยแพร่ข้อมูลของดินแดนแห่งนี้แต่เอกสารก็ไม่ได้ถูกตีพิมพ์จนกระทั่งฟานฟลิทเสียชีวิตแล้วจึงมีการพิมพ์ออกมาบ้างเล็กน้อย แม้งานเขียนสองฉบับจะเป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย แต่งานประวัติศาสตร์ที่ลึกซึ้งน่าสนใจกลับไม่ได้รับความสนใจ ต้นฉบับลายมือเขียนถูกเก็บในนามเอกสารฟานฟลิทในหอจดหมายเหตุAlgemeen Rijksarchief ที่กรุงเฮก ซึ่งต่อมาเริ่มได้รับความสนใจจากนักประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น โซอิชิ อิวาโอะ ศาสตราจารย์เดวิด ไวยาทยกย่องฟานฟลิทว่า “...ให้เป็นหนึ่งในผู้บุกเบิกการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยแบบใหม่...”³

ผู้คนเหล่านี้ไม่ใช่ชาวยุโรปกลุ่มเดียวที่เข้ามาสู่ดินแดนไทในศตวรรษนี้ ในเวลาเดียวกันนี้ชาวยุโรปหลายคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเดินทางและข้าราชการชาวฝรั่งเศสเดินทางมาสู่อยุธยาปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ เช่นเดียวกับงานเขียนของชาวโปรตุเกสหนังสือที่เน้นยุโรปเป็นศูนย์กลางเหล่านี้มีรายละเอียดมาก เช่น หนังสือของลาลูแบร์ นิโคลาส เจอร์เวส(๒๒๓๒) ก็ ตาชาร์ด(๒๒๓๑และ ๒๒๓๒) และ เดอ ชัวส์ยี (๒๒๓๐)

บันทึกยุคแรกๆเหล่านี้ให้ความสนใจผู้คนกลุ่มต่างๆในเมืองสำคัญที่ชาวยุโรปเข้าไปถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ ในอยุธยาซึ่งคอสแตนติน ฟอลคอน ชาวกรีกที่เข้ามารับราชการเป็นใหญ่ในราชสำนักไทย มีบันทึกเกี่ยวกับชีวิตสมัยอยุธยา มีข้อมูลที่น่าสนใจมากมายเกี่ยวกับอยุธยาในงานเขียนของชาวฝรั่งเศสและของชาวต่างชาติต่อมา ตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ เป็นต้นมา ท่ามกลางรายละเอียดที่น่าสนใจสิ่งที่บันทึกเหล่านี้แสดงออกอย่างชัดเจน คือ การดูถูกคนไทยและความเป็นไท ในหนังสือเรื่อง *New Historical Relation of the Kingdom of Siam* (1693) ลาลูแบร์ตั้งข้อสังเกตว่า “...ประวัติศาสตร์สยามเต็มไปด้วยนิยาย...”⁴

¹W.H.Munde., ed.*Historical Account of Siam in the 17th Century* (Bankok: Translated into English from the Dutch of Jeremias Van Vliet, ca.1636)

²David K. Wyatt, Ibid, p.55.

³David K. Wyatt, Ibid, p. 11.

⁴De La Loubere. *A New Historical Relation of the Kingdom of Siam* (London: Thos. Home et al. Done out of French by A.P.Gen.,1693),p.8.

หลังจากพยายามศึกษาสิ่งทีคิดว่าเป็นประวัติศาสตร์ของเมืองและผู้คนที่นั่นแล้ว ลาลูแบร์ก็รู้สึก
สิ้นหวังจนบันทึกไว้ว่า

...หนังสือ (เกี่ยวกับประวัติศาสตร์) มีน้อยมาก ด้วยเหตุที่ว่าชาวสยาม

ไม่มีการพิมพ์ เอกสารที่ปรากฏเหมือนจะซ่อนประวัติศาสตร์เอาไว้

ดูจากการที่คนจีนซึ่ง(ชาวสยาม)พยายามเลียนแบบอยู่หลายอย่าง

ข้อมูลต่างๆที่มาจากบันทึกเหล่านี้ทำให้ชาวยุโรปในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ รู้จักชาวลาว
และชาวอยุธยาดีกว่าคนไทยอื่นๆ บันทึกเหล่านี้สะท้อนประวัติศาสตร์พื้นถิ่นและมองวัฒนธรรมไทย
ในส่วนที่ไม่ปรากฏในพงศาวดาร ในขณะที่เอกสารไทยเต็มไปด้วยเรื่องของศาสนาและพระราช
กรณียกิจ งานเขียนตะวันตกมักจะรวมไปถึงชีวิตประจำวัน การเพาะปลูก และสถาปัตยกรรม
ตลอดจนกิจกรรมทางโลกของวัฒนธรรมไทย

งานเขียนของชาวตะวันตกรุ่นแรกจะจกลงในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ส่วนหนึ่งเนื่องจาก
ชาวยุโรปส่วนใหญ่ถูกขับไล่ออกจากอยุธยาในปีพ.ศ. ๒๒๓๑ หลังการสิ้นพระชนม์ของสมเด็จพระ
นารายณ์ ลักษณะงานเขียนแบบตะวันตกยังคงสืบทอดมาจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ แม้วิถีชีวิต
และทัศนคติของชาวยุโรปยุคนี้จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก แต่ทัศนคติของคนและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่
ยุโรปก็ยังเหมือนเดิม คนเหล่านี้เห็นว่าชาวยุโรปเท่านั้นสามารถพัฒนาตนเองจากข้อจำกัดต่างๆ
ไปสู่ความมั่งคั่งร่ำรวย ไม่เพียงแต่คนไทยแต่รวมถึงเขตตะวันออกของแม่น้ำคงคาที่นักประวัติ
ศาสตร์ฝรั่งเศสระบุว่าบริเวณนั้นทั้งหมด "...แทบไม่มีคุณค่าสำหรับการเลื้อยมองของนักประวัติ
ศาสตร์..."²

ในสายตาของชาวยุโรปยุคทุนนิยมและเสรีนิยมคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ พวกเขาคนป่า
เถื่อนเหล่านี้ไม่สามารถแข่งขันทำธุรกิจหรือค้าขายในสมัยนั้น ได้อย่างน่าพอใจ นักสังคมศาสตร์
มองวัฒนธรรมว่าเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ดังนั้นเมื่อเซอร์จอห์น บาวริงทูตอังกฤษมาถึงกรุงเทพใน
ค.ศ. ๑๘๕๕ ทัศนคติต่อการเขียนประวัติศาสตร์ไทยจึงไม่ได้ดีไปกว่าลาลูแบร์

...ความพยายามในการค้นหาข้อเท็จจริงจากนิยายของพงศาวดาร

เป็นสิ่งที่สิ้นหวัง และเป็นสิ่งที่ไร้ประโยชน์ จะเหมือนกับหน้า

ประวัติศาสตร์ของตะวันออกที่มี การปฏิบัติ การกบฏ มาตกรรม

การเปลี่ยนราชวงศ์ และเหตุการณ์ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่ดีมากสำหรับ

นวนิยายหรือละคร แต่ในรายละเอียดเหล่านี้ความถูกต้องทาง

¹De la Loubere, Ibid.

²Georges Coedes, "An Introduction to the History of Laos," in Rene de Bernal, Kingdom of Laos (Saigon: France-Asie, 1959), p.20.

ประวัติศาสตร์ยังเป็นข้อกังขาอยู่...¹

ในบรรดานักเขียนที่เอาจริงเอาจัง คือ มิชชันนารีทั้งคาทอลิกและโปรเตสแตนต์ ซึ่งเข้ามาทำงานเผยแพร่ศาสนาในดินแดนของคนไทมาตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ ความมุ่งหมายหลักคือ การเผยแพร่ศาสนาเพื่อเปลี่ยนศาสนาให้คนไทยเหมือนกับของมารินี แต่พวกมิชชันนารีมักสนใจที่จะบรรยายถึงคนกลุ่มต่างๆที่ได้พบปะ ดังนั้นงานเขียนของมิชชันนารีโปรเตสแตนต์ที่เผยแพร่ไปก็เรียนในภาคกลางของไทยและนิยายแบบดิสโทเปียพม่ามักให้ข้อมูลเกี่ยวกับชีวิตของผู้คนที่ได้พบ วิธีการบรรยายถึงก็ถูกชักนำโดยปัจจัยทางสังคมเช่นเดียวกับนักเขียนคนอื่น ๆ ส่วนใหญ่เชื่อว่าคนที่ตนเองพบเป็นพวกที่ไม่ค่อยฉลาดและด้อยความเจริญกว่าตน การศึกษาประวัติศาสตร์และคนไทยอย่างเป็นวิทยาศาสตร์

วิธีเขียนประวัติศาสตร์แบบใหม่เกิดขึ้นในยุโรประหว่างคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ มีพื้นฐานส่วนหนึ่งอยู่บนหลักการเหตุผลนิยมและระเบียบวิธีที่คล้ายคลึงกับวิธีการทางวิทยาศาสตร์ นักประวัติศาสตร์รุ่นใหม่ผลิตงานเขียนที่ถูกต้องแม่นยำกว่าสมัยก่อน ในกลุ่มนักประวัติศาสตร์ที่เน้นหลักการที่มีเหตุผลที่สุดนี้ได้ คือ เลียวโปลด์ ฟาน รังเก (๒๓๓๘-๒๔๒๙) สำนักนี้เรียกร้องให้มีการเพิ่มความพยายามในการหาข้อเท็จจริง ตรวจสอบความถูกต้องของข้อเท็จจริงที่ถือว่าเห็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ให้มากขึ้นและให้มีหลักเกณฑ์ในการสรุปจากข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์

การเน้นวิธีการศึกษาแบบเหตุผลนิยมสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์มีผลกระทบต่อการศึกษาคนไทยกลุ่มต่างๆ นักเขียนกลุ่มใหม่ลดความเชื่อถือชาวยุโรปที่เขียนเกี่ยวกับคนไทยสมัยก่อนลงและพยายามจะบันทึกประวัติศาสตร์ที่ถูกต้องของคนเหล่านี้

จุดเน้นของรังเกในเรื่อง ความคิดเกี่ยวกับชาติ ดูเหมือนจะช่วยเพิ่มความสนใจต่อคนไทยกลุ่มต่างๆ ซึ่งรังเกเห็นว่าเป็นชาติ หมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีกำเนิดเดียวกัน ไฮเดน ไวท์นักประวัติศาสตร์นิพนธ์ตั้งข้อสังเกตว่า รังเกคิดว่าเรื่องชาติไม่ใช่เพียงข้อมูลหรือข้อเท็จจริงแต่เป็นค่านิยมของคนในชาตินั้นๆ ไวท์คิดว่า รังเกเชื่อว่าเป็นภาระงานของนักประวัติศาสตร์ที่จะแสวงหาความจริงสำหรับคนเหล่านั้น ความจริงที่จะทำให้การมีอยู่ของพวกเขาเป็นการมีอยู่ในทางประวัติศาสตร์ และเพื่อหาหลักการร่วมที่ทำให้พวกเขามีเอกลักษณ์ของตนเอง²

นักวิชาการตะวันตกได้เริ่มการศึกษาประวัติศาสตร์ชนชาติไทยอย่างเป็นล่ำเป็นสันและต่อเนื่องมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ นักวิชาการตะวันตกเหล่านี้มีตั้งแต่ักเดินทาง ข้าราชการ

¹ John Bowring. *The Kingdom and People of Siam* (Kuala Lumpur: Oxford University Press, 1969) vol.2.p.38.

² Hayden White. *Meta History: the Historical Imagination in Nineteenth Century Europe* (Baltimore: John Hopkins, 1973) p.172.

พลเรือน ทหาร มิชชันนารีและนักวิชาการโดยอาชีพ งานไทศึกษาในช่วงแรกๆเป็นงานที่ได้จากการศึกษาภาคสนามอย่างใกล้ชิดและกว้างขวาง ผู้ศึกษาใช้เวลาหลายปีในการศึกษารวบรวมข้อมูล มักเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลภาคสนาม เช่น นายแพทย์วิลเลียม ซี ดอดด์ ผู้เขียนหนังสือที่เป็นพื้นฐานสำหรับนักไทศึกษาปัจจุบัน คือ *The Tai Race: The Elder Brother of the Chinese*¹ ดอดด์ใช้เวลาเดินทางไปตามท้องถิ่นของคนไทกลุ่มต่างในประเทศจีน พม่าและภาคเหนือของประเทศไทยเป็นเวลาถึง ๑๕ ปี บรรดาบาดหลวงหรือมิชชันนารีหลายคนมีผลงานที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับไทศึกษา

ในส่วนของงานของชาวอังกฤษนั้นเริ่มตั้งแต่อังกฤษเข้ายึดครองพม่าในต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ก็เริ่มมีการสำรวจภาคสนามเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจการค้า เพื่อจะสร้างเส้นทางรถไฟหรือเพื่อประโยชน์ในการอ้างกรรมสิทธิในพื้นที่ต่างๆบริเวณชายแดน มีงานเขียนของข้าราชการอังกฤษที่ประจำในพม่าและได้เดินทางไปสำรวจเก็บข้อมูลอย่างละเอียด ที่สำคัญคือ งานของ Sir James George Scott and John Percy Hardiman เรื่อง *Gazetteer of Upper Burma and the Shan States*² เป็นงานที่รวบรวมรายละเอียดเกี่ยวกับรัฐไทในพม่าได้อย่างดีที่สุดเล่มหนึ่ง

ผู้ที่ผลิตงานประวัติศาสตร์โดยใช้แนวศึกษาทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ คือ เทอเรียน ลาคูเปอรี ได้ทำการวิเคราะห์เอกสารโบราณและศึกษาประวัติศาสตร์โบราณของไทยโดยใช้เอกสารจีน หลังจากการศึกษาเอกสารเป็นระยะเวลาอันได้สรุปว่าคนไทมีถิ่นกำเนิดที่เทือกเขาเกิวกุง (คุนลุน) ทางเหนือของเสฉวนทางใต้ของชานสีในประเทศจีน³ งานของเขาได้รับการยอมรับและอ้างถึงอย่างกว้างขวางโดยนักเขียนคนอื่น ๆ

นักเขียนที่ใช้เอกสารจีน คือ ไฮลท์ ฮาเลต อี เอช ปาร์กเกอร์ และพันตรี อี อาร์ เดวิส ฮาเลตเป็นนักสำรวจเส้นทางรถไฟ ผู้เขียนหนังสือเรื่อง *A Thousand Miles on an Elephant in the Shan States* (1890) และได้ศึกษาประวัติศาสตร์ และเขียน *History of the Shan* ลงพิมพ์ในภาคผนวกของหนังสือเรื่อง *Amongst the Shan* โดยอาคิบัลด์ โรส คัลคูฮูน⁴

งานศึกษาเกี่ยวกับไทของชาวฝรั่งเศส

นักวิชาการฝรั่งเศสได้ศึกษาเรื่องราวของคนไทโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเวียดนาม โดยร่วมกับ *Ecole Francais d'Extreme-Orient* ในกรุงปารีส และ *Societe d'Ethnographice* นัก

¹William C. Dodd. *The Tai Race: Elder Brother of the Chinese* (Cedar Rapids, Ia: Torch Press, 1923).

²James G. Scott and John P. Hardiman. *Gazetteer of Upper Burma and the Shan States* (Rangoon: Superintendent of Government Printing and Stationery, reprinted 1983, New York: AMS Press).

³Archibald Ross Colquhoun, Ibid, p. iv.

⁴Archibald Ross Colquhoun, Ibid, pp. 327-371.

วิชาการที่มีชื่อได้แก่ จอร์จ เซเคส์ หลุยส์ ฟิโนต์ อองรี มาสเปอโรและ ลีออน เดอ โรสนี ใช้วิธีการศึกษาแบบเดียวกับนักวิชาการอังกฤษโดยศึกษาเอกสารจีน เอกสารภาษาบาลีและสันสกฤต ตลอดจนเอกสารพื้นเมือง

สมาคมฝรั่งเศสภาคพื้นบูรพาก่อตั้งขึ้นในปีพ.ศ. ๒๔๔๓ เมื่อมีการส่งคณะสำรวจทางโบราณคดีมาที่ไซ่ง่อนและได้รับการยกฐานะให้เป็นสมาคม เหมือนกับสถาบันสำหรับศึกษาเรื่องของเอเชียจากอินเดียไปถึงญี่ปุ่นและเกาหลี สมาคมมีผลงานที่นำเสนอผ่านวารสารที่รู้จักกันทั่วโลก เป็นเวลานานมาแล้วที่มีการนำเสนองานศึกษาเกี่ยวกับไท

การศึกษาลาวโดยชาวฝรั่งเศสมีความสำคัญเป็นพิเศษ การยึดครองลาวเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสนั้นฝรั่งเศสต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับรัฐที่ปกครองโดยคนไทยให้มาเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรตะวันตก ดังนั้นฝรั่งเศสสนใจลาวและกลุ่มไทที่เกี่ยวข้องโดยตรงในลักษณะที่ต่างจากอังกฤษในพม่าซึ่งเน้นความสนใจไปที่เอกสารงานเขียนภาษาพม่าเป็นหลัก ทำให้มีงานเขียนเกี่ยวกับลาวโดยตรงหลายฉบับ แต่ไม่มีของไทยกลุ่มอื่นเลย นักวิชาการสำคัญสองคน คือ ไรนาค(๒๔๕๔) และเลอบล็องเฮอร์(๒๔๕๖) งานของไรนาคมีลักษณะทั่วไปในขณะที่ของเลอบล็องเฮอร์เน้นประวัติศาสตร์ลาว

งานศึกษาของฝรั่งเศสเกี่ยวกับลาวเริ่มก่อนที่ฝรั่งเศสจะผนวกลาวด้วยซ้ำ เริ่มมีการรวบรวมงานเขียนทางวิชาการเกี่ยวกับลาวถึงสิบเอ็ดเล่มโดย ออกลุส ปาวิ (๒๔๒๗-๒๔๔๗) ปาวิหันมาสนใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมื่อได้รับราชการในกัมพูชา เมื่อได้รับมอบหมายงานในปีพ.ศ. ๒๔๒๓ ให้วางสายโทรเลขระหว่างพนมเปญกับกรุงเทพ ได้ใช้เวลาห้าปีในการหารายละเอียดของพื้นที่ระหว่างสองเมือง ทำให้เกิดความต้องการสำรวจมากยิ่งขึ้น จนรัฐบาลฝรั่งเศสได้ตั้งให้เป็นรองกงสุลประจำเมืองหลวงพระบางซึ่งทำให้มีโอกาสเริ่มศึกษาดินแดนลุ่มแม่น้ำโขงได้สะดวกขึ้น

รัฐบาลไทยตระหนักดีว่าการแต่งตั้งและการศึกษาดังกล่าวมีจุดประสงค์อื่นนอกเหนือจากทางวิชาการ ในเวลาที่กองโจรฮ่อรบกวนในเขตรอบๆเมืองหลวงพระบาง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พยายามที่จะแสดงอำนาจเหนือดินแดนเหล่านี้ด้วยการส่งกองทัพไทยไปดูแลความสงบเรียบร้อยในปีพ.ศ. ๒๔๒๔ เป็นการกำจัดภัยรุกรานจากจีนและควบคุมดินแดนนั้นก่อนที่อังกฤษหรือฝรั่งเศสจะเข้ามาอ้างสิทธิ ปาวิต้องรอเป็นเวลาหกเดือนก่อนที่จะได้รับอนุญาตให้เดินทางไปหลวงพระบาง

ปรากฏว่ากองทัพไทยคิดว่าได้จัดการกับสถานการณ์ได้เรียบร้อยแล้วจึงถอนกองกำลังกลับไปทั้งๆที่ปาวิได้เตือนว่ากองโจรฮ่อจะกลับมาโจมตีอีก ทำให้ปาวิมีโอกาสได้ช่วยเหลือกษัตริย์ลาวให้หนีลงไปทางตะวันตกไปถึงกรุงเทพด้วยกัน เมื่อกลับไปฝรั่งเศสปาวิได้รับการสนับสนุนให้ขยายอำนาจของฝรั่งเศสจากเวียดนามไปทางตะวันตกของแม่น้ำโขง โดยผู้สนับสนุนได้ให้เงินสำหรับคณะสำรวจการค้าและวิทยาศาสตร์เพื่อศึกษาลาว

ในปีพ.ศ. ๒๔๓๒ คณะของปาวีเดินทางไปถึงลาว ได้สำรวจเขตแดนและพยายามจะกำหนดเขตพรมแดนระหว่างอาณานิคมตั้งเกียของฝรั่งเศสและลาวซึ่งอยู่ภายใต้อำนาจของไทย ในการนี้ปาวีได้รับความช่วยเหลือจากคณะผู้เชี่ยวชาญที่ได้สำรวจแถบภาคอีสานของไทยและลาว ทำให้ปาวีได้วัตถุดิบที่นำไปเขียนลงในหนังสือสารานุกรมสิบเอ็ดเล่ม ที่เรียกว่า Mission Pavie ซึ่งให้ข้อมูลเกี่ยวกับคนในลาวเป็นภาษาตะวันตกเป็นครั้งแรก

เช่นเดียวกับนักเขียนชาวตะวันตกในสมัยเดียวกัน แม้ปาวีจะสนใจประชาชนและสถานที่ที่เขาศึกษามากเพียงใด ปาวียังถือว่าคนลาวต่ำต้อยกว่าตนเอง เมื่อได้เป็นข้าหลวงคนแรกประจำลาวในปีพ.ศ. ๒๔๓๘ ได้เขียนจดหมายซึ่งกล่าวถึงคนลาวว่าเป็น “dear children” ของเขา แม้จะเข้าใจและเห็นใจคนลาวดีเพียงใดปาวียังเชื่อว่าตนเองเหนือกว่าคนลาว เป็นทัศนคติที่ครอบงำงานเขียนของเขามาโดยตลอด

บนพื้นฐานนี้นักวิชาการฝรั่งเศสได้ศึกษางานเขียนของท้องถิ่น นักวิชาการคนสำคัญ ได้แก่ จอร์จ เซเดส์ ได้ทำงานเป็นบรรณารักษ์อยู่ที่หอสมุดแห่งชาติไทยเป็นเวลาหลายปี มีความรู้ในภาษาสันสกฤต บาลี เขมร และไทย สามารถอ่านหนังสือต่างๆที่กรุงเทพฯ ได้ ต่างจากปาวีที่เซเดส์มองผู้คนในดินแดนนี้เป็นเพื่อน เซเดส์มีภรรยาเป็นชาวเวียดนามและมีความสัมพันธ์อันดีกับนักประวัติศาสตร์ไทยอย่างสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทำให้เขามีทัศนคติที่ดีต่อดินแดนนี้ ซึ่งจะปรากฏอยู่ในงานของเซเดส์เองด้วย ที่น่าสนใจคือ เซเดส์เป็นผู้บุกเบิกการค้นคว้าทางโบราณคดีเกี่ยวกับไทโบราณและเขมร และยังเป็นผู้อำนวยการของ Ecole française d'Extrême Orient เป็นเวลาถึง ๑๕ ปี

ได้มีการตีพิมพ์ผลงานศึกษาเอกสารและจารึกของเซเดส์หลายเรื่องตั้งแต่ปีค.ศ. ๒๔๖๐ เป็นต้นมา งานสำคัญที่สุดสามเรื่องเกี่ยวกับราชวงศ์สุโขทัย(๒๔๖๐) จากเชียงใหม่และลำพูน ซึ่งฝรั่งเศสเรียกดินแดนนี้ว่า ลาวตะวันตก (๒๔๖๘) และจากภาคกลางของไทย(๒๔๗๒) ยังได้แปลตำนานสำคัญ เช่น จามเทววงศ์และชินกาลมาลีปกรณ์ เป็นงานบุกเบิกและไม่มียานประเภทนี้เป็นภาษาตะวันตกในเวลานั้นหรือระยะเวลาต่อมาอีกนาน

เซเดส์ได้เขียนหนังสือสังเคราะห์ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้สองเล่ม เล่มแรกแปลเป็นภาษาอังกฤษชื่อ The Indianized States of Southeast Asia (๒๕๐๗) เป็นประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้จนถึง พ.ศ. ๒๐๕๔ เรื่องต่อมา คือ Les Peuples de la peninsula

¹ Alfred McCoy. "French Colonialism in Laos 1893-1945" in Adams, Nina S. and Alfred W. McCoy. Laos: War and Revolution (New York: Harper & Row, 1970) p.68.

Indochinoise (๒๕๐๕) ครอบคลุมถึงดินแดนภาคพื้นทวีปเท่านั้นแต่ขยายระยะเวลาการศึกษาถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ทั้งสองเรื่องสามารถใช้เป็นกรอบการศึกษาประวัติศาสตร์ได้ด้วย

นักวิชาการฝรั่งเศสจะมีงานศึกษาเฉพาะที่ลึกซึ้งในเขตอินโดจีนซึ่งเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส และทางตอนใต้ของจีนบริเวณที่ติดต่อกับอินโดจีนของฝรั่งเศส มีการจัดตั้งสถาบันฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพาทิศ (L'Ecole Francaise d'Extreme-Orient) ในปีพ.ศ. ๒๔๔๑ มีผลงานมากมายด้านภาษา วรรณกรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดีและชาติพันธุ์วรรณา^๑ นักวิชาการของสถาบันนี้มีผลงานแพร่หลายได้แก่ Louis Finot เป็นผู้อำนวยการคนแรกของสถาบัน มีผลงานศึกษาค้นคว้าทางด้านโบราณคดีและเอกสารตัวเขียน มีนายทหารฝรั่งเศสที่สนใจศึกษาทางด้านชาติพันธุ์วรรณา คือ พันเอก E. Diguey เขียนเรื่อง Les Montagnards du Tonkin และ นาย Maurice Abadie เขียนเรื่อง Les Races du Haut Tonkin de Phong-Tho a Lang-Son เป็นงานเขียนที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มคนไทในเวียดนามตอนเหนือ

การศึกษาของนักวิชาการชาวฝรั่งเศสเหล่านี้แพร่หลายไปเพราะมีการออกวารสารชื่อ Bulletin de l'Ecole Francaise d'Extreme-Orient(B.E.F.E.O.) ออกเป็นประจำทุกปีละ ๔ เล่ม มีการนำเสนอทั้งงานของนักวิจัยในสถาบันและนักวิจัยอื่นๆนอกสถาบันด้วย

ในปีพ.ศ. ๒๕๐๕ ได้มีการตั้งศูนย์เอกสารและวิจัยเกี่ยวกับเอเชียอาคเนย์และหมู่เกาะที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมอินเดีย(Le Centre de Documentation et de Recherche sur l' Asie du Sud-Est et le Monde Insulindien) ผู้อำนวยการคนแรก คือ Georges Condominas มีนักวิจัยที่มีชื่อเสียง คือ Lucien Berno และ Andre Georges Haudricourt เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่มีชื่อเสียงในด้านไทศึกษา

ควบคู่ไปกับการศึกษาอย่างเป็นทางการเหล่านี้ นักสังคมศาสตร์ฝรั่งเศสได้ศึกษาคนไทกลุ่มเล็กๆในเวียดนามมากขึ้น นักวิชาการคนหนึ่งในกลุ่มนี้คือ อมาตี (๒๔๖๗) ซึ่งได้ศึกษาไทกลุ่มต่างๆในสองจังหวัดภาคเหนือของเวียดนาม ได้แก่ ไทขาว ไทดำ ไทแดง-นุง และลื้อ ให้รายละเอียดและรูปภาพประกอบที่สวยงามน่าสนใจ

งานเขียนของมิชชันนารีอเมริกัน

ชาวตะวันตกกลุ่มนี้ได้เข้ามาสู่พม่าและไทยตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ หลังจากเริ่มงานในเขตเมืองหลวงอย่างย่างกุ้งและกรุงเทพฯแล้ว ได้ขยายขึ้นเหนือ ในประเทศไทยศาสนาจารย์

^๑จอร์จ คอนโดมินัส, "การรวบรวมข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับหลักฐานต่างๆของฝรั่งเศสที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยและชนกลุ่มที่พูดภาษาไท" ในบุญพา มลิณทบุตรและจากรุวรรณ พรหมวัง-จำเพรท. การศึกษาวรรณกรรมชนชาติไทย กรุงเทพฯ โรงพิมพ์สุสภา, ๒๕๓๘, หน้า ๒๘๕.

ดาเนียล แมคกิลเวรีได้เริ่มการทำงานในเชียงใหม่ประมาณพ.ศ. ๒๔๑๗ หลังจากนั้นก็ได้ขยายไปถึงเชียงใหม่และเชียงใหม่ การเผยแพร่ศาสนาทำให้มิชชันนารีเหล่านี้ได้พบปะกับคนไทยกลุ่มต่างๆรวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆด้วย ทำให้มีรายงานและบันทึกต่างๆที่เขียนขึ้นจะเต็มไปด้วยข้อมูลเกี่ยวกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มคนที่มิชชันนารีได้สัมผัส ไปจนถึงหนังสือพิมพ์ วารสาร และจดหมายข่าวที่ตีพิมพ์งานเขียนของมิชชันนารี เช่น North Carolina Presbyterians, Laos News, Woman's Work for Woman และ The Foreign Missionary เป็นต้น

มิชชันนารีหลายคนเดินทางเป็นระยะทางไกลเพื่อเผยแพร่ศาสนา ผู้ที่น่าสนใจมากที่สุดคนหนึ่ง คือ นายแพทย์ วิลเลียม คลิฟตัน คอดด์ ซึ่งเดินทางครอบคลุมภาคเหนือของไทยขึ้นไปถึงภาคใต้ของจีนในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ระยะเวลากว่าสามสิบปีในการทำงานและการเดินทางทำให้คอดด์ได้พบปะกับคนไทยกลุ่มต่างๆมากมายในภาคใต้ของจีน ภาคเหนือของเวียดนาม และตอนบนของลาว คอดด์พบว่าคนไทยเหล่านี้พูดภาษาที่เข้าใจกันได้ คอดด์สามารถใช้ภาษาคำเมือง หรือ ภาษาเชียงใหม่ในการสนทนาได้อย่างดี คอดด์เริ่มให้ความสำคัญกับชนชาติไท คอดด์รับเอาแนวคิดเกี่ยวกับกำเนิดของคนไทจากลาดูเปอริ่งงานของคอดด์เป็นที่สนใจของนักวิชาการไทยอย่างมาก เพราะคอดด์นำเสนอแนวคิดที่ต่างไปจากนักเขียนหรือนักวิชาการคนอื่นๆ ดูจากชื่อหนังสือของเขาก็เห็นถึงทัศนะที่แตกต่างไปจากเดิม The Tai Race: Elder Brother of the Chinese เป็นงานเขียนที่ส่วนกระแสดูแลความคิดที่ว่าวัฒนธรรมจีนนั้นเก่าแก่และมีอิทธิพลเหนือคนไทย เป็นที่สนใจของนักการเมืองและนักวิชาการโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลวงวิจิตรวาทการในช่วงที่แนวคิดชาตินิยมกำลังเฟื่องฟูในเมืองไทยราวทศวรรษที่ ๒๔๗๓

งานเขียนเกี่ยวกับคนไทยยังไม่มียานใดที่ครอบคลุมคนไทยกลุ่มต่างๆได้มากกว่างานของคอดด์และอบาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนไทยในพื้นที่ที่ห่างไกลในพม่า จีน ลาวและเวียดนาม ส่วนใหญ่เป็นงานเขียนหรืองานศึกษาเฉพาะคนไทยที่มีการตั้งเป็นรัฐหรืออาณาจักรใหญ่เท่านั้น ไม่ได้สนใจวัฒนธรรมประเพณีเฉพาะของแต่ละกลุ่ม แนวทางนี้เริ่มปรับเปลี่ยนในราวต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ เมื่อเกิดมีแนวทางใหม่และวิชาการแขนงใหม่ขึ้นมา ซึ่งมีผลกำหนดทิศทางของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย

นักวิชาการออสเตรเลียในระยะหลังได้มีความสนใจด้านไทศึกษามากขึ้น โดยไทศึกษานั้นเป็นส่วนหนึ่งของโครงการศึกษาภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก ของมหาวิทยาลัยแห่งชาติออสเตรเลีย ซึ่งเน้นการศึกษาแบบสหวิทยาการ นักวิชาการไทยและไทยศึกษาที่มีชื่อเสียงของออสเตรเลียได้แก่ Baas Terwiel David Holm Antony Diller Paul Cohen และ Scott Bamber เป็นต้น มหาวิทยาลัยใหญ่ๆในออสเตรเลียให้ความสนใจในการวิจัยไทศึกษามากขึ้นเรื่อย ได้มีโครงการที่เกี่ยวกับไทศึกษาโดยตรงในออสเตรเลียคือ โครงการไทย-ยูนนาน มีการเผยแพร่

จดหมายข่าว The Thai-Yunnan Project นักวิชาการที่มีบทบาทมากในโครงการนี้ คือ Gehan Wijeyewardene เป็นผู้ให้ความสนใจทั้งการศึกษาไทยในประเทศและไทนอกประเทศไทย¹

สำหรับนักวิชาการญี่ปุ่น งานด้านไทศึกษามักเน้นด้านมานุษยวิทยาเป็นหลัก ได้มีการตั้งคณะกรรมการการศึกษาวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขึ้นในราวปีพ.ศ ๒๕๐๐ ต่อมาตั้งศูนย์เอเชียศึกษาที่มหาวิทยาลัยเกียวโตในปีพ.ศ ๒๕๐๗ นักวิชาการญี่ปุ่นมีการศึกษาภาคสนามอย่างมากและมีผลงานที่รู้จักกันดี นักวิชาการรุ่นแรกๆ ได้แก่ Keiji Iwata Tsuneo Ayabe และ Koichi Mizuno นักวิชาการญี่ปุ่นได้มีงานด้านไทและไทยศึกษาสืบเนื่องมาโดยตลอด นักวิชาการญี่ปุ่นที่มีบทบาทมากในปัจจุบัน คือ Yoneo Ishii Shigeharu Tanabe Tamotsu Aoki และ Masaki Onozawa ส่วนนักวิชาการรุ่นใหม่ที่กำลังมีผลงานด้านไทศึกษา ได้แก่ Yuji Baba Mitsuo Nakamura Keiji Iwata , Yokio Hyashi และ Michio Matsuoka เป็นต้น

ผลงานไทศึกษาในระยะแรกของชาวตะวันตกมักเป็นการเก็บและเรียบเรียงข้อมูลเพื่อนำเสนอให้กับหน่วยงานของรัฐบาลเพื่อประโยชน์ในด้านอื่นที่นอกเหนือจากด้านวิชาการ ภายหลังจึงเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ในการศึกษาเป็นการเน้นหนักทางวิชาการมากขึ้น นักวิชาการตะวันตกในสมัยปัจจุบันและนักวิชาการญี่ปุ่นมีใจหายในการศึกษาวิจัยที่แน่นอน มีการศึกษาเป็นระบบ มีการรอบความคิดในการวิจัย ทำให้หัวข้อในการศึกษาจะเฉพาะมากกว่าของนักวิชาการไทย ซึ่งส่วนใหญ่หัวข้อในการศึกษาจะกว้าง ที่สำคัญคือ ยังอยู่ในช่วงเวลาของการเก็บรวบรวมข้อมูลและนำเสนอเป็นการศึกษาเบื้องต้นมากกว่าการวิเคราะห์หรือสังเคราะห์ข้อมูล

¹ ตัวอย่างงานศึกษาได้แก่ Gehan Wijeyewardene, "Ethnicity and Nation: The Tai in Burma, Thailand and China (Sipsong Panna and Dehong)," A paper presented at the 5th International Conference on Thai Studies, School of Oriental and African Studies, London, 1993.

บทที่ ๒ งานศึกษาประวัติศาสตร์ไท

คนไทยเป็นกลุ่มคนที่มีการตั้งถิ่นฐานเป็นอาณานิคมกว้างขวางตั้งแต่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียมาจนถึงเกาะไหหลำ เท่ากับว่าถิ่นฐานของคนไทนั้นอยู่ในหลายประเทศ ตั้งแต่อินเดีย พม่า จีน ไทย และเวียดนาม ในแต่ละประเทศมีคนไทยหลายกลุ่มด้วย ดังนั้น เพื่อความสะดวกในวิเคราะห์งานศึกษาประวัติศาสตร์ไทจึงจะแบ่งการศึกษาออกเป็น ๔ กลุ่มด้วยกัน คือ ประวัติศาสตร์ไทในประเทศพม่า ประวัติศาสตร์ไทในประเทศจีน ประวัติศาสตร์ไทในประเทศอินเดียและประวัติศาสตร์ไทในประเทศไทย ในการศึกษาแต่ละกลุ่มผู้วิจัยจะสรุปเนื้อหาของงานศึกษาดังกล่าว ประเมิน วิเคราะห์และวิจารณ์ในประเด็นสำคัญและ น่าสนใจ ส่วนการสังเคราะห์และเสนอแนะนั้นจะอยู่ในบทที่ ๓ ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าขอบเขตของการศึกษาจำกัดอยู่เฉพาะงานศึกษาชิ้นสำคัญๆที่แพร่หลายและสามารถหาได้ นอกจากนี้งานบางชิ้นจะมีการศึกษาละเอียดกว่างานอื่นๆ เนื่องจากมีความน่าสนใจเป็นพิเศษหรือมีแนวโน้มที่จะศึกษาวิจัยให้ลึกซึ้งต่อไปได้

ประวัติศาสตร์ไทในประเทศพม่า

พม่ามีคนไทยตั้งถิ่นฐานอยู่หลายกลุ่มด้วยกัน เช่น ไทใหญ่ ไทเหนือ และไทเขิน ส่วนใหญ่คนไทยที่อาศัยอยู่ในพม่าจะถูกเหมาเรียกว่า ไทใหญ่ ปรากฏว่าคนไทยใหญ่เองไม่เคยเรียกตัวเองว่าไทใหญ่แต่จะเรียกว่า “ไต” เสมอ ไทใหญ่เป็นกลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลไทที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนไทยมากที่สุดกลุ่มหนึ่ง มีการติดต่อกันมาโดยตลอดทั้งในระดับชนชั้นปกครองและในระดับของประชาชน ประวัติศาสตร์ไทใหญ่ผูกโยงกับประวัติศาสตร์ของกลุ่มไทซึ่งเป็นเพื่อนบ้านและญาติพี่น้องในยูนนานและลุ่มแม่น้ำโขงเสมอ คนไทยวนในภาคเหนือรู้จักไทใหญ่ในชื่อว่า เจี้ยว ถิ่นฐานของไทใหญ่อยู่ในรัฐชานซึ่งมีอาณาเขตรวมประมาณ ๖๐,๔๑๖ ตารางไมล์ อยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของสหภาพพม่า² อย่างไรก็ตามยังมีไทใหญ่อยู่ในเขตพรมแดนติดต่อกันระหว่างพม่ากับจีนอีกด้วย

งานศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่ส่วนมากเป็นภาษาอังกฤษ เนื่องจากอังกฤษได้เข้าผนวกรัฐไทใหญ่ตั้งแต่พ.ศ.๒๔๒๙ จึงมีการริเริ่มศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่อย่างเป็นระบบ

¹W.W.Cochrane. The Shans (Rangoon: Superintendent, Government Printing, 1915), p.40.

²Sao Saimong Mangrai. The Shan States and the British Annexation, (Ithaca: Cornell University, 1965), p.5.

ตั้งแต่นั้น ก่อนหน้านั้นประวัติศาสตร์ไทใหญ่ก็เหมือนกับไทกลุ่มอื่นๆ คือ อยู่ในรูปของตำนานซึ่งเป็นเรื่องเล่าสืบทอดกันมาสมปนเปกับนิทานพื้นบ้านพื้นเมืองต่างๆ กับพงศาวดารซึ่งเป็นบันทึกเรื่องราวของชนชั้นปกครองโดยไม่มีการมีส่วนร่วมของประวัติศาสตร์ประชาชน จารึกทางประวัติศาสตร์ของไทใหญ่คล้ายคลึงกันไทกลุ่มอื่นๆ

งานศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทใหญ่ที่รวบรวมเพื่อศึกษาเป็นตัวอย่าง มีดังนี้

ลำดับ ที่	ปีพิมพ์	ชื่องานเขียน	ชื่อผู้เขียน	ประเภทเอกสาร
๑.	๒๔๑๙	Introductory Sketch of the History of the Shans in Upper Burma and Western Yunnan.	Ney Elias	หนังสือ
๒.	๒๔๔๔	Gazetteer of Upper Burma and the Shan States	James G.Scott and John Percy Hardiman	หนังสือ
๓.	๒๔๕๓	Shans At Home	Leslie Milne	หนังสือ
๔.	๒๔๕๔	The Shans	Wilbur Cochrane	หนังสือ
๕.	๒๕๐๖	The Shan States and the British Annexation	Sao Sai Mong Mangrai	หนังสือ
๖.	๒๕๓๐	The Shan of Burma: Memoirs of a Shan	Chao Tzang Yawngghwe	หนังสือ
๗.	๒๕๓๑	Exile	Prakai Nontawasee	หนังสือ
๘.	๒๕๔๙	Changes in Northern Thailand and the Shan States, 1886-1940	บ.บุญคำ	หนังสือ
๙.	๒๕๒๔	เที่ยวเชียงตุงและแคว้นสาละวิน	ปราณี ศิริธร	หนังสือ
๑๐.	๒๕๓๖	สารคดีเหนือแคว้นแดนสยาม	รัตนพร เศรษฐกุล	บทความ
๑๑.	๒๕๓๖	ประวัติศาสตร์เมืองเชียงตุง ตำนานคนไต	เดชา เตียงเกตุ	หนังสือ

งานเขียนที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นงานประวัติศาสตร์ไทใหญ่ชิ้นสำคัญ คือ งานเขียนของNey Elias เรื่อง Introductory Sketch of the History of the Shans in Upper Burma and Western Yunnan ตีพิมพ์ในปีพ.ศ. ๒๔๑๙ ได้รับการยกย่องว่า เป็นจุดเริ่มของงานเขียนประวัติศาสตร์ไทใหญ่ อีเลียสได้กำหนดกำหนดขอบเขตการศึกษาว่าเป็นการศึกษา "...กลุ่มหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งขยายออกไป โดยมีชื่อต่างๆกันไป จากที่ราบหุบเขาของอัลสัสมทางตะวันตกครอบคลุมดินแดนเกือบทั้งหมดของอินเดียนไกล และลึกเข้าไปถึงดิน

แดนตอนในของจีน... ที่ปัจจุบันเรียกว่า รัฐไทใหญ่ อยู่ระหว่างเทือกเขาทางตะวันตกของ
อังวะและเขตตะวันตกของ ยูนนาน...”¹

อิลีเยสรวบรวมข้อมูลอยู่ที่มณฑลทะเลย์ แต่การที่เคยไปเยือนรัฐไทใหญ่ต่างๆมา
แล้วทำให้มีประสบการณ์จากการสังเกตพบเห็นด้วยตนเองประกอบการศึกษาจากข้อมูล
เอกสาร ปัญหาใหญ่สำหรับอิลีเยสคือ ความไม่รู้ภาษาไทยของอิลีเยสเอง ทำให้ต้องอาศัยผู้
แปลซึ่งไม่ใช่ชาวไทใหญ่โดยตรงและเป็นการแปลหลายชั้น อิลีเยสจึงตระหนักในจุดอ่อนอันนี้
ดี กล่าวว่

ความไม่รู้ภาษาไทยของข้าพเจ้าและการที่ต้องพึ่งการแปลถึงสองชั้น
เป็นผลเสียที่ร้ายแรง และข้าพเจ้าตระหนักดีว่า จะทำให้ความถูก
ต้องของข้อมูลใหม่ที่น่ามาเสนอนั้นถูกสงสัยอยู่เสมอ แต่ในความ
พยายามครั้งแรกที่จะเห็นประวัติศาสตร์ของชนชาติที่รู้จักกันน้อย
และเข้าถึงยาก ทำให้จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลท้องถิ่นและจุดประสงค์
ถูกจำกัดอยู่เฉพาะการให้โครงร่างคร่าวๆของเรื่อง ซึ่งอาจจะให้
ประโยชน์แก่ผู้ศึกษาเรื่องเดียวกันนี้ในอนาคต เหมือนกับร่องรอย
บางๆที่จะนำไปสู่การค้นคว้าที่สมบูรณ์....²

ข้อมูลท้องถิ่นที่อิลีเยสรวบรวมได้มาจากการแปลของชาวฮินดูชื่อ ราช ชิงห์ มา
จากฮัสสัมตอนเหนือ อิลีเยสได้พิจารณาเห็นความสามารถและความสนใจในการเก็บรวบรวม
และบันทึกข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของราช ชิงห์ จึงได้ว่าจ้างให้แปลข้อมูลเกี่ยวกับไท
ใหญ่เป็นภาษาอังกฤษ โดยให้ตัดตอนที่พิสดารเหลือเชื้อออกไป มีการเพิ่มเติมข้อมูลที่ได้
จากพระไทใหญ่ที่มณฑลทะเลย์รวมทั้งผู้อื่นๆ ข้อมูลจำนวนมากที่ได้มาเป็นข้อมูลของไทใหญ่
มีบางส่วนที่แปลเป็นภาษาพม่าแล้ว นอกจากนี้ยังมีการศึกษาข้อมูลจากเอกสารหรือหนังสือ
ของพม่าและฮัสสัม เพื่อใช้ตรวจสอบศักราชและเหตุการณ์ อิลีเยสสรุปว่างานของเขาไม่ใช่
การแปลงานขึ้นใดชิ้นหนึ่งโดยเฉพาะแต่เป็นโครงร่างของข้อมูลที่ประมวลมาจากหลายๆแหล่ง

การใช้ข้อมูลจากการแปลนี้ มีผู้วิจารณ์จึงสงสัยความถูกต้องของข้อมูลว่า ความ
สามารถในการระบุชื่อไทใหญ่และเขียนบันทึกลงไปของราช ชิงห์ นั้นไม่ทัดเทียมกับความ
สามารถในการอ่าน และไม่ปรากฏว่าอิลีเยสได้ค้นฉบับเหล่านั้นไว้เป็นกรณีพิพาท งานของอิลี

¹Ney Elias, Introductory Sketch of the History of the Shans in Upper Burma and Western Yunnan, p.2.

²Ney Elias, Ibid, p.3’

เลียดจึงเหมือนกับการนำข้อมูลที่แปลโดยราช ชิงห์มาเรียบเรียงเท่านั้น การที่อเลียดนำข้อมูลจากพงศาวดารต่างๆมารวบรวมเรียบเรียงด้วยกัน ทำให้เกิดความยากลำบากยิ่งขึ้น เพราะชื่อต่างๆถูกแปลเพี้ยนไปโดยลำพม่าและซ้ำอีกโดยราช ชิงห์¹ นักประวัติศาสตร์ไทใหญ่ Sao Saimong Mangrai กล่าวถึงปัญหาความไม่รู้ภาษาไทยของนักค้นคว้าชาวต่างชาติว่า ทำให้ไม่สามารถได้ข้อมูลที่ถูกต้องและนำมาวิเคราะห์ได้²

นอกจากข้อมูลพื้นเมืองอเลียดยังใช้ข้อมูลจากบันทึกของข้าราชการ นักสำรวจ และนักเดินทางที่ได้มีโอกาสเข้าไปในรัฐไทใหญ่ อาทิ Major Boileau Pemberton Dr. Richardson Colonel Hannay Dr. Anderson และบุคคลอื่นๆที่ตีพิมพ์เป็นบทความในวารสารต่างๆ

อเลียดนั้นเหมือนกับผู้วิชาการตะวันตกที่มักวิตกกังวลเกี่ยวกับความถูกต้องของศักราชในประวัติศาสตร์มาก เขาเห็นว่าการกำหนดช่วงเวลาในประวัติศาสตร์ของตำนานพงศาวดารไทใหญ่นั้นไม่แน่นอน และไม่ค่อยให้ความสำคัญกับวันเวลานัก จะระบุเฉพาะปีที่ขึ้นครองราชย์ ซึ่งเชื่อถือไม่ค่อยได้เพราะระยะเวลาและข้อมูลต่างๆสามารถถูกปรับเปลี่ยนเพื่อยกยอการมีของกษัตริย์ หรือเพื่อทำให้เกิดความสับสนในการเชื่อมโยงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ทำให้เกิดความสับสนเช่นเดียวกับในประวัติศาสตร์พม่า กษัตริย์ไทใหญ่เองมีการเปลี่ยนพระนามตามเหตุการณ์ บางครั้งใช้ชื่อตัว ชื่อตระกูลหรือชื่อบรรพบุรุษ นักประวัติศาสตร์ชาวไทใหญ่อยอมรับว่า พงศาวดารไทใหญ่นั้นไม่ค่อยให้รายละเอียดอื่นใดนอกจากเรื่องย้ายเมืองหลวง การก่อรัฐประหารในราชสำนัก การกบฏ การแย่งราชสมบัติและสงครามระหว่างรัฐ อย่างไรก็ตามหากศึกษาอย่างต่อแท้ การระบุเหตุการณ์เหล่านี้ก็มีประโยชน์ในการกำหนดจุดเริ่มในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่ได้

ความสับสนในเรื่องศักราชทำให้อเลียดพยายามศึกษาถึงการนับศักราชของไทใหญ่ เพื่อจะสามารถลำดับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ของไทใหญ่จากตำนานพงศาวดารพื้นเมืองได้ อีกวิธีการหนึ่งที่อเลียดใช้คือ การเปรียบเทียบเหตุการณ์สำคัญที่ปรากฏทั้งในพงศาวดารไทใหญ่และรัฐใกล้เคียง เช่น พงศาวดารพม่าและจดหมายเหตุจีน เช่น กรณีของ Chau Ngan-pha กษัตริย์ของเมืองเมาน์สงครามกับจีนจึงหนีไปพึ่งพม่าและปลงพระชนม์ก่อนที่พม่าจะส่งตัวให้จีน ในพงศาวดารไทใหญ่ไม่ได้ระบุปีที่ชัดเจน อเลียดจึงค้นคว้าจากพงศาวดารพม่าพบว่าเกิดขึ้นในปี ค.ศ ๑๔๔๕ และได้ตรวจสอบกับจดหมายเหตุจีนพบว่าเป็นปี ค.ศ ๑๔๔๔ ซึ่งใกล้เคียงกันมากจนน่าเชื่อว่าเป็นช่วงเวลาที่ต้อง สามารถใช้ในการ

¹J.G.Scott, Ibid, p.216.

²Sao Saimong Mangrai, Ibid, p.34.

ลำดับศักราชของเหตุการณ์อื่นๆที่มักจะบอกเพียงจำนวนปีระหว่างเหตุการณ์ นอกจากนี้ก็เลยยังตรวจสอบศักราชกับพงศาวดารของรัฐไทใหญ่ด้วยกันเอง เช่น พงศาวดารเมืองเมากับกับเมืองกองหรือไมกวง เช่น กรณีการขยายอำนาจของ Sam Lung-pha ของอาณาจักรเมายขยายอำนาจไปถึงฮัลดัมและก่อตั้งราชวงศ์ปกครองเมืองกอง

งานของอิลีเยสได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับรัฐไทใหญ่จากพงศาวดารพื้นเมือง มีการจัดลำดับกษัตริย์ รายพระนาม ปีที่ขึ้นครองราชย์ และเมืองหลวงที่ทรงประทับอยู่ อิลีเยสให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ของเมืองเมามากที่สุด ถือว่าเป็นศูนย์กลางของประวัติศาสตร์รัฐไทใหญ่ มีการวิเคราะห์ตีความชื่อและเหตุการณ์ต่างๆ นอกจากนี้ได้ให้ข้อมูลอย่างย่อๆเท่าที่หาได้เกี่ยวกับเมืองสำคัญๆอื่นๆภายใต้การปกครองของอาณาจักรเมา เช่น เมืองกอง แสหนวี เมืองมิดและฮัลดัม เมืองยาง เมืองนาย สี่ป่อ และบาโมหรือบ้านหม้อ เป็นต้น เฉพาะประวัติศาสตร์เมืองเมานั้นมีความยาวเป็นพิเศษและมีบทข้อสังเกตเพิ่มเติม

สำหรับอิลีเยสเมืองเมาเป็นอาณาจักรไทใหญ่ที่มีความสำคัญมาแต่โบราณ เป็นจุดเริ่มของประวัติศาสตร์ไทใหญ่ อย่างไรก็ตามพงศาวดารเมืองเมานี้ก็เลยสืบทอดมาจากพงศาวดารพม่า ชื่อ Tagaung Raza Weng หรือที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ เรียกว่ายาชะเวงคญี¹ เป็นคัมภีร์โบราณ เหมือนกับงานเขียนประวัติศาสตร์ล้านนาของพระมหาเถระที่ทรงความรู้ทั้งหลาย กล่าวคือ เริ่มต้นการบันทึกประวัติศาสตร์ด้วยการกล่าวถึงเหตุการณ์ทางศาสนา ใช้เวลาของพุทธประวัติมากำหนด และเนื่องจากเป็นพงศาวดารพม่าจึงกล่าวย้อนไปถึงการก่อตั้งเมืองพุกาม การล่มสลาย และการอพยพของไพร่พลออกไปตั้งถิ่นฐานที่อื่นๆ รวมทั้งการตั้งเมืองไทใหญ่ ๑๙ เมือง

ประวัติศาสตร์เมืองเมาเริ่มในปีค.ศ ๕๖๘ โดยเทวบุตร ๒ องค์ ชื่อขุนlungและขุนไล (Kun Lung and Kung Lai) ลงจากสวรรค์โดยบันไดทองคำ ที่บริเวณเจิ่งน้ำเมา หรือ แม่น้ำเวลี หรือ ส่วยลี โดยมีบริวารติดตามมา เมื่อลงมาก็ได้รับการยอมรับให้เป็นประมุขของคนที่อยู่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นอยู่แล้ว ในจำนวนคนที่ขึ้นเมืองมีคนสำคัญคือ เจ้าติกันหรือลอนกู (Chau-Ti-Kan or Laun-gu) ซึ่งได้รับอนุญาตให้ไปปกครองเมืองมิดลาหรือยูนนาน ขุนlungครองเมืองโก่งเมืองยวง(Maing-Kaing Maing Nyaung) อยู่บริเวณใกล้สาขาของแม่น้ำชินวิน ชื่อ แม่น้ำจู่ ขุนไลครองเมืองโรเมืองราม หรือ เมืองริเมืองราม (Mung Ri Mung Ram) อยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำเมา ห่างจากเมืองเมาปัจจุบันไปทางตะวันออกประมาณ ๘-๙ ไมล์ อาณาจักรเมามีการย้ายเมืองหลวงหลายครั้ง ประมาณ ค.ศ ๗๐๒ พระเจ้า Kam Sip-pha ย้ายราชสำนักมาที่ Ma-Kau Mung Lung ซึ่งสันนิษฐานว่า ชื่อ เมืองเก่าเมืองหลวง อยู่ทางฝั่ง

¹นราธิปประพันธ์พงศ์, พงศาวดารไทใหญ่ (กรุงเทพฯ,) หน้า๗๐.

ชาวของแม่น้ำ ห่างจากเมืองหลวงเก่าไปประมาณ ๖-๗ ไมล์ หลังจากนั้นในราวค.ศ ๑๐๓๕ Kun Kwot-pha ขึ้นครองราชย์ย้ายเมืองหลวงไปที่ Chela คือ เมืองเสล่านในปัจจุบัน อยู่บนฝั่งแม่น้ำมาตรงข้ามเมือง Ma-Kau Mung Lung อาณาจักรมาเริ่มมีความสัมพันธ์กับ อาณาจักรพุกามของกษัตริย์อินรธา ในฐานะประเทศราชต้องส่งพระราชธิดาไปยังราชสำนัก พุกาม ฐานะนี้สิ้นสุดลงเมื่อสิ้นสมัยพระเจ้าอินรธา เมืองเมากลับมาเป็นอิสระและสงบสุข เรื่อยมา

เหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ของอาณาจักรมาเกิดขึ้นเมื่อ Chau Kwam-pha ขึ้นครองราชย์ในปีค.ศ ๑๒๒๐ พร้อมกับพระอนุชา Sam Lung-pha ครองเมืองกองบนฝั่งแม่น้ำกอง ในฐานะเมืองขึ้นของอาณาจักรมา พระอนุชาองค์นี้เป็นนักรบผู้ยิ่งใหญ่ได้ขยาย อาณาเขตของอาณาจักรออกไปอย่างกว้างขวาง ถือได้ว่าเป็นยุคที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของ อาณาจักรมา อย่างไรก็ตามอ็ลเลียสเห็นว่าเป็นการบันทึกเกินความจริง

ในปีค.ศ ๑๒๘๕ มีการบันทึกการย้ายเมืองหลวงเป็นครั้งสุดท้ายมาอยู่ที่เมืองเมากปัจจุบัน ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔ กษัตริย์มาอ่อนแอ บางครั้งบ้านเมืองขาดผู้ปกครอง และยังคงเผชิญกับการรุกรานของประเทศมหาอำนาจอย่างจีน ตั้งแต่สมัยของ Chau Ki-pha ขึ้นครองราชย์ในปีค.ศ ๑๓๓๙ จนกระทั่งอาณาจักรมาสิ้นสุดความเป็นเอกราช พงศาวดาร กล่าวถึงการสู้รบระหว่างกองทัพของทั้งสองฝ่าย การที่จีนใช้เล่ห์เพทุบายจนอาณาจักรมา ตกเป็นเมืองขึ้นของจีน เมื่อ Chau Ngan-pha ก่อการกบฏยกกองทัพไปตีเมืองไทใหญ่ทั้งหลายแล้วรวบรวมกำลังกันไปทำสงครามกับจีน แต่ไม่สำเร็จต้องถอยหนีมาพึ่งกษัตริย์พม่าที่ อังวะและปลงพระชนม์ชีพก่อนที่จะถูกพม่าส่งตัวไปให้จีนในปีค.ศ ๑๔๔๕ หลังจากนั้น อาณาจักรมาถูกจีนรุกรานอีกหลายครั้ง อ็ลเลียสแสดงความกังขาว่าไม่มีการกล่าวถึงสาเหตุของสงคราม และไม่น่าเชื่อว่าจีนจะเป็นฝ่ายรุกรานโดยไม่มีเหตุผล ฝ่ายอาณาจักรมาเองก็น่าจะมีส่วนทำให้เกิดสงครามด้วย ช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ เป็นช่วงที่อาณาจักรกลับคืนสู่ความสงบสุขและมั่งคั่งสะดุดตากษัตริย์พม่าจนหาเหตุมาทำสงครามกับอาณาจักรมาในปี ค.ศ ๑๕๖๒ พม่ายึดครองได้อาณาจักรมาเป็นเมืองขึ้นแล้วก็ยกกองทัพกลับ ทั้งพระสงฆ์ เอาไว้สั่งสอนพระไทใหญ่ เปลี่ยนศาสนาของเจ้านายและราษฎร อย่างไรก็ตามจีนไม่ได้หยุด ยังการขยายอำนาจ ได้ยึดครองอาณาจักรมาอีกในปีค.ศ ๑๖๐๔ เจ้าขุนบ่อแสงกษัตริย์องค์สุดท้ายของอาณาจักรมากระโดดน้ำตาย อาณาจักรมา กลายเป็นรัฐไทใหญ่ที่ขึ้นต่อจีนที่ยุ่นนาน

หลังจากนำเสนอข้อมูลท้องถิ่นที่ได้ตรวจสอบความถูกต้องและเรียบเรียงคัดต่อกันมาแล้ว อ็ลเลียสได้ตั้งข้อสังเกตและวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว โดยเปรียบเทียบกับบันทึกหรือรายงานของผู้ที่ได้เดินทางเข้าไปยังมณีปุระ อัลดัม ยูนนาน ไทย ฯลฯ งานเขียนที่อ็ลเลียส

ให้ความสนใจนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ค้นคว้ามาคือ พงศาวดารเมืองปง ใน Report on the Eastern Frontier of British India โดย Major Boileau Pemberton เขียนที่กัลกัตตาในปีค.ศ. ๑๘๓๕ เรื่องที่เกี่ยวกับอาณาจักรปง (Pong) นั้นมาจากพงศาวดารไทใหญ่แปลที่มณีปุระ^๑ ประวัติศาสตร์ของอาณาจักรปงเริ่มจากขุนลี (Khool-lie) การสืบอำนาจของกษัตริย์หลายองค์ จนถึงสมัยของ Murgnow ซึ่งครองราชย์ปีค.ศ. ๑๖๖๗ ได้ขยายอำนาจไปยังเมืองต่างๆรวม ๒๗ เมือง มีเหตุการณ์สำคัญที่อิลีสใช้ในการศึกษาเปรียบเทียบประวัติศาสตร์ไทใหญ่ที่ตนค้นคว้ามา คือ การทำสงครามขยายอำนาจของ Sookampha และ Samlongpha ทำให้เห็นร่องรอยความสัมพันธ์กับรัฐไทใหญ่ทางตะวันออก เหมือนกับเรื่องของ Sam Lungpha และ Chau Kwam-pha ของเมืองเมา และกรณีของ Soongampha ก็เหมือนกับ Chau Ngan-pha ที่ทำสงครามกับจีนแล้วฆ่าตัวตายก่อนจะถูกพม่าส่งตัวให้จีน

อิลีสสรุปว่าอาณาจักรเมากับอาณาจักรปงเป็นอาณาจักรเดียวกันโดยการเปรียบเทียบเหตุการณ์ดังกล่าว แม้ว่าจะมีความแตกต่างในเรื่องศักราชอยู่เกือบ ๕๐๐ ปี อิลีสเห็นว่าเป็นความผิดพลาดของการนับระยะเวลาการครองราชย์ของกษัตริย์ อย่างไรก็ตามในประเด็นนี้ J. G. Scott กลับเชื่อว่าอาณาจักรปงคือ อาณาจักรน่านเจ้า^๒ ซึ่งSao Saimong Mangrai ไม่เห็นด้วย เสนอว่า อาณาจักรปงไม่ใช่ น่านเจ้า ไม่ใช่ อาณาจักรเมา หรือ เมืองกองเท่านั้น แต่ภาคแรกของพงศาวดารอาณาจักรปงจนถึงตอนที่พม่าส่งตัว Songanpha ให้จีนเป็นประวัติศาสตร์ของอาณาจักรเมา ช่วงตั้งแต่มเหสีของ Songanpha ไปตั้งราชสำนักที่เมืองกอง เป็นประวัติศาสตร์ของเมืองกอง Sao Saimong Mangrai เห็นว่าทั้งอิลีสและแอมเบอร์ตัน ใช้การแปลเอกสารหลายทอดจนเกิดความสับสน โดยเฉพาะการเรียกชื่อและศักราช การที่ชาวตะวันตกทั้งสองไม่รู้ภาษาไตเลยทำให้ยากที่จะกำหนดชื่อต่างๆได้^๓

อิลีสเห็นว่าชื่อ ปง นั้นเป็นชื่อที่ฝ่ายมณีปุระใช้เรียกดินแดนที่เคยเป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ของไทใหญ่ในพม่าภาคเหนือและตะวันตกของยูนนาน ไม่ปรากฏหลักฐานจากพม่ากล่าวถึงกำเนิด ความสำคัญหรือความสัมพันธ์กับอาณาจักรปง พงศาวดารเมืองเมาเองก็ไม่เคยกล่าวถึงอาณาจักรปงและไม่ปรากฏว่าไทใหญ่เคยมีชื่อเช่นนี้ รัฐเพื่อนบ้านอย่างพม่า กะฉิ่นและจีนก็ไม่เคยรู้จักอาณาจักรปง พันเอก Hannay พยายามตอบปัญหานี้โดยอธิบายว่า^๔

^๑Sao Saimong Mangrai, Ibid, pp.20-34.

^๒J.G.Scott,Ibid, p.259.

^๓Sao Saimong Mangrai, Ibid, p.45.

^๔Ney Elias, Ibid, p.34.

ไทใหญ่ในยุคนานและพม่าซึ่งไปยังดินแดนส่วนที่เป็นอิเบตทางเหนือ และตะวันออก เหนือลุ่มน้ำอิระวดี ว่าเป็นกำเนิดของรัฐ ซึ่งพวกเขา เรียกว่า มงฟ่าน หรือ ฟาน และก็คือ พง บง หรือ ปง ที่อ้างถึงใน พงสาวดาร ที่ดร.เทยเลอร์อ้างถึง ว่าเป็นของมณีปุระ หรือ คาเฮย์ (กัสลี) สาขานึ่งของชนชาติไทใหญ่ และสันนิษฐานว่าตั้งอยู่ แคว้นโมกอง...

แต่พันตรี Hannay เองก็ระบุว่าไม่มีพงสาวดารอาหมหรือไทใหญ่ที่กล่าวถึงชนชาติ ไทในอัลลัมก่อนคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ แต่อย่างใด อีเลียสก็เห็นด้วยในประเด็นนี้และว่าน่าจะ มาจากทางใต้มากกว่าทางเหนือ

การที่เรียกชื่อต่างกัันนั้นอีเลียสมีความเห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่จะรัฐเพื่อนบ้าน นอาจจะเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์เป็นชื่ออื่นแตกต่างจากที่กลุ่มชาติพันธุ์นั้นเรียกตนเอง อีเลีย สเสนอว่าคำ ว่า ปง หรือ พง ในภาษาไทหรือพม่าแปลว่า ยิ่งใหญ่ รุ่งเรือง และมีปรากฏใน ชื่อของกษัตริย์ทั้งเมืองเมาและเมืองกอง เช่น Chau Lung Wak pha pong sium ngam mung อีเลียสแปลว่า Lord great Wak ruler , glorious seal , wealthy country และว่า Pong sium เป็นคำยกย่องตำแหน่ง แปลว่า (holder of the) glorious seal โดยอีเลียสเขาไปเปรียบ เทียบกับการที่อาณาจักรจีนเปรียบตนเองเป็นอาณาจักรสวรรค์และอัลลัมที่ยกย่องตนเองโดย ใช้ชื่อที่แปลว่าไม่มีผู้ใดเทียบเทียม¹ แสดงความภาคภูมิใจในความยิ่งใหญ่ของตนเอง J.G. Scott จึงเสนอว่า ชื่อ อาณาจักรปงอาจเป็นชื่อทั่วไป สำหรับเรียกรัฐไทใหญ่ใดๆที่มีความ เจริญและมีอำนาจสูงสุดในช่วงเวลานั้น² อย่างไรก็ตาม Sao Saimong Mangrai นักประวัติ ศาสตร์ไทใหญ่กลับเสนอว่า คำว่า ปง นั้นเป็นคำที่ฝ่ายมณีปุระเรียกไทใหญ่ และว่าเป็นที่ นำสงสัยที่มณีปุระซึ่งไม่เคยติดต่อกี่ยวข้องกับไทใหญ่เกินเขตอังวะและเมืองกองมาเรียกไท ใหญ่ว่า ปง Sao Saimong Mangrai เห็นว่าในประวัติศาสตร์เมืองกอง มีการกล่าวถึงเผ่า Pwons แถบลุ่มแม่น้ำอิระวดีเหนือเมืองบาโมหรือบ้านหม้อ อาจเป็นไปได้ที่พวกนี้เป็นที่รู้จัก กันในหมู่ไทใหญ่เมืองกองและเมืองเมา ว่า ปง (Pong) ถ้า Sam Lung-pha ยกกองทัพไปตี มณีปุระ โดยมีทหารเผ่านี้ไปด้วย และพวกนี้เป็นพวกแรกที่ได้พบปะติดต่อกับคนพื้นเมือง ก็ เป็นไปได้ที่ชาวมณีปุระจะเหมาเรียกกองทหารไทใหญ่ที่มาทั้งหมดว่า ปง ไปด้วย นอกจากนี้ ยังพบว่าในบันทึกของร้อยเอก McLeod ซึ่งไปถึงเชียงตุงในปีค.ศ ๑๘๓๗ ระบุว่าชาวเงินใน เชียงตุงเรียกไทใหญ่ทางเหนือว่า Phong หรือ Tai Nik ³ ซึ่งอาจจะหมายถึงไทเหนือก็ได้

¹บรรจบ พันธุเมธา, อ้างแล้ว, หน้า ๑๕.

²J.G.Scott, Ibid, p.270.

³Sao Saimong Mangrai, Ibid, p.36.

ชื่อที่สร้างความสับสนในประวัติศาสตร์ไทใหญ่ อีกชื่อหนึ่งคือ โกสัมพี

Kawsampi หรือ Kosambi และ Koshanpyi จากการตีความของนักค้นคว้าชาวตะวันตกนั้นพบว่ามีความเข้าใจผิดทางวัฒนธรรมอยู่บ้าง คำว่า Kawsampi เป็นภาษาบาลีใช้เรียกอาณาจักรเมมา เช่นเดียวกับ รัฐแสนหวี คำว่า Kawsampi และ Koshanpyi ถูกนำมาใช้เป็นชื่อเดียวกัน บางครั้งนำไปใช้ว่าเป็นอาณาจักรน่านเจ้า ปง เมืองกอง และแสนหวี อีเลียสว่า Koshanpyi เป็นชื่อภาษาพม่าของคำว่า Kawsampi แปลว่ารัฐไทใหญ่ ๙ รัฐ ซึ่งในประเด็นนี้ J.G. Scott เห็นว่าเกิดจากการที่พม่าดูถูกไทใหญ่ ไม่ยอมให้ใช้ชื่อภาษาบาลีเรียกเมืองของตนเองเป็นการยกย่องและสร้างความเกี่ยวข้องกับอาณาจักรในอินเดีย จึงแปลให้คำว่า Kawsampi กลายเป็น Koshanpyi¹ แต่ Sao Saimong Mangrai คำนวณว่า วัฒนธรรมพม่านั้นยอมรับชนชั้นปกครองและวัฒนธรรมต่างชาติเท่ากับตนเอง ไม่มีเหตุผลอันใดที่พม่าจะมาขัดขวางไม่ให้ไทใหญ่ใช้ชื่อภาษาบาลี รัฐไทใหญ่สำคัญๆมีชื่อเป็นภาษาบาลีอยู่แล้ว รัฐไทใหญ่ทุกรัฐมีฐานะตามลำดับชั้นในโครงสร้างทางการเมืองของพม่าและทุกลำดับชั้นมีชื่อเป็นภาษาบาลี การใช้ชื่อภาษาบาลีเป็นธรรมเนียมของรัฐพุทธศาสนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่สำคัญพม่ายอมรับชื่อบาลีของไทใหญ่มาโดยตลอด คำว่า Kawsampi นั้นพม่าจะเขียนเป็น Kaw-tham-bi ไม่พลาดเป็น Koshanpyi แน่²

ขณะที่เมืองเมมาและแสนหวีถูกเรียกว่า Kawsampi รัฐไทใหญ่อื่นๆถูกเรียกว่า Kambawsa ซึ่งเป็นภาษาพม่าของคำบาลีว่า Kamboja หรือ กัมโพชซึ่งปรากฏในชื่อเจ้าฟ้าไทใหญ่หลายพระองค์ อาทิ³

เจ้าฟ้าเมืองนาย ทรงพระนามว่า เจ้าฟ้ากัมโพชยะยะมะหาวังสะสิริปะวะระระสุธัมมะราชา

เจ้าฟ้าแสนหวี ทรงพระนามว่า เจ้าฟ้ากัมโพชยะยะสะสิริปะวะระมะหาวังสะสุธัมมะราชา

เจ้าฟ้าลายคำ ทรงพระนามว่า เจ้าฟ้ากัมโพชยะยะมะหาวังสะสิริสุธัมมะราชา

ฯลฯ

Sao Saimong Mangrai เห็นด้วยกับพระยาประกาศกิจกรจักร ว่า กัมโพช หรือ กัมโพช เป็นชื่อของคนที่เป็นเชื้อสายของเจ้าชาย Boja พระราชโอรสของกษัตริย์ Jajati ในอินเดีย คนกลุ่มนี้บูชาวัวและพระเสาร์ จึงใช้คำว่า Kam นำหน้าคำว่า Boja ซึ่งเป็นชื่อของเจ้าชายที่เป็นต้นตระกูล เมื่ออพยพไปอยู่ที่ใดก็เรียกกลุ่มของตนว่า Kambojan ชื่อนี้ไม่ได้ใช้เฉพาะ

¹J.G.Scott, Ibid,p.189.

²Sao Saimong Mangrai, Ibid, p.37.

³ปรานี สิริธร, อ้างแล้ว, หน้า ๕๑.

พวกเขมรแต่ใช้กับกลุ่มไทโบราณและไทใหญ่เอาไว้ใช้' Sao Saimong Mangrai ไม่แน่ใจว่ากลุ่มไทใหญ่ได้มีความสัมพันธ์กับกลุ่ม Kamboja หรือ Kambawsa ตั้งแต่สมัยที่มีจารึกว่ามีชาว Syams เป็นทาสเชลยในจารึกจามปาสมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๑ หรือไม่²

ในประเด็นของคำว่า กัมโพช นี้ ในชินกาลมาลีปกรณ์ตอนที่กล่าวถึงอาณาจักรหริภุญชัยกล่าวว่า "...เมื่อพระเจ้าอุจจิดตจักรพรรดิ (ซึ่งเป็นกษัตริย์ของลวปุระซึ่งมายึดครองหริภุญชัยตอนนั้น) ครองราชสมบัติอยู่ในนครหริภุญชัยนั้น มีกษัตริย์องค์หนึ่งพระนามว่า กัมโพช ยกทัพมาเพื่อจะยึดเอานครหริภุญชัย พระเจ้าอุจจิดตจักรพรรดิทรงทราบว่ารากษากัมโพชเสด็จมา ก็ตระเตรียมการรบแล้วเสด็จออกไปรบได้ชัยชนะ ฝ่ายพระเจ้ากัมโพชพราชัยแล้วก็หนีกระเจิดกระเจิงไป..."³ ในที่นี้มีการตีความว่าพระเจ้ากัมโพช คือ เขมรที่ยึดครองลพบุรี และได้ยกกองทัพขึ้นมารบกับหริภุญชัยในราว ค.ศ ๑๑๕๐ โดยตำนานเรียกฝ่ายลพบุรีว่า กัมโพช และเรียกฝ่ายลำพูนว่า หริภุญชัย หรือ รามัญ⁴ ในชินกาลมาลีปกรณ์ตอนที่กล่าวถึงประวัติศาสตร์ของหริภุญชัยในตอนนี้เรียกกษัตริย์ของลวปุระโดยชื่อตัวหรือเรียกว่าพระเจ้าลวะ ในขณะที่เมื่อกล่าวถึงรากษากัมโพชก็ไม่ได้ระบุเมือง ดังนั้นอาจเป็นไปได้ว่ารากษากัมโพชผู้นี้ไม่ใช่กษัตริย์ลวปุระแต่เป็นกษัตริย์ของไทใหญ่องค์ใดองค์หนึ่งที่ยกกองทัพลงมารุกรานอาณาจักรหริภุญชัย ในพงศาวดารเมืองเม้าเมื่อกล่าวถึงการขยายอำนาจของ Sam Lung-pha ก็ระบุว่าขยายอำนาจมาถึงดินแดนโยนหรือล้านนาด้วย⁵

อีกประเด็นหนึ่ง คือ การตรวจสอบสถานที่ตั้งของอาณาจักรปง อีเลียสไม่เห็นด้วยกับแฟมเบอร์ตันว่า เมืองหลวงของอาณาจักรปง เป็นเมืองที่พม่าเรียกว่า เมืองกอง(Mogaung)และไทใหญ่เรียกว่า เมืองเม้าหลวง (Mongmaorong) เพราะในปัจจุบันยังมีเมืองเม้าหรือเมืองเม้าหลวง และพม่าก็ไม่ได้เรียกเมืองนี้ว่าเมืองกอง ส่วนข้อมูลจากพันตรี Hannay กล่าวถึงเมือง Kai Khao Mau Loung (the great and splendid city) ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำชเวลิ ส่วนอีเลียสเชื่อว่าเป็นเมืองหลวงที่สองของอาณาจักรเม้าที่เรียกว่า Ka - Kao - Mung- Lung หรือ Ma - Kao - Mung - Lung อยู่บนฝั่งขวาของแม่น้ำชเวลิ ห่างจากเมืองเม้าปัจจุบัน ราว ๒-๓ ไมล์ และห่างจากเมืองโร เมืองรามไปทางตะวันตกประมาณ ๖ ไมล์ Sao Saimong Mangrai เห็นว่า เมืองMongmaorong หรือที่พม่าเรียกว่า Maingmawgyi คงเป็น

¹ พระยาประชากรกิจกรจักร.พงศาวดารโยนก . หน้า ๑๕.

² Sao Saimong Mangrai, Ibid, p.43.

³ แสง มหาวีฑูร, อ้างแล้ว, หน้า ๘๖.

⁴ ฮันส์ แพนธ์, อ้างแล้ว, หน้า ๘๓.

⁵ Ney Elias, Ibid, 19.

เมืองหลวงอยู่ในช่วงแรก ส่วนเมืองกองนั้นเป็นเมืองหลวงที่สอง ความผิดพลาดน่าจะอยู่ที่การแปลของแพมเบอร์ตัน เพราะคงไม่มีพม่าหรือไทใหญ่คนใดจะเรียกชื่อเมืองทั้งสองผิดได้¹

นอกจากนี้อิเลียสได้เปรียบเทียบเรื่องขุนลุงและขุนไลในพงศาวดารของอาณาจักรปงและพงศาวดารของอาณาจักรเมา กับพงศาวดารลาวที่กล่าวถึงชนชาติไทและระบุชื่อที่ใกล้เคียงกัน มีพญาแกนผู้สร้างสุวรรณค์และโลก มีเทวบุตร ๓ องค์ มี Lauseun Khun Khet และ Khon Khan ได้ก่อตั้งเมือง แต่ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของแกนให้อยู่อย่างสงบและบูชาผีบรรพบุรุษ จึงถูกลงโทษ เหลือเพียงขุนบรมและพญาวิชณุกรรม ขุนบรมสร้างเมืองแกน แล้วจัดการให้ลูก ๗ คนออกไปสร้างบ้านแบ่งเมือง อิเลียสสันนิษฐานว่า ลูกคนที่หกคือ Kun Lo Koung เป็นผู้ปกครองอาณาจักรปง พญาแกนของลาวก็น่าจะเป็นพญาแท่นคำในพงศาวดารเมา ส่วน Lanseun ก็คือ Laungu ธรรมเนียมการส่งลูกออกไปตั้งบ้านเมืองนั้นเหมือนกันกับขุนลุง

ประวัติศาสตร์ไทใหญ่จากพงศาวดารพม่านั้น ได้นำเอาศักราชและเหตุการณ์ของพุทธศาสนาเข้ามาใช้เป็นจุดเริ่มของการบันทึกประวัติศาสตร์ชนชาติ กล่าวถึงกษัตริย์จากอินเดียมาตั้งถิ่นฐาน แสดงถึงความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นกับวัฒนธรรมอินเดียที่เข้ามาพร้อมกับพุทธศาสนา ขณะเดียวกันเนื้อหาของตำนานการก่อตั้งอาณาจักรก็มีความคล้ายคลึงกับอาณาจักรไทอื่นๆ เช่น Khun Lung และ Khun Lai พร้อมกับบิรวารลงจากสุวรรณค์โดยบันไดทองคำมาปกครองดินแดนลุ่มแม่น้ำชเวลิ เหมือนกับลวะจังกราชลงบันไดเงินจากสุวรรณค์มาปกครองอาณาจักรหิรัญนครเงินยาง การมาไททำพิธีบวงสรวงเทวดาแกนแล้วรับประทานเนื้อไก่ด้วยกัน ก็เป็นประเพณีการบูชาผีอารักษ์และผีบรรพบุรุษของคนไทกลุ่มต่างๆ ยังมีเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ประเภทเหลือเชื่อที่มาพ้องกันอีกหลายเหตุการณ์

งานเขียนของ Leslie Milne เรื่อง Shans At Home เป็นการนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับไทใหญ่ บทแรกเป็นประวัติศาสตร์ไทใหญ่ โดย วิลเบอร์ วิลลิส โคแตรน นำเสนอข้อมูลอย่างย่อๆเกี่ยวกับกำเนิดของคนไทตามเอกสารจีนที่ศึกษาโดยชาวตะวันตก อาณาจักรอ้ายลาว อาณาจักรน่านเจ้า จนถึงอาณาจักรเมาซึ่งถือว่าเป็นอาณาจักรแรกของไทใหญ่ ต่อจากนั้นเป็นการนำเสนอข้อมูลร่วมสมัยที่ผู้เขียนได้ประสบด้วยตนเอง เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทใหญ่ตั้งแต่เกิดจนตาย ตลอดจนคติความเชื่อและระบบการปกครองของไทใหญ่ หนังสือเล่มนี้ยังไม่สามารถถือว่าเป็นงานศึกษาประวัติศาสตร์อย่างแท้จริง แต่เป็นงานประเภทริเริ่มที่จะสนับสนุนการศึกษาประวัติศาสตร์ในสมัยหลัง

¹Sao Saimong Mangrai, Ibid,p. 34-35.

งานเขียนของ W.W. Cochrane เรื่อง The Shans จัดอยู่ในงานเขียนประวัติศาสตร์ไทใหญ่รุ่นแรกๆ โดยชาวตะวันตก แม้จะเน้นการศึกษาเชิงมานุษยวิทยาแต่ หนังสือเล่มนี้ให้เนื้อที่สำหรับประวัติศาสตร์มากกว่าหนึ่งในสามของเล่ม นอกจากรายละเอียดเกี่ยวกับภาษา ตัวอักษร ศาสนา และคติความเชื่อต่างๆ แล้ว ผู้เขียนได้พยายามที่จะรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของไทใหญ่ ได้แบ่งไทใหญ่เป็น ๓ กลุ่มด้วยกัน คือ กลุ่มไทใหญ่ในยูนนานและดินแดนทางเหนือ กลุ่มไทใหญ่ในลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง และไทใหญ่ในพม่าหรืออาณาจักรมว ผู้เขียนไม่ได้ใช้หลักฐานชั้นต้นแต่ใช้การวิเคราะห์ ประเมินความถูกต้องของงานศึกษาของคนอื่นๆ เช่น M. Terrien de La Couperie, E.H. Parker, Archibald R. Colquhoun, และ Holt Hallet

ปัญหาของโคแครงในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่ คือ ความสับสนในเรื่องศักราช ชื่อบุคคล สถานที่ และสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ปรากฏในตำนาน โดยเฉพาะประวัติศาสตร์โบราณซึ่งหลักฐานทั้งหมด คือ ตำนาน โคแครงกล่าวว่า "...ข้าพเจ้าไม่สามารถหาประวัติศาสตร์ที่ชัดเจนน่าเชื่อถือได้แม้แต่บรรทัดเดียว จนถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๐..."¹

เช่นเดียวกับงานเขียนของชาวอังกฤษในช่วงแรกๆ ที่เริ่มการศึกษาด้วยการหาที่มาหรือจุดของประวัติศาสตร์ไทใหญ่ มักผูกโยงเข้ากับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์จีน เพราะมีการใช้เอกสารจีนซึ่งมีการบันทึกและจัดเก็บอย่างเป็นระบบ โคแครงแบ่งการศึกษาเป็น ๓ ช่วง คือ ยุคโบราณจนถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๗ เสนอว่า²

...ทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีนมีอาณาจักรชานซึ่งกษัตริย์ถูกเรียกตามที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่สัมพันธ์กับเมืองหลวงของจีนในสมัยนั้นว่า "น่านเจ้า" หรือ เจ้าทางใต้...

ในความเห็นของโคแครงน่านเจ้าเป็นอาณาจักรของไทที่มีความเจริญมานานและครอบครองดินแดนที่เป็นดินแดนไทในสมัยต่อมาอยู่ในช่วงระยะหนึ่งก่อนที่จะถูกมองโกลยึดครอง ช่วงที่ ๒ เริ่มจากการขยายตัวของกลุ่มไทลงตั้งบ้านเมือง โดยศึกษาจากตำนานต่างๆ ที่โคแครงจะเปรียบเทียบเพื่อหาศักราชที่คิดว่าถูกต้อง ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๗-๑๐ เป็นช่วงที่มีการขยายตัวจากอาณาจักรน่านเจ้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นบ้านเมืองทางตอนเหนือของพม่าและลุ่มแม่น้ำโขง โดยที่ยังมีความสัมพันธ์ติดต่อกับอาณาจักรน่านเจ้าหรืออยู่ภายใต้อิทธิพลของน่านเจ้า โคแครงเชื่อว่าไทใหญ่มาตั้งรัฐก่อนที่พม่าจะเข้ามาสู่ลุ่มแม่น้ำอิรวดีตอนบน ช่วงที่ ๓ เป็นช่วงที่มีการตั้งบ้านเมืองเป็นปึกแผ่นขยายอำนาจอย่างกว้างขวางโดยกษัตริย์ของอาณาจักรมาหลวง "เสี้ยวชานฟ้า" โคแครงสรุปว่า เชื้อสายกษัตริย์ไทใหญ่จากลุ่มแม่น้ำโขงเดินทางไปปกครองอาณาจักรมา

¹W.W. Cochrane, Ibid, p.51.

²W.W. Cochrane, Ibid, p.18.

หลวง ทั้งนี้เห็นว่าควรมีการศึกษาประวัติศาสตร์ไทในยุคนานตะวันตกและประวัติศาสตร์ภาคเหนือของไทยประกอบ

เสื้อขานฟ้าเป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ มีเรื่องเล่าคล้ายกับพญาเจืองของล้านนาและไทอื่นๆ ในด้านความสามารถทางการรบและการขยายอาณาเขตและยังอยู่ในช่วงเดียวกัน คือ ต้น คริสตศตวรรษที่ ๑๓ ได้รวบรวมรัฐไทใหญ่สำคัญๆ เช่น เมืองเม้า เมืองมิด แสนหวิ และสืปอไว้ภายใต้อำนาจของพระองค์ ยังได้ยกกองทัพไปปราบปรามรัฐไทบริเวณพรมแดนยูนนานและสิบสองปันนา ตำนานได้ระบุถึงการขยายอำนาจลงมาถึงเชียงใหม่ เวียงจันทน์และอยุธยา ข้อมูลทางประวัติศาสตร์อื่นนี้ควรมีการศึกษาตรวจสอบกับหลักฐานประวัติศาสตร์ของกลุ่มไทอื่นๆ อย่างยิ่ง

โคแครงกล่าวถึงช่วงที่พม่าเข้ามาปกครองเพียงเล็กน้อยเริ่มตั้งแต่ค.ศ. ๑๔๑๒ พม่าส่งกองทัพมารุกรานแสนหวิซึ่งขณะนั้นมีอำนาจสูงสุดในกลุ่มรัฐไทใหญ่ในพม่า ในปีค.ศ. ๑๕๕๕ บุเรงนองขยายอำนาจเข้ายึดครองรัฐไทใหญ่ทั้งหมดได้ ในช่วงนี้รัฐไทใหญ่น้อมส่งเครื่องราชบรรณาการให้ทั้งจีนและพม่า มีลักษณะเป็น “เมืองสองฝ่ายฟ้า” ตั้งแต่นั้นมา

โคแครงยุติการศึกษาประวัติศาสตร์เพียงนั้น ข้อเสนอพื้นฐานที่เขาไม่ศึกษาต่อทั้งๆ ที่น่าจะเป็นช่วงเวลาที่มียุทธการมากขึ้นกว่าเดิมและไม่สับสนเท่าประวัติศาสตร์ยุคโบราณ คือ โคแครงไม่ศรัทธาการปกครองของพม่า เขาเห็นว่า “...ชะตากรรมของไทใหญ่ภายใต้การปกครองของพม่า ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของกษัตริย์พม่าเป็นสำคัญ ภายใต้กษัตริย์ที่ดีก็ถูกกดขี่ไม่มากนัก ภายใต้กษัตริย์ไม่ดีไทใหญ่ต้องทนทุกข์ทรมาน...” แม้โคแครงจะแสดงออกถึงความเข้าใจและซาบซึ้งในวัฒนธรรมตะวันออกเขาก็ยังเหมือนกับชาวตะวันตกยุคจักรวรรดินิยมที่มองวัฒนธรรมตะวันออกว่าล้าหลังและสิ่งที่ตะวันตกนำเข้มานั่นดีที่สุด เห็นว่า “...ในปีค.ศ. ๑๘๘๖ เมื่ออังกฤษเข้ามาปกครองรัฐไทใหญ่ ได้เริ่มยุคใหม่ของสันติภาพ ความมั่งคั่งและความสุข...”¹

งานเขียนของ Sir James G. Scott and J.P. Hardiman เรื่อง Gazetteer of Upper Burma and the Shan States เป็นงานเขียนที่มีชื่อเสียงอย่างมาก หนังสือเล่มนี้บรรยายถึงประวัติศาสตร์ไทใหญ่ซึ่งรวมถึงประวัติศาสตร์ยุคโบราณของไทยด้วย นับว่าเป็นงานที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง หนังสือเล่มนี้แบ่งเป็นสองส่วน ส่วนแรกเป็นประวัติศาสตร์ของคนไทกลุ่มต่างๆ ตามรอยการศึกษาของลาคูเปอริและคนอื่นๆ ส่วนที่สองสกอตเสนอประวัติศาสตร์ของรัฐไทใหญ่สำคัญและรัฐไทอื่นๆ ที่สกอตรวมเรียกเป็น ชาน เป็นงานศึกษาประวัติศาสตร์ที่สำคัญเพราะให้รายละเอียดข้อมูลต่างๆ ชัดเจน ระบุนายละเอียดของเหตุการณ์ต่างๆ ตั้งแต่อาณาจักรเม้า การปกครองของพม่า และ

¹ W.W. Cochrane, Ibid, p.77.

² W.W. Cochrane, Ibid, p.80.

³ W.W. Cochrane, Ibid, p.80.

ระบบการปกครองภายในของรัฐไทใหญ่ ข้อมูลประวัติศาสตร์ที่ชัดเจนที่สุด คือ ช่วงที่อังกฤษผนวกรัฐไทใหญ่และจัดระบบการปกครองภายใต้เจ้าฟ้าซึ่งมีข้าราชการอังกฤษคอยกำกับดูแลอยู่นอกจากนั้นมีข้อมูลทางภูมิศาสตร์เช่น ภูเขา แม่น้ำ และลักษณะทางภูมิศาสตร์อื่นๆ สกอตและฮาร์ติแมนสามารถให้ข้อมูลมากมายเกี่ยวกับคนไทในพม่าและเขตใกล้เคียงโดย การแปลเอกสารโบราณและการสัมภาษณ์ผู้รู้ท้องถิ่น ข้อมูลพื้นฐานเหล่านี้ช่วยให้นักศึกษาเปรียบเทียบทำให้สะดวกยิ่งขึ้น จะเห็นได้ว่ามาจนถึงปัจจุบัน งานศึกษาไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์หรือมานุษยวิทยาต้องอาศัยงานเขียนฉบับนี้

งานของเจ้าสายเมือง มังราย เรื่อง The Shan States and the British Annexation เป็นงานศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่ในพม่าที่ใช้วิธีการศึกษาแบบสมัยใหม่ แตกต่างจากงานศึกษารุ่นอาณานิคม ความตั้งใจแรกของเจ้าสายเมืองคือ การรวบรวมเรียบเรียงประวัติศาสตร์ไทใหญ่ให้สมบูรณ์แบบที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่เมื่อพิจารณาถึงความเป็นไปได้และสัมฤทธิ์ผลของงานแล้ว จึงเปลี่ยนมาเป็นการศึกษาเฉพาะประเด็นเน้นการเข้าผนวกรัฐไทใหญ่ของอังกฤษตั้งแต่ถอดถอนพระเจ้าฮิบบอกออกจากอำนาจในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๘๘๕ และกระบวนการจัดการปกครองในบรรดารัฐไทใหญ่ทั้งหลาย ในการศึกษาเจ้าสายเมืองใช้เอกสารราชการอังกฤษจำนวนมาก และงานศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่รุ่นเก่าหรือตั้งแต่สมัยอาณานิคม โดยเฉพาะของ เซอร์เจมส์ สกอต

เจ้าสายเมืองเริ่มด้วยการ ให้ข้อมูลทางภูมิศาสตร์และประชากรไทใหญ่ หลังจากนั้นศึกษาถึงประวัติศาสตร์ชนชาติไท ซึ่งไทใหญ่เป็นส่วนหนึ่งของชนชาตินั้น เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจถึงตำแหน่งแหล่งที่ของคนไทในประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เจ้าสายเมืองไม่เชื่อว่าคนไทอพยพลงมาจากทางใต้ของจีนเพราะถูกมองโกสุกราน แต่เชื่อเหมือนนักประวัติศาสตร์อีกหลายคนว่า คนไทตั้งหลักแหล่งอยู่ในบริเวณภาคเหนือของพม่าและไทยเป็นเวลาแล้วก่อนที่จะมองโกสุกรานจะยึดครองน่านเจ้า¹ หลังจากนั้นกล่าวถึงประวัติศาสตร์ไทใหญ่ตั้งแต่สมัยโบราณที่ใช้ข้อมูลจากตำนาน เปรียบเทียบวิเคราะห์การศึกษาของนักเขียนอังกฤษสมัยอาณานิคม ได้ชี้ให้เห็นปัญหาในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่จากตำนาน เพราะตำนานของรัฐไทใหญ่ทั้งหลายเน้นเฉพาะการย้ายเมืองหลวง การแย่งชิงอำนาจ การกบฏ การต่อสู้รบพุ่งระหว่างกัน แต่ก็ยังเห็นว่าตำนานนั้นมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์อยู่ในแง่ที่สะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้ทางประวัติศาสตร์และทัศนคติของคนในสมัยก่อน ทั้งยังเป็นจุดเริ่มของการศึกษาได้²

ก่อนจะเข้าถึงกระบวนการผนวกรัฐไทใหญ่ของอังกฤษ เจ้าสายเมืองได้ปูพื้นให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพม่ากับรัฐไทใหญ่ทั้งหลาย วิธีการที่พม่าใช้ควบคุมรัฐไทใหญ่ สถานภาพ

¹Sao Saimong Mangrai, Ibid, p.16.

²Sao Saimong Mangrai, Ibid, p.27.

ของเจ้าฟ้าไทใหญ่ในระบบการเมืองของพม่า ซึ่งให้เห็นว่านโยบายของพม่าต่อรัฐไทใหญ่ คือ “...สร้างความเป็นศัตรูระหว่างเจ้าฟ้า ผู้อ้างสิทธิในตำแหน่งจะถูกปล่อยให้แย่งชิงอำนาจกันเอง โดยใช้กำลัง...ผู้ชนะจะได้รับการแต่งตั้งจากพม่า...เมื่อสงครามกลางเมืองยุติลง กองกำลังของเจ้าฟ้าก็อ่อนแอเกินกว่าจะต้านทานอำนาจพม่าได้...”¹

เจ้าสหายเมืองได้ข้อมูลเกี่ยวกับรัฐไทใหญ่ส่วนใหญ่จากรายงานและบันทึกของข้าราชการอังกฤษที่เดินทางเข้าไปติดต่อกับรัฐไทใหญ่ตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ เช่น รายงานของ W.C. MacLeod, และ Dr. Richardson ทำให้ได้รายละเอียดทางการเมืองอย่างครบถ้วน ได้รวบรวมปัญหาและการดำเนินการของอังกฤษในรัฐไทใหญ่ต่างๆ รวมไปถึงรัฐกะเหรี่ยง และว่าศึกษาถึงปัญหาทางชายแดนระหว่างอังกฤษกับไทย จีน และฝรั่งเศสหลังจากการผนวกรัฐไทใหญ่แล้ว นับว่าเป็นงานศึกษาที่เจาะประเด็นได้ลึกซึ้ง สิ่งที่ขาดไปสำหรับการศึกษาในครั้งนี้คือ ปฏิกริยาของชาวไทใหญ่ที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างส่วนบน แม้จะไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมากนัก อังกฤษยังยอมให้เจ้าฟ้าและชนชั้นปกครองไทใหญ่มีอำนาจอยู่เช่นเดิม แต่เจ้าสหายเมืองก็ได้ระบุว่าอังกฤษได้นำเอาคนต่างถิ่นเข้าไป คนเหล่านี้ได้ควบคุมอำนาจในทางเศรษฐกิจทำให้คนไทใหญ่สูญเสียผลประโยชน์ เจ้าสหายเมืองยังไม่ลงลึกถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นหลังจากการผนวกรัฐไทใหญ่ ในสายตาของนักเขียนซึ่งเป็นข้าราชการอังกฤษนั้น มีแต่การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเพราะบ้านเมืองมีความสงบร่มเย็น

งานเขียนที่ศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงในรัฐไทใหญ่หลังจากการผนวกของอังกฤษ คือ *Changes in Northern Thailand and the Shan States, 1886-1940*² เป็นหนังสือรวมบทความเกี่ยวกับรัฐไทใหญ่และล้านนาหลังจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ นอกจากประเด็นความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองแล้ว ยังมีการศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของทั้งสองแห่งในเชิงเปรียบเทียบ โรเบิร์ต เทเลอร์ศึกษาความเปลี่ยนแปลงในรัฐไทใหญ่ในเชิงประวัติศาสตร์ ได้ชี้ให้เห็นว่า อังกฤษไม่ได้คิดว่ารัฐไทใหญ่มีความสำคัญต่อจักรวรรดิอังกฤษ แต่เป็นเพียงดินแดนที่จะเป็นปราการป้องกันดินแดนตอนในที่สำคัญเท่านั้น ดังนั้นอังกฤษจึงไม่ได้ริเริ่มที่จะพัฒนาหรือนำการเปลี่ยนแปลงสำคัญใดๆมาสู่รัฐไทใหญ่ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในสายตาของ อู เอ จอร์ นั้นเห็นว่าอังกฤษได้แบ่งแยกรัฐไทใหญ่ออกจากพม่า และเปิดรัฐไทใหญ่สู่โลกแต่ไม่ใช่โลกของพม่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นเฉพาะคนชั้นสูง ได้แก่ข้าราชการอังกฤษและเจ้านาย มีบริษัทและนายทุนอังกฤษเข้ามาทำ

¹Sao Saimong Mangrai, Ibid, p.56.

²Prakai Nontawasee, Changes in Northern Thailand and the Shan States, 1886-1940 (Pasis Panjang, 1988).

เมืองแร่ และการค้าใบชา ได้กำไรมากมายแต่คนในระดับล่างยังมีชีวิตอยู่แบบเดิม ภายใต้การปกครองของอังกฤษเจ้านายชนชั้นสูงยังได้รับผลประโยชน์จากภาษีอากร การลงทุนธุรกิจ และค่าสินน้ำใจต่างๆ ส่วนประชาชนสามัญชนชาวนาซางฝีมือและพอด้ายยอไม่ได้รับผลประโยชน์มากนัก ชีวิตของคนเหล่านี้ยังคงเหมือนเดิม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในบทความของโรนัลด์ เรนาร์ดแสดงให้เห็นว่า อังกฤษได้เริ่มการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างที่ไม่เหมาะสมกับภูมิภาคนี้ เพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่สามารถดำเนินไปได้เมื่ออังกฤษวางมือจากรัฐไทใหญ่ไปแล้ว¹

งานศึกษาของเจ้าช้าง ณ ยองห้วย เรื่อง *The Shan of Burma: Memoirs of a Shan in Exile* เป็นงานเขียนประวัติศาสตร์การเมืองที่น่าสนใจ แม้จะไม่ใช่งานของนักประวัติศาสตร์อาชีพ แต่ก็นำเสนอข้อมูลได้อย่างชัดเจน เพราะเป็นการศึกษาในประเด็นที่ผู้ศึกษามีส่วนร่วมโดยตรง งานของเจ้าช้าง เป็นงานศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองสมัยใหม่ของไทใหญ่ที่ไม่มีผู้ใดได้ศึกษาอย่างถ่องแท้ เจ้าช้างชี้ให้เห็นปัญหาการศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่ว่า “...หนังสือประวัติศาสตร์ไทใหญ่มีน้อย (ประวัติศาสตร์ไทใหญ่) มักเป็นเพียงส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์พม่า...”² ยิ่งประเด็นทางด้านการเมืองหรือล่อแหลมเช่นนี้ยิ่งไม่มีใครกล้าศึกษาเพราะเกรงจะกระทบกระเทือนรัฐบาลพม่า

เจ้าช้างเริ่มด้วยการกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของตนเองและการเข้าร่วมขบวนการเรียกร้องเอกราชของไทใหญ่ โดยการนำเสนอข้อขัดแย้งต่างๆระหว่างพม่ากับไทใหญ่ นโยบายที่ไม่เป็นธรรมและการปฏิบัติที่ขาดมนุษยธรรมของกองทัพพม่าต่อราษฎรไทใหญ่ งานเขียนฉบับนี้แสดงถึงประวัติศาสตร์การต่อสู้ทางการเมืองของชาวไทใหญ่ได้เป็นอย่างดี เติมไปด้วยรายละเอียดที่น่าสนใจเพราะผู้เขียนได้ประสบกับเหตุการณ์ต่างๆด้วยตนเอง เจ้าช้างได้พยายามแสดงให้เห็นพัฒนาการความสัมพันธ์ระหว่างพม่ากับรัฐไทใหญ่ตั้งแต่อดีต สภาพการณ์ของรัฐไทใหญ่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นจากนโยบายการปกครองของอังกฤษที่นำไปสู่ความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างพม่ากับไทใหญ่ การดำเนินการต่อสู้ของขบวนการนักศึกษาและปัญญาชนไทใหญ่ตลอดจนการเข้ามาเกี่ยวข้องของปัญญาเสพติด

สำหรับงานศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่พม่าที่ดำเนินการในประเทศไทยยังมีไม่มากนัก ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาทางภาษาและการเมือง มีงานรุ่นเก่าเช่น เทียวเมืองเชียงตุงและแคว้นสาละวิน ของ บ.บุญคำ เป็นหนังสือเชิงสารคดีมากกว่างานประวัติศาสตร์ มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติ

¹Ronald Renard, “Social Change in the Shan State under the British, 1886-1942”, *Changes in Northern Thailand and the Shan States, 1886-1940*, p.140-141.

²Chao Tzang Yawngghwe, *The Shan in Burma: Memoirs of a Shan Exile* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1987)p.viii.

ศาสตร์การตั้งเมืองเชียงตุงจากตำนาน ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์กับอาณาจักรล้านนา รัชสมัยของกษัตริย์หรือเจ้าฟ้าต่างๆ กลุ่มชนชาติที่น่าสนใจ นอกจากนี้มีการรวบรวมข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เชียงตุงในช่วงที่อังกฤษปกครอง ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นปกครองของเชียงตุงตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ บ.บุญคำมีโอกาสได้เดินทางไปหาศึกษาหาข้อมูลภาคสนามด้วยตนเอง ได้พบปะสนทนากับเจ้านายและปัญญาชนในเมืองเชียงตุง นอกจากนี้ยังหาข้อมูลจากหนังสือเอกสารต่างๆ เช่น หนังสือพื้นเมืองเชียงตุง Burma and Beyond ของ Sir J.G. Scott และ Lord of the Sunset ของ Mauris Collis เป็นต้น

งานเขียนของปราณี ศิริวร เรื่อง สารัตถคติเหนือแคว้นแดนสยาม เป็นงานศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่ที่น่าสนใจอีกฉบับหนึ่ง เป็นงานที่รวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บันทึกส่วนตัว และการสัมภาษณ์ แม้การวิเคราะห์ต่างๆ จะไม่เป็นวิชาการเท่าที่ควร แต่ปราณีก็พยายามที่จะหาข้อสรุปสำหรับคำถามในประวัติศาสตร์ ปราณีเสนอข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทางตอนเหนือของพม่า บริเวณที่เป็นรัฐไทใหญ่ วิถีชีวิตความเป็นอยู่และขนบธรรมเนียมของคนเหล่านั้น เริ่มกล่าวถึงประวัติศาสตร์ของอาณาจักรน่านเจ้าซึ่งปราณีเชื่อว่า การรุกรานของมองโกลทำให้คนไทอพยพลงมาตั้งบ้านเมืองในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ ปราณีเริ่มประวัติศาสตร์ไทใหญ่ที่กำเนิดของเมืองเม้า กล่าวถึงลำดับกษัตริย์ที่ปกครองเมืองเม้า ความสัมพันธ์กับพม่าในสมัยต่อมา ให้น้ำหนักแก่ประวัติศาสตร์ของรัฐไทใหญ่ช่วงสมัยที่อังกฤษเข้าปกครอง การกบฏของชาวไทใหญ่ บทบาทของรัฐไทใหญ่ในขบวนการเรียกร้องเอกราช และจุดเริ่มของความร่วมมือระหว่างพม่ากับไทใหญ่ในข้อตกลงปางโหลง พ.ศ. ๒๕๐๐¹

ส่วนที่น่าสนใจมากของหนังสือเล่มนี้อยู่ที่การนำเสนอเรื่องราวของขบวนการกู้เอกราชของไทใหญ่ หรือ ขบวนการหนุ่มศึกหาญ ซึ่งยังไม่มีการศึกษาในรายละเอียดมาก่อน นับว่าปราณี ศิริวร ผู้ซึ่งวงการประวัติศาสตร์ไม่ยอมรับความเป็นนักประวัติศาสตร์ ได้เริ่มการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แม้ว่าจะเป็นการศึกษาที่เน้นประวัติศาสตร์การเมือง แต่ก็เป็นประวัติศาสตร์การเมืองที่คนหลายกลุ่มในสังคมได้มีบทบาทร่วมด้วย การศึกษาขบวนการกู้เอกราชของไทใหญ่นี้ขยายมาจนถึงสมัยของขุนสา จากการต่อสู้เพื่ออำนาจการปกครองตนเอง มาผสมผสานกับขบวนการค้ายาเสพติดระดับโลกที่ตั้งให้ชาตินิคมอำนาจเข้ามาเกี่ยวข้อง นับว่าเป็นหัวข้อที่น่าจะทำการศึกษาลึกซึ้งกว่านี้

ปราณีมีโอกาสได้สัมผัสข้อมูลส่วนตัวหรือข้อมูลร่วมสมัย เช่น บันทึกของอุปัชฌาย์ติตะ เคอเสอ ค.ศ. ๑๙๔๖-๑๙๗๕ บันทึกประจำวันของอุกฤษณะงาค้า ค.ศ. ๑๙๖๒-๑๙๖๔ บันทึกความทรงจำของอุณรินทะจ้อมสอ ค.ศ. ๑๙๖๐-๑๙๖๓ ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทในขบวนการหนุ่มศึก

¹ปราณี ศิริวร. สารัตถคติเหนือแคว้นแดนสยาม (เชียงใหม่: ถานนาสาร, ๒๕๒๘), หน้า ๒๑๖.

หาญ ตลอดจนเอกสารของขบวนการไทใหญ่กลุ่มต่างๆ งานเขียนของปราณีและเจ้าช้างสามารถนำมาศึกษาร่วมกันเพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้นของประวัติศาสตร์การเมืองไทใหญ่หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้เป็นอย่างดี

งานศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่อีกเรื่องหนึ่งเป็นเรื่องเฉพาะประวัติศาสตร์เมืองเชียงตุง ซึ่งในทางภาษาศาสตร์จะเรียกว่า เจิน ต่างจากไทใหญ่ออกไป รัตนพร เศรษฐกุลได้ศึกษาประวัติศาสตร์เมืองเชียงตุง เน้นเหตุการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างเชียงตุงกับล้านนา ตั้งแต่การสร้างเมืองเชียงตุงโดยพญามังรายจากอาณาจักรล้านนา เริ่มความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างสองเมือง ซึ่งดำเนินมาตลอดสมัยราชวงศ์มังราย มาหยุดชะงักลงสมัยที่พม่าเข้ามายึดครองทั้งเชียงใหม่และเชียงตุงในประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ เมื่อล้านนาขับไล่พม่าออกไปและกลายเป็นประเทศราชของกรุงเทพ ก็เริ่มมีการติดต่อสัมพันธ์กับเชียงตุง อย่างไรก็ตามการที่เจ้าฟ้ามหานานของเชียงตุงสวามีภักดีต่อพม่า ทำให้รัฐบาลกรุงเทพมองเชียงตุงเป็นภัยทางการเมืองและได้ยกกองทัพไปทำสงครามกับเชียงตุงถึง ๓ ครั้ง ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างเชียงใหม่และเชียงตุงตั้งแต่นั้นมา

ในการศึกษารัตนาพร ใช้เอกสารไทยเป็นหลัก เช่น เอกสารจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ตำนานพื้นเมืองต่างๆที่เกี่ยวข้องและเอกสารต่างประเทศบ้างไม่มากนัก งานศึกษาประวัติศาสตร์เชียงตุงขึ้นนี้ยังไม่ได้ให้ภาพพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเชียงตุง หรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของเชียงตุงอย่างแท้จริง เน้นประเด็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสองรัฐ ที่สำคัญน้ำหนักของข้อมูลไม่สมดุลยังขาดข้อมูลจากด้านเชียงตุง ทำให้งานศึกษาเป็นการมองจากมุมเดียว

งานศึกษาเรื่อง “ตำนานคนโต” โดยเดชา เตียงเกตุเป็นบรรณาธิการ เป็นหนังสือเกี่ยวกับไทหรือไตที่พิมพ์เผยแพร่ในประเทศไทย แต่เป็นงานเขียนภาษาอังกฤษ โดย มิสเตอร์ กอลด์ หรือลุงก๊อต แปลเป็นภาษาไทยใหญ่โดย จายจิงมาว เมืองน้ำคำ แปลเป็นภาษาไทยโดย นายโสภณ แก้วจันทร์คำ ชาวไทใหญ่ที่บ้านถ้ำลอด กิ่งอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน หากดูจากชื่อเรื่องแล้วจะเข้าใจว่าเป็นเรื่องของคนไทใหญ่ แต่หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงคนไทโดยส่วนรวมไม่เฉพาะไทใหญ่ แต่แสดงถึงจิตสำนึกของคนไทใหญ่โดยตลอด เน้นความสำคัญของเชื้อชาติไทหรือไต พยายามสร้างสำนึกความยิ่งใหญ่ในอดีตของคนไท งานเขียนนี้เช่นเดียวกับงานเขียนของกลุ่มไทใหญ่ว่าให้ความสำคัญถึงการมีอยู่และความสัมพันธ์ในอดีตอันยาวไกลของคนไท กลุ่มต่างๆ ใช้หนังสือและเอกสารต่างประเทศแบบเดียวกับผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่ในพม่า เช่น งานเขียนของ วิลเบอร์ โคเครน โฮลต์ ฮาเลต พันตรี เดวิส อี เอช ปาร์กเกอร์ และวิลเลียม คลิฟตัน ดอดด์ และงานเขียนภาษาฝรั่งเศส อีกจำนวนหนึ่ง แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนนั้นเป็นผู้ที่ผ่านการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ไทที่เขียนโดยชาวตะวันตกมามากทีเดียว

หนังสือตำนานคนไตนี้ยกย่องความยิ่งใหญ่ของชนชาติไทเหนือจีน ได้นำเสนอข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของอาณาจักรล้านช้างหรือลาว ความสัมพันธ์ระหว่างลาวกับไทยสมัยรัตนโกสินทร์ แสดงว่ามีความรู้ประวัติศาสตร์ไทยอย่างดีเช่นกัน ที่แตกต่างจากหนังสือเล่มอื่น คือ มีการกล่าวถึงไทในดงเกี้ยว อย่างละเอียดด้วยเช่นกัน

ประวัติศาสตร์ไทในจีน

คนไทในประเทศจีนมีอยู่เป็นจำนวนมาก อาศัยอยู่ในมณฑลยูนนานและกวางสีเป็นส่วนใหญ่ นักวิชาการจีนเรียกกลุ่มภาษาตระกูลไท ว่า กลุ่มภาษาจ้วง-ต้ง ประกอบด้วยคนหลายกลุ่ม ได้แก่ ไต(เลื้อ) จ้วง ผู้อี หรือ ผู้ยัย ต้ง ลุย มู่เหล้า เหมานาน และหยี เป็นต้น¹ กลุ่มใหญ่ที่สุด คือ จ้วง ส่วนใหญ่อยู่ในมณฑลกวางสีและยูนนาน ยังมีกระจัดกระจายอยู่ในมณฑลกวางตุ้ง กุ้ยโจว หูหนานและเสฉวน กลุ่มลื้อในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนาและกลุ่มไทใหญ่หรือ ไทเหนือ หรือ ไทใต้คงในเขตปกครองตนเองชนชาติไตและจิงโพแห่งเผื่อนง

ใน ๓ กลุ่มข้างต้น กลุ่มลื้อในสิบสองปันนาเป็นกลุ่มที่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในเมืองไทย เพราะมีชาวลื้อจำนวนมากอพยพเข้ามาอยู่ตั้งแต่เมื่อสองร้อยกว่าปีที่ผ่านมา และสิบสองปันนาก็เป็นรัฐที่มีความสัมพันธ์ในประวัติศาสตร์อันยาวนานกับล้านนา มีหนังสือเกี่ยวกับสิบสองปันนาที่แพร่หลายและเป็นแหล่งอ้างอิงของการศึกษาประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมลื้อ คือ ไทยสิบสองปันนา ของบุญช่วย ศรีสวัสดิ์² ซึ่งแม้จะไม่ใช้การศึกษาประวัติศาสตร์โดยตรง แต่มีการสอดแทรกข้อมูลทางประวัติศาสตร์อยู่มากพอสมควร กลุ่มจ้วงเพิ่งรู้จักกันไม่นานนักเช่นเดียวกับไทเหนือหรือใต้คง จึงมีงานศึกษาไม่มากนัก

ตัวอย่างงานเขียนประวัติศาสตร์ไทในประเทศจีน

ลำดับที่	ปีที่พิมพ์	ชื่องานเขียน	ชื่อผู้เขียน	ประเภทงานเขียน
๑.	1976	The Lu in Sip-Sawng Panna from the Earliest Times Down to A.D.1644	Sai Sam Tip	วิทยานิพนธ์
๒.	1990	A Brief History of the Nationality Dai in Yunnan	Ma Yao	บทความ
๓.	๒๕๕๘	ไทยสิบสองปันนา	บุญช่วย ศรีสวัสดิ์	หนังสือ
๔.	๒๕๒๖	การสลายตัวของรัฐแบบจารีตในกลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง สิบสองพันนาพ.ศ.๒๓๖๕-๒๔๓๗	ฉัซซา เทาหศิรินาถ	วิทยานิพนธ์
๕.	๒๕๒๗	บันทึกเรื่องสิบสองพันนา	หลี่ ฟู่ จี	หนังสือ

¹ ทองแถม นาถจำนง, “คนไทในจีนโดยสังเขป” การสัมมนาเรื่อง คนไทนอกประเทศ พรมแดนความรู้ ณ อาคารอุบล-เรียงสุวรรณ , วันที่ ๒๙-๒๙ มกราคม ๒๕๓๒, หน้า ๒๙-๓๙.

² บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, ไทยสิบสองปันนา (กรุงเทพฯ รัชพิมพ์, ๒๕๕๘) .

๖.	๒๕๒๕	ความเป็นมาของคนไทในสิบสองปันนา	หวัง จี หมิน	บทความ
๗.	๒๕๓๐	ชนชาติไท	เฉา เถิง จาง	หนังสือ
๘.	๒๕๓๑	ประวัติศาสตร์ชนชาติไท	เจียง อี้ง เหลียง	หนังสือ
๙.	๒๕๓๑	ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองเซอหลี่กับเมืองปาไปซีฟู	หวัง จี หมิน	วิทยานิพนธ์
๑๐.	๒๕๓๕	ชาวฉ้วง	รัตนพร เสรมฐกุล	หนังสือ
๑๑.	๒๕๓๕	ห้าเมืองวันตก หกเมืองวันออกของ สิบสองปันนา ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง	รัตนพร เสรมฐกุล	บทความ

งานของ Sai Sam Tip เรื่อง The Lu in Sip-sawng Panna from the Earliest Time Down to A.D.1644 เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์สิบสองปันนาดังแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๒ เมื่อเริ่มก่อตั้งรัฐโดยปฐมกษัตริย์ คือ พญาเจือง ความสัมพันธ์ระหว่างสิบสองปันนากับจีนในสมัยราชวงศ์หยวนและราชวงศ์หมิง การศึกษาดำเนินตามยุคสมัยทางประวัติศาสตร์เริ่มต้นด้วยการอพยพโยกย้ายและการตั้งถิ่นฐานของคนไทตามที่ระบุไว้ในเอกสารจีนตั้งแต่ยุคก่อนคริสตกาล ผู้เขียนเชื่อว่าคนไทมาจากตอนกลางของกลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียง อพยพไปทางตะวันตกถึงมณฑลเสฉวน และเข้าสู่มณฑลยูนนาน โดยได้อธิบายถึงเส้นทางในการอพยพดังกล่าว ได้กล่าวถึงกลุ่มคนไททางตอนใต้ของยูนนานภายใต้อาณาจักรน่านเจ้าและกลุ่มลี้ภายใต้อำนาจของมองโกล เริ่มประวัติศาสตร์ลี้่ออย่างเต็มที่ในค.ศ.๑๑๔๐ โดยพญาเจือง ปฐมกษัตริย์ที่ได้รวบรวมอำนาจจนก่อตั้งหอคำเชียงรุ่งเป็นศูนย์กลางการปกครอง ที่น่าสนใจ คือ การนำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างเชียงรุ่งกับรัฐไทอื่นๆที่อยู่ใกล้เคียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งล้านนาในสมัยของราชวงศ์หยวน หลังจากนั้นได้ศึกษาถึงประวัติศาสตร์ลี้่อสมัยราชวงศ์หมิงเน้นเหตุการณ์ทางการเมือง การเปลี่ยนกษัตริย์ ความขัดแย้งและการแย่งชิงอำนาจของเจ้านายเชื้อพระวงศ์ การแทรกแซงของจีนและพม่า การศึกษาสิ้นสุดลงในสมัยราชวงศ์หมิงเพราะไม่สามารถหาเอกสารของราชวงศ์ชิงได้ในประเทศพม่า¹

งานศึกษาประวัติศาสตร์ลี้่อฉบับนี้มีลักษณะเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์แบบเรียบเรียง ผู้ศึกษาปล่อยให้ข้อมูลนำเสนอตัวเอง จึงมีลักษณะเหมือนพงศาวดารที่อิงอยู่กับเอกสารจีนและพม่าเพราะ ผู้เขียนบรรยายเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ตามรัชกาล มีการขยายความในแง่ความสัมพันธ์กับจีนและพม่าประกอบ

¹ Sai Sam Tip, "The Lu in Sip-Sawng Panna From the Earliest Time Down to A.D.1644" M.A.Thesis, University of Rangoon, 1976, p.xxviii.

หนังสือประวัติศาสตร์ชาติไทย ของ ศาสตราจารย์เจียง อี้ เหลียง ถูกนำมาแปลเป็นไทยโดย คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยเกี่ยวกับจีนในเอกสารภาษาจีน เป็นงานศึกษาที่มีคุณภาพเพราะผู้ศึกษาใช้เวลาถึง ๔๐ ปีในการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงมานุษยวิทยาและประวัติศาสตร์ นอกจากการศึกษาเอกสารจีนและเอกสารท้องถิ่นแล้วยังได้ทำการวิจัยภาคสนามอย่างละเอียด เป็นที่น่าเสียดายว่าได้มีการตัดตอนบทที่ ๔ ออกไปเพราะเห็นว่าเป็นเรื่องของตำนาน ซึ่งจริงๆ แล้วน่าจะมีประโยชน์ในการศึกษาเปรียบเทียบกับตำนานของไทยกลุ่มอื่นๆ ด้วย บทที่ ๘ ๙ และ ๑๐ ถูกตัดออกไปเพราะเป็นเรื่องของปัจจุบันของชนชาติไทย ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ในแง่ของการนำเสนอพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมตั้งแต่สมัยก่อนมาจนถึงปัจจุบัน

เจียง อี้ เหลียง ใช้แนวทางการศึกษาแบบมาร์กซิสต์ในการแบ่งพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชนชาติไทย จากสังคมชนเผ่า เป็นสังคมทาสและสังคมศักดินา เจียงเน้นไท ๒ กลุ่มใหญ่ คือ อาณาจักรเมอและสิบสองปันนา เจียงเหมือนกับนักวิชาการจีนทั่วไปที่ไม่รู้สึกถึงเอกลักษณ์ของชนชาติไทย เจียงมองประวัติศาสตร์ไทยเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์จีน แม้จะใช้ทฤษฎีมาร์กซิสต์ในการแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ แต่เจียงก็ยังอิงอยู่กับลำดับทางประวัติศาสตร์จีนหรือราชวงศ์จีนอยู่นั่นเอง เจียงไม่ได้ศึกษาประวัติศาสตร์เมืองเมอหรือเชียงรุ่งโดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐาน ส่วนใหญ่ของประวัติศาสตร์ไทย คือ ประวัติความสัมพันธ์ระหว่างจีนและรัฐไทยในฐานะเจ้าอธิราชกับรัฐภายใต้ระบบบรรณาการ ดังนั้นเจียงจะนำเสนอระบบการปกครองที่จีนนำมาใช้ในรัฐไทยอย่างละเอียด¹

เจียงให้ความสนใจกับระบบการปกครองท้องถิ่นโดยเจ้าแผ่นดินและขุนนางข้าราชการ แต่ไม่ได้ตระหนักถึงอุดมการณ์ทางการเมืองที่พัฒนาขึ้นมาภายใต้ระบบศักดินาไทย เจียงเรียกเจ้าแผ่นดินว่า “เจ้าถิ่น” หรือ “หัวหน้า” เนื่องจากไม่ต้องการจะให้สับสนกับจักรพรรดิของจีน เพราะเจียงตกอยู่ภายใต้กรอบความคิดของ “อาณาจักรกลาง” ที่มี “โอรสแห่งสวรรค์” อยู่สูงสุด ดังนั้นเจียงจึงไม่สามารถเข้าใจสิทธิอำนาจของ “เจ้าแผ่นดินองค์เป็นเจ้าอยู่ยอดขม่อม” อย่างที่ชาวไทเข้าใจได้

เจียงพยายามศึกษาระบบศักดินาไทยแต่ก็ยังไม่สามารถเข้าถึงรายละเอียดที่ถูกต้องชัดเจนได้ ระบบการควบคุมกำลังโดยการแบ่งเป็นเจ้าหมื่น เจ้าพัน และเจ้าร้อยแบบของล้านนาได้รับการพูดถึงอยู่บ้าง แต่ไม่มีการวิเคราะห์โดยละเอียด การกล่าวถึงชนชั้นปกครองยังมีลักษณะของการวิเคราะห์แบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ กล่าวถึงการชุดรีดเอารัดเอาเปรียบและสภาพความเป็นอยู่ที่แตกต่างระหว่างชนชั้นปกครองกับไพร่²

¹เจียง อี้ เหลียง, ประวัติศาสตร์ชนชาติไทย (กรุงเทพฯ สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๓๔), หน้า ๒๘-๕๓.

²เจียง อี้ เหลียง, อ้างแล้ว, หน้า ๑๐๐-๑๐๑.

ปัญหาเรื่องชื่อภาษาไทย ยังปรากฏอยู่เสมอในงานแปล เช่น คำว่า เจ้าเหอชื่อ ซึ่งหมายถึงเจ้าหัวสิบ เจ้าว้น หมายถึงเจ้าพัน ตลอดจนชื่อเมืองต่างๆที่จะต้องมีการตรวจสอบโดยผู้รู้ประวัติศาสตร์ไทยจริงๆ

งานศึกษาของเฉา เลิง จางและจาง หยวน ชิง เรื่อง *ชนชาติไทย* เป็นงานผสมประวัติศาสตร์เข้าไปในส่วนแรก กล่าวถึงกำเนิดหรือถิ่นเดิมของคนไทย ผู้เขียนยืนยันว่า “...*ความจริงของสังคมชาติใดไม่สามารถจะแยกจากประวัติศาสตร์ของจีนได้...*”¹ เป็นการยอมรับกรอบความคิดของนักวิชาการโดยรวมทั้งหมดที่ศึกษาประวัติศาสตร์ของกลุ่มชนต่างๆที่อยู่ภายใต้การปกครองของจีน หนังสือเล่มนี้เล่มนี้มีกลิ่นอายของสังคมนิยมคอมมิวนิสต์มากกว่าเล่มของเจียง อี้ เหลียง ทั้งทฤษฎีการวิเคราะห์และการแสดงออกซึ่งการต่อต้านอำนาจจักรวรรดินิยม

หัวข้อที่น่าสนใจ คือ ระบบการเมืองการปกครองในยุคศักดินา ผู้เขียนได้อธิบายถึงระบบการถือครองที่ดินโดยชนชั้นปกครองและชาวบ้าน การแบ่งประเภทของนาที่ถือครอง ตลอดจนการเสียภาษีและทำงานให้กับเจ้านายตามระบอบศักดินา² ระบบชนชั้นในสังคมและบทบาทหน้าที่ของคนแต่ละกลุ่ม ระบบบริหารราชการและองค์กรในการปกครอง ผู้เขียนได้ให้ข้อมูลที่น่าสนใจและมีลักษณะเป็นพื้นบ้านพื้นถิ่นมากกว่างานของเจียง อี้ เหลียง

งานของณัชชา เลหาศิรินาท, เรื่อง *การสลายตัวของรัฐแบบจารีตในลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง สิบสองปันนา พ.ศ. ๒๓๖๙-๒๔๓๗* เป็นงานวิจัยในรูปวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท นับ ได้ว่าเป็นงานศึกษาประวัติศาสตร์สิบสองปันนาเล่มแรกสุดในประเทศไทย ที่ใช้การวิจัยอย่างเป็นระบบ มีการรอบความคิดและมีโจทย์วิจัยที่ชัดเจน นับว่าเป็นงานไทยศึกษารุ่นบุกเบิก ก่อนหน้านี้ยังไม่มีวิทยานิพนธ์ในประเทศไทยที่ศึกษาเรื่องราวประวัติศาสตร์ไทนอกประเทศมาก่อน จึงควรยกย่องความอุตสาหะของผู้วิจัย ซึ่งต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆหลายประการที่ทำให้ไม่สามารถทำวิจัยได้อย่างลึกซึ้งเท่าที่ควร

ผู้วิจัยได้ระบุวัตถุประสงค์ไว้ว่า ต้องการศึกษาดังการสลายตัวของรัฐแบบจารีตสิบสองพันนาในกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๕ โดยพิจารณาถึงการขยายตัวเข้ามาแข่งขันการค้าและการเมืองของอังกฤษและฝรั่งเศส อันมีผลกระทบต่อลักษณะจารีตของสิบสองปันนา คือ จารีตความสัมพันธ์ของสิบสองปันนากับรัฐข้างเคียงและลักษณะจารีตบางประการในสิบสองปันนา ผลของการศึกษาผู้วิจัยพบว่า การสลายตัวของรัฐแบบจารีตของสิบสองปันนา มีผลมาจากการแข่งขันทางการค้า และการเมืองของอังกฤษและฝรั่งเศสทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีน รวมทั้งการ

¹ เฉา เลิง จางและจางหยวนชิง, *ชนชาติไทย* (กรุงเทพ สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๓๐) , หน้า ๒.

² เฉา เลิงจางและจางหยวนชิง, *อ้างแล้ว*, หน้า ๑๘-๑๙.

ขยายอิทธิพลเข้ามาครอบครองสิบสองปันนาของจีน ซึ่งมีผลกระทบต่อการสลายตัวของรูปแบบจารีตของสิบสองปันนา

นักศึกษาศิบสองปันนาในช่วงระหว่างพ.ศ. ๒๓๖๙-๒๔๓๗ ซึ่งเป็นช่วงที่สิบสองปันนาเริ่มที่จะเปลี่ยนแปลงสถานภาพจากการเป็นรัฐกึ่งอิสระภายใต้การแทรกแซงทางการเมืองภายในของจีนและพม่า ไปสู่การตกอยู่ภายใต้การปกครองของจีนแต่ผู้เดียว แบ่งการศึกษาเป็นประเด็นใหญ่ ๒ ประเด็น คือ

๑. ช่วงพ.ศ. ๒๓๖๙-๒๓๙๒ ระยะเวลาที่จีนและพม่ายังมีอำนาจทางการเมืองในสิบสองปันนา เน้นการศึกษาบทบาทของจีนและพม่า

๒. ช่วงพ.ศ. ๒๓๙๓-๒๔๓๑ ระยะเวลาที่อำนาจของจีนและพม่าลดลง เนื่องจากการขยายอำนาจของตะวันตกและการแทรกแซงของฝรั่งเศสและไทย

๓. ช่วงพ.ศ. ๒๔๓๒-๒๔๓๗ ระยะเวลาที่อังกฤษและฝรั่งเศสเข้ามาแข่งขันทางการค้าเพื่อควบคุมการค้าในยูนนาน นำไปสู่การปักปันเขตแดนระหว่างทั้งสองประเทศและทำให้สิบสองปันนาตกอยู่ภายใต้การปกครองของจีน

การค้นคว้าและวิจัยใช้แนววิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์ นำเสนอในรูปของการพรรณานาวิเคราะห์ โดยใช้ข้อมูลเอกสารชั้นต้นและชั้นรอง ผู้วิจัยได้ชี้แจงปัญหาข้อจำกัดเกี่ยวกับการใช้เอกสารวิจัย เนื่องจากข้อมูลเป็นจำนวนมากเป็นภาษาจีนและภาษาลื้อ ซึ่งผู้วิจัยไม่สามารถอ่านได้ มีการแปลเป็นภาษาไทยไม่มากนัก

ผู้ศึกษาเริ่มต้นการศึกษาด้วยการเสนอข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสิบสองปันนาในบทแรก และเริ่มนำเอากรอบความคิดเกี่ยวกับรูปแบบจารีตของรอบเบิร์ต ไฮน์-เกลเดน ในบทความเรื่อง “แนวคิดเกี่ยวกับรัฐและสถาบันกษัตริย์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” แปลโดยศาสตราจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์ มาอธิบายและนำเอาลักษณะที่ผู้วิจัยคิดว่าเป็นลักษณะของระบบการปกครองสิบสองปันนามาใส่ลงในกรอบความคิดนั้นในบทที่สอง ส่วนบทที่สามนั้นเน้นการศึกษาถึงปัจจัยที่ทำให้สิบสองปันนาสูญเสียฐานะรัฐแบบจารีตและตกเป็นส่วนหนึ่งของจีน โดยกล่าวถึงสภาพการณ์ในจีน พม่าและนโยบายของฝรั่งเศสและอังกฤษทางด้านการค้าและการเมืองที่ทำให้สิบสองปันนาตกอยู่ภายใต้การปกครองของจีน

ปัญหาสำคัญที่สุดสำหรับงานศึกษาประวัติศาสตร์สิบสองปันนาของนักชา คือ ข้อมูลแบ่งปัญหาเกี่ยวกับข้อมูลได้เป็น

¹รอบเบิร์ต ไฮน์-เกลเดน, “แนวคิดเกี่ยวกับรัฐและสถาบันกษัตริย์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” แปลโดย นิธิ เอียวศรีวงศ์ สังคมศาสตร์ ๖ (เมษายน-กันยายน ๒๕๒๕), หน้า ๑-๑๕.

๑. ในช่วงเวลาที่นักศึกษาศึกษานั้น ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์สิบสองปันนาในประเทศไทยมีน้อยมาก

๒. ผู้วิจัยไม่สามารถเดินทางออกไปหาข้อมูลภาคสนามที่สิบสองปันนาได้เองเพราะเวลานั้น (พ.ศ. ๒๕๒๔-๒๕๒๖) ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนยังไม่เปิดประเทศอย่างเต็มที่

๓. ผู้วิจัยไม่สามารถอ่านเอกสารภาษาจีนและภาษาลื้อได้ นับเป็นอุปสรรคที่สำคัญมาก การขาดเอกสารทั้งสองภาษา ทำให้ผู้วิจัยมีโอกาสใช้เพียงเอกสารภาษาไทยและอังกฤษ ซึ่งไม่สามารถให้ข้อมูลที่ชัดเจนและถูกต้องได้

การศึกษาประวัติศาสตร์ของชนชาติใดโดยที่ผู้ศึกษาไม่สามารถอ่านหรือฟังภาษาของชนชาตินั้นได้ นับเป็นความล้มเหลวโดยสิ้นเชิงตั้งแต่ต้น การศึกษาประวัติศาสตร์สิบสองปันนาให้สมบูรณ์ ผู้ศึกษาพึงรู้ภาษาลื้อเป็นสำคัญ เพื่อจะสามารถอ่านเอกสารชั้นต้นซึ่งเป็นหลักในการศึกษาวิจัยระดับปริญญาโท หลังจากนั้นควรรู้ภาษาจีน พม่า ไทย อังกฤษและฝรั่งเศสไม่มากก็น้อย เพราะประเทศเหล่านี้ล้วนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิบสองปันนาในแต่ละยุคสมัย แม้จะไม่จำเป็นต้องรู้ทุกภาษาที่กล่าวมาก็ตาม

เอกสารชั้นต้นที่นักศึกษาใช้ คือ เอกสารในห้องวชิรญาณ ซึ่งเป็นห้องเก็บเอกสารเก่าสมัยรัชกาลที่ ๓-๔ ในหอสมุดแห่งชาติ รายชื่อเอกสารที่ระบุไว้ในบรรณานุกรมนับว่ามีประโยชน์ที่ทำให้ทราบว่า มีเอกสารใดบ้างในห้องวชิรญาณ ซึ่งมีเป็นจำนวนมากพอสมควรเพราะเกี่ยวข้องกับการทำสงครามเชียงตุง ซึ่งฝ่ายกรุงเทพได้ทุ่มเทกำลังทัพและเสบียงอาหารไปมาก อย่างไรก็ตาม เอกสารชั้นต้นภาษาไทยที่มีอยู่ทั้งหมดนั้นไม่เพียงพอที่จะศึกษาประวัติศาสตร์การปกครองของสิบสองปันนาได้ จะศึกษาได้ก็เพียงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสิบสองปันนาในสมัยต้นรัตนโกสินทร์เป็นช่วงเวลาสั้นๆ และจำกัด. ในส่วนของเนื้อหาปรากฏว่านักศึกษาก็อ้างถึงเอกสารไทยจริงๆ น้อยมาก เพราะไม่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่ศึกษาแต่อย่างใด

เอกสารภาษาลื้อที่ปริวรรตแล้วและถูกใช้มากที่สุดมีเพียง ๒ ฉบับ คือ พงศาวดารเมืองเชียงรุ่ง^๑ และหนังสือพื้นเมืองเรื่องคำสิบสองพันนาเชียงรุ่งและเชื้อเครือเจ้าแผ่นดินแสนหวีฟ้า^๒ เอกสารทั้งสองเรื่องเป็นตำนานพื้นเมืองสิบสองปันนา ซึ่งมีลักษณะเหมือนกับตำนานของรัฐไททางเหนือ คือ เต็มไปด้วยยิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ต่างๆ และเป็นเรื่องราวของลำดับกษัตริย์มากกว่าจะสะท้อนถึงโครงสร้างทางการเมืองของรัฐ ที่จริงแล้วนักศึกษาก็ไม่ได้วิเคราะห์โครงสร้างทาง

^๑ เรณู วิชาศิลป์ ธี อรรถ. พงศาวดารเมืองเชียงรุ่ง เอกสารพิมพ์ดีด. เจ้าหม่อมมณีนาคา. ประวัติของพระเจ้าแผ่นดินเมืองเชียงรุ่ง เอกสารพิมพ์ดีด.

^๒ เจ้าหน่อคำสีหมื่นนาเมืองแซ. หนังสือพื้นเมืองเรื่องคำสิบสองพันนาเชียงรุ่งและเชื้อเครือเจ้าแผ่นดินแสนหวีฟ้า เอกสารพิมพ์ดีด.

การเมืองของสิบสองปันนาออกมาให้เห็นชัด นอกจากการเน้นความเป็นรัฐแบบจารีตซึ่งได้ครอบความคิดมาจากไฮน์-เกลเดน

หัวข้อการศึกษาของนักศึกษาเป็นหัวข้อที่ต้องเน้นประวัติศาสตร์การเมืองของสิบสองปันนาโดยตรง แต่ปรากฏว่าผู้ศึกษาไม่ได้แสดงให้เห็นพัฒนาการทางการเมืองของรัฐนี้แต่อย่างใด มีการกำหนดกรอบความคิดเอาไว้ว่า สิบสองปันนาเป็นรัฐแบบจารีตเหมือนรัฐอื่นๆในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป ซึ่งมีลักษณะเด่นอยู่ที่การจัดรูปแบบรัฐที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดทางศาสนา เช่น ศาสนาพราหมณ์ พุทธมหายาน พุทธนิกายาน หรืออิสลาม เป็นรัฐที่มีอำนาจรัฐและอาณาเขตไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ เช่น บุคลิกภาพและการควบคุมกำลังคนของกษัตริย์ จะสังเกตว่านักศึกษาจะใช้อาณาจักรอยุธยาเป็นตัวอย่างอยู่เสมอ ทั้งที่อยุธยาและสิบสองปันนานั้นมีความแตกต่างกันในประเด็นที่สำคัญๆอยู่หลายประเด็น ที่สำคัญ คือ สิบสองปันนาหรือแม้กระทั่งรัฐที่อยู่ใต้ลงมาจากสิบสองปันนาอย่างล้านนาก็มีการติดต่อหรือได้รับอิทธิพลอันดูจากอาณาจักรเขมรน้อยกว่าอยุธยาอย่างมาก อิทธิพลของฮินดูในการจัดรูปแบบของรัฐที่เน้นตัวเลข ๔ หรือ ๑๒ ก็ยังไม่มีเหตุผลหนักแน่นพอที่จะพิสูจน์ได้ แนวคิดของทศพิธราชธรรมของสิบสองปันนานั้นต่างจากของอยุธยา

การที่นักศึกษาผูกติดการวิเคราะห์อยู่ในกรอบทฤษฎีของไฮน์-เกลเดน ทำให้แนวคิดที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ การนับถือผีซึ่งเป็นรากฐานของสังคมและวัฒนธรรมสิบสองปันนาไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร เพราะผู้ศึกษาไม่ได้ศึกษาจากข้อมูลเพื่อนำไปสู่ข้อสรุปวิเคราะห์ แต่ใช้วิธีเลือกหาข้อมูลมาพิสูจน์ทฤษฎี ซึ่งเป็นวิธีการที่ไม่เหมาะสมในการศึกษาประวัติศาสตร์ ดังนั้นจึงจะเห็นว่าผู้ศึกษาต้องใช้ความพยายามอย่างมากเพื่อจะหาข้อมูลมาพิสูจน์ความเป็นรัฐแบบจารีตของสิบสองปันนาให้ได้

การอธิบายถึงโครงสร้างการปกครองยังไม่สมบูรณ์ครบถ้วน เป็นเพียงการบรรยายตามข้อมูลที่มีอยู่อย่างจำกัด ไม่มีการวิเคราะห์ ไม่ได้ตอบคำถามโดยใช้เหตุผลที่ชัดเจน และมีข้อผิดพลาดอยู่หลายแห่ง นักศึกษาให้ความสำคัญอยู่เฉพาะการเมืองที่ศูนย์กลาง ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการเมืองท้องถิ่นในระดับเมืองหรือหมู่บ้าน ซึ่งเป็นรากฐานของโครงสร้างการเมืองที่สำคัญยิ่งของสิบสองปันนาและทำให้สิบสองปันนาต่างจากรัฐไทยอื่นๆ โดยเฉพาะในเรื่องของระบบการควบคุมกำลังคน ซึ่งควรมีการศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียดเพื่อจะสามารถตอบคำถามเกี่ยวกับโครงสร้างการปกครองของสิบสองปันนาได้ชัดเจน นักชากล่าวถึงการแบ่งกลุ่มประชาชนในสังคมเป็น ๒ กลุ่ม คือ ไตเมืองและคนเรือนเจ้า อธิบายถึงบทบาทหน้าที่แต่ไม่ได้อธิบายถึงสิทธิอำนาจของคนเหล่านั้น ประเด็นที่สำคัญคือ ระบบพ่อลำนันไม่ได้วิเคราะห์ หรือแม้แต่ให้ข้อมูลที่สมบูรณ์ ทั้งๆที่ระบบพ่อลำนันเป็นระบบการควบคุมกำลังคนที่สำคัญมาก

ในประเด็นฐานะของกษัตริย์ก็เช่นเดียวกัน รัชชาถูกครอบงำโดยแนวคิดเทวราชแบบของอยุธยา จึงเข้าใจผิดในเรื่องฐานะของกษัตริย์ เอกสารของสิบสองปันนากล่าวถึงการรดน้ำพุทธาภิเษก¹ สำหรับเจ้าแผ่นดิน “ฮับเมิง” หรือครองราชย์ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าสิบสองปันนานั้นได้รับอิทธิพลของพุทธศาสนาเป็นสำคัญ แม้แต่พิธีถือน้ำสาบานหรือที่เรียกว่า “พิธีข่าน้ำสัจจา” ก็ทำให้วัดต่อหน้า “แก้วทั้งสาม”² แม้จะมีการกล่าวถึงชื่อเทวดาต่างๆของลัทธิฮินดู แต่แนวคิดพุทธศาสนาก็ดูมีความสำคัญอย่างมาก

รัชชามีส่วนถูกอยู่บ้างที่ประเมินว่าบทบาทของพุทธศาสนาในการรับรองอำนาจหรือสิทธิธรรมของเจ้าแผ่นดินสิบสองปันนานั้นมีน้อย เพราะ “...สิทธิธรรมของเจ้าแผ่นดินของสิบสองปันนาขึ้นอยู่กับกรวยยอมรับจากจีนและพม่ามากกว่า...”³ ส่งผลให้เจ้าแผ่นดินสิบสองปันนาไม่สนับสนุนพุทธศาสนาเท่าที่ควร แต่ข้อสรุปนี้ยังไม่ถูกทั้งหมด เพราะสิบสองปันนาเคยต่อต้านบุคคลที่จีนและพม่าแต่งตั้งมาหลายครั้ง จนทำให้เกิดเป็นสงครามกลางเมือง และการที่พุทธศาสนาไม่เจริญรุ่งเรืองเท่ารัฐไทยอื่นๆ เช่น ล้านนา หรือ เชียงตุงนั้น อาจจะเกิดจากความเชื่อถือผีซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของสิบสองปันนายังฝังรากลึกในหมู่ประชาชนก็เป็นได้

ส่วนสำคัญที่สุดของงานศึกษานี้ คือ การศึกษาถึงการสลายตัวของสิบสองปันนาในฐานะรัฐแบบจารีต รัชชาเน้นความสำคัญของปัจจัยภายนอกมาก จนละเลยปัจจัยภายใน การขยายตัวของอังกฤษและฝรั่งเศสในเขตตะวันตกเฉียงใต้ของจีนถูกมองว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ “...ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในเมืองต่างในบริเวณนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิบสองปันนา...”⁴ รัชชาอธิบายถึงการขยายตัวของตะวันตกในจีนและพม่า การเสื่อมอำนาจของจีนและพม่า ตลอดจนการเข้ามาแทรกแซงกิจการภายในของสิบสองปันนาโดยไทยและเชียงตุงมากเกินไป โดยที่ไม่ได้พยายามแสดงให้เห็นว่าอย่างชัดเจนว่า กรณีต่างๆดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกันอย่างไรกับความเสื่อมของสภาพรัฐแบบจารีตของสิบสองปันนา รัชชาไม่ได้วิเคราะห์ถึงปัญหาความวุ่นวายทางการเมืองภายในของสิบสองปันนาที่ชักนำให้จีนเข้ามาแทรกแซงจนมีข้าราชการจีนพร้อมกองทหารเข้ามาประจำอยู่ที่เชียงรุ่ง ประเด็นนี้น่าจะมีความสำคัญเท่าเทียมกับปัญหาจักรวรรดินิยมจากภายนอก

ข้อจำกัดในเรื่องข้อมูลทำให้ประเด็นการวิเคราะห์หลายประเด็นยังไม่ชัดเจน เช่น

¹ เอกสารหมวดที่ ๒ หมายเลข ๒.๓๑ คำวาทมน้ำพุทธาเจ้าแผ่นดิน

² เอกสารหมวดที่ ๒ หมายเลข ๒.๗ ยึดกองฮับพอสลาม

³ รัชชา เลขาภิรนาถ, อ้างแล้ว, หน้า ๕๗.

⁴ รัชชา เลขาภิรนาถ, อ้างแล้ว, หน้า ๖๒.

๑. ข้อสรุปว่าการจัดรูปแบบของรัฐสิบสองปันนานั้น "...อาศัยแนวคิดจากการจัดระบบโลกภูมิในพุทธศาสนาเช่นกัน แต่มีอิทธิพลของการจัดรูปแบบรัฐของจีนปะปนอยู่ด้วย"¹ ฌัชชาไม่ได้ขยายความถึงอิทธิพลของจีนต่อการจัดรูปแบบรัฐของสิบสองปันนาแต่อย่างใด และแม้จะพยายามอธิบายถึงการจัดระบบโลกภูมิในพุทธศาสนา แต่ก็ไม่ได้ชัดเจนพอที่จะสรุปว่าสิบสองปันนาได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาในประเด็นนั้นเหมือนกับรัฐอื่นๆในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
๒. การตีความว่าการตั้งสิบสองปันนาหรือจัดแบ่งปันนาเป็นคตินิยมจำนวนเลข๑๒ของจีน ตั้งแต่สมัยราชวงศ์โจวก็ยังขาดเหตุผลที่มีน้ำหนัก เพราะการจัดตั้งเป็นสิบสองปันนานั้นเริ่มในสมัยเจ้าอินเมืองซึ่งเป็นสมัยที่พม่าเข้ามาเป็นเจ้าอธิราชของสิบสองปันนาร่วมกันจีน² และในสมัยนี้ อิทธิพลของจีนลดลงเนื่องจากพม่าเข้ามาแทรกแซงในสิบสองปันนามากขึ้น จนมีคำกล่าวที่ว่า "ซ้อเป็นพ่อ ม่านเป็นแม่" หากเป็นอิทธิพลของจีนก็น่าที่จะมีมาตั้งแต่ก่อนหน้านี้นี้ หรืออย่างน้อยตั้งแต่สมัยราชวงศ์หยวนที่จีนขยายอำนาจลงมาทางใต้และทำให้สิบสองปันนาเป็นเมืองขึ้นของจีนอย่างเป็นทางการ
๓. ในการอธิบายถึงระบบบริหารราชการมีการระบุชื่อตำแหน่งและบทบาทหน้าที่ผิดพลาด³ การศึกษาระบบบริหารราชการของสิบสองปันนาจะทำให้ฌัชชาสามารถวิเคราะห์โครงสร้างของรัฐสิบสองปันนาได้อย่างดี แต่เนื่องจากได้ข้อมูลจากแหล่งเดียว ทำให้ไม่สามารถเปรียบเทียบหรือประเมินความน่าเชื่อถือตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลได้
๔. ในหลายๆแห่งฌัชชายกตัวอย่างที่ไม่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่ศึกษาโดยตรง เช่น การใช้ตัวอย่างของอยุธยาหรือเชียงใหม่ เนื่องจากไม่มีข้อมูลของสิบสองปันนาโดยตรง เช่น การกล่าวถึงพิธีถือน้ำสาบาน โดยอ้างถึงหนังสือโองการแช่งน้ำของจิตร ภูมิศักดิ์ เป็นต้น
๕. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสิบสองปันนาที่จำกัด ทำให้ผู้ศึกษาตีความภาษาที่ไม่ยากนักผิดพลาด ตัวอย่างเช่น "น้ำถึงไหนเป็นไท ไฟถึงไหนเป็นข้า"⁴ ข้อความนี้ไม่ได้หมายถึงความเดือดร้อนของเล็กน้อยอย่างที่ระบุไว้ แต่หมายถึงการแบ่งเขตการตั้งถิ่นฐานระหว่างชาวลื้อกับกลุ่มมอญ-เขมร ซึ่งชาวลื้อเรียกว่า ข้า พวกลื้อจะอยู่ที่ราบลุ่ม ในขณะที่กลุ่มมอญ-เขมรอยู่บนที่สูง
๖. ประเด็นของความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจที่เกิดจากการขยายตัวทางการค้าของชาติตะวันตกในจีนและพม่า ทำให้คนจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในสิบสองปันนามากขึ้น มีผลต่อระบบการปกครองแบบจารีตของสิบสองปันนา ทำให้หลายตัวไปอย่างช้าๆในบางท้องที่เช่น อี้ง และอึ้ง หรือที่เมืองจี้ซึ่งเจ้าเมืองให้ผลตอบแทนแก่ข้าราชการจีนที่เข้ามารับราชการเป็นนา

¹ ฌัชชา เลหาศิรินาท, อ้างแล้ว, หน้า ๓๒.

² เรณู วิชาศิลป์, อ้างแล้ว, หน้า

³ ฌัชชา เลหาศิรินาท, อ้างแล้ว, หน้า ๓๖-๓๗.

⁴ เฟิงอ้าง, หน้า ๔๕.

ประจำตำแหน่งเช่นเดียวกับข้าราชการลื้อ ยังมีข้อคลุมเครืออยู่เพราะดินแดนสิบสองปันนาส่วนใหญ่ก็ยังอยู่ในสภาพเศรษฐกิจแบบยังชีพมาจนถึงสงครามโลกครั้งที่ ๒

งานร่นบุกเบิกของนักศึกษาไม่ประสบความสำเร็จในการสร้างองค์ความรู้ที่ถูกต้อง สมบูรณ์เกี่ยวกับรัฐสิบสองปันนาเพราะขาดข้อมูลที่จำเป็นอีกมาก อีกทั้งการนำเอากรอบความคิดของรัฐแบบจารีตเข้ามาวางไว้เพื่อเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องมาได้นั้น ทำให้เกิดความจำกัดในการวิเคราะห์และตีความ เพราะสิ่งที่นักชาทำได้คือ การพิสูจน์ทฤษฎีรัฐแบบจารีตของไฮน์ เกลเดิน โดยใช้กรณีของสิบสองปันนาเท่านั้น

งานของหวัง จี้ หมิน เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองเซอหลี่กับเมืองปาไปซีฟูในพุทธศตวรรษที่ ๑๙ มุ่งศึกษาถึงพัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างเมืองเซอหลี่กับเมืองปาไปซีฟู จากการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ของทั้งสองรัฐก่อนพญามังรายตั้งเมืองเชียงใหม่ในปีพ.ศ. ๑๘๓๙ อยู่ในลักษณะเครือญาติ มีการรวมตัวกันเป็นพันธมิตรทางการทหาร ส่งลูกหลานออกไปปกครองเมืองต่างๆ มีการแต่งงานระหว่างชนชั้นปกครองและมีระบบการเมืองการปกครองที่คล้ายคลึงกัน เมื่อจีนราชวงศ์หยวนขยายอำนาจเข้ามาทำให้รูปแบบความสัมพันธ์แบบเครือญาตินั้นเปลี่ยนไปเป็นความสัมพันธ์แบบสามเส้าระหว่างเซอหลี่ ปาไปซีฟูและจีนราชวงศ์หยวนซึ่งต่างพยายามรักษาผลประโยชน์ของตนเอง ผลของการแทรกแซงของจีนทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างเซอหลี่กับปาไปซีฟูค่อยลดน้อยลงในปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙

ผู้ศึกษาได้ใช้ประโยชน์จากเอกสารจีนอย่างมากมาอย่างที่ไม่เคยได้มีผู้ใดได้ใช้มาก่อน โดยได้ใช้เอกสารราชการจีนร่วมสมัย เอกสารราชการที่เขียนก่อนและหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๙ บันทึกส่วนตัวของบุคคลต่างๆ งานค้นคว้าที่เขียนเป็นภาษาจีน นอกจากนี้ยังให้ความสนใจเอกสารภาษาพื้นเมืองทั้งภาษายวนและภาษาลื้อ

ในงานของหวัง จี้ หมินมีประเด็นที่น่าสนใจหลายประเด็น เช่น

๑. หวัง จี้ หมิน เชื่อว่าพญาเจืองปฐมกษัตริย์ของเซอหลี่และเป็นบุคคลคนเดียวกับท้าวฮุ่นเจืองหรือพญาเจืองในตำนานของล้านนา นำไปสู่ข้อสรุปที่ว่าพญาเจืองนั้นเป็นบรรพบุรุษของกษัตริย์ปาไปซีฟูหรือล้านนาหรือเชียงใหม่ด้วย ทำให้เน้นความสัมพันธ์แบบเครือญาติเป็นพื้นฐานในการศึกษาวิเคราะห์
๒. หวัง จี้ หมินไม่สนใจพัฒนาการของรัฐก่อนสมัยพญาเจือง
๓. ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของน่านเจ้าและจีนว่าเป็นวัฒนธรรมที่สูงกว่าเซอหลี่ และ เน้นว่าปาไปซีฟูรับวัฒนธรรมความเจริญแบบจีนผ่านเซอหลี่
๔. ระบบศักดินาของล้านนาหรือปาไปซีฟู ซึ่งมีพื้นฐานจากการรวมกลุ่มหรือจัดแบ่งกลุ่มกำลังคนตั้งแต่สิบคน ตั้งเป็นหัวสิบ เป็นระบบการควบคุมกำลังคนของเซอหลี่ที่รับสืบทอดมาจากจีน พญามังรายเป็นผู้เริ่มใช้เพื่อควบคุมกำลังคนและรักษาอำนาจของพระองค์

๕. ปาไปซีฟู หรือ เชียงแสน ได้อาศัยเส้นทางคมนาคมที่แผ่กระจายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตอนบน ทำการค้าขายกับบ้านเมืองรอบๆ เพื่อนำภาษีรายได้เข้าสู่ศูนย์กลาง มีการค้าขายโดยตรงกับญวนนาน สินค้าสำคัญคือ สินค้าจากป่า ทำให้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีขยายเมืองให้กว้างขวางใหญ่โต

๖. เซอหลี่มีความใกล้ชิดกับจีน ทำให้ได้รับวัฒนธรรมและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจากนานเจ้าและจีนตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒ อิทธิพลทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยีทางเศรษฐกิจของราชวงศ์ถังมีผลต่อโครงสร้างทางการเมืองและรากฐานทางเศรษฐกิจของเซอหลี่ทำให้เซอหลี่เจริญก้าวหน้ากว่ารัฐไทอื่นๆ เช่น ปาไปซีฟู ลาว และแกว

๗. พญาเจืองเริ่มรวบรวมรัฐไทตั้งแต่พ.ศ. ๑๗๓๓ รวมปาไปซีฟู เมืองลาว เมืองแกวและเมืองฉานสร้างระบบเครือญาติ โดยการส่งลูกออกไปปกครองเมืองต่างๆ

๘. ความสัมพันธ์ที่เกิดจากการแต่งงานทำให้มีความรับผิดชอบซึ่งกันและกัน เกิดความผูกพันแบบเครือญาติที่สนิทสนม สถาปนามิคาสตร์ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันมีเส้นทางการคมนาคมริมฝั่งแม่น้ำโขงทำให้มีความสะดวกในการติดต่อสัมพันธ์กัน

๙. เซอหลี่มีพัฒนาการทางเทคโนโลยีสูงกว่าปาไปซีฟู เช่น การใช้เครื่องมือเหล็ก เครื่องทอผ้า ความสัมพันธ์ระหว่างสองรัฐทำให้ปาไปซีฟูรับความก้าวหน้าจากเซอหลี่ เซอหลี่สมัยท้าวรุ่งแก่นชายส่งบรรณาการ อาทิ ม้า ควาย เครื่องมือเหล็ก ซึ่งล้วนแต่เป็นเครื่องใช้ในการผลิต มาให้ปาไปซีฟู นางเทพคำชายเป็นผู้นำเทคโนโลยีการทอผ้าไปให้ปาไปซีฟู เทคโนโลยีทอผ้าของเซอหลี่ก้าวหน้ากว่ารัฐไทอื่นๆ เพราะรับจากนานเจ้าและจีนสมัยราชวงศ์ถัง

๑๐. หวังให้ข้อสรุปที่ต่างกัน^๒ เมื่อกล่าวว่าการที่ราชวงศ์หยวนของจีนได้ยึดครองนานเจ้าและเซอหลี่สร้างความตระหนักให้แก่พญามังราย ทำให้ไม่สามารถจะดำเนินความสัมพันธ์กับเซอหลี่ได้ มังรายจึงพยายามขยายอำนาจไปยังลุ่มน้ำปิง สร้างเมืองเชียงใหม่เพื่อลดอำนาจของเชียงแสนในปีพ.ศ. ๑๘๓๙ เพื่อเป็นที่ยึดมั่นทางการค้าและศูนย์กลางการปกครอง ในหน้าต่อมานางกลับกล่าวว่า การขยายตัวของพญามังรายเข้าสู่ลุ่มน้ำปิงนั้นไม่ได้เนื่องจากความหวาดกลัวกองทัพอองโกลที่มายึดครองเซอหลี่ เพราะรู้อยู่แล้วว่ามองโกลจะไม่ขยายอำนาจลงมามากกว่านั้น "...เพียงแค่พยายามควบคุมพรมแดนของหนานเจ้าและเมืองเซอหลี่ให้เชื่อมต่อกับตอนเหนือของพม่าและแคว้นแคว้นเมืองแกวของเวียตนามเป็นแนวเดียวกัน ราชวงศ์หยวนจึงถือว่าบริเวณดังกล่าวเป็นดินแดนที่ตกทอดจากราชวงศ์ซ่งได้จีน..."^๓ เป้าหมายของราชวงศ์หยวน คือ การรักษาความสงบ

^๑ หวัง จี้ หมิน, "ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองเซอหลี่กับเมืองปาไปซีฟู" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑, หน้า ๖๓

^๒ หวัง จี้ หมิน, อ้างแล้ว, หน้า ๗๖๗

^๓ หวัง จี้ หมิน, อ้างแล้ว, หน้า ๗๒.

เรียบร้อยภายในพรมแดนของตน ยังไม่มีกำลังเพียงพอที่จะขยายอำนาจไปยังดินแดนใหม่นอกเขตยูนนาน สถานการณ์นี้ทำให้พญามังรายสามารถขยายอำนาจในภาคเหนือโดยไม่ได้รับการรบกวนจากราชวงศ์หยวนของจีนแต่อย่างใดเป็นเวลานานพอสมควร

๑๑. พญามังรายยกกองทัพบุกเข้าไปในเซอหลี่ พ.ศ. ๑๘๓๙ แต่ถูกกองทัพมองโกลตีได้กลับมาปรากฏในตำนานเมืองเชียงตุงด้วย ทำให้จีนเริ่มเพ่งเล็งความสนใจมาที่ปาไปชีฟูด้วย ปฏิบัติการทางทหารของมังรายสืบมาจนถึง พ.ศ. ๑๘๔๐ และ ๑๘๔๒ จนกระทั่ง พ.ศ. ๑๘๔๔ จึงส่งกองทัพใหญ่มาหมายจะปราบปรามแต่ไม่สำเร็จ อย่างไรก็ตามกองทัพของยูนนานยังคงทำการสู้รบกับปาไปชีฟูอยู่จนถึง พ.ศ. ๑๘๕๔ ฝ่ายปาไปชีฟูขยายอำนาจเข้ามามากขึ้นโดยได้รับการสนับสนุนจากเซอหลี่ แต่การสวรรคตของพญามังรายใน พ.ศ. ๑๘๕๕ ทำให้ปาไปชีฟูหยุดการต่อต้านอำนาจจีน พญารัษฎสงครามยอมส่งเครื่องราชบรรณาการไปให้จีน¹

๑๒. การที่พญารัษฎสงครามไปประทับที่เชียงรายเนื่องจากต้องการขยายกิจกรรมติดต่อสัมพันธ์กับราชวงศ์หยวนจีน พ.ศ. ๑๘๕๖ ทูตจีนมาเชียงราย ที่เซอหลี่จีนตั้งสำนักควบคุมกิจกรรมทหารและพลเรือน พ.ศ. ๑๘๖๘ ตั้งสำนักงานปลอบโยนที่เชียงราย พ.ศ. ๑๘๖๙ หวังสินนิษฐานว่า การที่กษัตริย์ล้านนาตั้งศูนย์อำนาจอยู่ที่เชียงรายและเชียงแสนเพราะสัมพันธ์กับสำนักปลอบโยนของราชวงศ์หยวน² และต้องการลวงจีนไม่ให้สนใจเชียงใหม่ซึ่งไม่น่าจะถูกต้อง

๑๓. จีนตั้งแต่สมัยราชวงศ์หยวนถือว่าปาไปชีฟูเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญจุดหนึ่ง จึงให้ความสำคัญกับสำนักงานปลอบโยนในที่ราบลุ่มเชียงราย ซึ่งเป็นด่านหน้าที่เมืองปาไปชีฟูจะติดต่อกับภาคใต้ของจีน ด้วยความเชื่อว่าถ้าควบคุมจุดยุทธศาสตร์นี้ได้ จะนำมาซึ่งความสงบเรียบร้อยในยูนนาน

งานศึกษาของหวังจิ้นมินเป็นงานแรกและงานเดียวที่ใช้เอกสารจีนอย่างเต็มที่ นำไปสู่ข้อสรุปที่น่าสนใจและข้อมูลใหม่ในประวัติศาสตร์ล้านนา เช่น บทบาททางการเมืองการทหารของพญามังราย นโยบายในการขยายอำนาจทางเหนือของล้านนา นโยบายของจีนต่อล้านนา จุดอ่อนของหวังจิ้นมิน คือ ใช้ข้อมูลท้องถิ่นน้อยและมีการตีความผิดพลาด ไม่พยายามที่จะกำหนดชื่อต่างๆ ให้ถูกต้องโดยเทียบเคียงจากข้อมูลไทหรือไทย ใช้เอกสารลือจำกัด เฉพาะหนังสือบ้านเมืองลือ ซึ่งหลี่โพ้อแปลเป็นภาษาจีน ตำนานราชวงศ์ต่างๆ ภายหลังจากพญาเจือง และตำหรับไทลื้อ ซึ่งเหมือนกับมังรายศาสตร์

งานศึกษาประวัติศาสตร์ไทในจีนขยายตัวในแวดวงวิชาการนานาชาติ เมื่อมีการนำเสนอผลงานของนักวิชาการจีน ไทย และชาติตะวันตกในการประชุมนานาชาติไทศึกษา แสดงให้

¹ หวัง จี้ หมิน, อ้างแล้ว, หน้า ๘๐.

² หวัง จี้ หมิน, อ้างแล้ว, หน้า ๘๔-๘๕.

เห็นความตื่นตัวในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยหรือหัวข้อที่ใกล้เคียงมากขึ้น ที่น่าสนใจคือการมีส่วนร่วมของนักวิชาการจีนในการนำเสนองานศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในประเทศของตนเอง ซึ่งจะมีการนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ๆ ที่แตกต่างออกไป เนื่องจากนักวิชาการจีนสามารถเข้าถึงข้อมูลของจีนได้สะดวกกว่านักวิชาการต่างประเทศ จีนเพิ่งเปิดประเทศให้นักวิชาการต่างชาติได้เข้าศึกษาเรื่องราวภายในประเทศจีนและนักวิชาการจีนเองก็เพิ่งได้เปิดตัวสู่วงวิชาการนานาชาติไม่นานมานี้เอง งานเขียนที่นักวิชาการจีนเขียนแบบครอบคลุมหรือลึกซึ้งมักเป็นภาษาจีน ซึ่งนักวิชาการต่างประเทศน้อยรายที่จะสามารถอ่านได้ ดังนั้นงานของนักวิชาการจีนที่เผยแพร่ในปัจจุบันจึงมักเป็นงานบทความที่น่าสนใจเป็นภาษาอังกฤษ หรือบางครั้งเป็นภาษาไทยเพราะมีนักวิชาการจีนจำนวนหนึ่งที่รู้ภาษาไทยเป็นอย่างดี

ตัวอย่างบทความที่น่าสนใจในการประชุมนานาชาติไทยศึกษา

ปี	รายชื่อบทความ	ชื่อบทความ
๑๙๘๗	The Ancient Culture of the Tai People: the Impact of the Hua Xia Culture and Its Implication	Cheach Yan Chong
	Tai Lue Historical Relation with China and the Shaping of the Sipsong Panna Political System	Jacques Lemoine
๑๙๙๐	The Form and the Feature of Par-Xi-Dai People in Xi-Shuang-Ban-Na	Li Jia Liu Ci
	A Research on the Baiyue Culture in the Light of Archoeological Material of Thailand	Liu Yan
	South-Spreading Buddhism and Traditonal Culture of the Dais	Ma Yao
	A Brief History of the Nationality Dai in Yunnan	Pan Qixu
	The Historical and Cultural Relations between the Zhuang, the Lao and the Thai in the Light of Linguistics	Sahai Sachchidanand
	Remoulding of Soul: Investigation into a Tai Belief System	Ruthjaporn Prachadetsuwat
	The Influence of Christianity on Tai Ya in Chiang Rai Province	Shan Wen
	Royal Families of Nanzhao Kingdom are Forefathers of the Bai	Shen Jinfang
	Term Zhao and the Theories in Relation to It	Wang Yizhi
	The Origin of the Dai Nationality	Xiang Yueping
	Fertility Culture and Population Development Among the Dai	Zhang Gongjin
	Agricultural Sacrifice and Village Culture of Dai People	Zhang Xiaohui and others
	Exploration in the Laws of the Dai Nationality in West Yunnan	Zhao Hongyun, Ke Yuanxiuo
	On the Relationships between Dehong Dai and Ahom Dai	Zhao Xiaoniu
	The Symbolic Significance of Rice in Dai Mao Culture	Ai Wenglong
	An Elementary Introduction to Festivals of Dai Nationality	Amara Prasithrathsint
	A Compatative Study of the Thai and Zhuang Kinship Systems	Amphay Dore
	Did the Tai People Contribute to the Foundation of the Nan Zhao Kingdom?	Cham Wad
	The Dai's Free Love Custom and Marriage	Cheach Yanchong
	More Thought on the Ancient Culture of the Tai People: the Impact of the Huaxia Culture on It, and Its Implications	Chen Jiangming
	The Dai's Primitive Taboos as a Mosaic	Cheng Ruiyao
	On Tattoo of the Dai Nationality	

ปี	รายชื่อบทความ	ชื่อผู้เขียน
๑๙๙๐	The Social and Economic Development of the Dai Community in Dehong Prefecture Since the Founding of the People's Republic of China	Dao Anju
	The Magical Fluent Imagination, the Wonderful Philosophy: About the Ideology of Aluan Stories of Dai People and Their Relationship of Ancient Culture	Dao Chenghua
	Aesthetic Standards and Life Customs of the Dai People	Dao Guodong
	Some Continuities in the Communication of Hierarchy in Tai (Dai) and Non-Tai (Akha-Hani) Groups	Deborah E. Tooker
	The Wisdom of Tai Farmers: Contemporary Efforts for Cultural Reproduction	Ekavidya Na Thalang
	On the Change of the Land Ownership of the Dai Manors in Xishuangbanna	He Yaohua
	Buddhism and Ethnicity among the Tai Lue in the Sipsongpanna	Heather Peters
	The Nanzhao's Culture in Architectural and Its Comparison to the Architectural Style of the Dai Nationality	Hu Hua Sheng
	A Research on Ancient 'Siam-Dai' Kingdoms	Huang Huikun
	The Dai of China	Jean Berlis
	Power Division Model of Muang Polity of Tai Lue	Kato Kumiko
	From Oppostion to Syncretism: A Preliminary Analysis of Tai Lue Religion	Tan Leshan

จะเห็นได้ว่าบทความทางวิชาการที่น่าเสนอในที่ประชุมนานาชาติไทยศึกษานั้น จะมีบทความเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยหรือบทความทางมานุษยวิทยาเชิงประวัติศาสตร์มากที่สุดในการประชุมนานาชาติไทยศึกษาครั้งที่ ๔ ซึ่งจัดที่นครคุนหมิง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ในปี พ.ศ.๒๕๓๓ ผู้นำเสนอเป็นนักวิชาการจีนเป็นส่วนใหญ่ ประเด็นที่น่าเสนอมีทั้ง ประเด็นเจาะลึกเฉพาะหัวข้อ เช่น Zhang Gongjin เกี่ยวกับพิธีกรรมการเพาะปลูก ของCheng Ruiju เกี่ยวกับการสัก ประเด็นทั่วไป เช่น บทความของMa Yaoเป็นประวัติความเป็นมาของคนไทโดยทั่วไป และบทความของLui Yen เรื่องการขยายตัวของพุทธศาสนา เป็นต้น ส่วนใหญ่เป็นงานนำเสนอเบื้องต้น ยังไม่เจาะลึกมาก มีงานเชิงวิเคราะห์อยู่บ้างเช่น บทความของTan Leshan เกี่ยวกับศาสนาของชาวลื้อมีแนวทางการศึกษาที่ต่างจากของ Lui Yen ที่เน้นเสนอข้อเท็จจริง

ประวัติศาสตร์ไทอาหม

งานเขียนทางประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่ที่สุดเกี่ยวกับคนไทยเริ่มจากการศึกษาคนไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย ชาวอาหมในแคว้นอัสสัมซึ่งแยกออกจากกลุ่มไทอื่นๆ อพยพออกจากหุบเขาอุกกองทางเหนือสุดของพม่าติดต่อกับตะวันตกของอัสสัม ในราวคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ ได้มาตั้งหลักแหล่งขยายอำนาจจนสามารถก่อตั้งราชวงศ์ของตนได้ ตั้งชื่อเมืองของตนว่า เมือง Dung Chan Kham หรือเมืองนุนซุนคำ แต่มีรู้จักกันในนาม ชาม Sham (ใกล้เคียงกับ สยามและชาน) คำนี้ต่อมากลายเป็นอัสสัมและอาหมซึ่งเป็นชื่อของอาณาจักรและชาติพันธุ์ แม้จะได้รับอิทธิพลจากฮินดูในช่วงแรกและมุสลิมในช่วงหลังอย่างมาก อัสสัมก็คงเอกราชของตนได้หลายศตวรรษจนกระทั่งถูกกองทัพพม่ายึดครองได้ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ปีค.ศ. ๑๗๙๒ กษัตริย์อาหมซึ่งถูกแย่งชิงอำนาจได้ขอความช่วยเหลือจากอังกฤษที่เบงกอล กองทัพอังกฤษภายใต้การบังคับบัญชาของร้อยเอกเวลชก็เข้าไปยึดอำนาจจากพม่า และแต่งตั้งให้ผู้นำของอาหมคนเดิมเป็นประมุขต่อไป สิ่งตอบแทน คือ สนธิสัญญาทางการค้าที่ให้ประโยชน์แก่อังกฤษในแคว้นอัสสัม

ตัวอย่างรายชื่องานศึกษาประวัติศาสตร์อาหม

ลำดับที่	ปีที่พิมพ์	รายชื่องานเขียน	ชื่อผู้เขียน	ประเภทของงาน
๑.	๑๘๒๗	An Account of Assam, Inclusive of the History of Assam and a Geographical Sketch of Assam, 1880 A.D.	J.P.Wade	หนังสือ
๒.	๑๘๕๒	A Short Account of the Ahom People	E.T.D.Lambert	หนังสือ
๓.	๑๘๖๐	India's North-East Frontier in the Nineteenth Century	V.Elwin	หนังสือ
๔.	๑๘๖๓	Tribes of Assam	S.Barkakati	หนังสือ
๕.	๑๘๖๓	Assam in the Days of the Company, 1826-1858	H.K.Barpujari	หนังสือ
๖.	๑๘๖๓	An Account of Assam	Francis Hamilton	หนังสือ
๗.	๑๘๖๗	A History of Assam	Edward Gait	หนังสือ
๘.	๑๘๖๘	The Tai and the Tai Kingdom: With Fuller Treatment of the Tai-Ahom Kingdom in the Brahmaputra Valley	Padmeswar Gogoi	หนังสือ
๙.	๑๘๗๐	Assam in the Ahom Age, 1228-1826	N.K.BaSu	หนังสือ
๑๐.	๑๙๘๔	The Transition of a Traditional Tai Society: A Case Study of the Tai Aitons	Joya Buragohain	บทความ
๑๑.	๑๙๙๐	Socio-Religious Outlook of the Ahoms	Arun Barua	บทความ

๑๒.	๑๕๕๐	The Ahoms: the Early Tai of Assam and their Historical Relations with Yunnan A Study Based on the Ahom Buranji	J.N.Phukan	บทความ
๑๓.	๑๕๘๔	New Light on the History of Assam: Based on Ahom Buranjis	Chao Nomal Gogai	บทความ
๑๔.	๑๕๕๐	Some Aspects of Culture of the Buddhist Tais of North-East India	Joya Buragohain	บทความ
๑๕.	๑๕๕๖	Tai of North East India	Puspadhar Gogoi	หนังสือ

อาหมเป็นกลุ่มคนไทที่มีวรรณกรรมประวัติศาสตร์ที่น่าทึ่งในแง่ของจำนวนและการเขียนโดยชาวอาหมเอง งานเหล่านี้มีประโยชน์อย่างยิ่งในการศึกษาประวัติศาสตร์อาหมในสมัยต่อมา เมื่ออังกฤษเข้าปกครองอัสสัมก็ได้มีการศึกษาและแปลงานประวัติศาสตร์เหล่านี้เป็นภาษาอังกฤษ ทำให้มีการศึกษาอย่างกว้างขวาง

ผู้นำในการศึกษาประวัติศาสตร์อาหม คือ นายแพทย์จอห์น ปีเตอร์ เวด ผู้ได้ร่วมเดินทางไปกับกองทัพในครั้งนั้นและเกิดความสนใจประวัติศาสตร์อาหมอย่างมาก เริ่มเก็บรวบรวมเอกสารและงานเขียนต่างๆของท้องถิ่น งานเขียนเกี่ยวกับอัสสัมของเวดเป็นงานเขียนแรกเกี่ยวกับคนไทในยุคใหม่ เวดระบุว่าประวัติศาสตร์อาหมเขียนเป็นภาษาอาหมและภาษาบาคา เอกสารชิ้นสำคัญที่เวดพบเขียนบนผ้าฝ้าย เวดได้ขอให้นักบวชอาหมแปล ปรากฏว่าในตอนนั้นเวดเองยังไม่รู้ด้วยซ้ำว่าอาหมในอัสสัมนั้นเป็นคนไทกลุ่มหนึ่ง เขาสรุปเพียงว่า “...ปรากฏในประวัติศาสตร์ว่าผู้ยึดครองอัสสัม(ชาวอาหม)อาจอพยพจากหลายเมืองทางตะวันตกของจีน มีการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างอัสสัมกับเมืองต่างๆ เมืองต่างๆภายใต้อาณาจักรพม่านั้นถูกรุกราน กษัตริย์ อัสสัม...”¹

อย่างไรก็ตามไม่มีผู้ใดตรวจสอบงานของเวดเป็นเวลาหลายทศวรรษ เวดได้ให้แปลเอกสารของไกรินาธ สิงห์ เป็นภาษาอังกฤษแล้วส่งต้นฉบับไปให้นายพัน เคิร์กแพตริกในปี.ศ. ๑๘๐๐ ต้นฉบับถูกเก็บไว้ที่ห้องสมุดกระทรวงอินเดีย ที่ลอนดอนและถูกทิ้งไว้ที่นั่นเป็นเวลานานกว่าศตวรรษ อย่างไรก็ตามผลงานการศึกษาค้นคว้าของเวดก็เป็นที่ยุติกันดี ทำให้เขาได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกของสมาคมเอเชียที่เบงกอล ในปี.ศ. ๑๗๙๗ หลังจากนั้นเวดก็มีโอกาสกลับไปอัสสัมอีกในปี.ศ. ๑๗๙๘ ในครั้งนี้ได้รวบรวมข้อมูลทางภูมิศาสตร์จำนวนหนึ่ง²

¹Letter of Wade to Col.Kirpatrick, in Sharma,ed.1927, p.ii.

²Sharma, ed. 1972,p.e.

สภาพการศึกษาประวัติศาสตร์อาหมเปลี่ยนแปลงในปีค.ศ.๑๙๑๘ เมื่อนักวิชาการอัสสัม Sri Benudhar Sharma ทราบข่าวงานศึกษาของเวดและได้ติดตามจนได้ต้นฉบับจากห้องสมุดกระทรวงอินเดีย ในปีค.ศ.๑๙๒๗ จึงได้พิมพ์เผยแพร่ในชื่อ An Account of Assam

พงศาวดารที่เวดจัดการให้แปลนั้นปรากฏว่าเป็นฉบับที่สมบูรณ์ที่สุด เริ่มต้นด้วยกำเนิดของกษัตริย์อาหมตามความเชื่อของเทพนิยายฮินดู การรบพุ่งต่อสู้ของชนกลุ่มต่างๆเพื่อตั้งถิ่นฐาน การรุกรานของมุสลิม การกบฏจลาจล การทำสงคราม การเข้ามาของชาติตะวันตก เรื่อยมาจนถึงการนำทัพของร้อยเอกเวลชเข้าสู่อัสสัม

ในหนังสือ Geographical Sketch of Assam¹ เวดได้เสนอข้อมูลยุคต้นเกี่ยวกับชนไทยกลุ่มหนึ่ง ต่างจากงานแปลข้างต้นหนังสือเล่มนี้เป็นผลงานของเวดในการเก็บรวบรวมข้อมูลใหม่ที่น่าสนใจสำหรับนักวิชาการ อย่างไรก็ตามแม้เวดจะให้ความสนใจพยายามเพียงใด การที่เขาศึกษาในหัวข้อที่ตนเองไม่ได้มีความรู้ลึกซึ้ง ทำให้เกิดความผิดพลาดหลายตอนด้วยกัน ยกตัวอย่างเช่น การที่เวดระบุว่ากษัตริย์อาหมไม่ยอมให้คนต่างชาติเข้าสู่ “...วิญญานที่อิจจาริษาของรัฐบาลจีน...”²

อย่างไรก็ตามเมื่อเวดนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับอัสสัม ข้อมูลมีน้ำหนักถูกต้องขึ้น ทำให้หนังสือของเขามีคุณค่าทางวิชาการ เวดบรรยายถึงสภาพทางภูมิศาสตร์ของอัสสัม ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานและลักษณะทางภูมิศาสตร์ของอาณาจักรนั้น ตัวอย่างเช่น อธิบายถึงเมืองกากอนว่า “...เป็นเมืองหลักของแคว้นอัสสัม พระราชวังของกษัตริย์อัสสัมอยู่เหนือวังפורไปพอสมควร ตรงข้ามกับฝั่งน้ำธาโกว์ ยาวประมาณ ๑๐ ไมล์และกว้างประมาณ ๕ ไมล์ ตั้งแต่การกบฏของพวกมัวมาเรียส เมือง พระราชวัง และป้อมตกอยู่ในสภาพทรุดโทรม ปรักหักพัง...”³ ส่วนแม่น้ำดิกรุนห์เป็น “...แม่น้ำที่สำคัญที่สุดของอัสสัม เริ่มจากภูเขาดัฟฟาลา และ...แม้ระยะทางจะไม่เกิน ๒๕ ไมล์แต่ก็มีส่วนคดเคี้ยวถึงร้อยโค้ง... แม่น้ำดิกรุนห์ สำคัญเพราะปริมาณและคุณภาพของทองคำที่มีอยู่ ซึ่งมีสีจิดกว่าทองที่เบอร์ฮัมพูเบอร์ และแม่น้ำอื่นๆ บรรจบกับแม่น้ำจากเทือกเขาหิมาลัย เขาเชื่อกันว่าทองมาจากหิมะบนภูเขานั้น.. เขาเชื่อในความบริสุทธิ์ของทองจากการผสมนั้น มีคนแปลกหน้าที่ได้ลบหลู่แม่น้ำเนื่องจากกระแสน้ำที่ไหลแรง และมีแก่งหินมาก ทำให้แม่น้ำโกรธจนเอ่อท่วมทันฝั่งในคืนเดียว กวาดเอาทั้งหมู่บ้านและคนหายไป เหตุการณ์เช่นนี้ต้องเกิดขึ้นบ่อยและรวดเร็ว ชาวพื้นเมืองเชื่อว่าราชวงศ์บาร์บัวเนยซึ่งเคยปกครองมาก่อนได้ฝังทรัพย์สินไว้ในถ้ำขนาดต่างๆ ทั่วเมือง เมื่อใดก็ตามที่แม่น้ำดิกรุนห์รู้ก็จะ

¹Sharma, ed. 1972,pp.339-372.

²Sharma, ed. 1972, p.339.

³Sharma, ed. 1927, p.348.

ท่อมหันกระแทกฝั่งจนทึบเหล่านั้นแตกกระจายสิ่งของมีค่าทำด้วยเงินทองกระจายบนพื้น
น้ำท่วมถึง...จากสิ่งของมีค่าเหล่านี้ที่พบหลังน้ำท่วมทำให้ชาวบ้านเชื่อ..."¹

ไม่มีเอกสารยุคต้นอื่นเช่นนี้ แม้ข้อมูลจะล้าสมัยหรือไม่ถูกต้องก็ยังถือว่ามีคุณค่าทาง
วิชาการ เป็นแหล่งข้อมูลที่ดีทางภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์หากใช้อย่างระมัดระวัง อีกทั้ง
กระตุ้นแรงบันดาลใจในการศึกษาค้นคว้าต่อมาอีกด้วย

ในเวลาเดียวกันกับที่เวดเขียนงานประวัติศาสตร์อาหมก็มีงานศึกษาอื่นๆโดยชาว
อังกฤษที่เขียนเกี่ยวกับอัสสัมและประชาชน จากทศวรรษที่ ๑๗๙๐ตลอดมาจนถึงคริสต์ศตวรรษที่
๑๙ มีงานเขียนที่สรุปรวมได้เป็น ๒ รูปแบบ คือ รายงานเกี่ยวกับการดำเนินงานของอังกฤษใน
อัสสัม เช่น กรณีส่งกองทัพเข้าอัสสัมนำโดยร้อยเอกโทมัส เวลช มีรายงานชื่อ Report on Assam²
ประกอบด้วยข้อมูลทางด้านการทหาร ข้อมูลเกี่ยวกับประชาชน ภูมิศาสตร์ และประเด็นต่างๆ
เกี่ยวกับอัสสัม อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ งานของHannay เรื่อง "Further information on the gold
washings of Assam"³ และ Wilcox⁴ เรื่อง "Memoir of the survey of Assam..." รูปแบบที่ ๒
คือ งานเขียนของประชาชนมักจะมีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นหรือโบราณคดีเป็นพื้นฐาน

งานเหล่านี้เริ่มก่อนที่เวดจะเข้าสู่อัสสัม ได้มีการตีพิมพ์งานเขียนเกี่ยวกับอัสสัมของ
Muhammad Cazim⁵ แปลโดย Henry Vansittart ในวารสารชื่อ Asiatic Researches ในปีค.ศ.
๑๗๙๒ งานในรูปแบบแรกเพิ่มจำนวนมากขึ้นตั้งแต่ทศวรรษที่ ๑๘๒๐ หลังจากทัพม่าย
ครองอัสสัมในปีค.ศ. ๑๘๒๒ เป็นขั้นตอนแรกก่อนสงครามอังกฤษ-พม่า ตั้งแต่ค.ศ. ๑๘๒๔-๑๘๒๖
ซึ่งทำให้อังกฤษเข้าไปในอัสสัมมากขึ้น

งานประวัติศาสตร์ชิ้นสำคัญและค่อนข้างสมบูรณ์ในแง่ของงานศึกษา คือ งานของSir
Edward Gait เรื่อง A History of Assam ตีพิมพ์ตั้งแต่ค.ศ. ๑๙๐๕ เกิดเป็นนักวิชาการชาวอังกฤษ
ที่ ศึกษาและเขียนประวัติศาสตร์อาหมโดยถือเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์อัสสัม หนังสือเล่มนี้
มี ๑๘ บทด้วยกัน เริ่มตั้งแต่ประวัติศาสตร์อัสสัมก่อนการปกครองของอาหมในบทที่ ๑-๔ หลัง

¹Sharma, ed. 1972, p.355.

²Thomas Welsh, "Report on Assam, 1794, with addition observations by
David Scott." in Alexander Mackenzie. History of the relations of
Government with the hill tribes of the North-East Frontier of Bengal.
Calcutta, 1884.

³S.O. Hannay, "Further information on the gold washings of Assam"
Journal of the Asiatic Society, Bengal Branch. July, 1838.

⁴R. Wilcox, "Memoir of the survey of Assam and the neighbouring
countries, executed in 1824-6-7-8". Asiatic Researches, Vol. xvii, 1932.

⁵Henry Vansittart, "A Description of Assam by Muhammad Cazim.
Translated from the Aalamgir-Namah" Asiatic Researches II: 11.

จากนั้นศึกษาประวัติศาสตร์อัสสัมภายใต้การปกครองของอาหมในบทที่ ๕-๙ เน้นการรวบรวม การปกครองสร้างความเป็นปึกแผ่นทางการเมืองของดินแดนลุ่มแม่น้ำพรหมบุตร ความสามารถ ทางด้านการรบของผู้ปกครองอาหม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสงครามกับราชวงศ์โมกุล เกิดให้ ความสำคัญกับการทำสงครามและความขัดแย้งซึ่งอำนาจภายในมาก ทำให้ประเด็นหลัก ของหนังสือเป็นเรื่องราวของชนชั้นปกครอง คล้ายคลึงกับการเขียนพงศาวดาร การศึกษาเรื่อง รวบรวมของแคว้นอื่นๆที่อยู่บริเวณชายแดนอัสสัม อยู่ในบทที่ ๑๐-๑๓ การสิ้นสุดอำนาจของ กษัตริย์ และเริ่มประวัติศาสตร์อัสสัมสมัย พม่ารุกรานจนอังกฤษเข้ายึดครองในบทที่ ๑๔-๑๘

อาจจะเนื่องมาจากการที่เกิดได้ศึกษาเรื่องราวของอินเดียมาก่อน จึงให้ความสำคัญ กับวัฒนธรรมอินเดียที่มีอิทธิพลต่ออัสสัม โดยเริ่มศึกษาอิทธิพลของลัทธิฮินดูหรือศาสนา พราหมณ์ โดยถือว่าอารยธรรมอารยันเหล่านี้เป็นพื้นฐานหรือเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของอัสสัม ก่อนการเข้ามาของอาหม เกิดเชื่อว่าอาหมเข้ามาปกครองอัสสัมโดยรับเอาวัฒนธรรมอารยันไว้แล้ว ผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่นอื่นๆ ประวัติศาสตร์ของอัสสัม คือ ประวัติศาสตร์ของการครอบงำ และผสมผสานทางวัฒนธรรมตั้งแต่แรกก่อตั้งอาณาจักรจนถึงการยึดครองของอังกฤษ

เกิดใช้ข้อมูลได้รอบได้ คือ ใช้พงศาวดารของอาหมภาษาอัสสัมเป็นหลัก ประกอบ ด้วยเอกสารภาษาเปอร์เซียในสมัยที่ราชวงศ์โมกุลยกกองทัพเข้ามารุกรานอัสสัม และเอกสาร ภาษาอังกฤษของบริษัทอีสต์อินเดีย อย่างไรก็ตามมีผู้วิจารณ์ว่า “...มุ่งเขียนประวัติศาสตร์ของดิน แดนอัสสัมเป็นสำคัญไม่ได้เขียนประวัติศาสตร์ชาวไทอาหม...”¹ ในประเด็นนี้ไม่น่าแปลกใจนัก เพราะเกิดนั้นเป็นชาวต่างชาติการมองประวัติศาสตร์จากสายตาของนักล่าอาณานิคมมักจะเป็น การเหมารวมเป็นพื้นที่มากกว่าการเจาะประเด็นศึกษาให้ลึกซึ่งถึงความแตกต่างของกลุ่มชน ซึ่ง จะนำไปสู่ความแตกแยกทางการเมือง เช่นเดียวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่โดยเป็นส่วน หนึ่งของประวัติศาสตร์พม่า สภาพการเขียนประวัติศาสตร์ของอาหมโดยนักเขียนชาวอังกฤษจะ ถูกจำกัดด้วยแว่นของนักวิชาการตะวันตกสมัยอาณานิคมอยู่เสมอ

อังกฤษปกครองอัสสัมโดยตรงจากกัลกัตตา แม้จะยึดครองอัสสัมได้ในเวลาไล่เลี่ยกับ อะระกันและตะนาวศรีในพม่า อังกฤษจัดการปกครองแยกกัน จำนวนเอกสารที่แปลเป็นภาษา อังกฤษและศึกษาเพื่อเขียนรายงานและประวัติศาสตร์มีมากขึ้น งานเหล่านี้ไม่ได้ทำโดยชาว อังกฤษเท่านั้น ตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ มีนักเขียนจากอัสสัมจำนวนมากที่ผลิตงานศึกษา ประวัติศาสตร์ขึ้นมา อาจจะมีแรงบันดาลใจจากความรู้สึกชาตินิยมที่เกิดขึ้นหลังจากอัสสัมเสีย

¹ ธีรทิพย์ นาคสุภาและ เรณู วิชาศิลป์, “องค์ความรู้ประวัติศาสตร์ไทอาหม” การศึกษาวัฒนธรรมชนชาติ ไทย (กรุงเทพ โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๓๘), หน้า ๕๓.

เอกสารให้พม่าในปีค.ศ.๑๘๒๒ แล้วตกอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษในสี่ปีต่อมา งานเขียนเหล่านี้ให้ภาพยุคต้นๆของอาณาจักรไท

อย่างไรก็ตามงานเหล่านี้เขียนโดยทัศนะของชาวอัสสัมไม่ใช่ไท แม้ว่าในทศวรรษที่ ๑๘๒๐ ผู้เชี่ยวชาญอังกฤษจะตระหนักดีว่าคนในอัสสัมมีความเกี่ยวข้องกับไทใหญ่และกลุ่มต่างๆ นั้น งานเหล่านี้ก็ยังเน้นความเป็นอัสสัม ไม่ได้มีความพยายามที่จะเปรียบเทียบชาวอัสสัมหรือคนที่นั่นกับไทกลุ่มอื่นๆ งานเหล่านี้ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ ถึงค.ศ.๑๙๐๐ มีเป็นจำนวนมาก เป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการเขียนประวัติศาสตร์อัสสัมตลอดคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ งานพงศาวดารหรือประวัติศาสตร์เหล่านี้จำนวนมากถูกแปลเป็นภาษาอังกฤษ ทำให้มีผู้อ่านมากขึ้น

การศึกษาประวัติศาสตร์ก้าวหน้ามากขึ้นในต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ นอกเหนือการศึกษาประวัติศาสตร์โดยทั่ว เริ่ม มีการศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์ โดย Edward Gait ชื่อ Report on the Progress of Historical Research in Assam งานศึกษาของ S.K.Bhuyan เรื่อง "New light on Mongul India from Assamese sources" (1928-1929) เรื่อง "Assamese historical literature" (1929) และเรื่อง "An early historian of the East India Company: Dr.J.P.Wade." (1930) นับเป็นความก้าวหน้าทางด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ในอัสสัม

ผลงานที่น่าสนใจของนักวิชาการรุ่นนี้ คือ การรวบรวมและพิมพ์เผยแพร่ข้อมูลขึ้นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลตั้งแต่ทศวรรษที่ ๑๙๓๐ ประเภทสนธิสัญญา เช่น งานของ C.U. Aitchison เรื่อง Treaties, Engagements, and Sanads. Revised and enlarged upto 1929 งานของ Bhuyan เรื่อง Press list of records in the Assam Secretariat เรื่อง The Calender of Persian Correspondence และเรื่อง Narrative Abstracts of General Letters to and from the Court of Directors in the Revenue เป็นต้น

มีงานเขียนประวัติศาสตร์อัสสัมโดยนักวิชาการคนสำคัญของอัสสัม เช่น ศาสตราจารย์ Suryya Kumar Bhuyan แห่ง Cotton College ในเมืองเกาะชติ รัฐอัสสัม ซึ่งมีงานวิจัยประเภทวิทยานิพนธ์ และงานเขียนทั้งภาษาอังกฤษและอัสสัมจำนวนกว่า ๔๐ เล่ม เช่น Anglo-Assamese Relations 1771-1826 (1947) , Lachit Barphukan and His Times (1947), Studies in the Literature of Assam (1955), Atan Burghain and His Times (1957) และ Studies in the History of Assam (1965) นอกจากนี้ยังมีงานแปลพงศาวดารอาหมอีกเป็นจำนวนมาก เช่น พงศาวดารอัสสัมภายใต้การปกครองของอาหมยุคต้น พงศาวดารของรัฐชายแดนอัสสัม พงศาวดารสงครามระหว่างอัสสัมกับราชวงศ์โมกุล ซึ่งกล่าวถึงเหตุการณ์ในอาณาจักรอาหมปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ ซึ่งเป็นช่วงของวิกฤตการณ์ทางการเมืองภายในและการรุกรานจากภายนอกทำให้เกิดความอ่อนแอและเป็นปัญหาเรื่อยมา และ พงศาวดารอัสสัม ค.ศ.๑๖๘๑-๑๘๒๖ ซึ่งเป็นช่วงราชวงศ์สุดท้ายของอาหมก่อนที่จะอังกฤษจะยึดครอง

งานที่ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ที่น่าสนใจ ได้แก่ งานของ H.K. Barpujari เรื่อง The Comprehensive History of Assam เป็นงานชุดประวัติศาสตร์ที่รวบรวมนักประวัติศาสตร์หลายคนทั้งของฝ่ายอัสสัมและอินเดีย ยังมีนักประวัติศาสตร์ที่เป็นชาวอาหม ๒ คน คือ Jogendra Nath Phukan Romesh C. Buragohain มีลักษณะคล้ายคลึงกับงานของเกด กล่าวถึงประวัติศาสตร์การปกครองของอาหม ราชวงศ์ของกษัตริย์และการทำสงคราม แต่หนังสือชุดนี้เน้นประวัติศาสตร์อัสสัมภายใต้การปกครองของอังกฤษมากกว่าเล่มอื่นๆ หนังสือเล่มนี้ถูกวิจารณ์ว่า "...เป็นเล่มที่ทำให้ผิดหวังมากที่สุดเพราะแทบไม่ได้ใช้เอกสารภาษาไทยอาหมเลย อีกทั้งพิจารณาเฉพาะลักษณะส่วนฮินดูของรัฐอัสสัมและจากแง่มุมของอินเดีย ไม่ได้มองจากคนไทยเลย..."¹

งานเขียนอื่นๆ มีลักษณะการศึกษาเฉพาะยุคสมัย หรือ เน้นประเด็น เช่น งานของ N.N. Acharyya เรื่อง The History of Medieval Assam งานของ N.K. Basu เรื่อง Assam in the Ahom Age, 1228-1826 งานของ Sarbeswar Rajguru เรื่อง Medieval Assamese Society, 1228-1839 งานของ Debabrata Dutta เรื่อง History of Assam งานของ Lakshmi Devi เรื่อง Ahom-Tribal Relations งานของ H.K. Barpujari เรื่อง Assam in the Days of the Company, 1828-1858 และงานของ Ramesh Chandra Kalita เรื่อง Assam in the Eighteenth Century

จากการเริ่มต้นดังกล่าวทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์ตื่นตัวยิ่งขึ้น ชาวอัสสัมได้เป็นผู้นำในการศึกษาเสียเอง ความตื่นตัวทางประวัติศาสตร์ดังกล่าวมีผลทำให้รัฐบาลอินเดียเกิดความไม่พอใจ เริ่มกวดขันการเดินทางเข้าสู่อัสสัม ทำให้องค์ความรู้เกี่ยวกับอัสสัมถูกจำกัดในคนกลุ่มเล็กๆ ยังทำให้คนอาหมไม่มีโอกาสได้พบกับคนที่พูดภาษาไทยจากประเทศอื่นๆ ในปัจจุบันปัญญาชนชาวอาหมมีความตระหนักในมรดกของวัฒนธรรมไทยมากขึ้น วารสาร Journal of the Tai Historical and Cultural Society of Assam ตีพิมพ์ในปี.ศ. ๑๙๖๖ ได้เป็นสื่อกลางในหมู่นักวิชาการและปัญญาชน จะเห็นได้ตั้งแต่การประชุมไทยศึกษาครั้งที่ ๑ ที่อินเดียในปี.ศ. ๑๙๘๑ ก็ได้มีนักวิชาการชาวอาหมนำเสนอบทความทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของตน ลักษณะของการศึกษาจะแตกต่างจากเดิม เช่น มีการหันไปสนใจศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะ และมีนักวิชาการต่างชาติให้ความสนใจศึกษาประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมอาหมมากยิ่งขึ้น

งานเขียนเกี่ยวกับอาหมนั้นยังมีขึ้นเรื่อยๆ แต่ แม้จะมีความพยายามที่จะนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับอาหมแต่ก็ยังไม่ใช้การศึกษาประวัติศาสตร์เต็มรูปแบบ ตัวอย่างเช่น งานของ Puspadhar Gogoi เรื่อง Tai of North East India² มีการกล่าวถึงประวัติศาสตร์ของกลุ่มคนไท

¹ จักรทัษ นาดฤทาและเรณู วิชาศิลป์, อ้างแล้ว, หน้า ๕๕.

² Puspadhar Gogoi. Tai of North East India (Dhema Ji: Chumpra Printers and Publications Pvt.Ltd., 1996).

ในเขตตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย ได้แก่ อาหม คำตี ช้ายตอน ผาเก ตรุง และคำยง โดยให้เนื้อที่แก่ประวัติศาสตร์เพียงเล็กน้อย เป็นคำนำไปสู่เรื่องของลักษณะทางวัฒนธรรมประเพณีของคนกลุ่มต่างๆเหล่านี้ ผู้เขียนได้ชี้แจงว่า หนังสือเล่มนี้เป็นความพยายามที่จะให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของคนไทยกลุ่มต่างๆที่อาศัยอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย เน้นภาพปัจจุบันและสภาพทางวัฒนธรรมเป็นหลัก โดยแสดงความหวังว่าจะเป็นการจุดประกายความอยากรู้อยากเห็นหรืออยากศึกษาในขอบเขตที่กว้างขวางออกไปอีก

งานศึกษาประวัติศาสตร์ไทในอินเดียที่น่าสนใจเพราะแสดงถึงกรอบความคิดทางประวัติศาสตร์เฉพาะแตกต่างจากของไทยกลุ่มอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาประวัติศาสตร์เพื่อตอกย้ำเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง หรือค้นหาตนเองจากประวัติศาสตร์และทำให้ผู้อื่นยอมรับตนเองอย่างที่ต้องการให้เป็นโดยอาศัยข้อมูลทางประวัติศาสตร์ งานในลักษณะนี้ปรากฏออกมาในรูปของบทความสัมมนาหลายครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประชุมนานาชาติไทยศึกษา

ตัวอย่างรายชื่อบทความที่น่าสนใจในการประชุมนานาชาติไทยศึกษา

ปี	ชื่อบทความ	ผู้เขียน
๑๙๘๑	Historical Writings of the Tais in India: A Survey	J.N.Phukan
๑๙๘๔	The Marriage Custom of the Tai Phake	Yehom Gohain
	The Inventory of Ahom Deities and Spirits: An Aspect of Ancient Tai Belief	J.N.Phukan
	Tai Art of the Tais of North-East India	Puspa Gogoi
	The Art of Painting in Assam During the Rule of the Tai-Ahom Kings	Raja-ananda Das Gupta
	Chao-Suo Worship of Tai Phakes	Aimya Khang Gohain
	The Thirteenth Century Tai Forming Government: Structured on the Ahom Mode	I.S.Mumtaze Khahis
	The Tais of Assam	Indira Barua
๑๙๘๗	The Transition of a Traditional Tai Society: A Case Study of the Tai Aitons	Joya Buragohain
	The Tai-Ahom Rank of "ChaoLung": a Study Based on the Ahom Buranjis	Ranoo Wichaisin
	Salient Features of Thai Khamyang Culture of North-East India	Lalit Shyam
	Lengdon and his Predecessor	Aimta Khang Gohain
	Diplomacy of the Tai Rulers of Assam	I.S.Mumtaze Khatun
๑๙๙๐	Some Non-Buddhist Customs, Belief and Festival among the Buddhist Aitons: A Brief Descriptive Account	Joya Buragohain

	Some Aspects of Culture of the Buddhist Tais of North-East India	Joya Buragohain
	Rati-Seba of Assam: A Study on Cultural Contact with China	Nirmal Prabh Bardoloi
	New Light on the History of Assam: Based on the Ahom Buranujis	Chao Normal Gogoi
	Search for the Tai-Ahom Identity in Assam: In Retrospect	Girin Phukan

รายชื่อบทความเสนอในการประชุมนานาชาติไทยศึกษา(ต่อ)

ปี	ชื่อบทความ	ชื่อผู้เขียน
๑๙๙๐	Religious Culture of the Tai-Ahom	Kiran Kumar Gogoi
	A Comparative Study on Some Thai Groups of People of Assam, India	M.N.Phookan and T.Shyam
	The Ahom: the Early Tai of Assam and their Historical Relation with Yunnan	J.N.Phukan
	The Tai in Northeast India: A Look into the Factor and Processor of Tai-Ahom State Formation in Early Medieval Assam, 1228-1250	Romesh Buragahain
	On the Relationship Between Dehong Dai and Ahom-Dai	Zhao Hongyun and Ke Yuanxiuo
๑๙๙๖	The Religious Policy of the Tai Rulers of Assam	Gajendra Adhikary
	Loss of Identity Led for Power Struggle Between the Two Tai Groups	Chao Bhobanande Buragohan
	Change of Socio-Economic Status of the Tai-Ahom in Assam	Nirala Buragohain
	Ahom Religion	Pratashlota Buragohain
	Assimilation of Assamese Culture Under the Tai Rulers of Assam	Umesh Deka
	The Tai-Phake of Assam: A Comparative Study of their Culture	Aimya Khang
	Place Names Related to Conquest of Assam by the First Tai Ahom Prince Siu Ka Pha	Sarat Kumar Phukan and Supriti Phukan
	Influence of Arya Culture on the Tai-Ahoms of Assam	Girin Phukan
	Twentieth Century Biographies of a Community: Brokering the Tai-Ahom	S.Yasmin Saikia

จะเห็นว่าการงานศึกษาประวัติศาสตร์หรือ เชิงประวัติศาสตร์ของไทยในอินเดียนั้นมีเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเสนอการศึกษาในการประชุมทางวิชาการนานาชาติ ซึ่งทำให้เกิดการเผยแพร่ออกไปกว้างขวาง ตั้งแต่การประชุมนานาชาติไทยศึกษาครั้งที่ ๑ ที่นิว เดลลี ก็มีการวิชาการอัสสัมผลงานประวัติศาสตร์ แม้จะจำกัดอยู่เฉพาะการสำรวจงานเขียนทางด้านประวัติศาสตร์ก็ตาม หลังจากนั้นการประชุมนานาชาติไทยศึกษาก็ไม่เคยขาดงานศึกษาประวัติศาสตร์กลุ่มไทในอินเดีย ซึ่งจากตารางข้างบนจะเห็นว่ามีการนำเสนอการศึกษาในหัวข้อที่หลากหลายและไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะของอาหมเท่านั้น มีการศึกษา ไทอ้ายตอนของ Joya Buragohain (๑๙๘๔) ไทผาเก ของ Yehom Gohain (๑๙๘๔) ไทคำยาง ของ Lalit Shyam (๑๙๘๗)

งานศึกษานั้นเฉพาะหัวข้อมากขึ้น หัวข้อที่ศึกษา เช่น งานศึกษาเชิงศาสนาและความเชื่อทั้งหลายก็เป็นที่ยอมรับศึกษากันมาก เช่น งานของ J.N. Phukan (๑๙๘๔) Aimita Khang Gohain (๑๙๘๗) Kiran Kumar Gogoi งานศึกษาทางศิลปะของ Puspa Gogoi (๑๙๘๔) ของ Raja Ananda Das Gupta (๑๙๘๔) งานศึกษาทางด้านพิธีกรรมความเชื่อ เช่น งานของ Aimita Khang Gohain (๑๙๘๔) เรื่องการเมืองการปกครอง เช่น งานของ I.S. Mumtaze Khatris (๑๙๘๔)

นอกจากการให้รายละเอียดข้อมูลต่างๆที่เป็นองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ งานเหล่านี้ในระยะหลังเริ่มมีการวิเคราะห์วิจารณ์ เช่น งานของ Girin Phukan (๑๙๙๐) ศึกษาถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของไทอาหม งานของ Girin Phukan (๑๙๙๖) ศึกษาถึงอิทธิพลของอารยธรรมอารยันที่มีต่อไทอาหม งานของ S. Yasmin Saikia (๑๙๙๖) เริ่มวิจารณ์การฟื้นฟูการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของอาหมว่ามีวัตถุประสงค์ทางการเมืองและเศรษฐกิจแอบแฝงอยู่

งานศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในประเทศไทย

งานศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในประเทศไทยนั้นส่วนใหญ่เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยวนหรืออาณาจักรล้านนา งานศึกษาไทยกลุ่มอื่นๆที่อพยพเข้ามาสู่ประเทศไทยนั้นไม่ใช่งานศึกษาประวัติศาสตร์โดยตรง มักเป็นงานศึกษาทางด้านคติชนวิทยา มานุษยวิทยาหรือทางด้านสังคมวัฒนธรรมมากกว่า การที่ล้านนาเป็นอาณาจักรสำคัญมาแต่โบราณและเนื่องจากดินแดนล้านนาของชาวไทยวนนั้นเป็นดินแดนที่อยู่ใกล้ชิดกับอาณาจักรไทย มีความสัมพันธ์กันมาโดยตลอด จนกระทั่งผนวกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว งานศึกษาประวัติศาสตร์ไทยวนจึงมีจำนวนมาก ส่วนมากจะเขียนเป็นภาษาไทยเพราะงานศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาหรือไทยวนในประเทศไทยเป็นวิทยานิพนธ์ปริญญาโทของสถาบันการศึกษาต่างๆ เริ่มตั้งแต่ประมาณพ.ศ. ๒๕๑๖ ที่นักศึกษาปริญญาโทเริ่มให้ความสนใจกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เริ่มการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง แม้ว่าจะเป็นความสนใจที่มีศูนย์กลางอยู่ที่ส่วนกลางหรือเมืองหลวง หรือจุดเริ่มการศึกษาอยู่ที่ เมืองหลวงไม่ใช่ท้องถิ่น

งานศึกษาประวัติศาสตร์ไทยวนหรือล้านนา แบ่งได้ ๓ กลุ่มใหญ่ดังนี้

๑.งานศึกษาประวัติศาสตร์การเมือง เป็นประเด็นการศึกษาที่นิยมกันมาก เพราะเอกสารที่มีอยู่ในประเทศไทยส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นเอกสารประเภทตำนาน พงศาวดาร หรือจดหมายเหตุ จะเน้นเหตุการณ์ทางการเมืองเป็นหลัก งานศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองของล้านนาสามารถแบ่งได้ตามยุคสมัย คือ สมัยราชวงศ์มังราย สมัยพม่าปกครอง และสมัยเจ้าเจ็ดตน หรือ สมัยเป็นประเทศราชของกรุงเทพ

งานศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองในสมัยราชวงศ์มังรายที่สำคัญ ได้แก่

ลำดับที่	ปีที่พิมพ์	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้วิจัย	ประเภทงาน
๑	๒๕๒๗	การตั้งอำนาจเจ้าผู้ศูนย์กลางสมัยพระเจ้าติโลกราช พ.ศ. ๑๙๙๕- พ.ศ. ๒๐๓๐	ดวงฤทัย หิรัญสถิตย์	วิทยานิพนธ์
๒.	๒๕๒๘	กำเนิดอาณาจักรล้านนาไทย	ธีรศักดิ์ ทำบุญ	วิทยานิพนธ์
๓.	๒๕๒๘	แนวความคิดทางการเมืองของล้านนาไทยสมัยราชวงศ์มังราย(พ.ศ. ๑๘๓๙-๒๑๐๑) วิเคราะห์จากเอกสารคัมภีร์ใบลานภาคเหนือ	พัชรี โชติถาวรรัตน์	วิทยานิพนธ์

งานของดวงใจ หิรัญสถิตย์ เรื่อง การตั้งอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางสมัยพระเจ้าติโลกราช พ.ศ. ๑๙๘๕- พ.ศ. ๒๐๓๐¹ เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองเฉพาะสมัยพระเจ้าติโลกราชซึ่งเป็น กษัตริย์องค์สำคัญของล้านนา ดวงใจต้องการชี้ให้เห็นว่าในระบบการเมืองของล้านนานั้น อำนาจ ของกษัตริย์ถูกจำกัดด้วยอำนาจของขุนนางและพระสงฆ์ ปัจจัยสำคัญ คือ ปัญหาในการสืบราช สมบัติ การที่ไม่มีข้อกำหนดตายตัวในการสืบอำนาจ การที่ขุนนางมีอำนาจในการบริหารราชการ อย่างเต็มที่และการที่กษัตริย์ต้องตอบแทนด้วยการให้ที่ดินและผู้คน และการที่ตระกูลขุนนางมีการ สืบทอดอำนาจและการสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับกษัตริย์ การที่กษัตริย์องค์ต้องได้รับการ สนับสนุนจากขุนนางให้ขึ้นครองราชย์ ทำให้ต้องตอบแทนขุนนางด้วยยศตำแหน่งและผลประโยชน์ ต่างๆ ยิ่งทำให้ขุนนางมีอำนาจมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขุนนางที่ปกครองเมืองที่อยู่ห่าง ไกลจากเมืองหลวงมีโอกาสที่จะสร้างสมอำนาจได้มาก กษัตริย์จึงหันไปหาสถาบันสงฆ์ให้ช่วยสนับสนุนอำนาจของพระองค์และคานอำนาจกับขุนนาง

ในสมัยพระเจ้าติโลกราชพระองค์ได้ดำเนินนโยบายที่สร้างเสริมอำนาจของกษัตริย์ ด้วย การใช้แนวคิดของพุทธศาสนา ความสามารถในการรบ การเลือกสรรขุนนางที่มีความสามารถ และ ความเชื่อและพิธีกรรมเข้ามาสนับสนุนพระองค์ ในการลดอำนาจของขุนนางและพระสงฆ์นั้นพระองค์ ได้เปิดโอกาสที่ขุนนางจะสร้างเสริมอำนาจ โยกย้ายสับเปลี่ยนตำแหน่งขุนนางสำคัญๆ ไม่ให้มีโอกาส สร้างสมอำนาจและไม่ให้ขุนนางมีผลประโยชน์ในที่ดินหรือทรัพย์สินมากเกินไป นอกจากนี้ยัง กำจัดขุนนางที่มีอำนาจมากไม่ให้เป็นเสี้ยนหนามของพระองค์² สำหรับพระสงฆ์นั้นพระองค์สนับสนุน นิิกายสิงหลใหม่เพื่อคานอำนาจกับนิิกายสิงหลเก่าหรือนิิกายวัดสวนดอก ด้วยพระปรีชาสามารถส่วน พระองค์ นับว่าพระองค์ประสบความสำเร็จด้วยดีในการตั้งอำนาจมาอยู่ที่องค์พระมหากษัตริย์ แต่ นโยบายของพระองค์มีผลเสียทำให้ระบบราชการของล้านนาอ่อนแอลงจนเกิดความวุ่นวาย ทำให้ พม่าสามารถเข้ามายึดครองได้ในเวลาต่อมา

งานศึกษาของอัครศักดิ์ ทำบุญเป็นการศึกษาการเกิดของรัฐล้านนา นับว่าเป็นความ พยายามที่จะศึกษาในประเด็นที่ยาก ต้องใช้การวิเคราะห์ตำนานพื้นเมืองและศิลาจารึก ต้องอาศัย การตีความหลักฐานอย่างมาก อัครศักดิ์สรุปว่า ต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ มังรายได้นำเอากำลังจาก เมืองเงินยาง-เชียงรายได้มาในลุ่มแม่น้ำกกขยายอำนาจเข้ามายึดครองอาณาจักรหิรัญชัย ทำให้เกิดเป็น

¹ อัครศักดิ์ ทำบุญ, "กำเนิดอาณาจักรล้านนาไทย" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘ และ ดวงใจ หิรัญสถิตย์, "การตั้งอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางสมัยพระเจ้าติโลกราช พ.ศ. ๑๙๘๕- พ.ศ. ๒๐๓๐" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

² ดวงใจ หิรัญสถิตย์, อ้างแล้ว, หน้า ๘๖-๑๐๑.

รัฐล้านนา เมื่อยึดอำนาจได้แล้วกษัตริย์ในราชวงศ์ มังรายได้วางพื้นฐานอำนาจทางการเมืองด้วยการขยายอำนาจยึดครองบ้านเล็กเมืองน้อยต่างๆ ทั้งโดยการใช้กำลังและการสร้างพันธมิตรทางเครือญาติ ทำให้อำนาจของกษัตริย์เข้มแข็งในระยะแรกๆ ต่อมาในราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๐ อำนาจของขุนนางเริ่มเข้มแข็งขึ้นเรื่อย สามารถแต่งตั้งกษัตริย์ได้ ทำให้พื้นฐานอำนาจของกษัตริย์ในระยะนี้จนถึงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ตั้งอยู่บนฐานอำนาจการคุมกำลังของขุนนาง ลักษณะการรวมศูนย์อำนาจอยู่ที่กษัตริย์และขุนนางผู้ใหญ่ที่เชียงใหม่ค่อนข้างชัดเจน อารมณ์ดีที่ชี้เช่นเดียวกับดวงใจแต่ให้รายละเอียดและวิเคราะห์มากกว่า ว่ากษัตริย์ได้ ใช้พุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนอำนาจของพระองค์ มีการนำพุทธศาสนาหลักใหม่เข้ามาพร้อมกับการสถาปนาศูนย์กลางทางศาสนาให้เกิดขึ้นควบคู่กับการเป็นศูนย์กลางทางการเมือง ทำให้อำนาจของรัฐล้านนานั้นมั่นคง

งานของพัชรี ไรติถาวรรัตน์ 'มุ่งศึกษาแนวคิดทางการเมืองของล้านนาไทยตั้งแต่สมัยพญามังรายเริ่มก่อตั้งเมืองเชียงใหม่จนถึงสมัยที่พม่าเข้ามายึดครอง โดยศึกษาจากจารีตประเพณีคำสอนที่มีมาแต่โบราณ เช่น ฮีตเมือง คลองเมือง และกบิลเมือง ตลอดจนแนวคิดพุทธศาสนาเช่น ทศพิธราชธรรม อปริหานิยธรรม และคลองธรรม ๒๒ ประการ ผู้เขียนได้ศึกษาถึงคติความเชื่อถือผีซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมและศาสนาพุทธนิกายต่างๆ ที่เผยแพร่เข้ามาสู่ล้านนา ในการศึกษาดังกล่าวผู้ศึกษาใช้เอกสารพื้นเมืองประเภทใบลานและปืสบา ตำนานและพงศาวดารที่เกี่ยวข้อง สรุปว่าแนวคิดทางการเมืองตั้งแต่ต้นไม่ได้เปลี่ยนแปลง ยังคงรักษาความคิดดั้งเดิมของจารีตประเพณี แล้วนำมาผสมผสานกับแนวคิดพุทธศาสนา ซึ่งนำมาใช้เพื่อส่งเสริมอำนาจและความคุมอำนาจของผู้ปกครองในเวลาเดียวกัน

งานศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองยุคต้นของล้านนาหรือประวัติศาสตร์สมัยราชวงศ์มังรายนี้ผู้ศึกษาอาศัยเอกสารประเภท จารึก ใบลาน ปืสบา และตำนานเป็นหลัก ซึ่งเป็นลักษณะของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จะเห็นว่าเริ่มมีการศึกษาด้านานอย่างลึกซึ้ง มีการตีความที่น่าสนใจเกี่ยวกับสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ปรากฏในตำนาน ทำให้การศึกษาไม่ได้ติดอยู่กับเอกสารทางราชการดังแต่ก่อน

งานศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองล้านนาสมัยเจ้าเจ็ดตนหรือสมัยเป็นประเทศราชของกรุงเทพ งานส่วนใหญ่เน้นศึกษาสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเฉพาะ

¹พัชรี ไรติถาวรรัตน์, "แนวความคิดทางการเมืองของล้านนาไทยสมัยราชวงศ์มังราย(พ.ศ.๑๘๓๕-๒๐๐๑) วิเคราะห์จากเอกสารค้นคว้าโบราณคดี" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๒๗.

อย่างยิ่งปัญหาต่างๆกับชาติตะวันตก และการปฏิรูปการปกครอง งานเหล่านี้อยู่ในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๓๐ เช่น

ลำดับ ที่	ปีที่พิมพ์	ชื่องานศึกษา	ชื่อผู้เขียน	ประเภทของ งาน
๑.	๒๕๑๖	การเจรจาและข้อตกลงระหว่างรัฐบาลสยามกับ รัฐบาลอังกฤษเกี่ยวกับหัวเมืองชายแดนล้านนา ไทยและพม่าสมัยพระบาทสมเด็จพระจุล จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวระยะ พ.ศ. ๒๔๒๘-๒๔๓๘ ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและประเทศราชในหัว เมืองล้านนาไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น	นคร พันธุ์ณรงค์	วิทยานิพนธ์
๒.	๒๕๑๖	กรณีพิพาทระหว่างเจ้านครเชียงใหม่กับคนใน บังคับอังกฤษอันเป็นเหตุให้รัฐบาลสยามจัดการ ปกครองมณฑลพายัพ (พ.ศ. ๒๔๐๑-๒๔๔๕)	ปริศนา ศิรินาม	วิทยานิพนธ์
๓.	๒๕๑๗	การปฏิรูปการปกครองหัวเมืองลาวเฉียงในรัช สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก่อนเป็นมณฑลเทศาภิบาล(พ.ศ. ๒๔๒๗-๒๔๓๖)	พรพรรณ จงวัฒนา	วิทยานิพนธ์
๔.	๒๕๑๗	การปฏิรูปการปกครองล้านนาไทยในรัชสมัยพระ บาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	พร้อมพงศ์ ณ เชียงใหม่	วิทยานิพนธ์
๕.	๒๕๑๙	ความสัมพันธ์กับอังกฤษ ในบางลักษณะสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	วัลลภา เครือเทียนทอง	วิทยานิพนธ์
๖.	๒๕๒๐	ปาไม้นและเหมืองแร่ การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับกิจการปาไม้น ทางภาคเหนือของไทยตั้งแต่พ.ศ. ๒๔๓๙-๒๔๗๕.	วรรณชลิย์ บุญมี	วิทยานิพนธ์
๗.	๒๕๒๑		ชัยโยม สุนทรสวัสดิ์	วิทยานิพนธ์

ลำดับ ที่	ปีที่ พิมพ์	รายชื่องานเขียน	ผู้เขียน	ประเภทงานเขียน
๘.	๒๕๒๒	การปฏิรูปการปกครองมณฑลพายัพ(พ.ศ.๒๕๓๐-๒๕๗๖)	สรัสวดี ประยูร เสถียร	วิทยานิพนธ์
๙.	๒๕๒๔	ศาลต่างประเทศในภาคเหนือของประเทศไทยพ.ศ. .๒๕๑๖-๒๕๔๐	รัตนพร เศรษฐกุล	วิทยานิพนธ์
๑๐.	๒๕๒๗	เชียงใหม่ก่อนเทศบาล พ.ศ.๒๓๘๙-๒๕๔๒ การศึกษาโครงสร้างทางการเมืองและเศรษฐกิจ	วิไล สุทธิศิริกุล	วิทยานิพนธ์
๑๑.	๒๕๒๙	ความสำคัญของเมืองแพร่และน่านในรัชสมัยพระ บาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว(พ.ศ. .๒๔๑๑-๒๕๕๒)	สมศักดิ์ ลือราช	วิทยานิพนธ์
๑๒.	๒๕๓๐	การจัดเก็บภาษีในล้านนาพ.ศ.๒๔๒๗-๒๕๔๕	วิระภาพ ศรีมงคล	วิทยานิพนธ์
๑๓.	๒๕๓๒	การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจใน ภาคเหนือของประเทศไทยกับกบฏเงี้ยวพ.ศ. .๒๕๔๕	ยอดยิ่ง รักสัตย์	วิทยานิพนธ์
๑๔.	๒๕๓๖	ล้านนาในการรับรัฐธรรมนูญขึ้นปกครองสยาม พ.ศ. .๒๕๓๗-๒๕๗๖	เตือนใจ ไชยศิลป์	วิทยานิพนธ์
๑๕.	๒๕๓๙	ประวัติศาสตร์ล้านนา	สรัสวดี อ๋องสกุล	หนังสือ

นอกจากงานของปริศนา ศิรินาม เรื่อง 'ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและประเทศราชในหัวเมืองล้านนาไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น' ซึ่งเป็นงานศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกรุงเทพกับล้านนาในฐานะประเทศราช เน้นถึงความสัมพันธ์ทางการเมือง เน้นความสำคัญของล้านนาในทางการเมืองและยุทธศาสตร์ เป็นงานศึกษาที่จะให้ภาพของล้านนาก่อนที่กรุงเทพจะเข้าไปทำการปฏิรูปการปกครอง งานศึกษาอื่นเกือบทั้งหมดในช่วงสมัยเจ้าเจ็ดตนนี้จะเน้นการเมืองสมัยจักรวรรดินิยม เช่น วิทยานิพนธ์ของนคร พันธุ์ณรงค์ เรื่อง "การเจรจาและข้อตกลงระหว่างรัฐบาลสยามกับรัฐบาลอังกฤษเกี่ยวกับหัวเมืองชายแดนล้านนาไทยและพม่าสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวระยะพ.ศ.๒๔๒๘-๒๔๓๘"^๒ ศึกษาถึงปัญหาข้อขัดแย้งทางพรมแดนระหว่างไทยกับพม่าของ

^๑ปริศนา ศิรินาม, "ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและประเทศราชในหัวเมืองล้านนาไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น", วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๖.

^๒นคร พันธุ์พงศ์ เรื่อง "การเจรจาและข้อตกลงระหว่างรัฐบาลสยามกับรัฐบาลอังกฤษเกี่ยวกับหัวเมืองชายแดนล้านนาไทยและพม่าสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวระยะพ.ศ. ๒๔๒๘-๒๔๓๘", วิทยานิพนธ์ กศม วิทยาลัยวิชาการศึกษา, ๒๕๑๖

อังกฤษ ไทยพยายามอ้างสิทธิการปกครองเหนือหัวเมืองไทใหญ่บริเวณชายแดนภาคเหนือที่ติดต่อกับพม่า แต่ไม่สามารถทำให้อังกฤษยอมรับ ไทยต้องยอมเสียดินแดนเหล่านั้นไปซึ่งเป็นพรมแดนที่อุดมด้วยป่าไม้สักและทรัพยากรธรรมชาติ เป็นจุดแรงให้รัฐบาลกรุงเทพตระหนักถึงภัยจากจักรวรรดินิยมตะวันตก จนต้องทำการปฏิรูปการปกครองล้านนา

งานของพรพรวณ จงวัฒนา เรื่อง ก รณิพิพาทระหว่างเจ้านครเชียงใหม่กับคนในบังคับอังกฤษอันเป็นเหตุให้รัฐบาลสยามจัดการปกครองมณฑลพายัพ (พ.ศ. ๒๔๐๑-๒๔๔๕) เป็นงานที่ริเริ่มนำเอาประเด็นความขัดแย้งระหว่างอังกฤษกับเจ้านายล้านนาอันเนื่องจากปัญหาป่าไม้และปัญหาการบริหารราชการที่บกพร่อง มาศึกษา ซึ่งให้เห็นว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้รัฐบาลกรุงเทพต้องเข้ามาปฏิรูปการปกครองเพื่อป้องกันการยึดครองล้านนาของอังกฤษ ต่อจากนั้นพร้อมพงศ์ ณ เชียงใหม่ ก็ได้ศึกษาประเด็นการปฏิรูปเป็นครั้งแรก เรื่อง “การปฏิรูปการปกครองหัวเมืองลาวเจียงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก่อนเป็นมณฑลเทศาภิบาล (พ.ศ. ๒๔๒๗-๒๔๓๖)” เป็นการศึกษาในรายละเอียด สาเหตุและขั้นตอนของการดำเนินการปฏิรูปโดยรัฐบาลกรุงเทพก่อนการจัดตั้งมณฑลเทศาภิบาล งานวิทยานิพนธ์ของวัลลภา เครือเทียนทอง เรื่อง “การปฏิรูปการปกครองล้านนาไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” เป็นงานศึกษาการปฏิรูปการปกครองเฉพาะในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขยายขอบเขตงานของพร้อมพงศ์ออกมาอีกให้ครอบคลุมการปฏิรูปทุกขั้นตอนของรัชกาลที่ ๕ งานศึกษาในประเด็นการปฏิรูปการปกครองล้านนาที่ขยายขอบเขตออกไปกว้างขวางจนถึงการเปลี่ยนสถานภาพมณฑลพายัพเป็นจังหวัด คือ งานของสร้อยดี ประยูรเสถียร เรื่อง “การปฏิรูปการปกครองมณฑลพายัพ (พ.ศ. ๒๔๓๐-๒๔๗๖).”

งานของวรรณชลิย์ บุญมี เน้นประเด็นความสัมพันธ์กับอังกฤษในส่วนที่เกี่ยวกับป่าไม้และเหมืองแร่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แสดงถึงปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในเวลานั้นและความพยายามของรัฐบาลที่แก้ปัญหาเพื่อรักษาอำนาจอธิปไตยของตนในเขตที่มีทรัพยากรป่าไม้และเหมืองแร่อันเป็นที่ต้องการของชาติตะวันตก เป็นการศึกษาในหัวข้อการคุกคามของจักรวรรดินิยมเช่นเดียวกัน งานของชัชวาลย์ สุนทรสวัสดิ์ศึกษาถึงการทำป่าไม้ในล้านนาตั้งแต่ต้นปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อคนในบังคับอังกฤษเข้ามาลงทุนทำป่าไม้ ปัญหาความยุ่งยากของระบบการให้สัมปทานป่าไม้ที่อยู่ภายใต้อำนาจของเจ้านาย การแก้ไขของรัฐบาลกรุงเทพโดยการจัดตั้งกรมป่าไม้และการดำเนินการของกรมป่าไม้มาจนถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ. ๒๔๗๕

งานศึกษาของรัตนพร เศรษฐกุลเน้นศาลต่างประเทศในภาคเหนือของประเทศไทยเป็นประเด็นสำคัญ โดยศึกษาสาเหตุที่ทำให้รัฐบาลไทยก่อตั้งศาลต่างประเทศขึ้นที่เชียงใหม่เพื่อแก้

ปัญหาดีความของคนไทยและคนในบังคับต่างชาติ การดำเนินการของศาลต่างประเทศและความสำเร็จหรือความล้มเหลว แสดงถึงความจำเป็นที่รัฐบาลกรุงเทพต้องเข้าแทรกแซงกิจการภายใน ของลัณนาที่นำไปสู่การปฏิรูปในเวลาต่อมา

วิลโล ธูทิสศิริกุล¹ ศึกษาโครงสร้างทางการเมืองและเศรษฐกิจ ของเชียงใหม่ก่อนการ เปลี่ยนฐานะเป็นมณฑลเทศาภิบาล ในช่วงตั้งแต่พ.ศ. ๒๓๘๙-๒๔๔๒ เน้นปัจจัยจากภายนอกที่ทำให้ เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองและเศรษฐกิจของลัณนา ได้แก่ การเข้ามาทำป่าไม้ ของคนในบังคับอังกฤษ การขยายตัวทางการค้า และการเข้ามาเผยแพร่คริสต์ศาสนาของมิชชันนารี ที่เชียงใหม่ ซึ่งสร้างความขัดแย้งกับเจ้านายเชียงใหม่จนเป็นสาเหตุให้รัฐบาลกรุงเทพเริ่มเข้ามา ดำเนินการปฏิรูปการปกครอง โดยวิลโลเน้นเฉพาะการปฏิรูปก่อนการตั้งมณฑลเทศาภิบาล และสรุป ว่า การจัดการปกครองแบบเทศาภิบาลในพ.ศ. ๒๔๔๒ นั้น ไม่ได้เกิดปฏิกิริยาต่อต้านอย่างรุนแรง เพราะอำนาจของเจ้านายเชียงใหม่ถูกลดลงไปมากแล้ว อันเป็นผลจากปัจจัยภายนอกดังกล่าว

งานของสมศักดิ์ ลีธราข² เป็นงานที่เน้นศึกษาในช่วงของการปฏิรูปการปกครองเช่นกันแต่ ขอบเขตของการศึกษาอยู่ที่แพร่และน่าน กล่าวถึงความสำคัญของแพร่และน่านต่อกรุงเทพในทาง ด้านยุทธศาสตร์และการเมือง ในฐานะที่เป็นชายแดนติดต่อกับลาว ปัญหาการขยายอำนาจของ ฝรั่งเศสเข้ามายังเมืองต่างๆที่เคยเป็นอาณาเขตของน่าน ทำให้รัฐบาลกรุงเทพเข้ามาจัดการปฏิรูป การปกครองแพร่และน่านเพื่อรักษาความเป็นเอกภาพทางการเมืองและผลประโยชน์ป่าไม้

งานของเดือนใจ ไชยศิลป์³ เป็นการศึกษาถึงภูมิปัญญา โลกทัศน์ ค่านิยมและแนวคิดของ ชนชั้นปกครองไทยที่มีต่อชาวลัณนาดังแต่เริ่มการปฏิรูปการปกครองจนถึงการเปลี่ยนสถานภาพจาก มณฑลพายัพเป็นจังหวัดต่างของประเทศไทย เดือนใจพยายามจะชี้ให้เห็นว่าในขณะที่มีความ พยายามที่จะปฏิรูปการปกครองเพื่อสร้างเอกภาพทางการเมืองและสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทางเชื้อชาติ รัฐบาลกรุงเทพไม่ได้ประสบความสำเร็จในการที่จะสร้างการรับรู้ของชนชั้นปกครอง สยามว่า ลัณนานั้นเป็นไทย

การศึกษาในประเด็นการปฏิรูปการปกครองและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆของลัณนา นี้มีงานศึกษาในต่างประเทศที่ได้ศึกษาโดยใช้เอกสารราชการอังกฤษเป็นหลัก คือ Nigel J. Brailey

¹วิลโล ธูทิสศิริกุล, "เชียงใหม่ก่อน "เทศาภิบาล", พ.ศ. ๒๓๘๙-๒๔๔๒ การศึกษาโครงสร้างอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจ" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหา บัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗

²สมศักดิ์ ลีธราข, "ความสำคัญของเมืองแพร่และน่านในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว(พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๕๒)" วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๘.

³เดือนใจ ไชยศิลป์, "ลัณนาในการรับรู้ของชนชั้นปกครองสยาม พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๗๖" วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, ๒๕๓๖.

เรื่อง The Origins of the Siamese Forward Movement in Western Laos, 1850-1892¹ และ รัตนพร เศรษฐกุล เรื่อง The Political, Social and Economic Changes in the Northern States of Thailand, Resulting from the Chiang Mai Treaties of 1874 and 1883² งานเล่มแรกนั้นศึกษาอย่างละเอียดถึง ปัจจัยต่างๆที่ชักนำให้รัฐบาลกรุงเทพฯขยายอำนาจเข้าสู่ล้านนา และวิเคราะห์วิธีการที่รัฐบาลกรุงเทพฯ ใช้ในการจัดการปฏิรูปการปกครองล้านนาอยู่ภายใต้ระบบรวมศูนย์อำนาจ โดยเน้นมุมมองจากทาง ฝ่ายอังกฤษ ความน่าสนใจอยู่ที่การใช้ข้อมูลจากเอกสารราชการอังกฤษเป็นหลักทำให้นักวิชาการ ไทยเริ่มให้ความสนใจที่จะใช้ข้อมูลเอกสารราชการต่างประเทศในการศึกษา มีการใช้ข้อมูลไทยบ้าง ในขณะที่เล่มหลังมีน้ำหนักในการใช้ข้อมูลทั้งสองแหล่งพอกัน เล่มหลังได้พยายามศึกษาถึงความ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากการทำสัญญาเชียงใหม่ทั้งสองฉบับ ซึ่งทำหน้าที่เหมือนสนธิสัญญาบา วริง ในการเปิดให้ชาติตะวันตกเข้ามาติดต่อค้าขายได้อย่างเสรี โดยรัฐบาลไทยรับประกันความ ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เป็นการเปิดทางสู่การปรับเปลี่ยนทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ในเวลาต่อมา ผู้ศึกษาได้พยายามเน้นการศึกษาจากประชาชนหรือท้องถิ่นขึ้นไป และหลีกเลี่ยงการ วิเคราะห์โดยทัศนะของชนชั้นปกครองกรุงเทพฯ การใช้เอกสารต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นของรัฐบาล อังกฤษหรือมิชชันนารีอเมริกันช่วยให้การศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองกระจ่างยิ่งขึ้น เนื่อง จากมีข้อมูลต่างประเทศที่ขัดแย้งหรือแตกต่างจากข้อมูลของทางฝ่ายราชการไทยอยู่มาก โดยเฉพาะ อย่างยิ่งประเด็นความขัดแย้งทางการเมือง นอกจากนี้เอกสารต่างประเทศยังให้ความกระจ่างใน ประเด็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมได้ดี

¹ Nigel J. Brailey, "The Origins of the Siamese Forward Movement in Western Laos, 1850-1892" Unpublished Ph.D. dissertation, University of London, 1968. มีงานศึกษาเรื่องการปฏิรูปการปกครองล้านนาเช่นกันแต่ไม่ได้นำมาวิเคราะห์ในที่นี้เนื่องจากเป็นงานศึกษาทางรัฐศาสตร์ไม่ใช่ประวัติศาสตร์ คือ งานของ James A. Ramsey, "The Development of a Bureaucratic Polity: The Case of Northern Siam" Unpublished Ph.D. dissertation, Cornell University, 1971. เป็นงานศึกษาที่ครอบคลุมระยะเวลาเดียวกับงานของรัตนพรและศรีสวัสดิ์ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นงานภาษาต่างประเทศที่สืบต่อจากงานของ Nigel Brailey

² Ratanaporn Sethakul, "Political, Social and Economic Changes in the Northern States of Thailand, Resulting from the Chiang Mai Treaties of 1874 and 1883" Unpublished Ph.D. dissertation, Northern Illinois University, 1989.

งานศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของล้านนามีจำนวนไม่มากนัก ได้แก่

ลำดับ ที่	ปีพิมพ์	รายชื่องาน	ชื่อผู้เขียน	ประเภทของ งาน
๑.	๒๕๒๓	วิวัฒนาการเศรษฐกิจหมู่บ้านภาคเหนือของ ประเทศไทย พ.ศ. ๒๓๙๔-๒๔๗๕	ฐิติ ฐาติ	วิทยานิพนธ์
๒.	๒๕๒๗	พ่อค้าวัวต่าง ผู้บุกเบิกการค้าขายในหมู่บ้านภาค เหนือของประเทศไทย (พ.ศ. ๒๓๙๔-๒๕๐๓)	ฐิติ ฐาติ	งานวิจัย
๓.	๒๕๒๘	การค้าขายทางเรือบริเวณลุ่มแม่น้ำปิงระหว่างภาค เหนือกับภาคกลางของประเทศไทย (พ.ศ. ๑๘๓๙- ๒๕๐๔)	ฐิติ ฐาติ	งานวิจัย
๔.	๒๕๓๐	การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในมณฑลพายัพภาย หลังการตัดเส้นทางรถไฟสายเหนือ พ.ศ. ๒๔๖๕- ๒๔๘๔	ทูลพร พูนทจักร	วิทยานิพนธ์

เริ่มตั้งแต่งานของฐิติ ฐาติ เรื่อง วิวัฒนาการ เศรษฐกิจหมู่บ้านใน ภาคเหนือของ
ประเทศไทย พ.ศ. ๒๓๙๔- ๒๔๗๕ เป็นงานศึกษาประวัติศาสตร์ที่น่าเอาทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การ
เมืองมาใช้ เน้นทฤษฎีการผลิตแบบเอเชียเป็นหลักในการวิเคราะห์เศรษฐกิจหมู่บ้านของภาคเหนือ
สรุปว่า

...ลักษณะการผลิตในภาคเหนือก่อนพ.ศ. ๒๓๙๔ เป็นการผลิตแบบ
เลี้ยงตัวเอง แต่ละหมู่บ้านผลิตสิ่งของทั้งด้านเกษตรกรรมและหัตถกรรม
อย่างพอเพียง การแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างหมู่บ้านจึงมีน้อย ถ้าหากมี
บ้างก็ใช้ระบบการแลกของต่อของ (barter system) เนื่องจากขาดแคลน
เงินตราในหมู่บ้าน การติดต่อระหว่างหมู่บ้านมีน้อย ทั้งนี้เพราะแต่ละ
หมู่บ้านมีผลผลิตอย่างพอเพียงในการเลี้ยงตนเอง และขาดการคมนาคม
เชื่อมติดต่อระหว่างหมู่บ้าน...

งานศึกษาของฐิติ ฐาติเป็นงานบุกเบิกทางประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของล้านนา เป็น
งานศึกษาประวัติศาสตร์ที่ใช้ทฤษฎีสังคมศาสตร์อย่างเต็มที่ เป็นงานแรก มีวิธีการศึกษาที่แตกต่างไป

ฐิติ ฐาติ, "วิวัฒนาการเศรษฐกิจหมู่บ้านในภาคเหนือของประเทศไทย พ.ศ. ๒๓๙๔-๒๔๗๕" วิทยานิพนธ์ปริญญาโทอักษรศาสตรบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร, ๒๕๒๓, หน้า ๑๘.

จากงานศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองในยุคสมัยเดียวกัน ที่มักจะเน้นการศึกษาเพื่อเรียบเรียงข้อมูลเป็นหลัก เนื่องจากข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจมีน้อย ชูลิทธิจึงหันไปใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เป็นประกอบ หลังจากงานศึกษาเรื่องแรกซึ่งเป็นงานศึกษาภาพรวมทางเศรษฐกิจของล้านนา ชูลิทธิก็ได้ทำการศึกษาเฉพาะประเด็นให้ลึกซึ้งกว่าเดิม ได้แก่ งานวิจัยเรื่อง พ่อค้าวัวต่าง ผู้บุกเบิกการค้าขายในหมู่บ้านภาคเหนือของประเทศไทย (พ.ศ. ๒๓๙๘-๒๕๐๓) และเรื่อง การค้าขายทางเรือ บริเวณลุ่มแม่น้ำปิง ระหว่างภาคเหนือกับภาคกลางของประเทศไทย (พ.ศ. ๑๘๓๙-๒๕๐๔)

งานที่สืบทอดมาทั้งสองเรื่องยังคงยึดมั่นอยู่ในทฤษฎีการผลิตแบบเอเชีย ในงานศึกษาเรื่องพ่อค้าวัวต่างๆ ชูลิทธิ ได้ให้องค์ความรู้เกี่ยวกับพ่อค้าวัวต่างในภาคเหนือไว้อย่างละเอียด ให้คำจำกัดความว่า “...พ่อค้าวัวต่างเป็นชาวนาในหมู่บ้าน ใช้เวลาว่างหลังการเก็บเกี่ยวค้าขายด้วยพาหนะวัวต่าง...เป็นพ่อค้าคนกลางซึ่งนำสินค้าจากหมู่บ้าน ส่วนมากเป็นผลิตผลจากป่า หรือพืชผลเล็กๆน้อยๆในท้องถิ่นของตน นำมาขายให้แก่พ่อค้าในเมืองหรือคนในหมู่บ้าน ซึ่งตนเองเดินทางผ่าน แล้วซื้อสินค้าสำเร็จรูป ...นำไปขายในหมู่บ้านหรือเส้นทางที่ตนเองผ่าน ...”¹

ผลจากการศึกษาชูลิทธิได้ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาททางการค้าของชาวบ้านหรือชาวนา ซึ่งหากศึกษาให้ลึกซึ้ง อาจจะคัดค้านทฤษฎีการผลิตแบบเอเชียที่ชูลิทธิยึดมั่นอยู่ก็ได้ จากการศึกษาเขาพบว่า

...คนไทย หรือชาวนาในชนบทก็มีการค้าขาย หรือ การค้าขายมิใช่กระทำคนจีนหรือพ่อค้าต่างชาติเท่านั้น คนไทยก็ค้าขายเป็นด้วย แต่เนื่องจากตลาดการค้ามีอยู่ในปริมาณจำกัดเฉพาะหมู่บ้านชนบท เงินทุนมีน้อย ประกอบกับมีความคิดล้าหลังไม่กล้าเสี่ยงในการลงทุน เช่น ไม่กล้ากู้ยืมเงิน หรือขยายกิจการค้าขายเข้ามาในเมือง เพราะยังมีความผูกพันกับท้องถิ่นเดิม สิ่งเหล่านี้จึงไม่สามารถพัฒนาอาชีพของพ่อค้าวัวต่าง ให้ขยายกิจการใหญ่ขึ้นได้...²

ในการศึกษาพ่อค้าวัวต่างนี้ปรากฏว่าชูลิทธิมุ่งเน้นการศึกษาวิธีการของพ่อค้าวัวต่างมาก จนไม่ศึกษาสถานะหรือปัจจัยแวดล้อมของพ่อค้าวัวต่าง ขาดการวิเคราะห์ ลักษณะเฉพาะของพ่อค้าวัวต่างที่แตกต่างจากพ่อค้าในเมือง ชูลิทธิไม่เห็นความแตกต่างระหว่างพ่อค้าในเมืองกับพ่อค้าวัวต่าง ซึ่งเป็นพ่อค้าชาวนาที่ทำการค้าในเวลาจำกัดโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อหารายได้ของตน ไม่

¹ชูลิทธิ ชติ, ๖ ๔๕ ๖ หน้า ๖๕.

²ชูลิทธิ ชูลิทธิ, อ้างแล้ว, หน้า ๑๑๖

ได้ต้องการที่จะเป็นพ่อค้าเต็มตัว สินค้าของพ่อค้าวัวต่าง คือ ผลผลิตทางการเกษตรของท้องถิ่นซึ่งเหลือใช้ นำไปขายเพื่อเป็นรายได้เสริม การซื้อสินค้าจากถิ่นอื่นมาขายเพื่อหวังผลกำไรก็เป็นผลพลอยได้ ไม่ใช่การซื้อถูกขายแพงแบบซื้อมาขายไปตามปกติของพ่อค้าทั่วไป ดังนั้นเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป จึงไม่น่าแปลกใจที่พ่อค้าวัวต่างไม่สนใจที่ปรับเปลี่ยนวิธีดำเนินธุรกิจ แต่ส่วนใหญ่เลิกประกอบธุรกิจไปเลย¹ ในประเด็นนี้ฐิติธรีไม่ได้แยกแยะลักษณะเฉพาะของกลุ่มอาชีพ ประเด็นที่สำคัญที่มีผลต่อการสลายตัวของการค้าวัวต่าง นอกเหนือจากการสร้างเส้นทางคมนาคมทางบกที่สะดวกขึ้นและการใช้พาหนะแบบสมัยใหม่ แต่ฐิติธรีไม่ได้วิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง คือ การขยายตัวของพ่อค้าชาวจีนเข้าสู่ชนบท หากปราศจากกลุ่มพ่อค้าจีนซึ่งทำการค้าอย่างเดียวโดยมุ่งผลกำไรสูงสุดเป็นหลัก พ่อค้าวัวต่างยังต้องรักษาบทบาททางการค้าระหว่างหมู่บ้านและเมืองไว้ได้อย่างแน่นอน

ส่วนงานศึกษาเรื่องการค้าทางเรื่อนั้นฐิติธรี ให้ข้อมูลทาง ประวัติศาสตร์ ของ การ ค้าทางเรื่อตั้งแต่สมัยราชวงศ์มังรายมาจนถึงสมัยก่อนการสร้างเส้นทางรถไฟถึงเชียงใหม่ วิเคราะห์ถึงปัญหาในการพัฒนาตนเองของพ่อค้าเรื่อไทย ในการศึกษาหัวข้อนี้ฐิติธรีได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้าวัวต่างกับพ่อค้าทางเรื่อที่น่าสนใจ ในแง่ที่ฝ่ายแรกเป็นพ่อค้าคนกลางที่นำผลผลิตจากป่าและสินค้าพื้นเมืองมาแลกเปลี่ยนหรือขายให้แก่พ่อค้าเรื่อ แล้วซื้อสินค้าจากพ่อค้าเรื่อเข้าสู่หมู่บ้าน ผลคือ การสลายตัวของระบบการผลิตเพื่อเลี้ยงดูตนเองในหมู่บ้านและเกิดการปรับเปลี่ยนไปเป็นระบบการผลิตเพื่อขายอย่างช้าๆ ฐิติธรีสรุปปัญหาเช่นเดียวกับกรณีของพ่อค้าวัวต่าง ว่า พ่อค้าเรื่อไทยและลูกต่อไม่ประสบความสำเร็จในการค้าขายเท่ากับพ่อค้าเรื่อจีน เพราะมีข้อจำกัด ดังนี้ “... เงินทุนในการประกอบกิจการค้าและระบบวัฒนธรรมเกาะแน่นอยู่ในหมู่บ้าน ไม่แยกตัวออกสู่สังคมเมืองเพื่อทำการค้า...”²

งานศึกษาที่ขยายงานของฐิติธรีและให้ภาพที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น คือ งานศึกษาของพูนพร พูลทจักร เรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในมณฑลพายัพหลังการตัดเส้นทางรถไฟสายเหนือ พ.ศ.๒๔๖๔-๒๔๘๔ สรุปผลการศึกษาว่า

...เส้นทางรถไฟสายเหนือได้เป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในมณฑลพายัพ...เมื่อมีเส้นทางคมนาคมรถไฟ การติดต่อระหว่างมณฑลพายัพกับกรุงเทพฯจึงสะดวกรวดเร็วขึ้น ทำให้การค้าทางเรื่อขบเซาลง การขนส่งสินค้าสำเร็จรูปจาก

¹ ฐิติธรี ฐาติ, อ้างแล้ว, หน้า ๖๖.

² ฐิติธรี ฐาติ, การค้าขายทางเรื่อในกลุ่มแม่น้ำปิงระหว่างภาคเหนือกับภาคกลางของประเทศไทย(พ.ศ.๒๔๓๕-๒๔๖๔), หน้า ๖.

กรุงเทพฯทำได้มากขึ้นทั้งปริมาณและชนิดของสินค้า การค้าข้ามพรมแดน
จึงค่อยๆลดความสำคัญลง การค้าที่หันเหเข้ามาสัมพันธ์กับกรุงเทพฯมากขึ้น
เปิดโอกาสให้พ่อค้าจีนสามารถขยายบทบาทเข้าไปควบคุมเครือข่าย
ทางการค้าในมณฑลพายัพได้มากกว่าพ่อค้าชาติอื่นๆโดยเฉพาะอย่างยิ่ง
พ่อค้าไทยใหญ่ ซึ่งเคยควบคุมการค้าในมณฑลพายัพมาก่อน...¹

พูนพรมองปัญหาอย่างรอบด้านและถูกครอบงำโดยทฤษฎีน้อยกว่าฐิติย์ จะเห็นได้ว่า
พูนพรใช้ข้อมูลการศึกษาจากหลายแหล่งทั้งของไทยและต่างประเทศ จุดอ่อนอาจจะอยู่ที่การใช้
ข้อมูลสัมภาษณ์น้อย ทั้งๆที่น่าจะมีโอกาสรวบรวมข้อมูลมากได้เนื่องจากระยะที่ศึกษาสืบเนื่องมาจน
ถึงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ตัวผู้ที่สามารถให้ข้อมูลได้นั้นยังมีชีวิตอยู่เป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามหาก
จะมองในแง่ของการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ พูนพรสามารถกำหนดโจทย์วิจัยที่
ชัดเจน มีการศึกษาเป็นลำดับขั้นตอนให้เห็นพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ โดยแบ่งหัวข้อเป็นช่วง
เวลา ช่วงแรกตั้งแต่ก่อนที่รัฐบาลกรุงเทพจะเข้ามาสู่ล้านนาในปีพ.ศ. ๒๔๑๗ เป็นการแบ่งที่ถูกต้อง
และให้ความสำคัญกับเหตุการณ์ในท้องถิ่น แทนการใช้พ.ศ. ๒๓๙๘ หรือสนธิสัญญาเบาริงซึ่งเป็นการ
ถือเอาเหตุการณ์ในกรุงเทพเป็นเกณฑ์ ช่วงที่สอง ตั้งแต่การปฏิรูปการปกครองพ.ศ. ๒๔๔๓ เป็น
การปูพื้นให้เห็นถึงสภาพทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจของล้านนาก่อนการสร้างเส้นทางรถไฟ ช่วง
ที่สาม คือ ตั้งแต่เส้นทางรถไฟถึงเชียงใหม่พ.ศ. ๒๔๖๔ เป็นหัวใจของการศึกษา

หัวข้อที่พูนพรเน้นมากที่สุด คือ การเปลี่ยนแปลงทางการค้า และการเปลี่ยนแปลงทาง
การเงิน โดยการเปลี่ยนแปลงทางการค้าที่เกิดขึ้นเมื่อมีการตัดเส้นทางรถไฟถึงเชียงใหม่ โดย
เฉพาะอย่างยิ่งปัญหาและการสิ้นสุดของระบบการค้าแบบเดิม คือ การค้าวัวต่างและการค้าทางเรือ
พูนพรชี้ให้เห็นการเริ่มความสัมพันธ์ทางการค้าที่ถาวรและสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันของกรุงเทพและ
เมืองต่างๆในภาคเหนือ ศึกษาถึงการเพิ่มปริมาณและชนิดของสินค้าที่ขนส่งโดยรถไฟ โดยพูนพรย้ำ
ว่า "...การเพิ่มปริมาณและชนิดของสินค้านำเข้าจากกรุงเทพฯโดยทางรถไฟนี้ จึงมีผลกระทบต่อการ
เปลี่ยนแปลงจากการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองไปสู่การผลิตเพื่อการค้าในบริเวณมณฑลพายัพหลังการตัด
เส้นทางรถไฟสายเหนือ..."² ซึ่งพูนพรได้ศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงการผลิตเน้นการผลิตเพื่อขาย ที่
เห็นชัดคือ การปลูกข้าวเพื่อขาย ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงชนิดของข้าวที่ปลูกจากข้าวเหนียวเป็นข้าว

¹พูนพร ชูธาทจักร, "การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในมณฑลพายัพหลังการตัดเส้นทางรถไฟสายเหนือ พ.ศ. ๒๔๖๔-๒๔๘๔" วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๐, หน้า ๗.

²พูนพร ชูธาทจักร, อ้างแล้ว, หน้า ๘๗.

เจ้า และมีการขยายพื้นที่การเพาะปลูกตลอดจนการขยายการขุดเหมืองฝาย เพื่อส่งน้ำเข้าพื้นที่นา
ยังมีการเลี้ยงสุกรเพื่อขายก็เริ่มเป็นที่นิยมของประชาชนในชนบทและเป็นสินค้าออกที่สำคัญ

สิ่งที่ตามมากับการเปลี่ยนแปลงทางการค้า คือ ชุมชนการค้าแห่งใหม่ในเมืองสำคัญๆทาง
ภาคเหนือของไทย การขยายบทบาททางการค้าของพ่อค้าจีนซึ่งแตกต่างกันอย่างมากกับพ่อค้า
ชาวนาในรูปแบบและวิธีการ ที่น่าสนใจคือ พุนพร ได้แสดงให้เห็นปัญหาที่ระบบเศรษฐกิจของภาค
เหนือได้ผูกโยงกับเศรษฐกิจโลก ในขณะที่ซูสีทรีไม่ให้ความสนใจมากนัก พุนพรแสดงให้เห็นว่า เมื่อ
เกิดสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกระหว่างพ.ศ.๒๔๗๒-๒๔๗๗ ชาวนาอาจจะด้วยการเสนอแนะของ
รัฐบาลได้ริเริ่มแก้ปัญหาคาตลาด โดยการปลูกพืชการค้าประเภทอื่นๆ เช่น ถั่ว อ้อย และยาสูบ
นอกจากนี้มีการผลิตสินค้าหัตถกรรมเพื่อขาย ที่สำคัญคือ การทอผ้า

ด้านการเปลี่ยนแปลงทางการเงินจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจและจากการแทรกแซง
ของรัฐบาลกรุงเทพ ทำให้เงินรูปค้อยๆหมดไปจากตลาดท้องถิ่น นอกจากนี้ความต้องการเงินตราใน
ท้องตลาดเพื่อการลงทุนซื้อขายทำให้มีการตั้งสถาบันทางการเงินและธนาคารขึ้นแทนที่การกู้ยืมเงิน
จากเอกชน เป็นการขยายโอกาสการลงทุนให้มากขึ้น

ประวัติศาสตร์สังคมของล้านนานั้นเริ่มมีการศึกษามากแต่ก็ยังมีจำนวนไม่มากนัก ดังรายชื่อต่อไปนี้

ลำดับที่	ปีที่พิมพ์	ชื่องานเขียน	ชื่อผู้เขียน	ประเภทของงาน
๑.	๒๕๒๐	การวิเคราะห์สังคมเชียงใหม่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นตามต้นฉบับโบราณในภาคเหนือ	อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว	วิทยานิพนธ์
๒.	๒๕๒๖	ความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยาและล้านนาไทยพ.ศ. ๑๘๓๙-๒๓๑๐	อุษณีย์ ธงไธสง	วิทยานิพนธ์
๓.	๒๕๒๖	การก่อกำเนิดล้านนาไทยตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒	ระวีวรรณ ภาคพรต	วิทยานิพนธ์
๔.	๒๕๒๘	ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในล้านนาไทยตั้งแต่ พ.ศ. ๑๙๑๒-๒๕๐๑	ปริญญา กายสิทธิ์	วิทยานิพนธ์
๕.	๒๕๒๘	การปฏิรูปการศึกษาในมณฑลพายัพ (พ.ศ. ๒๔๔๒-๒๔๗๖)	วิบูลย์ ทานูจิต	วิทยานิพนธ์
๖.	๒๕๒๙	นาเหมืองฝ่ายกับการจัดระเบียบสังคมล้านนาระหว่างพ.ศ. ๑๘๓๙-๒๐๖๘	สองแสง สีสสุวรรณ	วิทยานิพนธ์
๗.	๒๕๓๑	สถาบันสงฆ์กับการเมืองและสังคมล้านนา	ยุพิน เริ่มมุกด์	วิทยานิพนธ์
๘.	๒๕๓๔	"ครูบาศรีวิชัย" ต้นบุญแห่งล้านนา (พ.ศ. ๒๔๒๑-๒๔๘๑)	โสภา ชานะมูล	วิทยานิพนธ์
๙.	๒๕๓๗	การเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาของคณะสงฆ์ในเมืองเชียงใหม่ในระบอบครั้งหลังของพุทธศตวรรษที่ ๒๕	ไข่มุก อุทยาวลี	วิทยานิพนธ์

ผู้ริเริ่มงานศึกษาด้านประวัติศาสตร์สังคมของล้านนา คือ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว¹ กล่าวได้ว่านักวิชาการผู้นี้เป็นผู้บุกเบิกการใช้เอกสารประเภทโบราณและโบราณสถานในการงานศึกษาวิจัยประวัติศาสตร์ล้านนา แหวกออกจากแนวของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภายใต้อิทธิพลกรุงเทพในด้านเทคนิควิธีการ แต่ก็ยังติดอยู่กับเขตแดนความคิดของประวัติศาสตร์กระแสหลักอยู่ดี จะเห็นจากชื่อซึ่งยังใช้การแบ่งยุคสมัยของนักประวัติศาสตร์เมืองหลวง อรุณรัตน์ศึกษาถึงสภาพทั่วไปของสังคมเชียงใหม่ เน้นสิทธิ อำนาจ และหน้าที่ของชนชั้นต่างๆ ตั้งแต่กษัตริย์ ขุนนางและข้าราชการ ซึ่งถือว่าเป็นชนชั้นปกครองไปจนถึงไพร่ และข้าทาส

¹อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, "การวิเคราะห์สังคมเชียงใหม่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นตามต้นฉบับโบราณภาคเหนือ", วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐.

อรุณรัตน์ได้ข้อสรุปว่า โครงสร้างทางสังคมและสภาพความเป็นอยู่ของชนชั้นต่างๆใน เชียงใหม่มีลักษณะคล้ายคลึงกับสังคมไทยภาคกลาง มีการแบ่งชนชั้นทางสังคมตามอำนาจทางการเมืองได้เป็น ๓ ชนชั้นด้วยกัน คือ ชนชั้นปกครองได้แก่เจ้านายขุนนางและข้าราชการ ชนชั้นผู้ถูก ปกครองได้แก่ ไพรเมือง และชนชั้นต่ำสุด คือ ทาส ทุกชนชั้นถูกควบคุมด้วยหลักของกฎหมาย จารีต ประเพณีและหลักศาสนา อรุณรัตน์ได้ชี้ให้เห็นถึงลักษณะพิเศษของไพร่ในล้านนามีเสรีภาพมาก กว่าไพร่ในภาคกลาง และยังวิเคราะห์ถึงบทบาทของพระสงฆ์ในทุกส่วนของสังคม แสดงถึงอิทธิพล ของพุทธศาสนา ที่ทำให้สภาพความเป็นอยู่ของสมาชิกในสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างๆ ในสังคมเป็นไปแบบประนีประนอม ไม่กดขี่ขูดรีดจนเกินไป รักษาความสงบเรียบร้อยและเป็น ระเบียบในสังคม

สิ่งสำคัญที่อรุณรัตน์ให้กับวงวิชาการประวัติศาสตร์ล้านนาคือ การแนะนำถึงคุณค่าของ เอกสารใบลานที่ใช้ในการศึกษาสังคมเชียงใหม่ ได้จัดแบ่งประเภทของใบลาน อธิบายถึงข้อดีข้อเสีย ในการใช้ใบลานเป็นข้อมูลสำหรับการวิจัยศึกษา ประวัติความเป็นมาและความสืบเนื่องของเอกสาร ใบลานและกฎหมายล้านนา ทำให้ผู้อ่านได้แนวทางในการศึกษาใบลานด้วยการให้รายละเอียดของ เอกสารใบลานแต่ละฉบับ บ่งชี้ในการวิจัย

หลังจากงานของอรุณรัตน์อีกหลายปีจึงมีงานศึกษาที่ใช้เอกสารพื้นเมืองทั้งตำนาน จารึก ใบลานและปั๊บสา เช่นงานของอุษณีย์ ธงไชยมีการใช้เอกสารประเภทจารึก เอกสารใบลานที่ ปกริวรรตแล้วและตำนานพื้นเมืองต่างๆ งานของอุษณีย์ไม่สามารถแบ่งประเภทได้ชัดเจนเพราะศึกษา ถึงความสัมพันธ์ระหว่างล้านนากับอยุธยาในทุกด้าน ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม โดยผู้ เขียนได้ให้ความสำคัญกับภูมิหลังทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของทั้งสองอาณาจักรโดย นำมาเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างๆ

อุษณีย์พบว่าความสัมพันธ์ของล้านนาและอยุธยานั้นแบ่งได้เป็น ๓ สมัย สมัยแรกสมัย ราชวงศ์เป็นความสัมพันธ์แบบอาณาจักรที่มีความเท่าเทียมกันทางการเมือง มีการทำสงครามเนื่อง มาจากแนวคิดจักรพรรดิราช และมีการติดต่อสัมพันธ์กันทางการค้า โดยล้านนาเป็นผู้ส่งสินค้าของ ป่าไปยังอยุธยาซึ่งเป็นเมืองท่า สมัยต่อมาคือ สมัยที่พม่าเข้ามาปกครองล้านนา ทำให้อยุธยา พยายามที่จะยึดครองล้านนาเพื่อป้องกันอำนาจของพม่า ในขณะที่มีความพยายามที่จะทำการค้า

¹อุษณีย์ ธงไชย, "ความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยาและล้านนาไทย พ.ศ.๑๘๘๕-๒๓๑๐" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.

โดยพระคลังสินค้า สมัยสุดท้ายคือ หลังพุทธศตวรรษที่ ๒๓ ความสัมพันธ์เริ่มลดลงเนื่องจากปัญหาภายใน

งานอีกกลุ่มหนึ่งในส่วนของประวัติศาสตร์สังคมของล้านนาอยู่ในหัวข้อศาสนาพุทธ เริ่มตั้งแต่งานของปริญญา กายสิทธิ์^๑ ศึกษาอย่างละเอียดถึงการเข้ามาของพุทธศาสนาสู่ล้านนา ตั้งแต่ก่อนราชวงศ์มังราย มาจนถึงยุคที่พุทธศาสนาสถาปนาไว้แล้วอย่างมั่นคงในปีพ.ศ. ๑๙๑๒ โดยเน้นรายละเอียดในขั้นตอนต่างๆ อธิบายถึงสาเหตุของการรับพุทธศาสนาในแง่ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก สาเหตุการเกิดความขัดแย้งของคณะสงฆ์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งนั้น ปริญญาได้วิเคราะห์ลักษณะโครงสร้างสถาบันทางพุทธศาสนาและบทบาทของพุทธศาสนาไว้อย่างน่าสนใจ ทำให้เห็นการผสมผสานของจารีตประเพณีความเชื่อของท้องถิ่นเข้ากับศาสนาสากล ตลอดจนการที่แนวคิดพุทธศาสนาเข้ามาทำกับสถาบันทางการเมืองและพฤติกรรมของคนในสังคม

งานก่อนหน้าปริญญาเกี่ยวกับหัวข้อหนึ่งในประเด็นพุทธศาสนา คือ งานของรวิวรรณ ภาคพรต^๒ เป็นการศึกษาเฉพาะประเด็นของการกัลปนา เน้นปัจจัยที่ส่งเสริมการกัลปนาและรูปแบบของการกัลปนาในล้านนาตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒ รวิวรรณได้วิเคราะห์ความหมายและที่มาตลอดจนการใช้คำกัลปนา อาศัยหลักฐานจากศิลาจารึก ตำนาน และวรรณกรรมทางพุทธศาสนา ได้เสนอว่ากษัตริย์และชนชั้นปกครองเป็นผู้สนับสนุนการกัลปนา ทำให้วัดและพระสงฆ์ได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในรูปของที่ดิน แรงงานและทรัพย์สิน อย่างไรก็ตามสถาบันศาสนาแม้จะกลายเป็นเจ้าของที่ดิน นายเงิน หรือเจ้าสังกัด เหนือที่ดินและผู้คนที่ได้รับกัลปนา แต่ในทางปฏิบัติก็ถูกจำกัดด้วยระเบียบกฎหมายเกณฑ์ทางสังคมและศาสนา การกัลปนาแม้จะเป็นรูปแบบการแสดงออกซึ่งศรัทธาในศาสนา ความมุ่งประสงค์ที่จะอุปถัมภ์ศาสนาแต่ก็มีปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมเข้ามาประกอบด้วย ในทางการเมืองเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่สูงส่งให้แก่กษัตริย์เพื่อจะเป็น “ธรรมราชา” ตามคติพุทธ เป็นการสร้างความยอมรับหรือสิทธิธรรมในการขึ้นครองราชย์ โดยเฉพาะในกรณีที่การขึ้นครองราชย์นั้นไม่ได้กระทำตามธรรมเนียมประเพณี เช่น กรณีของพระเมืองแก้ว (พ.ศ. ๒๐๓๘-๒๐๖๘) นอกจากนี้การที่ขุนนางข้าราชการจะกัลปนาที่ดินให้แก่วัดหรือพระสงฆ์จะต้องได้รับความเห็นชอบจากกษัตริย์ ทำให้การปกครองจากส่วนกลางเข้าไปถึงท้องถิ่น เข้าไปควบคุมแรงงานคนและผลประโยชน์ต่างๆ ซึ่งเป็นปัจจัยของอำนาจทางการเมืองการ

^๑ปริญญา กายสิทธิ์, “ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในล้านนาไทยตั้งแต่พ.ศ. ๑๘๑๒ ถึงพ.ศ. ๒๔๐๐”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๘.

^๒รวิวรรณ ภาคพรต, “การกัลปนาในล้านนาไทยตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.

ปกครองของท้องถิ่น ในทางด้านเศรษฐกิจและสังคมทำให้วัดสามารถเลี้ยงดูตนเองได้และยังให้ความอุปถัมภ์แก่ชุมชนได้อีกด้วย

งานของยุพิน เข้มมุขดี ศึกษาบทบาทและอิทธิพลของสถาบันสงฆ์ต่อเสถียรภาพและความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของล้านนา ตั้งแต่รัชสมัยพญาสามฝั่งแกนถึงพระเมกุฏ (พ.ศ. ๑๙๕๔-๒๑๐๑) ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันสงฆ์ ผู้นำทางการเมืองกับชนชั้นต่างๆในสังคม ยุพินเสนอเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ ว่า ผู้นำทางการเมืองใช้พุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์ในการสร้างสิทธิธรรมและอำนาจการปกครอง ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างฝ่ายอาณาจักรและพุทธจักร ซึ่งมีหน้าที่ความรับผิดชอบซึ่งกันและกัน เชื้อประโยชน์แก่กันและกัน ชนชั้นปกครองของล้านนาให้ความอุปถัมภ์พระสงฆ์ด้วยดีเสมอมา สนับสนุนการศึกษาของสงฆ์ มีส่วนในการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ดูเหมือนว่ายิ่งฝ่ายบ้านเมืองเข้มแข็งมากขึ้นเท่าใดการอุปถัมภ์สถาบันสงฆ์ก็เพิ่มขึ้นเท่านั้น

ความสำคัญของสถาบันสงฆ์และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางสังคมระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนนี้เห็นได้ชัดเจนจากงานของโสภา ชานะมูล^๒ เป็นงานที่เจาะลึกประวัติและการต่อสู้ของครูบาทศรีวิชัย ซึ่งเป็นพระสงฆ์องค์สำคัญของล้านนาได้รับสมญาเป็น “ตนบุญ” โสภา เน้นศึกษาตีความเชื่อเรื่องตนบุญ ศึกษาลักษณะจารีตของสงฆ์ล้านนาก่อนการจัดระเบียบการปกครองสงฆ์ ความขัดแย้งระหว่างครูบาทศรีวิชัยกับรัฐบาลกรุงเทพ ที่สำคัญโสภาแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างครูบาทศรีวิชัยและกลุ่มชน ทั้งในเมืองและชนบทที่แสดงออกอย่างชัดเจนในขบวนการปฏิสังขรณ์และการสนับสนุนครูบาทศรีวิชัยในช่วงที่ถูกอหิการทั้ง ๓ ครั้งตั้งแต่พ.ศ. ๒๔๕๑-๒๔๗๙

เรื่องราวของครูบาทศรีวิชัยแสดงถึงเอกลักษณ์ของพุทธศาสนาในล้านนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องขององค์กรรมซึ่งแตกต่างกันอย่างมากกับกรุงเทพ เมื่อรัฐบาลกรุงเทพขยายขอบเขตของการปฏิรูปและกระบวนการ “ทำให้เป็นไทย” ไปสู่เขตวัดก็ทำให้เกิดความขัดแย้งกับพระสงฆ์ล้านนาซึ่งไม่ยอมรับพระราชบัญญัติการปกครองสงฆ์ พ.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๖) เพราะระเบียบนี้กระทบถึงจารีตดั้งเดิมของพุทธศาสนาในล้านนา ซึ่งแต่เดิมปกครองกันเป็นเอกเทศภายใต้ระบบ “หัวหมวดวัด” ระบบนี้ทำให้คณะสงฆ์ล้านนามีอิสระต่อกัน หัวหมวดวัดแต่ละแห่งมีความเป็นเอกเทศในการทำสังฆกรรมในอุโบสถของตน ความสัมพันธ์ของหัวหมวดวัดเป็นความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านในการทำกิจกรรมทางศาสนา ทำให้วัดกับชาวบ้านมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้น ระบบศิษย์-อาจารย์ก็ทำ

^๑ ยุพินดี เข้มมุขดี, “สถาบันสงฆ์กับการเมืองและสังคมล้านนา พ.ศ. ๑๙๕๔-๒๑๐๑” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๐.

^๒ โสภา ชานะมูล, “ครูบาทศรีวิชัย “ตนบุญ” แห่งล้านนา (พ.ศ. ๒๔๒๑-๒๔๗๙)” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๔.

ให้พระสงฆ์ของล้านนามีความสัมพันธ์กันโดยไม่ต้องขึ้นอยู่กับองค์กรปกครองสงฆ์ เป็นลักษณะพิเศษเช่นเดียวกับอำนาจการปกครองตนเองของท้องถิ่นในระดับหมู่บ้าน เมื่อถูกทำให้ “รวมศูนย์” จึงเกิดปฏิกิริยาเช่นเดียวกับเมื่อมีการปฏิรูปการปกครองมาแล้ว ในประเด็นนี้โลกาไม่ได้วิเคราะห์ถึงโครงสร้างทางการเมืองและสังคมของล้านนาที่หมู่บ้านหรือท้องถิ่นมีอำนาจในตนเองและอำนาจส่วนกลางนั้น มีขีดจำกัดในการแทรกแซง แม้รัฐบาลกรุงเทพจะสามารถเข้าไปเปลี่ยนแปลงอำนาจการปกครองให้เป็นแบบรวมศูนย์ได้ในเขตเมืองใหญ่ แต่ในชนบทที่ห่างไกลระยะทางและข้อจำกัดของกลไกของรัฐเองทำให้รัฐเอื้อมมือเข้าไปไม่ถึงหรือถึงก็ค่อนข้างช้า ยิ่งในเรื่องของความเชื่อและศาสนา ยิ่งเป็นเรื่องยากที่จะเข้าไปปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว

โลกาชี้ให้เห็นลักษณะเฉพาะของพุทธแบบล้านนา ซึ่งพุทธศาสนิกชนมีความเชื่อเรื่องบุญกรรมและอำนาจเหนือธรรมชาติ การประกอบพิธีกรรมและประเพณีปฏิบัติต่างๆ ที่มุ่งสู่การหลุดพ้นจากเคราะห์กรรมความทุกข์ยาก โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ประกอบพิธีและเป็นสื่อกลางในการช่วยให้ประชาชนพ้นจากเคราะห์ร้ายและสะสมบุญบารมีไว้ในชาติหน้า ชาวบ้านล้านนามีความเลื่อมใสในพระสงฆ์ที่ปฏิบัติธรรมเคร่งครัด มีคติความเชื่อเรื่อง “ตนบุญ” หมายถึง พระสงฆ์ที่ได้รับการยกย่องและศรัทธาในบุญบารมีเหนือกว่าพระรูปอื่นๆ

โลกาวิเคราะห์ว่า “...กรณีครูบาทศรีวิชัยมิใช่เป็นเพียงความขัดแย้งภายในคณะสงฆ์เท่านั้น หากแต่ครูบาทศรีวิชัยในฐานะ “ตนบุญ” แห่งล้านนา ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของชาวล้านนาในการต่อต้านรัฐบาลกรุงเทพ...”¹ แสดงถึงความล้มเหลวของรัฐบาลกรุงเทพในการทำลายความรู้สึกแปลกแยกและสร้างความเป็นเอกภาพในทางการเมืองของราชอาณาจักรสยามใหม่ ยังชี้ชัดว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างเดียวไม่สามารถสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชาติได้ การจะเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ยังรากลึกมาในประวัติศาสตร์อันยาวนานนั้นต้องใช้เวลา

งานชิ้นล่าสุดที่ศึกษาพุทธศาสนาในล้านนา คือ งานของไข่มุกด์ อุทยาวลี² เน้นการเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษาพระสงฆ์อันเป็นผลจากการปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

งานศึกษาประวัติศาสตร์สังคมล้านนาที่ไม่เกี่ยวกับพุทธศาสนาที่น่าสนใจมีอีก ๒ เรื่องด้วยกัน คือ งานของวิบูลย์ ทานูจิต³ เป็นงานศึกษาประวัติศาสตร์สังคมในช่วงการคุกคามของ

¹โลกา ขานะบุญ, อ้างแล้ว, หน้า ๘๗.

²ไข่มุกด์ อุทยาวลี, “การเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาของคณะสงฆ์ในเมืองเชียงใหม่ในระบอบหลังของพุทธศตวรรษที่ ๒๕” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๗.

³วิบูลย์ ทานูจิต, “การปฏิรูปการศึกษาในมณฑลพายัพ(พ.ศ.๒๔๔๒-๒๔๗๖)” วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๗.

จักรวรรดินิยม เช่นเดียวกับงานศึกษาการปฏิรูปทางการเมือง วิทยาลัยศึกษาโดยใช้มุมมองของชนชั้นปกครองกรุงเทพเป็นหลัก วิเคราะห์ระบบการศึกษาในท้องถิ่นและชี้ให้เห็นความจำเป็นในการปฏิรูปการศึกษาที่ต้องการผลิตคนเพื่อใช้ในราชการ ป้องกันกันคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตกและสร้างความเป็นเอกภาพของชาติ หวังว่าการศึกษาคือปลูกฝังความค่านิยมความรักชาติความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ ในหมู่คนล้านนา และสร้างวัฒนธรรมแห่งชาติโดยการจัดรูปแบบกระบวนการเรียนการสอน หลักสูตรและแบบเรียนในท้องถิ่นให้เป็นแบบเดียวกับส่วนกลาง จะเห็นได้ว่าการเริ่มการปฏิรูปการศึกษาพร้อมๆกับการปฏิรูปการปกครองในพ.ศ.๒๔๔๒

งานของวิทยาลัยมีลักษณะเหมือนกับงานประวัติศาสตร์การเมืองกระแสหลักที่ไม่ได้สนใจที่จะศึกษาปฏิกิริยาจากท้องถิ่นมากนัก แม้จะเป็นงานศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นก็ตาม เอกสารข้อมูลที่ใช้เป็นเอกสารทางราชการ ไม่ได้การสัมภาษณ์คนในท้องถิ่นหรือการใช้เอกสารที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นเช่น เอกสารของมิชชันนารีซึ่งมีเป็นจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สนใจศึกษาเฉพาะความสำเร็จและความล้มเหลวในทัศนะของรัฐบาล ไม่ได้สนใจศึกษาถึงปฏิกิริยาของท้องถิ่นหรือผลกระทบของการใช้ระบบการศึกษาสำเร็จรูปต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น

งานศึกษาประวัติศาสตร์สังคมที่น่าสนใจอีกฉบับหนึ่ง คือ งานของสองแสง'ศึกษาสังคมล้านนาที่เป็นสังคมเกษตรกรรมแบบท่อน้ำที่ตั้งหลักแหล่งชุมชน เป็นบ้านเป็นเมืองบนที่ราบระหว่างหุบเขา เป็นสังคมที่มีการจัดระเบียบแบบแผนการอยู่ร่วมกันภายใต้ระบบการควบคุมการใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติที่เรียกว่า ระบบนาเหมืองนาฝาย

สองแสงใช้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์หลายประเภท อาทิ หลักฐานทางโบราณคดี ร่องรอยซากเมือง ซากเหมืองฝาย ตำนานและพงศาวดารเพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ของการตั้งบ้านเมืองกับการจัดระบบนาเหมืองนาฝาย ประวัติความเป็นมาของระบบนาเหมืองนาฝาย รูปแบบและการบริหารงาน ความต่อเนื่องของระบบนาเหมืองนาฝายในอดีตกับระบบปัจจุบัน และศึกษาระบบบริหารนาเหมืองนาฝายที่ทำให้เกิดการจัดระเบียบสังคม ทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อความอยู่รอดของชุมชน การแบ่งชนชั้นในสังคมตามบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละคน

สองแสงชี้ให้เห็นความจำเป็นทางภูมิศาสตร์ที่ทำให้มีการพัฒนาระบบนาเหมืองนาฝายเพื่อเก็บรักษาน้ำในการทำนา หลังจากการตั้งหลักแหล่งเป็นบ้านเมืองมาตั้งแต่โบราณ พบหลักฐานทางโบราณคดีหลายแห่ง มีซากเมือง คันดินกั้นน้ำ และลำเหมืองฝายที่สร้างขึ้นเพื่อชักน้ำเข้าสู่ไร่

¹สองแสง สี่สุวรรณ, "นาเหมืองนาฝายกับการจัดระเบียบสังคมล้านนา ระหว่างพ.ศ.๑๙๑๘-พ.ศ.๒๐๖๔" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต,ภาควิชาประวัติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

นาของชาวบ้าน ระบบนี้พัฒนาขึ้นจนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของสังคมล้านนาที่แตกต่างไปจากระบบการชลประทานในภาคอื่นๆ เนื่องจากความสำคัญของระบบนาเหมื่อนนาฝายจึงทำให้ต้องการจัดระบบการควบคุมบริหาร มีการสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ต่างเพื่อให้ทุกฝ่ายที่ใช้ประโยชน์จากระบบนี้มีส่วนในการรับผิดชอบร่วมกันจนกลายเป็นระบบกฎหมายของล้านนาขึ้นมา

งานเขียนที่แพร่หลายในรูปของหนังสือประวัติศาสตร์ล้านนาอย่างเต็มรูปแบบ คือ ประวัติศาสตร์ล้านนา ของศรีสวัสดิ์ อ่องสกุล เป็นงานศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายแรกเริ่มจะให้ เป็นเอกสารประกอบการสอน มีเนื้อหาเป็นประวัติศาสตร์ทั่วไปของอาณาจักรล้านนา ครอบคลุมตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงพ.ศ.๒๔๗๕ เป็นหนังสือตำราที่ให้ประโยชน์แก่วงการล้านนาศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักศึกษาที่ต้องการภาพรวมของประวัติศาสตร์ล้านนาทั้งหมด

ประเด็นต่างๆในประวัติศาสตร์ล้านนาได้รับการศึกษาเรียบเรียงไว้ในหนังสือเล่มเดียว แม้ว่าผู้เขียนจะยืนยันว่าหนังสือเล่มนี้เป็น “...หนังสือวิชาการเล่มแรก ที่ให้เนื้อหาที่ละเอียดและลึกต่อประวัติศาสตร์อันยาวนานของล้านนา...”¹ แต่ผู้เขียนก็ยอมรับว่า “...ความเป็นงานบุกเบิก ก็เป็นข้อจำกัดของตนเอง”² การที่ต้องพะวั่งพะวงกับความสมบูรณ์ของเนื้อหาในแต่ละตอนของประวัติศาสตร์ ทำให้รูปแบบงานของศรีสวัสดิ์ปรากฏออกมาไม่แตกต่างจาก พงศาวดารโยนก ของพระยาประชากิจกรจักร ในการรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ให้มากที่สุด ให้ได้เนื้อหาที่ละเอียดที่สุด หนังสือเล่มนี้ยังขาดการวิเคราะห์ที่แหลมคม เสนอข้อมูลมากมายที่ตอบคำถามว่า อย่างไร แต่ข้อมูลที่ตอบคำถามว่า ทำไม นั้นยังไม่มากพอ

ศรีสวัสดิ์ อ่องสกุลเริ่มงานทางวิชาการด้วย วิทยานิพนธ์ปริญญาโท เรื่อง การปฏิรูปการปกครองมณฑลพายัพ (พ.ศ.๒๔๓๐-๒๔๗๖). ทำให้มีความคุ้นเคยกับเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อนี้เป็นอย่างดี ทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่า “...เอกสารดังกล่าวนั้นผู้เขียนค้นคว้ามาจนไม่มีคำถามใหม่ที่ท้าทาย”³ ความเชื่อมั่นเช่นนี้บางครั้งเป็นอันตรายอย่างยิ่งสำหรับนักวิชาการ เพราะเอกสารที่ศรีสวัสดิ์ค้นคว้ามานั้นจำกัดเฉพาะเอกสารราชการไทยในหอสมุดแห่งชาติและหอจดหมายเหตุแห่งชาติเท่านั้น ยังมีเอกสารร่วมสมัยอีกมากมายที่อาจทำให้การวิเคราะห์ต่างไปจากเดิม หรือให้มุมมองใหม่แก่ผู้ศึกษา หรือตรวจเช็คความถูกต้องของข้อมูลทางราชการเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เอกสารต่างประเทศที่มีอยู่มากมายและให้ข้อมูลที่แตกต่างจากข้อมูลของราชการในเรื่องเดียวกัน เอกสาร

¹ศรีสวัสดิ์ อ่องสกุล, ประวัติศาสตร์ล้านนา (กรุงเทพ อัมรินทร์, ๒๕๓๘), หน้า (๑๒).

²ศรีสวัสดิ์ อ่องสกุล, อ้างแล้ว, หน้า (๑๒).

³ศรีสวัสดิ์ ประยูรเดีอ, “การปฏิรูปการปกครองมณฑลพายัพ (พ.ศ.๒๔๓๐-๒๔๗๖).” ปริญญาบัตรการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๒.

⁴ศรีสวัสดิ์ อ่องสกุล, อ้างแล้ว, หน้า (๑๑)

กงสุลอังกฤษ ฝรั่งเศส เอกสารมิชชันนารีและเอกสารส่วนบุคคล ยังรอการศึกษา ตีความ เปรียบเทียบและประเมินคุณค่า ตลอดจนจนถึงการใช้ร่วมกับเอกสารไทยและเอกสารพื้นเมืองเพื่อให้ได้งานศึกษาประวัติศาสตร์ที่ลึกซึ้ง

สร้อยสวัสดิ์มีความเห็นว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยอาศัยเอกสารต่างถิ่นนั้นเป็นสิ่งที่นักศึกษาศาสตร์ไม่ควรทำ เพราะมิได้มองประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากภายใน การจำกัดวิธีการแสวงหาข้อมูลเช่นนี้เป็นผลเสียอย่างยิ่งต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ สำหรับการค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ เอกสารหรือข้อมูลทุกประเภทมีความควรแก่การศึกษาพิจารณา การจะใช้ประโยชน์ได้มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความสามารถและวิจารณญาณของผู้ศึกษาในการประเมินคุณค่าของเอกสารข้อมูลนั้นๆ ทั้งนี้งานศึกษาประวัติศาสตร์เป็นผลจากการกระบวนการศึกษาค้นคว้า เพราะผู้ศึกษาจักต้องรู้จักเลือกสรร วิเคราะห์ ตีความข้อมูลก่อนที่จะนำมาใช้ประโยชน์

สร้อยสวัสดิ์ได้ใช้ความอุตสาหะพยายามอย่างยิ่งในการศึกษาเอกสารโบราณและใบสาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ยุคราชวงศ์มังราย และยังมีการสำรวจพื้นที่ด้วยตนเองทำให้ได้ข้อมูลทางด้านโบราณคดีที่ชัดเจน ยืนยันหรือตรวจสอบกับตำนานและเอกสารพื้นเมือง

อย่างไรก็ตามแม้จะทุ่มเทความพยายามอย่างมากมายเท่าใดก็ยังปรากฏประเด็นการศึกษาที่ยังไม่ชัดเจน ยกตัวอย่างเช่น

๑. คำว่าไทย สร้อยสวัสดิ์ยังไม่แยกคำว่า ไท ออกจาก ไทย อาจจะเป็นเพราะยังไม่ได้ศึกษาอย่างถ่องแท้ นอกจากนี้สร้อยสวัสดิ์ยังมีทัศนะของนักวิชาการจากส่วนกลาง ซึ่งไม่สนใจความแตกต่างทางชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมท้องถิ่น แต่เน้นว่า ...การรับวัฒนธรรมไทย การพูดภาษาไทย “การทำให้เป็นไทย” หากชาวพื้นเมืองพูดภาษาไทยได้และรับวัฒนธรรมไทยแล้ว ควรถือว่า “เป็นไทย” การถือเช่นนี้จะทำให้ไม่มีการศึกษาถึงพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมซึ่งมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ การผสมผสานหรือรับทอดวัฒนธรรมที่ไม่ใช่ไทย แต่ทำให้กลายเป็นไทย จนเป็นไทยในปัจจุบัน การสรุปแบบข้างๆ คูๆ จะทำให้ขาดความจริงทางประวัติศาสตร์ หรือ บิดเบือนข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมีคำยืนยันจากการศึกษาของเตือนใจ ไชยศิลป์ ในกรณีของการรับรู้ของชนชั้นปกครองสยามต่อล้านนาและโยธา ชนะมูล ในเรื่องของครูบาศรีวิชัยแล้ว

๒. สร้อยสวัสดิ์สรุปว่า การกำเนิดอาณาจักรล้านนาจึงเป็นผลสำคัญมาจากการขยายตัวทางการค้า อาณาจักรล้านนาจึงมีฐานะเป็นชุมทางการค้าที่สำคัญแห่งหนึ่งของเมืองภายในคาบสมุทรที่เชื่อมโยงสินค้าระหว่างเมืองทางตอนบนขึ้นไปกับเมืองท่าทางตอนล่าง² ข้อสรุปนี้ยังขาดหลักฐานที่หนักแน่น

สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล, อ้างแล้ว, หน้า ๑๑๗.

สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล, อ้างแล้ว, หน้า ๑๑๘.

พอ การขยายตัวทางการค้าเริ่มเห็นชัดเมื่อล้านนา ขยายอำนาจเข้มแข็ง จึง มีการติดต่อกับ อาณาจักรทางตอนล่างมากขึ้น กำเนิดของอาณาจักรล้านนา น่าจะมาจากปัจจัยทางการเมืองมากกว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจ การที่พญามังรายขยายอำนาจลงมาทางใต้และสร้างเมืองเชียงรายเป็นศูนย์กลางนั้น สรัสวดีก็ได้ยั่วว่าเพราะ ทรงห่วงเกรงกองทัพมองโกล แต่งงานศึกษาของหวัง จี้ หมิน ซึ่งใช้ เอกสารจีนเป็นส่วนใหญ่ นั้นไม่เห็นด้วย

๓. ข้อสันนิษฐานที่ว่าพญามังรายได้รับอิทธิพลความเจริญของอาณาจักรหริภุญชัย จนทำให้เกิด ความคิดที่จะสร้างเมืองหลวงถาวร สรัสวดีไม่ได้เสนอหลักฐานประกอบที่ชัดเจน ในขณะที่วิทยานิพนธ์ของหวัง จี้ หมินเสนอข้อสันนิษฐานพร้อมหลักฐานว่า อาณาจักรล้านนาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง สมัยราชวงศ์มังรายได้รับอิทธิพลความเจริญจากสิบสองปันนาซึ่งได้รับวัฒนธรรมจีน

๔. การใช้ความคิดปัจจุบันเข้าไปวิเคราะห์เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ ยกตัวอย่างเช่น การที่ระบุนว่า เชียงใหม่ได้รับการวางผังเมืองให้เป็นเมืองวนานคร คือ เมืองที่อยู่ใกล้ชิดกับป่า ปากับเมืองอยู่ร่วมกัน ลักษณะเช่นนี้ดูจะเป็นกรณีพิเศษสำหรับเมืองปัจจุบัน แต่ในสมัยโบราณที่คนกับธรรมชาติอยู่ร่วมกันเป็นลักษณะธรรมชาติที่เกิดขึ้นอยู่แล้ว ไม่ได้มีการวางผังเมืองให้เป็นแบบนั้นแต่อย่างใด

๕. มีการใช้ข้อมูลจากเอกสารจีนน้อยมาก ทั้งๆที่ในช่วงต้นของราชวงศ์มังรายนั้นมีการติดต่อสัมพันธ์กับจีนมาก การใช้เอกสารสามารถเติมช่องว่างหรือให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ขาดหายไปจาก เอกสารพื้นเมืองได้

๖. ขาดการวิเคราะห์เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ เช่น กรณีของการส่งส่วยช่อและการงดไม่ส่ง หรือ การทำสงครามระหว่างล้านนากับอยุธยา ในการกล่าวถึงเหตุการณ์ในรัชกาลต่าง ๆ นั้น สรัสวดีไม่ได้ คัดสรรเหตุการณ์สำคัญที่มีผลในการเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์ออกมาวิเคราะห์ เพียงแต่เรียบเรียง ข้อมูลจากเต้านานมานำ เสนอเท่านั้น

๗. การใช้กรอบความคิดของนักประวัติศาสตร์ส่วนกลาง วิเคราะห์หรือกำหนดชื่อเรียกต่างๆ เช่น กรณีที่มีการเปลี่ยนคำนำหน้านักษัตริย์ จากคำเรียกว่า พญา เป็น พระเจ้า ในสมัยพระเจ้าติโลกราช ว่า เป็นเพราะ พระเจ้าติโลกราชได้รับการยกย่องให้มีฐานะเป็นพระเจ้า เท่ากับกษัตริย์อยุธยา¹ การใช้คำนำหน้าเช่นนี้สิบสองปันนาก็ใช้ว่า “พระเป็นเจ้า” โดยที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับอยุธยาในเชิง เปรียบเทียบ หรือการใช้คำว่า ข้าหลวง ซึ่งหมายถึง ข้าราชการที่กษัตริย์แต่งตั้งเป็นเจ้าเมือง ใน เอกสารล้านนาไม่เคยมีการเรียกข้าราชการขุนนางว่า ข้าหลวง คำนี้ต่อมามีความสำคัญเพราะสรัสวดี ใช้คำว่า ระบบข้าหลวง ซึ่งทำให้เกิดความสับสนมากขึ้น เข้าใจว่าสรัสวดีพยายามนำเอาความคิด

¹ สรัสวดี อ๋องสกุล, ข้างบน, หน้า ๑๔๑.

รองการวิเคราะห์ระบบการปกครองของสยามโดยศาสตราจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์^๑ มาใช้กับล้านนาโดยไม่ได้มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม

๘. การวิเคราะห์ว่าอาณาจักรล้านนาสลายตัวไปก่อนที่จะเชียงใหม่เสียแก่พม่า เห็นได้จากตอนที่พม่ามายึดเชียงใหม่ นั้น เชียงใหม่ไม่สามารถเรียกเกณฑ์เมืองต่างๆมาช่วยเพราะเมืองบริวาร เป็นอิสระไปแล้ว ขาดหลักฐานสนับสนุนเหมือนกับเป็นการสันนิษฐาน ซึ่งอาจสันนิษฐานในอีกด้านหนึ่งว่า เมืองสำคัญๆถูกพม่ายึดได้หมดแล้ว พม่าอาจใช้วิธีค่อยๆล้อมเข้าเมืองหลวงก็ได้

๙. หัวข้อความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรล้านนาและรัฐไททางตอนบน ไม่ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ หรือสังคมที่ ส่งผลต่อพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเมืองต่างๆ

๑๐. ในขณะที่สร้อยติ่มจะให้หนังสือเล่มนี้เป็นประวัติศาสตร์ล้านนาโดยสมบูรณ์ เป็นงานศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองเกือบทั้งหมด สร้อยติ่มก็พยายามที่จะใช้เอกสารพื้นเมืองในตอนแรกๆ แต่ในตอนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการปกครองมณฑลพายัพ สร้อยติ่ม กลับละเลยที่จะศึกษาถึงชนชั้นที่อยู่ภายใต้การปกครอง ปฏิกริยาที่เกิดจาก การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่แสดงออกโดยการกบฏสำคัญๆ สองครั้ง คือ กบฏพญาปราบและกบฏเงี้ยวเมืองแพร่ นั้นไม่ได้รับการวิเคราะห์ในแง่การเมืองและสังคมอย่างเต็มที่

๑๑. ในการศึกษาถึงระบบเศรษฐกิจและสังคมในสมัยเจ้าเจ็ดตนเป็นไปอย่างผิวเผิน ขาดการวิเคราะห์ที่ชัดเจนถึงพัฒนาการของระบบดังกล่าว ทั้งนี้เพราะสร้อยติ่มจำกัดตนเองอยู่เฉพาะการใช้เอกสารไทยหรือเอกสารทางราชการ ที่ให้ความสนใจทางด้านเศรษฐกิจสังคมน้อยมาก เอกสารต่างประเทศที่ควรศึกษาในประเด็นดังกล่าวมีอยู่มากมายไม่ได้ถูกใช้ ทำให้การวิเคราะห์หากจะมีอยู่บ้างก็ยังผิวเผินไม่ลึกซึ้งพอ

^๑นิธิ เอียวศรีวงศ์, "ลักษณะการปกครองประเทศสยามแต่โบราณ พื้นฐานทางเศรษฐกิจ" สารานุกรมแห่งความคิด (กรุงเทพฯ บริษัทพิมพ์สวesda จำกัด, ๒๕๓๒) หน้า ๑๒-๓๓ อ้างในสร้อยติ่ม อังศุกุล, อ้างแล้ว, หน้า ๑๖๘.

บทที่ ๓ สังเคราะห์ประวัติศาสตร์ไท

เนื่องจากคนไทยตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณที่กว้างขวาง มีการกระจายตัวอยู่ตามที่ราบลุ่มที่อุดมสมบูรณ์ ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ มีผลทำให้คนไทยถูกแบ่งแยกโดยอำนาจทางการเมือง คนไทยจำนวนมากกลายเป็นคนกลุ่มน้อยในประเทศอื่นๆ การที่การศึกษาประวัติศาสตร์ไทเริ่มอย่างเป็นทางการในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ จึงทำให้งานเขียนประวัติศาสตร์ไทมีลักษณะต่างๆ กันไป แต่ก็ยังมีลักษณะเฉพาะของกลุ่ม ในการสังเคราะห์งานศึกษาประวัติศาสตร์ไทนี้ผู้วิจัยได้นำเอางานศึกษาแต่ละกลุ่มมาศึกษาวิเคราะห์ เปรียบเทียบ เพื่อเชื่อมโยงงานศึกษาทั้งหลายเข้าด้วยกันและนำเสนอข้อสรุปอย่างเป็นระบบ เพื่อทำให้เกิดภาพรวมเชิงบูรณาการของงานศึกษาประวัติศาสตร์ไททั้งหมด

ประวัติศาสตร์ไทในประเทศพม่า

ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ซึ่งเป็นช่วงที่อำนาจจักรวรรดินิยมตะวันตกเข้ามาสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงของภูมิภาคแห่งนี้ อังกฤษซึ่งขยายอำนาจออกมาจากอินเดียได้พบคนไทยอีกหลายกลุ่มในพม่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่ออังกฤษยึดครองตะนาวศรีและยะไข่หลังจากสงครามครั้งแรกระหว่างปีค.ศ. ๑๘๒๔-๑๘๒๖ มีชุมชนไทจำนวนมากรอบๆ เมือง

มะละแหม่งและแคว้นตะนาวศรีซึ่งมีพรมแดนติดต่อกับอาณาจักรไทย มะละแหม่งมีการติดต่อกับดินแดนภาคเหนือหรือล้านนามาโดยตลอด มีไทหลายกลุ่มอาศัยในประเทศพม่า เช่น ไทใหญ่ เชน ยองและไทเหนือ แต่ในการรับรู้ของอังกฤษในระยะแรกนี้อังกฤษเรียกคนไทยทุกกลุ่มว่า ชานรวมทั้งชาวล้านนาด้วย¹

การเขียนประวัติศาสตร์ไทใหญ่โดยชาวตะวันตกหรืออังกฤษนั้นเริ่มมีมาตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ก่อนที่อังกฤษเข้าไปสถาปนาอำนาจในพม่าอย่างเต็มที่และเข้าผนวกรัฐไทใหญ่ทั้งหมดด้วยซ้ำ การที่อังกฤษยึดครองพม่าทำให้อังกฤษมีการติดต่อกับภาคเหนือของไทยและสนับสนุนให้อังกฤษมุ่งแสวงหาเส้นทางไปสู่ยูนนาน เพื่อจะเข้าสู่ China Market ซึ่งตลอดเส้นทางดังกล่าว อังกฤษจะพบกับกลุ่มไทอีกหลายกลุ่มด้วยกัน งานศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่เริ่ม

¹ พันตรี คริสต์ สรุพบว่า "...ชานเป็นกลุ่มคนที่ มีเป็นจำนวนมากและขยายตัวอย่างกว้างขวาง ทางตะวันตกไปถึงอัซสัม ที่จริงแล้วในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ ได้ครอบครองบริเวณนั้นอยู่แต่ได้ผสมผสานกับชาวฮินดูอย่างมาก...มาทางตะวันออกบนที่ราบของพม่า ทางเหนือละติจูดที่ ๒๓ องศา มีชานอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ทางตะวันออกมาเป็นรัฐชานที่ชนชั้นปกครองเป็นชานและจากบริเวณนี้ขยายไปทางใต้สู่สยาม ชาวสยามเองก็เป็นเชื้อสายของชานที่อยู่ทางใต้...พบชานจำนวนมากในมณฑลทวาย ไชยา และ กวางตุ้ง..." อ้างใน W.W.Cochrane, *The Shans* (Rangoon: Superintendent, Government Printing, 1915, p.xii-xiii).

โดยชาวตะวันตก ซึ่งเข้ามาในฐานะข้าราชการ นักสำรวจ และมีชนนารี วัดอุปประสงค์ในการศึกษาเน้นผลทางด้านการเมือง ต้องการทราบภูมิหลังเกี่ยวกับบ้านเมืองที่ตนเองปกครอง เขตแดนและสภาพทางยุทธศาสตร์ และเน้นผลทางด้านเศรษฐกิจ คือ การขยายตลาดออกไปสู่ดินแดนจีนตอนใน ในการศึกษาได้ใช้เอกสารพื้นเมืองโดยขาดความเข้าใจในวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นทำให้มีการตีความผิดอยู่มาก เน้นข้อมูลจากการศึกษาของชาวตะวันตกโดยตรง โดยเฉพาะชาวตะวันตกที่เข้าไปศึกษาเกี่ยวกับจีนหรือคนไทยในประเทศจีน

งานของชาวตะวันตกรุ่นแรกๆ ถือได้ว่าเป็นงานบุกเบิกและสามารถใช้เป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ในยุคหลัง เพราะได้มีการบันทึกเหตุการณ์ร่วมสมัยด้วย อย่างไรก็ตามแรงบันดาลใจในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่ช่วงแรกนี้ไม่ใช่ความใฝ่รู้ทางวิชาการ แต่เป็นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมือง จุดมุ่งหมายหลักของการศึกษา คือ การแสวงหาข้อมูลเพื่อเป็นประโยชน์แก่ทางราชการ ดังที่เจ้าสายเมืองมั่งรายกล่าวไว้ว่า

เบื้องหลังจิตวิญญาณแห่งการค้นคว้า คือ การค้า สมญาว่า

“ชาติพ่อค้า” ที่ใช้กับคนอังกฤษนั้นเชื่อว่าอะไรจะไร้เหตุผล

การค้าคือ กฎเกณฑ์ของยุคสมัย จีนทางตะวันตกเฉียงใต้

และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นดินแดนตอนในที่กว้างขวาง

และหิวโหย สามารถเชม็อบสินค้าอังกฤษโดยไม่รู้ลึกอึ้ง

ตั้งแต่หม้อกะทะจนถึงสิ่งทอและเครื่องจักร การค้านี้เองที่

ทำให้อังกฤษส่งข้าราชการไปทั่วสารทิศ เพื่อแสวงหาตลาด

และในกระบวนการนั้นดินแดนทั้งหมดก็กลายเป็นของอังกฤษ

ในกระบวนการนี้เช่นกันที่อังกฤษเข้ามาพบไทใหญ่ทางเหนือ

ของพม่า ทางตะวันตกเฉียงใต้ของยูนนาน ที่ราบสูงไทใหญ่

และสยามตอนเหนือ...¹

งานศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่ที่แพร่หลายอยู่มีจำนวนไม่มากนัก มีความพยายามที่จะเริ่มศึกษามากขึ้น งานศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่จะแบ่งได้เป็น ๒ ช่วง คือ ช่วงที่อังกฤษปกครองพม่าจะมีงานเขียนโดยชาวอังกฤษที่เข้าไปทำงานอยู่ในรัฐไทใหญ่ พยายามรวบรวมข้อมูลเรื่องเล่าต่างๆ หรือให้ชาวพื้นเมืองแปลตำนานพงศาวดารให้แล้วนำมาเรียบเรียงเป็นประวัติศาสตร์ ไม่ใช่งานศึกษาที่เป็นงานเชิงวิชาการหรือมีการวิจัยที่เป็นอยู่อย่างปัจจุบัน งานของเนย์ อีเลียสเป็นงานที่ถือได้ว่าเป็นงานบุกเบิกในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่ นักวิชาการกลุ่มเดียวกัน คือ เนย์ อีเลียส เจมส์ จอร์จ สกอต เลสลีย์ มิลน์ และ วิลเบอร์ โคเครน เป็นตัวอย่างของนัก

¹ Sao Saimong Mangrai, Ibid, p.81.

วิชาการตะวันตกที่ศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่รุ่นบุกเบิก เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับไทใหญ่ ดังนั้นงานเขียนเหล่านี้จะไม่ใช่งานศึกษาประวัติศาสตร์แบบเจาะลึก แต่อยู่ในรูปแบบการรวบรวมข้อมูลให้ได้มากที่สุด แล้วนำมาเรียบเรียง มีการเสนอความคิดเห็น พยายามที่จะตรวจสอบความถูกต้องของชื่อคน ชื่อเมือง และศักราช ที่ค่อนข้างสับสน นักวิชาการตะวันตกรุ่นนี้ยังไม่สามารถเข้าถึงความคิดทางประวัติศาสตร์ของไทใหญ่ เนื่องจากปัญหาภาษาเป็นปัญหาใหญ่นอกจากนี้นักวิชาการดังกล่าวมักเป็นข้าราชการซึ่งมีความคิดว่าตนเองเป็นชนชาติผู้ปกครองที่มีวัฒนธรรมเหนือกว่าชาวไทใหญ่ ทำให้การวิเคราะห์ตีความนั้นมีอคติทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมองตำนานของไทใหญ่ว่าเป็นเรื่องไร้สาระ ไม่มีความจริงและไม่มีเหตุผล จึงไม่สามารถจะตีความตำนานได้ จะให้ความสนใจกับเอกสารจีนหรือการศึกษาผ่านเอกสารจีนเป็นสำคัญ

ปรากฏว่าหลังจากพม่าได้เอกราชแล้ว ความวุ่นวายทางการเมืองที่เกิดขึ้นทำให้พม่าปิดประเทศ การที่นักวิชาการต่างประเทศจะเข้าไปศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่ในพม่าเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ นักวิชาการพม่าเองไม่ค่อยสนใจศึกษาเรื่องไทใหญ่ ความวุ่นวายทางการเมืองทำให้ไทใหญ่ไม่สามารถพัฒนาตนเองทางวิชาการได้อย่างเต็มที่หากจะเปรียบเทียบกับไทอาหมในอินเดีย ดังนั้นการเขียนงานประวัติศาสตร์ของไทใหญ่ในช่วงความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างพม่ากับไทใหญ่ จึงปรากฏออกมาในรูปของการปลุกระดมความรักชาติ รักเชื้อชาติของตนมากกว่าที่จะศึกษาอย่างถ่องแท้ถึงประวัติศาสตร์ของไทใหญ่ งานส่วนใหญ่ในระบอบนี้ปรากฏออกมาในรูปของงานเขียนเกี่ยวกับขบวนการเรียกร้องอำนาจในการปกครองตนเอง การต่อสู้กับพม่าและประวัติศาสตร์ต่างๆไปของไทใหญ่เพื่อย้ำถึงความเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่มาในอดีตของไทใหญ่ ประวัติศาสตร์กลายเป็นสิ่งต้องห้ามเพราะเป็นสิ่งที่ไปกระตุ้นความรู้สึกเชื้อชาตินิยม ซึ่งในสายตาของผู้ปกครองพม่านั้นถือว่าเป็นอันตรายอย่างยิ่ง ปัญญาชนไทใหญ่ส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาแบบสมัยใหม่ทำให้ไม่มีโอกาสในการศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ของตนเองตามหลักวิชาการที่พัฒนาขึ้นมา

การเขียนประวัติศาสตร์ของปัญญาชนไทใหญ่เองยังอยู่ในลักษณะของการเรียบเรียงข้อมูล ไม่มีการพิสูจน์หลักฐานหรือประเมินคุณค่าของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ มีนักประวัติศาสตร์ไทใหญ่เพียงไม่กี่คนที่นำเสนอผลงานทางประวัติศาสตร์ที่เป็นสากล แม้เจ้าสายเมือง มังรายจะพยายามเขียนประวัติศาสตร์ไทใหญ่ที่สมบูรณ์ทั้งหมด แต่ก็ยอมรับว่าทำไม่ได้เนื่องจากเป็นงานที่ต้องใช้เวลาและการศึกษาค้นคว้าอย่างลึกซึ้ง หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของไทใหญ่มีมากมายที่ยังไม่ได้รับการศึกษาอย่างถ่องถ้วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักฐานพื้นเมือง จนกระทั่งปัจจุบันก็ไม่ปรากฏว่าได้มีการเขียนประวัติศาสตร์ไทใหญ่ งานของเจ้าสายเมือง มังราย เรื่อง The Shan States and the British Annexation เป็นงานประวัติศาสตร์เฉพาะสมัยและเฉพาะเรื่องทาง

การเมือง แต่ก็เป็นงานศึกษาที่สมบูรณ์ที่สุดเท่าที่มีอยู่ โดยที่ผู้เขียนก็คาดหวังว่าจะมีการศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่ในยุคสมัยอื่นๆเพิ่มขึ้นอีก

งานประวัติศาสตร์ไทใหญ่สมัยใหม่ คือ งานของเจ้าช้าง ณ ยองห้วย เรื่อง The Shan of Burma: Memoirs of a Shan Exile ถือเป็นงานประวัติศาสตร์ร่วมสมัยที่เน้นเหตุการณ์หลังการประกาศเอกราช เน้นการก่อตั้งขบวนการกู้เอกราชไทใหญ่ เป็นงานประวัติศาสตร์การเมืองเฉพาะหัวเรื่อง ที่ผู้เขียนได้เข้าไปมีส่วนในการสร้างประวัติศาสตร์ด้วย ข้อดีคือมีการใช้เอกสารข้อมูลร่วมสมัยมากมาย ข้อเสีย คือ ไม่มีการใช้แหล่งข้อมูลอื่นเพื่อการศึกษาเปรียบเทียบ อาจจะทำให้เกิดอคติหรือการสรุปผิดๆได้ งานของเจ้าช้าง ณ ยองห้วย และงานของปราณี ศิริธรในส่วนที่เกี่ยวกับขบวนการกู้เอกราชไทใหญ่นั้นมีลักษณะที่ต่างกัน ตรงที่ปราณีมีการศึกษาค้นคว้ามากกว่า มีการรวบรวมข้อมูลหลักฐานจากหลายๆแหล่ง

ช่วงที่ ๒ เกิดจากความตื่นตัวทางด้านไทศึกษาในรอบทศวรรษที่ผ่านมาทำให้มีความพยายามที่จะศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่ขึ้น ทั้งโดยนักวิชาการไทย นักวิชาการต่างประเทศ และโดยความร่วมมือกับนักวิชาการหรือปัญญาชนไทใหญ่ แต่ปัญหาที่พ่ายังไม่เปิดประเทศอย่างเต็มที่ ทำให้ความร่วมมือทางวิชาการยังไม่ก้าวหน้ามากนัก นักวิชาการต่างประเทศไม่สามารถเข้าไปศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่ในพม่าได้ ปัญญาชนไทใหญ่ก็ไม่สามารถผลิตงานทางวิชาการที่มีคุณค่าได้อย่างเต็มที่ งานศึกษาเกี่ยวกับไทใหญ่ส่วนใหญ่มักเป็นงานทางด้านมานุษยวิทยามากกว่าประวัติศาสตร์ แม้จะมีการเชื่อมโยงหรือกล่าวถึงประวัติศาสตร์บ้างก็ตาม แต่ก็ไม่ใช่การศึกษาประวัติศาสตร์

งานประวัติศาสตร์ของไทใหญ่ปัจจุบันนี้เท่าที่พบ คือ ตำนานคนไต เขียนโดยมิสเตอร์ก็อต เป็นภาษาอังกฤษแล้วแปลเป็นภาษาไทย ตันฉบับมาจากบ้านใหม่หมอกจ้ามซึ่งเป็นหมู่บ้านไทใหญ่อพยพที่ อำเภอแม่ฮ้อย จังหวัดเชียงใหม่ พิมพ์จำหน่ายแจกกันในหมู่ไทใหญ่ มีลักษณะเนื้อกระดาษความรู้สึกราตินิยมในหมู่ไทใหญ่ พยายามแสดงปัญหาของชาวไทใหญ่ว่า

...ชนชาติอื่นเช่นไทยเพราะเขามีสำนึกในชาติไม่เหมือนไต ไตขาด
ความสำนึกในชาติตัวเองว่าเคยยิ่งใหญ่มาก่อน นึกอยากจะเป็น
ใหญ่อย่างเดียวกอบโกยเอาผลประโยชน์เข้าตัวเองเข้าพรรคเข้าพวก
ไม่คิดถึงส่วนรวมว่าผลมันจะออกมาอย่างไร ผลมันจึงออกมาเป็น
อย่างนี้ บ้านเมืองไม่มีเอกราชเหมือนคนทั้งโลกที่เขามีบ้านเมืองเป็น
ของตนเอง'

¹เอชา เดียงเกตุ (บรรณาธิการ). ตำนานคนไต (กรุงเทพฯ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๖), หน้า ๕๕.

ข้อที่น่าสังเกตคือ นักวิชาการไทใหญ่ไม่มีโอกาสศึกษาประวัติศาสตร์และเผยแพร่ประวัติศาสตร์ของตนเอง งานศึกษาของนักวิชาการไทใหญ่มักเป็นประวัติศาสตร์ในอดีตหรืองานทางด้านวรรณกรรมมากกว่า ในวงวิชาการนานาชาตินักวิชาการไทใหญ่ไม่ค่อยออกมาเสนอผลงาน ในขณะที่นักวิชาการต่างประเทศที่ต้องการเข้าไปศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่ก็ถูกกีดกันเนื่องจากปัญหาทางการเมืองในประเทศพม่า ดังนั้นงานศึกษาประวัติศาสตร์ของไทยในพม่าจึงมีจำนวนจำกัดมาก งานศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่ยุคโบราณ มักเป็นงานของนักวิชาการตะวันตกกลุ่มบุกเบิกที่เน้นการใช้ตำนานพงศาวดารและเอกสารจีน เป็นงานเล่าพงศาวดาร ไม่ได้ศึกษาลึกซึ้งถึงพัฒนาการของรัฐไทใหญ่ ในแง่ของการใช้หลักฐาน ผู้ศึกษาก็ไม่ได้สนใจหลักฐานประเภทตำนานบ้าน ตำนานวัด หรือตำนานพระธาตุ และนิยายปรัมปรา จะเน้นตำนานเมืองหรือพงศาวดารเป็นหลัก งานเขียนจึงออกมาในรูปของประวัติศาสตร์การเมือง ไม่ให้ความสนใจทางพัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคม

การศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่มายังมีความจำเป็นอยู่มาก ทั้งในแง่ของการพัฒนาองค์ความรู้เฉพาะประวัติศาสตร์ไทใหญ่ การศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่จากตำนาน ประวัติศาสตร์การก่อตั้งรัฐ การศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่ในยุคของการเปลี่ยนแปลง ประวัติศาสตร์สังคมไทใหญ่ ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ และการศึกษาในแง่ความสัมพันธ์กับรัฐไทเพื่อนบ้าน หัวข้อศึกษาเหล่านี้ยังไม่ปรากฏว่าได้มีการศึกษาไว้แต่อย่างใด หรืออาจจะมีการศึกษาบ้างก็ยังผิวเผิน อยู่ในรูปของบทความเท่านั้น ปัญหาความวุ่นวายทางการเมืองที่ยืดเยื้อตลอดมาในประวัติศาสตร์ไทใหญ่ ทำให้ความก้าวหน้าทางการศึกษาชะงักงัน ยิ่งพม่าปิดประเทศก็ยิ่งทำให้ขาดการติดต่อกับวงวิชาการนานาชาติซึ่งพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่นั้นหยุดชะงักหรือล่าช้ากว่ากลุ่มไทอื่นๆ การศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่น่าจะได้โดยการศึกษาศาสตร์ของรัฐเพื่อนบ้านอย่างสืบสองปันนาด้วยเพราะมีความเกี่ยวพันกันอยู่มาก และการรุกรานไทใหญ่ของจีนนั้นอาจจะหาคำตอบได้จากความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทใหญ่กับเพื่อนบ้านที่อยู่ภายใต้อาณัติของจีน

ประวัติศาสตร์ไทในประเทศจีน

แม้จีนจะได้รับผลกระทบที่รุนแรงจากการขยายตัวของลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตกสู่เอเชียและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของจีน แต่ในด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ไทในประเทศจีนยังมิได้รับผลกระทบมากเท่าการศึกษากลุ่มไทในประเทศอื่น เช่น อินเดีย หรือ พม่า ทั้งนี้เพราะชาติตะวันตกที่เดินทางเข้าไปในประเทศจีนนั้นยังติดอยู่บริเวณเมืองหลวง หรือเมืองท่าชายฝั่ง ในขณะที่คนไทตั้งถิ่นฐานอยู่ทางตอนในของจีน ชาวตะวันตกที่ได้เข้าไปสัมผัสกับคนไท คือ มิชชันนารีทั้งแคทอลิกและโปรเตสแตนต์ ดังนั้นงาน

เขียนเกี่ยวกับคนไทในจีนระยะแรกๆจึงมักเป็นงานของบุคคลเหล่านี้ซึ่งยังไม่ใช่งานศึกษาประวัติศาสตร์ เป็นงานศึกษาทางด้านสังคมและวัฒนธรรมเป็นส่วนใหญ่ งานรุ่นแรกที่แพร่หลายและเป็นเหมือนคัมภีร์สำหรับผู้ศึกษาคนไทในประเทศจีน คือ หนังสือของนายแพทย์วิลเลียม คลิฟตัน ดอดด์ เรื่อง The Tai Race: Elder Brother of the Chinese เป็นงานเขียนที่รวบรวมเรื่องราวของคนไทที่ผู้เขียนได้พบในขณะที่เดินทางไปในประเทศจีนตอนใต้ ส่วนใหญ่เป็นการบรรยายรูปร่างลักษณะและสภาพความเป็นอยู่

นักวิชาการจีนเรียกกลุ่มไทในประเทศจีนว่า ไท ทั้งหมด แต่กลุ่มที่มีจำนวนมากกว่ากลุ่มอื่นๆ คือ ลื้อ และไทเหนือหรือไทดำหรือเต๋อหง การศึกษาประวัติศาสตร์ไทในประเทศจีนโดยชาวตะวันตกจะจกกลงเมื่อเกิดความวุ่นวายทางการเมืองภายในของจีน สงครามโลกครั้งที่ ๒ และการเปลี่ยนแปลงการปกครองซึ่งทำให้ชาวต่างประเทศต้องอพยพออกนอกประเทศจีน หลังจากนั้นจีนก็ปิดประเทศมาจนถึงสมัยของเติ้ง เสี่ยว ผิง ได้เปิดการติดต่อกับต่างประเทศอย่างเต็มที่ในพ.ศ. ๒๕๒๑ ทำให้นักวิชาการต่างประเทศมีโอกาสเดินทางเข้าไปศึกษาในประเทศจีน อย่างไรก็ตามในระยะแรกการศึกษายังไม่สะดวกเพราะจีนยังไม่ไว้วางใจต่างประเทศมากนัก จุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของจีน คือ ในพ.ศ. ๒๕๓๓ ที่สภาสังคมศาสตร์มณฑลยูนนานได้จัดการประชุมนานาชาติไทยศึกษา ครั้งที่ ๔ ทำให้นักวิชาการต่างชาติมีโอกาสเข้าไปสัมผัสกับวงวิชาการจีน ในขณะเดียวกันนักวิชาการจีนก็มีโอกาสได้เสนอ ผลงานของตนเอง

จากการศึกษาวิจัยพบว่างานศึกษาประวัติศาสตร์ไทในประเทศจีนยังไม่สมบูรณ์ แม้มีนักประวัติศาสตร์จีนได้ศึกษาไว้แล้วเป็นจำนวนมาก แต่อุปสรรคทางภาษาทำให้งานนั้นไม่เผยแพร่ไปในวงกว้าง ที่สำคัญ ก็คือ นักประวัติศาสตร์จีนไม่ได้มองประวัติศาสตร์ไทเป็นอิสระจากประวัติศาสตร์จีนเนื่องจากทัศนะทางการเมืองที่ต้องการเน้นความเป็นเอกภาพแห่งชาติ ประวัติศาสตร์ไทถูกศึกษาจากมุมมองของจีน เน้นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองที่เหนือกว่าทางวัฒนธรรมและอำนาจกับเมืองขึ้นที่ล้าหลังและอ่อนแอ จะเห็นได้จากงานของศาสตราจารย์เจียง อี้ เหลียง หรือแม้กระทั่งนักวิชาการจีนที่น่าเสนอผลงานในประเทศไทยอย่างหวังจิ้นมินก็ยังติดทัศนะของนักวิชาการจีน ที่เน้นความสำคัญของจีนและศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยสายตาของนักวิชาการส่วนกลาง นักประวัติศาสตร์ตะวันตกไม่มีผลงานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทในจีนมากเท่าในพม่า ส่วนนักประวัติศาสตร์ไทยบางส่วนยังคงศึกษาประวัติศาสตร์ไทในประเทศจีนเพื่อแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับกำเนิดของคนไทย ไม่มีการศึกษาประวัติศาสตร์ไทในมุมมองและมิติของความเป็นไทจริงๆ ปัญหาสำคัญ คือ แหล่งข้อมูลในการศึกษา นอกจากตำนานพื้นเมืองซึ่งกระจัดกระจาย แล้วเอกสารทางราชการหรือเอกสารส่วนตัวก็หาได้ยาก ขั้นตอนแรกของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทต้องเริ่มด้วยการเก็บรวบรวมเอกสารข้อมูลไทในประเทศจีน จัดหมวดหมู่

แล้วนำมาศึกษา แหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคลผู้รู้หรือผู้อยู่ในเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ร่วมสมัยนั้นน้อยลงเรื่อย

คนไทยในประเทศจีนขาดความรู้ในประวัติศาสตร์ของตนเอง โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ ในขณะที่วัฒนธรรมไทยก็ถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นจีนมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการขยายตัวของการท่องเที่ยวในดินแดนของคนไทย และนักท่องเที่ยวจำนวนมากที่สุดเป็นคนจีน วัฒนธรรมภาษากำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในเมืองใหญ่ๆ คนรุ่นใหม่ไม่สามารถอ่านอักษรไทยได้ หรือไม่สามารถพูดไทยได้ การจะหวังว่าปัญญาชนท้องถิ่นไม่ว่าลื้อหรือไต้คงจะศึกษาวิจัยประวัติศาสตร์ของตนอย่างเป็นระบบนั้นคงจะยาก อิทธิพลของวัฒนธรรมจีนกำลังเข้าครอบงำกลุ่มไทในจีนอย่างรวดเร็วและรุนแรง ที่สำคัญ สภาพการในจีนนั้นต่างจากในพม่าและอินเดีย ซึ่งมีกระแสความรู้ลัทธิชาตินิยมหรือเชื้อชาตินิยมให้คนไทยพยายามรื้อฟื้นอดีตของตนขึ้นมาอีก เพื่อความอยู่รอดของชนชาติ แต่ในจีนคนไทยไม่ได้ถูกบีบคั้นจนเกิดความรู้สึกเชื้อชาตินิยมอย่างรุนแรง สภาพที่จีนยอมรับชนกลุ่มน้อยและ “ไช้” วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งธุรกิจการท่องเที่ยว มีการแบ่งผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน สภาพความเป็นอยู่ทางวัตถุที่ดีขึ้นด้วยนโยบายเปิดประเทศของจีนทำให้ไม่เกิดความรู้สึกต่อต้านจีน

ผู้วิจัยเห็นว่ามีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะศึกษาประวัติศาสตร์ของไทยกลุ่มต่างๆ ในจีน ได้แก่ ลื้อ และไทเหนือหรือไทไต้คง การศึกษาประวัติศาสตร์ในบริบทไทยจะต้องเริ่มขึ้นโดยเร็วที่สุด ก่อนที่เอกสารพื้นเมืองหรือแหล่งข้อมูลบุคคลจะล้มหายตายจากไปจนหมด ที่น่าเป็นห่วงมากคือ จีนยังไม่มีระบบหอจดหมายเหตุที่จะเก็บรวบรวมเอกสารพื้นเมืองให้เป็นระบบ โอกาสที่จะสูญหายหรือถูกทำลายมีมาก

ประวัติศาสตร์ไทในประเทศอินเดีย

กลุ่มไทในอินเดียที่สำคัญมีทั้งหมด ๖ กลุ่มด้วยกัน คือ อาหม คำตี คำยั้ง อ้ายตอน ตูรง และผาเก งานศึกษาประวัติศาสตร์ไทในอินเดียมีเป็นจำนวนมาก เริ่มตั้งแต่อังกฤษเข้าไปปกครอง ก็มีการศึกษาประวัติศาสตร์อาหม ซึ่งเป็นชนชั้นปกครองเดิม ต่อมามีการศึกษาถึงไทกลุ่มอื่นๆ มีทั้งในแง่ประวัติศาสตร์โดยตรงและเป็นส่วนหนึ่งของมานุษยวิทยา เช่นเดียวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่ อังกฤษเน้นประโยชน์ในแง่การเมืองการปกครองและเศรษฐกิจเป็นสำคัญ การปกครองของอังกฤษในอัสสัมมีส่วนอย่างสำคัญในการพัฒนาการศึกษา ดังนั้นเราจะเห็นว่าอัสสัมมีนักวิชาการจำนวนมากที่ศึกษาประวัติศาสตร์ของตนเอง แม้ว่าจะไม่ใช่การศึกษาในบริบทของไทยอย่างแท้จริง แต่งานศึกษาของนักประวัติศาสตร์อัสสัมก็แพร่หลายในหมู่นักวิชาการต่างประเทศ นักวิชาการอัสสัมไม่ว่าจะเป็นไทหรือไม่ก็ตาม ได้มีโอกาสเสนอผลงานในที่ประชุมนานาชาติไทยศึกษามาตั้งแต่ครั้งแรก จนถึงครั้งที่ ๖ ที่เชียงใหม่ในปีพ.ศ.๒๕๓๙ แสดงถึง

พัฒนาการที่ต่อเนื่องของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทในอินเดีย อย่างไรก็ตาม การศึกษาประวัติศาสตร์ไทในอินเดียยังเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาประวัติศาสตร์อารยธรรมอารยัน ในหนังสือประวัติศาสตร์ที่เผยแพร่ในวงกว้าง ประวัติศาสตร์ของไทยมักเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์อัลลัมที่เห็นได้ชัดคือ มีการยกย่องหรือเน้นความสำคัญของวัฒนธรรมฮินดู มากกว่าการศึกษาวัฒนธรรมไทให้ต้องแท้ การศึกษาประวัติศาสตร์ไทในอินเดียนั้นควรศึกษาโดยเน้นการประสานองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมไทยของไทยกลุ่มต่างเข้าด้วยกันเพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ที่จะให้ภาพรวมของวัฒนธรรมไท

ปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นการศึกษาประวัติศาสตร์ไทในอินเดีย คือ ความรู้สึกเชื้อชาตินิยมอันเกิดจากความรู้สึกที่ว่าตนถูกชนชาติที่ปกครองเอาเปรียบ ในอินเดียหลังประกาศเอกราชจากอังกฤษชนกลุ่มน้อยต่างๆ พยายามรวมตัวกันเพื่อรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตน และพยายามที่จะรักษามลประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจของกลุ่มตน การศึกษาประวัติศาสตร์จึงมีความสำคัญที่จะทำให้คนเหล่านี้มีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียว แตกต่างจากชนกลุ่มอื่นๆ ในอินเดีย สร้างความรู้สึกผูกพันระหว่างกันโดยอาศัยวัฒนธรรมเดียวกัน

ภาษาและวัฒนธรรมไทในอินเดียกำลังเสื่อมสูญไปเนื่องจากการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมที่เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นมานาน การศึกษาประวัติศาสตร์ไทในอินเดียจึงเป็นความจำเป็นเร่งด่วน ก่อนที่ข้อมูลทางประวัติศาสตร์จะสูญหายไป การศึกษาประวัติศาสตร์ไทในอินเดียยังเป็นการศึกษาเฉพาะกลุ่ม ไม่ได้มีความพยายามที่จะเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์กับไทกลุ่มอื่นๆ ยังไม่ได้มีการศึกษาให้เห็นพัฒนาการทางประวัติศาสตร์อย่างชัดเจน

ประวัติศาสตร์ไทในประเทศไทย

การสำรวจสถานภาพของประวัติศาสตร์ไทในประเทศไทยนั้นสามารถทำได้อย่างละเอียดถี่ถ้วนกว่าของไทนอกประเทศเนื่องจากการเข้าถึงเอกสารเป็นไปได้มากกว่า นอกจากนี้ การศึกษาไทในประเทศไทยได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบมาอย่างต่อเนื่อง เป็นการศึกษาที่เน้นวัตถุประสงค์ทางวิชาการและใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ได้มีความพยายามที่จะขจัดอคติต่างๆ เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่ถูกต้องทางประวัติศาสตร์ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ จากจำนวนที่มีมากพอสมควรและความแตกต่างของแนวทางการศึกษาที่ชัดเจน จึงทำให้สามารถแบ่งประเภทของงานศึกษาได้เป็นประวัติศาสตร์การเมือง ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและประวัติศาสตร์สังคม ทำให้สะดวกในการวิเคราะห์และสังเคราะห์มากกว่าประวัติศาสตร์ของไทยกลุ่มอื่นๆ ซึ่งมักจะมีลักษณะเป็นประวัติศาสตร์ทั่วไป

การศึกษาประวัติศาสตร์ไทในประเทศไทยจะเน้น ยวน หรือคนเมืองในอาณาจักรล้านนาเดิมเป็นหลัก เพราะการศึกษาไทกลุ่มอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น ไทพวน ไททรงดำ หรือลาวโซ่ง ผู้ไท

เหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นงานศึกษาทางมานุษยวิทยาหรือเชิงวัฒนธรรมมากกว่าประวัติศาสตร์ อาจจะมีการค้นคว้าทางประวัติศาสตร์บ้างแต่ไม่ใช่การศึกษาประวัติศาสตร์อย่างเต็มรูปแบบ การศึกษาประวัติศาสตร์ยวนหรือล้านนา เริ่มต้นตั้งแต่ราวพ.ศ. ๒๕๑๖ ในระยะแรกการศึกษาเน้นประวัติศาสตร์การเมืองและอิงเอกสารข้อมูลทางราชการของกรุงเทพเป็นหลัก ต่อมาจึงมีการขยายไปสู่การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคม โดยมีการใช้ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลจากต่างประเทศหรือท้องถิ่นมากขึ้น เช่น เอกสารราชการอังกฤษ บันทึกของนักสำรวจนักท่องเที่ยว และเอกสารของมิชชันนารี สำหรับแหล่งข้อมูลพื้นเมืองได้แก่ เอกสารประเภทใบลานและปื๊บสา

การศึกษาประวัติศาสตร์ยวนได้รับความสนใจอย่างมาก เนื่องจากอาณาจักรล้านนาเป็นอาณาจักรสำคัญในอดีต มีวัฒนธรรมความเจริญที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง มีแหล่งข้อมูลพื้นเมืองที่อุดมสมบูรณ์อย่างยิ่ง มีการเขียนประวัติศาสตร์มาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๒๐ การศึกษาประวัติศาสตร์ยวนที่ควรสนับสนุนไม่ใช่ประวัติศาสตร์เพื่อรวบรวมองค์ความรู้อีกต่อไป แต่ควรเป็นประวัติศาสตร์ที่น่าเสนอการวิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง นำไปสู่การเสนอมุมมองใหม่ หรือทฤษฎีใหม่ทางประวัติศาสตร์ การศึกษาโดยเน้นแหล่งข้อมูลท้องถิ่นและการสัมภาษณ์เป็นสิ่งจำเป็น ในขณะเดียวกันการศึกษาคควรขยายมาสู่ช่วงเวลาที่เป็นปัจจุบันยิ่งขึ้น เช่น ช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๑-๒ และช่วงของการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมซึ่งมีผลกระทบอย่างมากต่อวิถีการดำรงชีวิตของประชาชน ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจมีการศึกษาค่อนข้างน้อย เช่นเดียวกันกับประวัติศาสตร์สังคมและภูมิปัญญา

สำหรับประวัติศาสตร์ไทยยวนหรือล้านนานั้น จากรวบรวมและตรวจสอบงานศึกษาประเภทวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๓๖ พบว่าหัวข้อการศึกษาที่เป็นที่นิยมมากที่สุด คือ การเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเมืองในสมัยเจ้าเจ็ดตนหรือสมัยเป็นประเทศราชของกรุงเทพจนถึงปัจจุบัน หลังจากที่หัวข้อเกี่ยวกับวิทยานิพนธ์ที่ใช้เอกสารหลักในหอจดหมายเหตุแห่งชาติเริ่มงวดลง งานศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองของล้านนาก็เปลี่ยนแปลงไปเป็นการศึกษาเฉพาะประเด็นของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ใช้เอกสารท้องถิ่นประเภทตำนาน นิทาน เรื่องบอกเล่า และการสัมภาษณ์มากขึ้น หรือหากเป็นงานศึกษาที่ยังใช้เอกสารของรัฐบาลอยู่ก็จะเป็นการวิเคราะห์ในแนวทางที่แตกต่างไปไม่ใช่การเน้นความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างเช่นงานศึกษาก่อนหน้านั้น หัวข้อทางด้านสังคมและเศรษฐกิจมีจำนวนน้อยพอๆ สำหรับยุคสมัยนั้นยุคที่พม่าปกครองมีการศึกษาเพียงเรื่องเดียว เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองสมัยที่ล้านนาเป็นประเทศราชของพม่าในช่วงปีพ.ศ. ๒๑๐๑-๒๓๑๗

ตารางเปรียบเทียบงานศึกษาประเภทวิทยานิพนธ์ ประวัติศาสตร์ไทยวนหรือล้านนา

ตั้งแต่พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๓๖

ยุคสมัยที่ศึกษา	งานศึกษาทางด้าน การเมือง	งานศึกษาทางด้าน เศรษฐกิจ	งานศึกษาทางด้าน สังคม	รวม
สมัยราชวงศ์มังราย	๓	-	๒	๕
สมัยพม่าปกครอง	๑	-	-	๑
สมัยเจ้าเจ็ดตน-จน ถึงปัจจุบัน	๑๘	๔	๔	๒๖
รวม	๒๒	๔	๖	๓๒

ลักษณะเด่นของงานศึกษาประเภทวิทยานิพนธ์กลุ่มนี้ คือ การเน้นประเด็นศึกษาทางการเมืองในยุคจักรวรรดินิยม กรอบความคิดจำกัดอยู่ที่นโยบายของกรุงเทพหรืออำนาจศูนย์กลางเป็นหลัก ผู้ศึกษาอยู่กับจุดยืนของกรุงเทพมากกว่าท้องถิ่น ดังนั้นปัญหาในการวิจัยเป็นประเด็นที่เกี่ยวกับกรุงเทพมากกว่าจะศึกษาในมุมมองของท้องถิ่น ในลักษณะนี้การศึกษาไม่ได้ "...มุ่งไปที่การเบี่ยงเบนแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ให้ต่างจากประวัติศาสตร์กระแสหลัก ที่มีอุดมการณ์ทางประวัติศาสตร์เน้นศูนย์กลาง..."^๑

การศึกษาที่เน้นเมืองหลวงหรือศูนย์กลางนั้นส่วนหนึ่ง เกิดจากการที่เอกสารส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดที่ใช้ในการศึกษาเป็นเอกสารของทางราชการ จึงชักนำความคิดหรือตีกรอบของความคิดของผู้ศึกษา ให้กลายเป็นตัวแทนหรือปากเสียงของรัฐบาลกรุงเทพในยุคนั้น เนื่องจากได้รับข้อมูลฝ่ายเดียว ไม่ค่อยได้มีการเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้อีกกับข้อมูลแหล่งอื่น ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลท้องถิ่นหรือข้อมูลจากต่างประเทศซึ่งเป็นข้อมูลร่วมสมัยด้วยเช่นกัน เอกสารต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่ศึกษานั้นมีเป็นจำนวนมาก เช่น เอกสารรัฐบาลอังกฤษ เอกสารรัฐบาลฝรั่งเศส เอกสารของนักท่องเที่ยวและนักสำรวจ และเอกสารของมิชชันนารี^๒

^๑ธิดา สารธยา. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับสังคมมนุษย์ (กรุงเทพ สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๓๕), หน้า ๕.

^๒เช่น Daniel Mogilvary. A Half Century Among the Siamese and the Lao New York: Fleming H. Revell Company, 1912.

Kenneth E. Wells. History of Protestant Work in Thailand Bangkok: Church of Christ in Thailand, 1968.

Reginald Le May. An Asian Arcady: The Land and Peoples of Northern Siam Cambridge: W. Haffer and Sons Ltd., 1926.

Holt S. Hallet. A Thousand Miles on Elephant in the Shan States . London: William Blackwood and Son, 1940.

Siam and Laos as Seen by Our American Missionaries . Philadelphia: Prestryian Board of Publication, 1884.

W.A.R. Wood. Consul in Paradise London: Souvenir Press, 1985.

James McCarthy. Surveying and Exploring in Siam London: John Murray, 1900.

George B. McFarland. ed. Historical Sketch of Protestant Mission in Siam 1828-1928. Bangkok: The Bangkok Times Press, 1928.

งานศึกษาในประเด็นการเมืองยุคจักรวรรดินิยมซึ่งมีเป็นจำนวนมากนี้มีความคาบเกี่ยวกันอยู่เสมอ มักใช้ข้อมูลจากแหล่งเดียวกัน คือ เอกสารราชการจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติเป็นหลัก เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่างานศึกษานั้นจะมี ๒ กลุ่มใหญ่ คือ งานศึกษาประเภทเจาะประเด็นเฉพาะหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการปกครอง และงานศึกษาในหัวข้อการปฏิรูปการปกครอง

งานของพรพรรณ จงวัฒนา วรณชลิย์ บุญมี ชมัยโถม สุนทรสวัสดิ์และรัตนพร เศรษฐกุล¹ เป็นงานเจาะประเด็นเฉพาะหัวข้อ พรพรรณเปิดประเด็นการศึกษาที่ทำให้มีงานศึกษาแนวทางเดียวกันประเภทวิทยานิพนธ์สืบต่อมาอีกหลายฉบับ โดยศึกษาถึงความขัดแย้งระหว่างเจ้านายล้านนากับคนในบังคับอังกฤษ ซึ่งชักนำให้รัฐบาลกรุงเทพเข้ามาเกี่ยวข้องและทำให้เกิดการปฏิรูปการปกครอง วรณชลิย์ ศึกษาถึงความสัมพันธ์กับอังกฤษในบางลักษณะในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เน้นการป่าไม้และเหมืองแร่ ซึ่งนำเสนอองค์ความรู้เดียวกันกับพรพรรณ ในส่วนที่เกี่ยวกับป่าไม้ในภาคเหนือและเหมืองแร่ในภาคใต้ในรูปของการเปรียบเทียบ ชมัยโถมเน้นการศึกษากิจการป่าไม้ในภาคเหนือ ซึ่งความขัดแย้งกับคนในบังคับอังกฤษก็นำไปสู่การควบคุมโดยรัฐบาล และตั้งกรมป่าไม้ ส่วนรัตนพรศึกษาถึงปัญหาความขัดแย้งกับชาวต่างประเทศในทุกด้านและทุกกลุ่มแต่เน้นปัญหาที่นำไปสู่การก่อตั้งบทบาทของศาลต่างประเทศและการปฏิรูปการศาล โดยเน้นศาลต่างประเทศซึ่งเป็นหน่วยงานทางด้านการศาลที่มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันปัญหาทางการเมืองหรือการขยายอำนาจของอังกฤษ แต่ในขณะเดียวกันก็เปิดทางให้รัฐบาลกรุงเทพเข้ายึดอำนาจการปกครองล้านนา

งานศึกษาประเด็นทางการเมืองที่เน้นหัวข้อการปฏิรูปการปกครองมีแนวทางการศึกษาให้เห็นการดำเนินงานแต่ละขั้นตอนของรัฐบาลกรุงเทพ คือ งานของพร้อมพงศ์ ณ เชียงใหม่ เรื่อง การปฏิรูปการปกครองหัวเมืองลาวเฉียงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุล

¹พรพรรณ จงวัฒนา, “กรณีพิพาทระหว่างเจ้านครเชียงใหม่กับคนในบังคับอังกฤษอันเป็นเหตุให้รัฐบาลสยามจัดการปกครองมณฑลพายัพ (พ.ศ.๒๔๐๑-๒๔๔๕) วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๑.

วรณชลิย์ บุญมี, “ความสัมพันธ์กับอังกฤษในบางลักษณะสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การป่าไม้และเหมืองแร่” ปรียญวิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๐.

ชมัยโถม สุนทรสวัสดิ์, “การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับกิจการป่าไม้ทางภาคเหนือของไทยตั้งแต่พ.ศ. ๒๔๓๕-๒๔๗๕” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑.

รัตนพร เศรษฐกุล, “ศาลต่างประเทศในภาคเหนือของประเทศไทย (พ.ศ.๒๔๑๖-๒๔๘๐)” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔.

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก่อนเป็นมณฑลเทศาภิบาล เป็นการศึกษาถึงปัญหา ที่มา หรือสาเหตุของ การปฏิรูปการปกครองล้านนา ซึ่งในขณะนั้นถูกเรียกว่า หัวเมืองลาวเฉียง เน้นกระบวนการใน การปฏิรูปการปกครองในช่วงแรกๆหลังจากสนธิสัญญาเชียงใหม่พ.ศ. ๒๔๑๗ จนถึงก่อนการ ปฏิรูปของพระยาศรีสุทเทพ ในพ.ศ. ๒๔๔๒ งานต่อมาของ วัลลภา เครือเทียนทอง ขยายระยะเวลา การศึกษาออกมาให้ครอบคลุมการปฏิรูปในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า อยู่หัวทั้งหมด ในหัวข้อเรื่อง การปฏิรูปการปกครองล้านนาไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ศึกษาการปฏิรูปตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงการเปลี่ยนแปลงเป็นมณฑลเทศาภิบาล ส่วนงานของสร้อยศรี ประยูรเสถียร เรื่อง การปฏิรูปการปกครองมณฑลพายัพ (พ.ศ. ๒๔๓๖- ๒๔๓๖) ขยายระยะเวลามาจนถึงการยกเลิกระบบมณฑลเทศาภิบาลและตั้งเป็นจังหวัด

กล่าวได้ว่างานศึกษาทั้งหมดนี้จะเริ่มด้วยการศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้น วิธีการแก้ไข ปัญหา และผลที่เกิดขึ้นในทางการเมือง งานศึกษาทั้งหมดแทบจะไม่มี ความแตกต่างกันในมุมมอง วิธีการศึกษา และประเด็นสำคัญของการศึกษา จะต่างกันก็แต่ในเรื่องของขอบเขตและ ระยะเวลาเท่านั้น

ผู้ศึกษาได้พยายามหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อนด้วยการเจาะลึกในบางประเด็น หรือ บางพื้นที่เช่น งานของสมศักดิ์ ลีธราช เรื่อง ความสำคัญของเมืองแพร่และน่านในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๕๒)^๒ เน้นพื้นที่เมืองแพร่และน่านแต่หัวข้อยังอยู่ในแวด วงของปัญหาการคุกคามจากจักรวรรดินิยมตะวันตกและการปฏิรูปการปกครองในเมืองแพร่และ น่านตลอดจนปัญหาและอุปสรรคต่างๆที่เกิดขึ้น ในขณะที่งานศึกษาชิ้นอื่นๆเน้นเชียงใหม่หรือ ล้านนาตะวันตกเป็นศูนย์กลาง สมศักดิ์เน้นประเด็นของแพร่และน่านเป็นหลักแต่แนวทางหรือวิธี การศึกษายังคงเป็นแบบเดียวกับกลุ่มศึกษาปัญหาจักรวรรดินิยมและการปฏิรูปการปกครอง

^๑กลุ่มศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองที่เน้นข้อการปฏิรูปได้แก่ พร้อมพงศ์ ณ เชียงใหม่, “การปฏิรูปการปกครอง หัวเมืองลาวเฉียงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก่อนเป็นมณฑลเทศาภิบาล (พ.ศ. ๒๔๑๗- ๒๔๑๗)” ปรัญญาการศึกษามหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๘ วัลลภา เครือเทียนทอง, “การปฏิรูปการปกครองล้านนาไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘. และ สร้อยศรี ประยูรเสถียร, “การปฏิรูปการปกครองมณฑลพายัพ(พ.ศ. ๒๔๓๖-๔๓๖)” ปรัญญานิพนธ์การ ศึกษาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๒.

^๒สมศักดิ์ ลีธราช, “ความสำคัญของเมืองแพร่และน่านในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” ปรัญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๘.

ความซ้ำซ้อนของงานศึกษายังเห็นอยู่อย่างชัดเจนในงานของวิไล สุทธิศิริกุล เรื่อง เชียงใหม่ก่อนเทศบาล พ.ศ. ๒๓๙๙-๒๔๔๒ การศึกษาโครงสร้างการเมืองและเศรษฐกิจ¹ ซึ่งเป็นการศึกษาถึง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจของเชียงใหม่ก่อน การจัดการปกครองแบบเทศบาล โดยเน้นการศึกษาถึงผลของการเข้ามาทำป่าไม้ของคนใน บังคับอังกฤษ การขยายตัวทางการค้าและการเข้ามาของมิชชันนารีในเชียงใหม่ ทำให้เกิดความ ขัดแย้งกับกลุ่มเจ้านายซึ่งส่งผลให้รัฐบาลกรุงเทพเข้ามาปฏิรูปการปกครองตั้งแต่พ.ศ. ๒๔๑๗- ๒๔๔๒ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจในล้านนา

อย่างไรก็ตามงานศึกษานี้ไม่ได้มีแนวทางหรือมุมมองใหม่ในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจของเชียงใหม่ ซึ่งมีผู้ศึกษามาแล้วตั้งแต่พ.ศ. ๒๕๑๗ ซึ่งเป็น การเริ่มศึกษา การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของล้านนา เช่น วิทยานิพนธ์เกี่ยวกับการปฏิรูปที่ กล่าวมาแล้วข้างต้นหลายฉบับ ตลอดจนงานศึกษาของชาวต่างประเทศอย่าง Nigel J. Brailey เรื่อง "The Origins of the Siamese Forward Movement in Western Laos, 1858-92." และ James Ramsay เรื่อง "The Development of a Bureaucratic Polity; The Case of Northern Siam." นอก จากความซ้ำซ้อนของข้อมูลและมุมมองในประเด็นทางการเมืองแล้ว ในประเด็นโครงสร้างทาง เศรษฐกิจวิไลก็ไม่ได้ศึกษาอย่างลึกซึ้งพอ

หากเปรียบเทียบกับงานของเดือนใจ ไชยศิลป์ เรื่อง ล้านนาในการรับรู้ของชนชั้น ปกครองสยาม พ.ศ. ๒๔๓๗-๒๔๗๖² จะพบว่าเดือนใจสามารถนำข้อมูลเดิมเกี่ยวกับการปฏิรูป การปกครองล้านนาที่มีผู้ศึกษาแล้วมาศึกษาในแง่มุมใหม่ที่น่าสนใจ เปลี่ยนจากการศึกษาที่เน้น เหตุการณ์ทางการเมืองมาเป็นการศึกษาที่สนใจแนวคิดที่มีผลต่อการเมือง มีการกำหนดขอบเขต ของการวิจัยให้เป็น "...การวิจัยในระดับจุลภาคที่เน้นการศึกษาเฉพาะกระบวนการเปลี่ยนแปลง การรับรู้ของชนชั้นปกครองสยามที่มีต่อล้านนา และเป็นการศึกษาโดยทางเดียว (one-way study) คือ ศึกษาแต่ในส่วนของการรับรู้และการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ของชนชั้นปกครองสยามเท่านั้น จึง ขาดภาพการรับรู้ของคนสยามกลุ่มอื่นต่อล้านนา และขาดการศึกษาถึงการรับรู้ของคนล้านนาที่มี ต่อตนเองหรือที่มีต่อสยาม รวมทั้งปฏิกิริยาตอบโต้ต่างๆที่มีต่อผู้ที่เข้ามาครอบครองเช่น สยาม..."³

¹วิไล สุทธิศิริกุล, "เชียงใหม่ก่อนเทศบาล พ.ศ. ๒๓๙๙-๒๔๔๒ การศึกษาโครงสร้างทางการเมืองและ เศรษฐกิจ" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

²เดือนใจ ไชยศิลป์, "ล้านนาในการรับรู้ของชนชั้นปกครองสยาม พ.ศ. ๒๔๓๗-๒๔๗๖" วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๖.

³เดือนใจ ไชยศิลป์, อ้างแล้ว, หน้า ๕.

เตือนใจพบว่าในขณะที่รัฐบาลกรุงเทพมหานครพยายามที่จะทำให้ล้านนาเป็นไทยนั้นชนชั้นปกครองของไทยยังคงเห็นว่าล้านนาเป็นลาวและเป็นคน “ต่างชาติต่างภาษา” ซึ่งเป็นผลเสียอย่างมากในการสร้างความเป็นเอกภาพของชาติ เตือนใจเริ่มจากปัญหาการคุมคามของจักรวรรดินิยมตะวันตกที่ทำให้

...ชนชั้นปกครองสยามในพุทธศตวรรษที่ ๒๕ เปลี่ยนแปลงระบบการปกครองและรูปแบบของรัฐสยามเสียใหม่ ให้มีการรวมศูนย์อำนาจที่รัฐบาลกลางเพียงแห่งเดียว และมีอาณาเขตที่แน่นอนอันเป็นลักษณะของรัฐสมัยใหม่ (Modern State) โดยที่รูปแบบและอุดมการณ์ของรัฐสมัยใหม่ให้ความสำคัญต่อบุรณภาพของดินแดนและเอกภาพของประชากร การรับรู้เดิมที่มีต่อล้านนาว่าเป็น “ลาว” ซึ่ง “ต่างชาติต่างภาษา” กับสยามจึงเป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับรูปแบบและอุดมการณ์ของรัฐสมัยใหม่ ดังนั้นชนชั้นปกครองสยามจึงต้องเปลี่ยนแปลงการรับรู้ที่มีต่อล้านนาเสียใหม่...

เตือนใจเห็นว่าการศึกษเกี่ยวกับการปฏิรูปการปกครองจำนวนมากนั้นเน้นการศึกษาถึงโครงสร้าง ระบบระเบียบและวิธีการดำเนินการปฏิรูป ไม่ได้ให้ความสนใจกับประเด็นเกี่ยวกับประชากรกลุ่มต่างๆที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการปฏิรูปและไม่ได้มีการศึกษาถึงภูมิปัญญาโลกทัศน์ ค่านิยมและแนวคิดของคนที่มีต่อรูปแบบเก่าและรูปแบบใหม่ที่กำลังพัฒนาขึ้นมา เตือนใจพยายามพิสูจน์ว่าการปฏิรูปหรือเปลี่ยนแปลงระบบโดยไม่ได้เปลี่ยนแปลงการรับรู้ของคนนั้นเป็นไปได้ยาก แต่การที่เตือนใจศึกษาเพียงกลุ่มชนชั้นปกครองสยามกลุ่มเดียว ไม่ได้ศึกษากลุ่มท้องถิ่นต่างๆที่ทั้งสองกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์กันมาโดยตลอด ทำให้คำตอบในการวิจัยหลายประเด็นไม่กระจ่างเท่าที่ควร

อย่างไรก็ตามงานศึกษาของเตือนใจมีส่วนทำให้เกิดความเข้าใจสาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในล้านนาตั้งแต่เริ่มการปฏิรูปการปกครอง เช่น กฎหมายปราบ กบฏเงี้ยวเมืองแพร่และกรณีครูบาศรีวิชัยได้ ดียิ่งขึ้น

ประเด็นต่างๆในประวัติศาสตร์ล้านนาได้รับการศึกษาเรียบเรียงเป็นหนังสือเล่มในปัจจุบันนี้มีเพียงเล่มเดียว คือ งานของสร้อยดี แม้ว่าผู้เขียนจะยืนยันว่าหนังสือเล่มนี้เป็น “...หนังสือวิชาการเล่มแรก ที่ให้เนื้อหาที่ละเอียดและลึกต่อประวัติศาสตร์อันยาวนานของล้านนา...”^๒ แต่ผู้เขียนก็ยอมรับว่า “...ความเป็นงานบุกเบิก ก็เป็นข้อจำกัดของตนเอง”^๓ การที่ต้อง

^๑เตือนใจ ไชยศิลป์, อ้างแล้ว, หน้า (๑).

^๒สร้อยดี อ่องสกุล, ประวัติศาสตร์ล้านนา (กรุงเทพ อัมรินทร์, ๒๕๓๘), หน้า (๑๒).

^๓สร้อยดี อ่องสกุล, อ้างแล้ว, หน้า (๑๒).

พระวัชรพวงกับความสมบูรณ์ของเนื้อหาในแต่ละตอนของประวัติศาสตร์ ทำให้รูปแบบงานของ สวัสดิ์ปรากฏออกมาไม่แตกต่างจาก พงศาวดารโยนก ของพระยาประชากิจกรจักร ในการรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ให้มากที่สุด ให้ได้เนื้อหาที่ละเอียดที่สุด หนังสือเล่มนี้ยังขาดการวิเคราะห์ที่แหลมคม เสนอข้อมูลมากมายที่ตอบคำถามว่า อย่างไร แต่ข้อมูลที่ตอบคำถามว่า ทำไม นั้นยังไม่มากพอ

สวัสดิ์ อ่องสกุลเริ่มงานทางวิชาการด้วย วิทยานิพนธ์ปริญญาโท เรื่อง การปฏิรูปการปกครองมณฑลพายัพ (พ.ศ. ๒๔๓๐-๒๔๗๖). ทำให้มีความคุ้นเคยกับเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อนี้เป็นอย่างดี ทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่า “...เอกสารดังกล่าวนี้ผู้เขียนค้นคว้ามาจนไม่มีคำถามใหม่ที่ทำหาย”² ความเชื่อมั่นเช่นนี้บางครั้งเป็นอันตรายอย่างยิ่งสำหรับนักวิชาการ เพราะเอกสารที่สวัสดิ์ค้นคว้ามานั้นจำกัดเฉพาะเอกสารราชการไทยในหอสมุดแห่งชาติและหอจดหมายเหตุแห่งชาติเท่านั้น ยังมีเอกสารร่วมสมัยอีกมากมายที่อาจทำให้การวิเคราะห์ต่างไปจากเดิม หรือให้มุมมองใหม่แก่ผู้ศึกษา หรือตรวจเช็คความถูกต้องของข้อมูลทางราชการเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เอกสารต่างประเทศที่มีอยู่มากมายและให้ข้อมูลที่แตกต่างจากข้อมูลของราชการในเรื่องเดียวกัน เอกสารกงสุลอังกฤษ ฝรั่งเศส เอกสารมิชชันนารีและเอกสารส่วนบุคคล ยังรอการศึกษา ตีความ เปรียบเทียบและประเมินคุณค่า ตลอดจนการใช้ร่วมกับเอกสารไทยและเอกสารพื้นเมืองเพื่อให้ได้งานศึกษาประวัติศาสตร์ที่ลึกซึ้ง

สวัสดิ์มีความเห็นว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยอาศัยเอกสารต่างถิ่นนั้นเป็นสิ่งที่นักศึกษาประวัติศาสตร์ไม่ควรทำ เพราะมิได้มองประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากภายใน การจำกัดวิธีการแสวงหาข้อมูลเช่นนี้เป็นผลเสียอย่างยิ่งต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ สำหรับการค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ เอกสารหรือข้อมูลทุกประเภทมีค่าควรแก่การศึกษาพิจารณา การจะใช้ประโยชน์ได้มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความสามารถและวิจารณญาณของผู้ศึกษาในการประเมินคุณค่าของเอกสารข้อมูลนั้นๆ ทั้งนี้งานศึกษาประวัติศาสตร์เป็นผลจากการกระบวนการศึกษาค้นคว้า เพราะผู้ศึกษาจักต้องรู้จักเลือกสรร วิเคราะห์ ตีความข้อมูลก่อนที่จะนำมาใช้ประโยชน์

สวัสดิ์ได้ใช้ความอุตสาหะพยายามอย่างยิ่งในการศึกษาเอกสารโบราณและบ๊องสา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ยุคราชวงศ์มังราย และยังมีการสำรวจพื้นที่ด้วย

¹สวัสดิ์ ประยูรเสถียร, “การปฏิรูปการปกครองมณฑลพายัพ (พ.ศ. ๒๔๓๐-๒๔๗๖).” วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๒.

²สวัสดิ์ อ่องสกุล, อ้างแล้ว, หน้า (๑๑)

ตนเองทำให้ได้ข้อมูลทางด้านโบราณคดีที่ชัดเจน ยืนยันหรือตรวจสอบกับตำนานและเอกสารพื้นเมือง

ในประเด็นศึกษาเศรษฐกิจล้านนา ซึ่งมีผู้เริ่มศึกษาอย่างจริงจังเพียง ๒ คน นั้น ศึกษาโดยใช้ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ทั้งคู่ มีข้อสรุปที่คล้ายคลึงกันว่า เศรษฐกิจของล้านนาคั้งแต่สมัยราชวงศ์มังรายเป็นเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเอง มีการค้าขายกับเมืองต่างๆหรือระหว่างหมู่บ้านต่างๆ แต่การค้าขายทั้งในรูปของการค้าวัวตัวและการค้าทางเรือไม่ได้มีผลกระทบต่อระบบการผลิตหรือวิถีชีวิตของประชาชน การค้าตกอยู่ในมือของชาวต่างชาติมาโดยตลอด ระบบเศรษฐกิจแบบเดิมสืบทอดมาและเปลี่ยนแปลงอย่างช้าๆตั้งแต่การเปิดประเทศในพ.ศ.๒๓๙๘ จนถึงการสร้างเส้นทางรถไฟถึงเชียงใหม่ในพ.ศ.๒๔๖๔ และการสร้างถนนเชื่อมเมืองต่างๆ ซึ่งทำให้ระบบการผลิตเพื่อเลี้ยงตนเองกลายเป็นการผลิตเพื่อขายมากกว่าเดิม

ลักษณะที่น่าสนใจประการหนึ่งของงานศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของล้านนา คือ การใช้เอกสารต่างประเทศที่เป็นเอกสารชั้นต้น ทั้งนี้เนื่องจากเอกสารทางราชการไทยนั้นไม่ได้บันทึกข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจมากพอ งานศึกษาในช่วงหลังตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๒๕๒๘^๑ ได้แก่ งานของฐิติ ฐาติ เรื่อง การค้าขายทางเรือบริเวณลุ่มแม่น้ำปิงระหว่างภาคเหนือกับภาคกลางของประเทศไทย (พ.ศ.๑๙๓๙-๒๕๐๔) และ งานของ พูนพร พูลทจักร เรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในมณฑลพายัพภายหลังการตัดเส้นทางรถไฟสายเหนือ พ.ศ.๒๔๖๔-๒๔๘๔ งานศึกษาเหล่านี้มีการใช้เอกสารชั้นต้นของอังกฤษได้แก่ British Consular Reports ส่วนใหญ่เป็น Report on Trade and Commerce of the Consular District of Chiangmai มีเป็นประจำทุกปีตั้งแต่เริ่มมีกงสุลอังกฤษประจำเชียงใหม่ในปีพ.ศ. ๒๔๒๘

กระแสของการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ โดยเฉพาะเศรษฐกิจท้องถิ่นหรือเศรษฐกิจหมู่บ้านได้ขยายขอบเขตการศึกษาออกไปทั่วประเทศ มีการศึกษาวิวัฒนาการเศรษฐกิจหมู่บ้านของภาคต่างๆครบทุกภาคในประเทศไทย ผู้นำหรือหัวนอกในกระแสการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและเป็นผู้ริเริ่มนำเอา การ ศึกษาแบบมาร์กซิสต์มาใช้ในการศึกษา คือ ศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา^๒ ซึ่งไม่เพียงแต่ฉีกแนวการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นออกไป ให้มีความเป็นท้องถิ่นมากขึ้น ใช้เอกสารหลากหลาย อีกทั้งเริ่มการสัมภาษณ์บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง นับเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์อย่างรอบด้านและเป็นระบบมากขึ้นกว่าเดิม มีปัญหาในการวิจัยหรือไขข้อ วิจัย ที่ชัดเจน มากกว่าการศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองแบบเก่า ทำให้วง

^๑ก่อนหน้านี้นี้มีวิทยานิพนธ์ในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ โดยปลายชัย ชนะนนท์ เรื่อง บทบาทของนายทุนพ่อค้าที่มีต่อการก่อตัวและการขยายตัวของระบบทุนนิยมในภาคเหนือของประเทศไทย พ.ศ.๒๔๖๔-๒๕๒๓

^๒ฉัตรทิพย์ นาถสุภา เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต (กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, ๒๕๔๐).

การศึกษาประวัติศาสตร์ในตัวและมีสีสันน่าสนใจกว่าเดิม แม้ว่าจะเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ แต่ผู้ศึกษาหรือสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองของดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภาจะให้ความสำคัญแก่สามัญชนหรือประชาชน มีการรวมเอาการศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มชนต่างๆในสังคม จะเห็นได้จากงานของฐลัทธิต์ ฐาติ ศิษย์สำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองที่เน้นการศึกษาภาคเหนือหรือล้านนาเป็นหลักทั้งสามเรื่องดังที่ได้กล่าวมาแล้ว จุดเด่นของงานศึกษาของฐลัทธิต์ ฐาติ คือ การใช้แหล่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์เป็นส่วนประกอบสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องวัฏต่างและการค้าทางเรือ มีการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องโดยตรง งานศึกษากลุ่มนี้จะเน้นถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วย เช่น งานของฐลัทธิต์ ฐาติที่ศึกษาถึงการเกิดลัทธิเศรษฐกิจทุนนิยมในประเทศไทยว่ามีผลกระทบต่อบรรยากาศการผลิตและชีวิตความเป็นอยู่ของไพร่หรือชาวนาในหมู่บ้านชนบทในภาคเหนือ ของไทยอย่างไรบ้าง¹ และงานของพูนพร พูลทาจกร ซึ่งสรุปว่า²

...การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในบริเวณมณฑลพายัพหลังจากมีเส้นทางรถไฟสายเหนือ ยังส่งผลต่อเนื่องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วย ที่เห็นได้ชัดได้แก่ทำให้เกิดการขยายตัวและการเติบโตของชุมชนเมือง และทำให้สถานะทางสังคมและวิถีการดำรงชีวิตของกลุ่มคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไปด้วย...

แม้ผู้ศึกษาจะตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ แต่ก็ไม่ได้มีการศึกษาครอบคลุมไปถึงประเด็นทางสังคมให้ชัดเจน มักทำเป็นข้อสังเกตเบื้องต้นเท่านั้น กล่าวได้ว่าผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจต่อสังคมของล้านนานั้นยังไม่ได้มีการศึกษาอย่างลึกซึ้ง ทำให้ไม่สามารถเข้าใจที่มาของปัญหาชาวไร่ชาวนา อาทิ ความยากจน ความล้าหลัง การถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง และปัญหาที่ดิน เป็นต้น

ประวัติศาสตร์สังคมของล้านนามีการศึกษามากกว่าหัวข้อเศรษฐกิจ ที่น่าสังเกต คือ การศึกษาประวัติศาสตร์สังคมจะเน้นระยะเวลาในสมัยราชวงศ์มังราย แม้งานประวัติศาสตร์สังคมรุ่นบุกเบิกของอรุณรัตน์ วิเชียรเขียว จะเน้นการศึกษาสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นก็ตาม แต่เอกสารหลักฐานนั้นยืนยันถึงความสืบเนื่องของโครงสร้างสังคมที่ดำเนินมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์มังราย งานประวัติศาสตร์สังคม เช่น งานของระวีวรรณ ภาคพรต ปริญา ภายสิทธิ์ ส่องแสง สืบ

¹ ฐลัทธิต์ ฐาติ, "วิวัฒนาการเศรษฐกิจหมู่บ้านภาคเหนือของประเทศไทย พ.ศ.๒๓๕๔-๒๔๗๕" ปริญญาณพนธ์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๓, หน้า ก.

² พูนพร พูลทาจกร, "การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในมณฑลพายัพหลังการตัดเส้นทางรถไฟสายเหนือ พ.ศ. ๒๔๖๔-๒๔๘๔" วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๐, หน้า ข.

สุวรรณ และ ยุพิน เข้มมุกด์ ล้วนแล้วแต่ศึกษาตั้งแต่สมัยราชวงศ์มังราย กลุ่มประวัติศาสตร์สังคมจะใช้หลักฐานพื้นเมืองหรือท้องถิ่นเป็นหลัก ทำให้มีความเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาก กล่าวได้ว่านักวิชาการอาวุโสที่เป็นผู้บุกเบิกให้มีการใช้เอกสารท้องถิ่น นิทาน ตำนานและเรื่องเล่าต่างๆ โดยเสนอวิธีการศึกษาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์ล้านหลุดพ้นจากประวัติศาสตร์กระแสหลักได้ คือ ศาสตราจารย์ ดร. ธิดา สาระยา และรองศาสตราจารย์ ศรัศกดิ์ วัลลิโกดม ท่านแรกเป็นปรมาจารย์ของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไทย ท่านหลังเป็นนักโบราณคดีที่มีผลงานที่เป็นประโยชน์มากมายในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทั้งสองท่านเป็นผู้วางรากฐานการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในประเทศไทยก็ว่าได้

การศึกษาประวัติศาสตร์สังคมล้านนาจะเน้นหัวข้อพุทธศาสนาเป็นพิเศษ เริ่มตั้งแต่องานศึกษาพุทธศาสนาในล้านนาของปริญญา กายสิทธิ์ ที่ศึกษาดังแต่การเริ่มประดิษฐานพุทธศาสนา โครงสร้างของพุทธศาสนา ในขณะที่งานรุ่นต่อมาจะเริ่มเจาะประเด็นต่างๆของพุทธศาสนา เช่น งานของยุพิน เข้มมุกด์ ศึกษาเฉพาะสถาบันสงฆ์และบทบาททางการเมืองและสังคม เช่นเดียวกับงานของระวีวรรณ ภาคพรต ศึกษาเฉพาะประเด็นของการกัลปนา ซึ่งเป็นเรื่องของศาสนาแต่จะเน้นเจาะลึกถึงการสร้างสมอำนาจของกษัตริย์ตลอดจนการสถาปนาอำนาจและอิทธิพล ของพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์ในทางการเมืองและสังคม

งานศึกษาที่น่าจะเป็นการประมวลให้เห็นภาพของความสืบเนื่องของโครงสร้างพุทธศาสนา อำนาจและอิทธิพลของสถาบันสงฆ์ในสังคมล้านนา คือ งานของโสภา ชานะมูล เรื่อง คุรบาครีวิชัย งานศึกษาประวัติศาสตร์คุรบาครีวิชัย ถือว่าเป็นกรณีศึกษาที่เหมาะสมอย่างยิ่งที่จะให้เห็นภาพของสถาบันพุทธศาสนาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ แตกต่างจากส่วนกลางและทำให้เกิดปัญหาขึ้นเมื่อมีความพยายามที่จะสร้างความเป็นเอกภาพของชาติขึ้น

การศึกษาประวัติศาสตร์ไทเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปภายใต้เงื่อนไขที่น่าสนใจทั้งภายในและภายนอกดินแดนไทนั้นๆ ประเด็นที่น่าสนใจ คือ งานศึกษาประวัติศาสตร์ไทในยุคต้นนั้นถูกริเริ่มโดยผู้ที่ไม่ใช่ นักประวัติศาสตร์อาชีพ หรือแม้กระทั่งไม่ใช่ นักวิชาการด้วยซ้ำ กลุ่มนักวิชาการที่มีบทบาทอย่างมาก ถือได้ว่าเป็นผู้บุกเบิกการศึกษาประวัติศาสตร์ของคนไทโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มย่อยๆ คือ นักมานุษยวิทยา ประเด็นที่สอง คือ สภาพและปัจจัยทางการเมืองที่กำหนดรูปแบบ ขอบเขต และเนื้อหาในการศึกษา

บทบาทของนักมานุษยวิทยากับการศึกษาประวัติศาสตร์ไท

จากการสำรวจงานศึกษาประวัติศาสตร์ไททั้งหมด ผู้วิจัยได้พบว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ไทกลุ่มต่างๆจะเน้น การศึกษาประวัติศาสตร์ของกลุ่มไทที่มีพัฒนาการทางการเมืองในระดับสูง มีการก่อตัวเป็นรัฐหรืออาณาจักร เช่น ล้านนา เชียงตุง สิบสองปันนาและรัฐไทใหญ่

การศึกษาประวัติศาสตร์ของไทยกลุ่มเล็กๆที่ไม่ได้ก่อตั้งเป็นรัฐนั้นมักดำเนินการโดยนักมานุษยวิทยา เพื่อประกอบการศึกษาในหัวข้อของตน ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาที่เน้นวัฒนธรรมเป็นหลักในการศึกษาวัฒนธรรมของชน กลุ่มน้อยในที่ต่างๆ ทำให้เกิดการเริ่มศึกษาประวัติศาสตร์ไทยโดยนักมานุษยวิทยา ซึ่งแต่เดิมนักมานุษยวิทยาศึกษาด้วยความรู้สึกที่คนไทยทั้งหลายนั้นล้าหลังทางวัฒนธรรมเมื่อเปรียบเทียบกับชาวตะวันตก เพิ่งมาเปลี่ยนแปลงทัศนคติเมื่อต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ นี้เอง จึงกล่าวได้ว่า การศึกษาวัฒนธรรมไทยได้รับการส่งเสริมอย่างมากจากพัฒนาการของการศึกษามานุษยวิทยาในต้น

คริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ โดย ฟรานซ์ โบแอส (๑๘๕๘-๑๙๔๒) ได้ปลดปล่อยการศึกษาทางมานุษยวิทยาและแขนงวิชาอื่นๆจาก “...อุดมการณ์ดูหมิ่นเชื้อชาติ (racist ideologies) ที่แทรกเข้าไปในทัศนะของคนในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ต่อความแตกต่างของมนุษยชาติ...”¹ โดยการนำของโบแอส วิชามานุษยวิทยาได้ผ่านขั้นตอนที่เรียกได้ว่าเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ธรรมชาติ ที่บรรยายถึงผู้คนชนเผ่าที่หายาก ในบริเวณที่ชาวยุโรปขยายอำนาจจักรวรรดินิยมเข้าไปพบในศตวรรษก่อนๆมาเป็นการศึกษาสิ่งใหม่ในแนวทางการศึกษาที่แตกต่างไป แต่อยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน

โบแอสมีความเห็นต่างไปจากนักวิชาการรุ่นก่อนๆ เขาเห็นว่าหรือเชื่อว่าวัฒนธรรมไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวกำหนดหรือปัจจัยทางสภาพแวดล้อมที่ทำให้สังคมบางแห่งเช่น สังคมแอสกีโมไม่สามารถพัฒนาวัฒนธรรมของตนขึ้นมาได้ ไม่สามารถสร้างสรรค์สิ่งที่ดีขึ้นกว่าเดิมเพราะสภาพแวดล้อมที่ยากลำบากไม่เอื้ออำนวย โบแอสไม่เชื่อว่าความสามารถในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมขาดไปเพราะไม่ถูกกระตุ้นด้วยสภาพแวดล้อมดังที่นักวิชาการตะวันตกเคยเชื่อถือ

จากจุดเริ่มต้นนี้โบแอสเสนอว่า เราไม่สามารถเปรียบเทียบและจัดแบ่งกลุ่มวัฒนธรรมเป็นกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มป่าเถื่อนและกลุ่มอารยะ เขาเสนอให้ศึกษา “...แบบแผนทั้งหมดทางชีวภาพ ภูมิศาสตร์ และวัฒนธรรมของสังคม...”² แทน เพื่อจะเป็นพื้นฐานสู่ความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างคนกับวัฒนธรรม ในทัศนะของโบแอสวัฒนธรรมแต่ละแห่งแต่ละชนิด คือ สัจธรรมซึ่งไม่อาจถูกลดความสำคัญลงได้ เขาเสนอว่า “...มนุษย์สร้างวัฒนธรรมจากการเลือกและการตัดสินใจอย่างสร้างสรรค์เมื่อเผชิญกับปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน...”³

¹David J. Banks. "Anthropology, the Culture Concept, and the Prospects for Research in Southeast Asia" in Joseph Fischer, ed. *Foreign Value and Xoutheast Asia Scholarship* (Berkeley: University of California Center fro South and Southeast Asian Studies Research Monograph No.22,p.50.

²Franz Boas. *Race, Language, and Culture* (New York: McMillan, 1940), pp.269,311.

³David J. Banks, *Ibid*, p.52.

ลูกศิษย์ของโบแอสที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบียรวมทั้งรูธ เบเนดิกท์ อัลเฟรด กรูเบอร์ และมาร์กเรต มิด ได้เสนอต่อไปว่า วัฒนธรรมนั้นเปรียบได้กับ ปรัชญา ศิลปะ และสถานะทางจิตวิทยา¹ กรูเบอร์เสนอว่าวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงและพัฒนาเหมือนกับ "...พลัฒลักษณ์ของปัจเจกชนที่สร้างสรรค์ผ่านยุคสมัยของอัจฉริยะและความเสื่อม..."²

วัฒนธรรมสำหรับมานุษยวิทยาแนวใหม่เป็นสิ่งที่โดดเด่นและมีความเฉพาะตัว เดวิด เจ แบนด์เน้นว่า มานุษยวิทยากำลังก้าวไปสู่ "...อภิปรัชญาบริสุทธิ์ ซึ่งรูปแบบต่างๆสามารถนำมาเปรียบเทียบกันโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์แบบเดียวกัน..."³ ดังนั้นสิ่งที่เรียกว่าวัฒนธรรมนุทกาลก็สำคัญเท่าเทียม;

วัฒนธรรมชั้นสูงที่ซับซ้อน มีสิ่งที่ต้องศึกษามากมายจากวัฒนธรรมธรรมดาเบื้องต้นเช่นกัน ตัวอย่างของทัศนะใหม่ที่เกิดจากโลกทัศน์ที่เปลี่ยนแปลงไปนี้แสดงให้เห็นโดยเซดส์ซึ่งระบุว่า "...รัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เล็กที่สุดและรู้จักกันน้อยที่สุดก็มีสิทธิไม่น้อยไปกว่าเพื่อนบ้านที่จะถือตนว่าเป็นเพื่อน มีสิทธิเท่าเทียมกันในชุมชนของเสรีรัฐ..." อย่างไรก็ตามทัศนะใหม่เริ่มมีร่องรอยมาตั้งแต่ทศวรรษที่ ๑๘๘๐ เมื่อลาตูเปอริเอย์ถึง "...ชนชาติไทที่ยิ่งใหญ่..." ซึ่งนักวิชาการอื่นๆยังไม่เห็นพ้องด้วย⁴

แนวคิดมานุษยวิทยาแบบใหม่ทำให้วัฒนธรรมเฉพาะของแต่ละกลุ่มแต่ละชาติพันธุ์มีความสำคัญและมีเอกลักษณ์ของตนเอง ทำให้เกิดความสนใจที่จะศึกษาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มต่างๆกันไป มีหลายประเด็นที่ต้องศึกษา แนวทางการศึกษาจึงก้าวต่อไปด้วยความกระตือรือร้นกว่าเดิม นักวิชาการตะวันตกโดยเฉพาะทางสังคมศาสตร์เริ่มสนใจศึกษาวิธีการดำรงชีวิตของคนกลุ่มต่างๆ เซอร์เจมส์ สกอตกล่าวว่านักมานุษยวิทยานั้นสามารถศึกษาชนเผ่าต่างๆได้มากมายเท่าที่ต้องการและบนภูเขาของพม่าเป็น "ป่าทึบของกลุ่มชาติพันธุ์"⁵ จากต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙เรื่อยมา การศึกษาชนชาติไทได้รับแรงกระตุ้นจากนักสังคมศาสตร์ชาวตะวันตกอย่างมาก

การศึกษาทางมานุษยวิทยาสมัยแรกๆเน้นชาติพันธุ์วรรณาของคนกลุ่มต่างๆ แต่ละกลุ่มมักถูกศึกษาอย่างไร้ขอบเขตของเวลา หรือโดยไม่มีการกำหนดระยะเวลาซึ่งจะแสดงให้เห็นพัฒนาทางวัฒนธรรมของคนกลุ่มต่างๆ หรือแสดงความเห็นว่าวัฒนธรรมของคนเหล่านี้ไม่ได้มี

¹ Ruth Benedict. *Patterns of Culture* (new York: Houghton Mifflin, 1934)

² David J. Banks, *Ibid*, p.84 and Alfred L. Kroeber. *Anthropology* (New York: Harcourt, Brace and World, 1948)

³ *Ibid*, p.55.

⁴ Archibald Foss Colquhoun, *Ibid*, p.xxi.

⁵ James Scott, *Ibid*, p.293.

การเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด ในลักษณะหนึ่งเหมือนแนวทางการศึกษาโดยการรวบรวมข้อมูลของ
สำนักฟังก์ นักมานุษยวิทยาผู้ค่นในสหรัฐอเมริกา ยกตัวอย่างเช่น กรูเบอร์ ได้บันทึกดนตรี เรื่อง
เล่า พิธีกรรมและธรรมเนียมของเครือญาติและลักษณะอื่นๆของกลุ่มคนเหมือนกับว่าเป็น
เอกลักษณ์เฉพาะ การศึกษาตามแนวทางของนักมานุษยวิทยาอังกฤษ เอ อาร์ แรดคลิฟฟ์-
บราวน์ ซึ่งมีงานมากมายเกี่ยวกับกลุ่มคนในสะฮาราทวีปแอฟริกา โดยนำโครงสร้างสังคมมาใช้
เป็นพื้นฐานในการเปรียบเทียบระหว่างสังคมหนึ่งกับอีกสังคมหนึ่ง โดยการเปรียบเทียบดังกล่าว
นักวิชาการให้ความสนใจต่อประวัติศาสตร์ของกลุ่มคนต่างๆเหล่านี้ซึ่งหมายรวมไปถึงการเปลี่ยน
แปลงโครงสร้างสังคมของกลุ่มน้อยมาก เนื่องจากการสรุปไปล่วงหน้าแล้วว่าคนกลุ่มเหล่านี้ไม่มี
ประวัติศาสตร์ (ahistorical) ดังแรดคลิฟฟ์-บราวน์กล่าวว่า "...ในสังคมที่มีประวัติศาสตร์บุพกาล
ซึ่งศึกษาโดยนักมานุษยวิทยาสังคม ไม่มีบันทึกทางประวัติศาสตร์...นักมานุษยวิทยาคิดว่าการ
ศึกษาของตนเป็นการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์แบบหนึ่ง ต้องอาศัยการคาดเดา จินตนาการ และ
สร้างคำอธิบายประวัติศาสตร์แบบจอมปลอมขึ้นมา..."¹

การศึกษาชาติพันธุ์วรรณาผู้ค่นๆของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีปเน้นการ
ศึกษาคนกลุ่มเล็กๆที่ไม่ใช่คนไทยหรือคนที่พูดภาษาไทย ผู้ที่เริ่มศึกษาอย่างจริงจังในราวทศวรรษที่
๑๙๓๐ คือ นักมานุษยวิทยาชาวออสเตรเลีย ฮูโก เบอร์นาตซิก ได้ศึกษาชาวอาข่าและม้ง ส่วนการ
ศึกษาคนไทยนั้นยังต้องรออีกทศวรรษหนึ่งจึงได้รับความสนใจศึกษา นับว่าเป็นเรื่องแปลก
ประหลาดมากที่งานศึกษาที่สำคัญและมักได้รับการอ้างอิงเสมอในกลุ่มไทศึกษา คือ งานของเอ
ดมันด์ ลีช ซึ่งเน้นศึกษากลุ่มชาวกะฉิ่น ลีชเองก็ย่ำว่าเป็นธรรมดาที่งานศึกษากะฉิ่นมักไม่สนใจ
ชน(ไทใหญ่) และงานศึกษาชน(ไทใหญ่)ก็ไม่สนใจกะฉิ่น ทั้งๆที่ "...กะฉิ่นและไทใหญ่เกือบทุก
หนทุกแห่งเป็นเพื่อนบ้านใกล้ชิดและมักเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในการดำรงชีวิตประจำวัน..."² ลีชได้
ยกตัวอย่างบันทึกของพยานในศาลสอบสวนแห่งหนึ่งในเขตตอนเหนือของรัฐไทใหญ่ในปีค.ศ
๑๙๓๐ดังนี้³

ชื่อพยาน	พกา ไหลง แสง
เชื้อชาติ	ลาตอง กะฉิ่น (ป๋อยาม) ไทใหญ่
อายุ	๗๙ ปี
ศาสนา	พุทธศาสนานิกายลัทธิ
ที่อยู่	บ้านค้อง, เมืองโค
ที่เกิด	เปาโม เมืองโค

¹E.R. Radcliffe-Brown. *Structure and Function in Primitive Society* (London: Cohen west, 1952), p.3.

²Edmund Leach. *Political System of Highland Burma* (Boston: Beacon, 1964) p.2

³Quoted in Edmund Leach, *Ibid*, p.3.

อาชีพ นายบ้านปลดเกเซียน

บิดา มาลา บางครั้งเป็นนายบ้านเปาโม

เมื่อข้าพเจ้าเป็นเด็กกว่าเจ็ดสิบปีมาแล้ว ผู้สำเร็จราชการไทใหญ่ เจ้าคำแสง ซึ่งปกครองเมืองเมาะได้ส่งญาติชื่อ งะคำ มาติดต่อขอเป็นไมตรีกับกะฉิ่นที่เมืองโค หลังจากนั้นไม่นานงะคำก็ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เปาโมและได้แลกเปลี่ยนชื่อกับทวดของข้าพเจ้า โค เสือสี และปู่ของข้าพเจ้ามานานาว ซึ่งต่อมาเป็นนายบ้านเปาโม หลังจากนั้นเรากลายเป็นไทใหญ่และเป็นพุทธและเริ่มมั่งมีขึ้นอย่างมากมาย ในฐานะสมาชิกของตระกูลคำ เมื่อโคก็ตามที่เราไปเมืองเมาะ เราไปพบกับผู้สำเร็จราชการ ในทางตรงกันข้ามเมื่อท่านมาที่เมืองโคบ้านเราก็เป็นบ้านของท่าน...

คำให้การดังกล่าวแสดงว่าพยานได้ถือว่าตั้งแต่เด็กมาแล้วที่เขาเป็นทั้งไทใหญ่และกะฉิ่น ในฐานะกะฉิ่นเขาอยู่ในสายปอยามของตระกูลลาตอง ในฐานะไทใหญ่เขาอยู่ในตระกูลคำ ซึ่งเป็นตระกูลเจ้านายของเมืองเมาะ ลิขชี้ว่า "...ข้อมูลเช่นนี้ไม่อาจเข้ากับกรอบโครงสร้างการศึกษาทางชาติพันธุ์ใดซึ่งโดยพื้นฐานทางภาษาศาสตร์ได้แบ่งแยกกะฉิ่นกับไทใหญ่เป็นคนละชาติพันธุ์อย่างชัดเจน ยิ่งไปกว่านั้นรัฐไทใหญ่อย่างเมืองเมาะมีฐานะไม่แตกต่างจาก เขตการบริหารของเมืองโคทางเหนือของรัฐแสนหวี..."¹

ลิขยังได้ชี้ว่านอกจากที่ต้องแบ่งแยกไทใหญ่ออกจากกะฉิ่นแล้วยังต้องแยกแยะกะฉิ่นออกจากกันอีกด้วย เขาแสดงให้เห็นความหลากหลายที่สำคัญในระบบสังคมของกะฉิ่น ขณะเดียวกันก็ตั้งคำถามว่าดินแดนกะฉิ่นทั้งหมดมีโครงสร้างสังคมเดียวหรือไม่ ลิขโต้แย้งแนวคิดของแรดคลิฟฟ์-บราวน์เกี่ยวกับสังคมที่ไม่เปลี่ยนแปลงว่ามีประโยชน์แค่เป็นเครื่องมือในการสร้างกรอบการศึกษา ในความเป็นจริงไม่มีสังคมเช่นนั้น การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมจริงๆคนไม่ได้ปฏิบัติตามในกรอบโครงสร้างสังคมของตนซึ่งเป็นการผสมผสานสังคมหลายๆสังคมเข้าด้วยกันตลอดเวลา ลิขไม่เพิกเฉยต่อการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์แบบแรดคลิฟฟ์-บราวน์ เขาเสนอว่านักสังคมศาสตร์ต้องยอมรับการเปลี่ยนทางสังคม เขาเห็นว่าผู้ที่ต่อต้านการใช้ประวัติศาสตร์จริงๆแล้วไม่ใช่เห็นว่าไม่ถูกต้อง แต่เป็นเพราะ "...มักยากเกินกว่าที่จะใช้ให้เป็นเรื่องเป็นราว..."²

การศึกษาประวัติศาสตร์ไทนั้นเริ่มโดยนักมานุษยวิทยาเป็นส่วนใหญ่ เพราะแนวทางการศึกษามานุษยวิทยามักเน้นการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ และกล่าวได้ว่า เอ็ดมันด์ ลิขเป็นนักมานุษยวิทยาคนแรกที่เน้นความสำคัญของประวัติศาสตร์ในการศึกษาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์

¹Edmund Leach, Ibid, pp.2-3.

²Edmund Leach, Ibid, p. 3-5, 282.

มานุษยวิทยาคนแรกที่เน้นความสำคัญของประวัติศาสตร์ในการศึกษาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์
แทบจะเรียกได้ว่าเป็นผู้จุดประกายการศึกษาประวัติศาสตร์ไท ในเวลาที่นักประวัติศาสตร์ส่วน
มากยังสนใจศึกษาเฉพาะประวัติศาสตร์ของรัฐหรืออาณาจักร ไม่ใช่การศึกษาประวัติศาสตร์ของ
กลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่มีรัฐของตนเอง

สภาพและปัจจัยทางการเมืองที่มีส่วนในการกำหนดรูปแบบ ขอบเขตและเนื้อหางาน เขียนประวัติศาสตร์ไท

จากการศึกษางานเขียนทางประวัติศาสตร์ไทกลุ่มต่างๆทั้งหมดแล้ว ผู้วิจัยพบว่า
สภาพและปัจจัยทางการเมืองมีส่วนในการกำหนด รูปแบบ ขอบเขตและเนื้อหาในการศึกษา
ประวัติศาสตร์ของทุกกลุ่ม ผู้วิจัยได้จัดแบ่งกลุ่มการศึกษาประวัติศาสตร์เป็นรายประเทศ เนื่องจาก
จากกลุ่มไทในภูมิภาคเอเชียมีจำนวนมากมายหากจะแบ่งย่อยตามทฤษฎีของนักภาษาศาสตร์
แต่การศึกษาประวัติศาสตร์ไทนั้นไม่ได้มีการศึกษาอย่างเป็นระบบทุกกลุ่ม ดังได้กล่าวแล้วว่า
การศึกษาประวัติศาสตร์นั้นปรากฏอยู่เฉพาะกลุ่มที่มีการตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองเป็นรัฐหรือเป็น
อาณาจักร มีการบันทึกประวัติศาสตร์ของตนเองอย่างเป็นระบบมาตั้งแต่ในอดีต ยกตัวอย่างเช่น
จีน ไทใหญ่ ลื้อ ยวน และอาหม

กลุ่มไทเหล่านี้มีบันทึกประวัติศาสตร์ของตนเองในรูปของตำนาน พงศาวดาร และ
นิทานเรื่องเล่าต่างๆ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์เหล่านี้ในบางกลุ่ม ยกตัวอย่างเช่น ยวนในล้านนา
นั้นมีการบันทึกและเรียบเรียงอย่างเป็นระบบ นอกจากตำนานดึกดำบรรพ์ที่กล่าวถึงการตั้งบ้าน
เมืองโดยไม่มีศักราชที่แน่ชัดและเต็มไปด้วยสัญลักษณ์ที่ยากแก่การเข้าใจแล้ว ยังมีงานเขียน
ประวัติศาสตร์โดยพระสงฆ์ผู้มีความรู้อย่างดีมีการเขียนประวัติศาสตร์อย่างต่อเนื่องแต่สมัยราช
วงศ์มังรายมาจนถึงสมัยเจ้าเจ็ดตน การจดบันทึกทางประวัติศาสตร์จะมีความต่อเนื่องและเป็น
ระบบหากอาณาจักรหรือรัฐนั้นมีความเป็นปึกแผ่นทางการเมือง ดังนั้นจะเห็นได้ว่ารัฐไทใหญ่ซึ่ง
ไม่สามารถรวมตัวเป็นอาณาจักรได้ อีกทั้งมีความอ่อนแอทางการเมืองอยู่เสมอ ภาพการรบพุ่ง
และสงครามจึงเป็นเนื้อหาของประวัติศาสตร์ไทใหญ่ แต่ปัญหาความแตกแยกทางการเมืองทำให้
คนไทในพม่าไม่ได้มีโอกาสที่จะรวบรวมประวัติศาสตร์ของตนเอง

ในขณะที่ปัญหาความแตกแยกและสงครามภายในทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์
ชะงักงัน ปัญหาการถูกยึดครองทางการเมืองกลับมีส่วนในการส่งเสริมการศึกษาประวัติศาสตร์
ในกลุ่มไทในพม่าและอินเดีย ทั้งไทใหญ่และอาหมสูญเสียอำนาจในการปกครองตนเองให้แก่พม่า
และอังกฤษ แต่ในช่วงแรกนั้นพม่าไม่ได้เข้ามาปกครองอย่างเข้มงวด ระบบการปกครองแบบรัฐ
ในเอเชียอาคเนย์ที่ปล่อยให้เมืองขึ้นในระบบบรรณาการปกครองตนเองได้ รักษาขนบธรรมเนียม
ประเพณีของตนไว้ได้นั้น ทำให้ชนชั้นปกครองท้องถิ่นยังคงมีอำนาจและอิทธิพลทั้งทางการเมือง

เศรษฐกิจและสังคม แต่เมื่ออังกฤษเข้ามาปกครองได้ปรับเปลี่ยนระบบการปกครองใหม่ ทำให้ชนชั้นปกครองเดิมสูญเสียอำนาจลง จนกระทั่งเมื่อได้รับเอกราชจากอังกฤษ ความต้องการที่จะสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางการเมืองทำให้ชาติผู้ปกครองพยายามที่จะควบคุมคนไทยเหล่านั้นมากขึ้น ในขณะที่ชนชั้นปกครองไทยต่างรู้สึกว่าเป็นฝ่ายสูญเสียผลประโยชน์ จึงพยายามที่จะรื้อฟื้นเอาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและชาติของตนขึ้นมา เพื่อเรียกร้องความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนไทย เพื่อการต่อรองกับฝ่ายรัฐบาล เพื่อให้ตนมีบทบาทในทางการเมืองที่ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มหรือเพื่อรักษาผลประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจของกลุ่มไทยทั้งหมดก็ตาม ดังนั้น จะเห็นได้ว่างานเขียนของไทยใหญ่และอาหมโดยปัญญาชนของทั้งสองจะมีลักษณะที่เน้นวัตถุประสงค์ทางการเมืองและการรักษาเอกลักษณ์แห่งชาติพันธุ์ของตนเอาไว้

กลุ่มยวนนั้นเป็นกลุ่มที่มีการศึกษามากและเป็นระบบ ต่างจากไทใหญ่ที่ยวนหลังจากการปฏิรูปการปกครองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้วได้รับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมไปด้วย ระบบการศึกษาแบบใหม่ทำให้ความรู้สึกแตกต่างทางวัฒนธรรมนั้นลดลงและรัฐบาลกรุงเทพสามารถสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางการเมืองได้ แม้จะไม่รวดเร็วนักก็ตาม ความรู้สึกแตกแยกกันจะนำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองไม่ปรากฏในปัจจุบัน ดังนั้นงานศึกษาประวัติศาสตร์ยวนหรือล้านนา เป็นการศึกษาที่ไม่ได้มีปัจจัยทางการเมืองมากำหนด แต่การที่กรุงเทพหรือวัฒนธรรมส่วนกลางเข้ามาครอบงำการศึกษา ทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นล้านนาถูกกำหนดโดยเพดานความคิดของปัญญาชนจากส่วนกลางที่ได้รับอิทธิพลของทางความคิดและการรับรู้ไม่แตกต่างจากปัญญาชนกรุงเทพสมัยการปฏิรูปการปกครองภาคเหนือมากนัก

ภาพโดยรวมของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในปัจจุบัน คือ ภาพของความกระจัดกระจายของการศึกษา การศึกษาที่เน้นประวัติศาสตร์เฉพาะกลุ่มหรือความสัมพันธ์กับบางกลุ่มประวัติศาสตร์ไทยโดยรวมนั้นยังไม่ปรากฏ สิ่งที่ทำหายนักประวัติศาสตร์ คือ การศึกษาประวัติศาสตร์ไทย ตั้งแต่แรกเริ่มไม่ว่าจะเริ่มด้วยตำนานพงศาวดารหรือข้อมูลที่เหลือเชื่อประเภทใดก็ตาม แต่งานชิ้นนี้จะต้องนำเสนอความเป็นมาของคนไทยกลุ่มต่างๆ รัฐไทย หรืออาณาจักรไทย การสร้างชุมชน พัฒนาโครงสร้างทางการเมืองการปกครองและระบบสังคม ความสัมพันธ์กับอาณาจักรขนาดใหญ่อย่างพม่า อินเดียและจีนที่มีผลกระทบตอสภาพการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนไทยหรือรัฐไทย การกระจายตัวของคนไทยและรัฐไทยตลอดจนการสถาปนาอำนาจของรัฐไทย

จากการศึกษาทางด้านวัฒนธรรมไม่ว่าโดยนักประวัติศาสตร์หรือนักมานุษยวิทยา เราจะพบว่า กลุ่มคนไทยมีความคล้ายคลึงทางภาษา ชีวิตความเป็นอยู่ คติความเชื่อและศาสนา

นอกเหนือจากนี้ระบบการปกครองของไทยหลายกลุ่มมีความคล้ายคลึงกัน ก่อนการติดต่อกับชาติตะวันตกอันจะนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงหลายๆประการในหมู่คนไทยรัฐไทย คนไทยอยู่ภายใต้ระบบศักดินาแบบไทย โดยมีเงื่อนไขของวิถีการดำรงชีวิตแบบเดียวกัน คือ *เข็ดดนาเมืองลุ่ม* เงื่อนไขนี้กำหนดพัฒนาการทางการเมืองและสังคมของกลุ่มไทมาโดยตลอด

กลุ่มนักวิชาการที่จะดำเนินการศึกษาประวัติศาสตร์ในรูปแบบข้างต้น จะต้องมีความรู้อย่างดีเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของคนไทยกลุ่มต่างๆ ควรจะต้องสามารถอ่านเอกสารไทยของกลุ่มไทสำคัญๆได้ ความได้เปรียบทางด้านภาษาจะทำให้การศึกษาดำเนินไปได้ อย่างสะดวกและมีข้อผิดพลาดน้อยลง สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติตระหนักถึงศักยภาพของนักวิชาการไทยในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย จึงได้พยายามส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของไทยศึกษา อย่างไรก็ตามนักวิชาการไทยจะต้องตระหนักว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยอาจจะไม่สำเร็จภายในชั่วคนเดียว และไม่ใช่งานที่ง่าย ๆ เหมือนการเขียนบทความสารคดีที่มีอยู่ดาษดื่น

บทที่ ๔ สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ การประเมินสถานภาพไทศึกษา: ประวัติศาสตร์” เป็นงานวิจัยที่ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๐ ใช้เวลาดำเนินการ ๑ ปี ตั้งแต่วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๔๐-๓๑ พฤษภาคม ๒๕๔๑

วัตถุประสงค์ของโครงการ คือ ศึกษาเนื้อหาสาระของงานศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ไทย วิเคราะห์ความลุ่มลึกของงานศึกษา ศึกษา ประเมิน และสังเคราะห์สถานภาพไทศึกษาในสาขาประวัติศาสตร์ เพื่อพัฒนาชุดโครงการวิจัยในอนาคต

ในการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น ผู้วิจัยพบว่าม้งงานศึกษาประวัติศาสตร์ไทจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปของบทความศึกษาเบื้องต้น ผู้วิจัยจึงกำหนดขอบเขตการศึกษาเฉพาะงานศึกษาที่เป็นงานทางวิชาการหรืองานวิจัยที่มีความลุ่มลึก งานศึกษาที่นำมาสังเคราะห์ จะดำเนินการโดยนักประวัติศาสตร์ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ผลงานอยู่ในรูปหนังสือ รายงานการวิจัย และบทความทางวิชาการ และการวิจัยนี้ย่อมจะจำกัดเฉพาะผลงานที่สามารถหาได้

ในการสังเคราะห์ผลงานศึกษาผู้วิจัยได้รวบรวมผลงานศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทในด้านต่างๆ นำผลของการศึกษาในหัวข้อเดียวกันมาทำการวิเคราะห์อย่างมีระบบเพื่อศึกษาหาความสัมพันธ์ของผลงานดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อเชื่อมโยงแนวคิดของนักวิจัยหรือผู้ศึกษาเข้าด้วยกันและสร้างภาพรวมของงานศึกษาด้านประวัติศาสตร์ไท

รายงานการวิจัยฉบับนี้เสนอผลการวิจัย เป็น ๕ บท บทนำ กล่าวถึงความสำคัญและที่มาของปัญหา วัตถุประสงค์ ขอบเขต ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ วิธีการดำเนินการวิจัย บทที่ ๑ ศึกษาถึงกลุ่มนักวิชาการต่างๆที่ศึกษาประวัติศาสตร์ไท บทที่ ๒ ศึกษาผลงานประวัติศาสตร์ไท โดยแบ่งเป็นประเทศต่างๆ บทที่ ๓ สังเคราะห์ประวัติศาสตร์ไท บทที่ ๔ สรุป ซึ่งประกอบด้วยข้อวิจารณ์ ข้อเสนอแนะ และปัญหาในการวิจัย ภาคผนวก คือ บรรณานุกรม

ข้อวิจารณ์

จากการสำรวจงานเขียนประวัติศาสตร์ไทเท่าที่ค้นหาได้ในประเทศไทยและการติดต่อกับต่างประเทศ ผู้วิจัยได้พบว่งานศึกษาประวัติศาสตร์ไทในประเทศต่างๆมีลักษณะที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับมาตรฐานทางการศึกษาประวัติศาสตร์ในประเทศนั้นๆและสภาพการณ์ภายในประเทศนั้นๆเช่นกัน นักวิชาการต่างประเทศเช่น ชาวตะวันตกและชาวญี่ปุ่นจะมีการศึกษาที่เป็นระบบ มีหัวข้อการ

ศึกษาที่ชัดเจนและมีความพยายามที่จะกำจัดอคติทางวิชาการ ในขณะที่นักประวัติศาสตร์ที่เป็นปัญญาชนท้องถิ่นมักมีแรงผลักดันของความรู้สึกเชื้อชาตินิยมในการศึกษาและนำเสนอประวัติศาสตร์ และวัตถุประสงค์ของการศึกษานั้นจะเน้นการสร้างความรู้สึกเชื้อชาตินิยมเพื่อผลทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม

การศึกษาประวัติศาสตร์เริ่มโดยชาวตะวันตกที่เข้ามายึดครองดินแดนในภูมิภาคเอเชียเป็นอาณานิคม ดังนั้น วัตถุประสงค์แรกเริ่มของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทในดินแดนนั้นๆ คือ การแสวงหาองค์ความรู้หรือข้อมูลเพื่อใช้ในการกำหนดนโยบายบริหารอาณานิคม หรือเพื่อพิสูจน์สิทธิการปกครองเหนือดินแดนนั้น การศึกษามักจะเจือด้วยอคติทางชาติพันธุ์ นักวิชาการที่เป็นเจ้าอาณานิคมมักศึกษาโดยมีกรอบความคิดว่ากำลังศึกษาประวัติศาสตร์ของชาติที่มีความเจริญน้อยกว่าตนเอง อย่างไรก็ตามงานศึกษาของชาวตะวันตกรุ่นแรกๆนั้นก็ถือได้ว่ามีความสำคัญเนื่องจากเป็นการสร้างองค์ความรู้ โดยรวบรวมข้อมูลจากหลายแห่งและมีการตรวจสอบความถูกต้อง ทำให้เป็นงานประวัติศาสตร์ที่แตกต่างจากการเรียบเรียงหรือบันทึกตำนานพงศาวดารแบบของปัญญาชนพื้นเมือง

แนวโน้มของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทเปลี่ยนไปเมื่อมีการประกาศเอกราชและสร้างชาติใหม่ขึ้นมาในกรณีของพม่าและอินเดีย หรือเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในกรณีของประเทศจีน ในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ในขั้นตอนนี้ปัญญาชนท้องถิ่นเริ่มมีบทบาทอย่างสำคัญในกรณีของอาหมในอินเดียและไทใหญ่ในพม่าที่จะศึกษาและนำเสนอประวัติศาสตร์ชนชาติของตนเองขึ้นมา โดยมีปัจจัยทางการเมืองเข้ามากำหนดหรือสนับสนุนแนวทางในการศึกษาประวัติศาสตร์ ดังนั้นประวัติศาสตร์ที่ปรากฏออกมาจึงมักเป็นประวัติศาสตร์การเมือง ที่พยายามแสดงให้เห็นถึงอดีตที่ยิ่งใหญ่ของชนชาติตน หรือการกดขี่ข่มเหงที่ได้รับจากชนชั้นปกครองต่างชาติพันธุ์ ในประเทศที่ไม่มี ความขัดแย้งรุนแรงทางการเมือง การศึกษาประวัติศาสตร์จะปรากฏออกมาในรูปของประวัติศาสตร์การเมืองเช่นกันแต่มักศึกษาจากมุมมองของรัฐบาลกลางซึ่งควบคุมระบบการศึกษาอยู่ เช่น ของยวนและลื้อในจีน ที่นักวิชาการใช้ข้อมูลหลักฐานและการศึกษาวิเคราะห์ตามกรอบความคิดของวัฒนธรรมหลัก

แนวโน้มในปัจจุบันของการศึกษาประวัติศาสตร์ไท คือ การศึกษาอย่างลึกซึ้งที่อาจเจือด้วยความรู้สึกวัฒนธรรมไทยนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมืองไทย อย่างไรก็ตามยังไม่มีงานเขียนงานประวัติศาสตร์ที่สมบูรณ์ออกมา งานส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเฉพาะหัวข้อ ปรากฏในรูปของบทความทางวิชาการที่ต้องการการพัฒนาหรือศึกษาให้ลึกซึ้งต่อไป

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยยังไม่สมบูรณ์ ยังมีหัวข้อที่ขาดการศึกษาอย่างลึกซึ้ง เช่น

๑. ประวัติศาสตร์ไท (History of the Tai Peoples) เป็นงานศึกษาที่ท้าทายอย่างยิ่ง ผู้ศึกษาจะต้องนำเสนอพัฒนาการของรัฐไทโดยรวมทั้งหมด ทั้งในการเสนอองค์ความรู้ ข้อมูลที่สมบูรณ์ การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ และการนำเสนอภาพรวมของรัฐไท โดยเน้นให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทหรือคนไทยทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เปรียบเทียบการพัฒนารูปแบบหรือการปรับเปลี่ยนของรัฐไทในยุคสมัยต่างๆ ตั้งแต่กำเนิดของรัฐไทจนถึงปัจจุบัน

๒. ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไท ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาเฉพาะกลุ่มหรือศึกษารวม ก็ยังปรากฏว่ามีการศึกษาน้อยมากในหัวข้อนี้ ทั้งๆที่เป็นหัวข้อที่น่าสนใจ เพราะมีหลักฐานบ่งชี้ว่า กำเนิดของรัฐไทโดยเฉพาะอย่างยิ่งไทมาและไทใหญ่ล้วนอยู่เรียงรายตามเส้นทางทางการค้าระหว่างจีนกับอินเดีย หรือแม้แต่อณาจักรล้านนาก็เกิดขึ้นเนื่องจากปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจการค้า การศึกษาถึงพัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของรัฐไทในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ที่มีการปรับเปลี่ยนจากระบบเศรษฐกิจแบบเลี้ยงดูตนเองเป็นระบบทุนนิยมแบบตะวันตกก็จะมีประโยชน์อย่างยิ่งในการที่จะทำความเข้าใจถึงปัญหาทางเศรษฐกิจที่กลุ่มไทได้รับในปัจจุบันนี้

๓. ประวัติศาสตร์สังคมไท อาจจะศึกษาเฉพาะกลุ่มหรือศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม หรือศึกษาให้เห็นภาพรวมของกลุ่มไททั้งหมด เน้นการศึกษาโครงสร้างทางสังคม ชนชั้นในสังคม บทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นเนื่องจากการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาในยุคของความทันสมัย

นอกจากความจำกัดในหัวข้อแล้วยังมีความจำกัดในการใช้ข้อมูล ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ งานประวัติศาสตร์ไทยที่ผ่านมายังจำกัดการใช้ข้อมูลจากเมืองแม่หรือเอกสารราชการจากส่วนกลาง ทำให้ผู้ศึกษาถูกครอบงำทางด้านความคิดและการตีความ การใช้เอกสารพื้นเมืองหรือท้องถิ่นยังมีน้อยและยังขาดข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พื้นฐานความรู้ความเข้าใจที่ไม่พอเพียงทำให้เกิดการตีความที่ผิดพลาดได้ ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทยจึงจำเป็นต้องจะต้องเดินทางไปเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยตนเอง ควรให้เวลาและความสำคัญกับเอกสารพื้นเมืองและแหล่งข้อมูลบุคคลให้มากกว่าเดิม ผู้ศึกษาจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในภาษาถิ่นที่ตนเองศึกษาอย่างดียิ่งด้วยเช่นกัน

การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยยังควรได้รับการสนับสนุนเพราะจำนวนงานศึกษาที่ได้นำเสนอไปแล้วอย่างมากมายนั้น ไม่ได้มีคุณภาพที่พอเพียง เป็นเพียงงานสำรวจเบื้องต้นเป็นส่วนใหญ่ เช่น

ประวัติศาสตร์ของไทยในพม่า ไทยบางกลุ่มในอินเดีย ในส่วนงานที่มีการศึกษาละเอียดลึกซึ้งไปแล้ว เช่น ไทยในประเทศไทยและไทยในประเทศจีนนั้นยังสามารถที่จะศึกษาในมุมมองที่แตกต่างออกไป หรือศึกษาจากข้อมูลใหม่ๆที่ยังไม่ได้มีการสำรวจอีกมากมาย

บรรณานุกรม

รายชื่อหนังสือและบทความในหนังสือภาษาไทย

๑.ประวัติศาสตร์ทั่วไป

โกษากรวิจารณ์, หลวง. วิเคราะห์เรื่องเมืองไทเดิม. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพันเอก
สุรพันธ์ อิงคุลานนท์, 2521.

ขจร สุขพานิช. "ถิ่นกำเนิดและการอพยพของเผ่าไทย" ใน อนุสรณ์ศาสตราจารย์ขจร
สุขนิช. กรุงเทพฯ : แสงรุ่งการพิมพ์, 2521.

คาร์ล เอ และ อี ไฮเดนฟาดเดน. ชาติวงศ์วิทยา : ว่าด้วยชนชาติเผ่าต่าง ๆ ในประเทศไทย.
แปล โดยพวงทอง สิริสาส์. พระนคร : อักษรเจริญทัศน์, 2509.

จาง กงจิ้น. ชนชาติไทในจีน. กรุงเทพฯ : เฉลิมนิมิต, 2531.

เจียง อี้เหลียง. ประวัติชนเชื้อชาติไท. คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยเกี่ยวกับจีนใน
เอกสารภาษาจีน สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการ
นายกรัฐมนตรี, สำนักนายกรัฐมนตรี, 2531.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. เมืองนูนซุนคำ. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์, 2534.

เจาเสิงจาง และ จางหยวนซิ่ง. ชนชาติไท. คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยเกี่ยวกับจีน
ในเอกสารภาษาจีน สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการนายก
รัฐมนตรี, สำนักนายกรัฐมนตรี, 2530.

ด้วน ลีเจิง. พลิกต้นตระกูลไทย : ประวัติศาสตร์ไทยในทัศนะของชาวจีน. กรุงเทพฯ :

เคล็ดไทย, 2529

ทองโต (นามแฝง). ไทยใหญ่. กรุงเทพฯ : สมาพันธ์, 2531

เทอวิล บี เจ., แอนโทนี คิลเลอร์, ชลธิรา ลัตยวัฒน์. คนไท (เดิม) ไม่ได้อยู่ที่นี้. กรุงเทพฯ :
เมืองโบราณ, 2533.

นราธิปประพันธ์พงศ์, กรมพระ. พงศาวดารไทยใหญ่. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : องค์การคำ
ของคุรุสภา, 2526

บรรจบ พันธุเมธา. "ตำนานเมืองเมา". ใน ยูนนาน. สมเด็จพระพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา
(รวบรวม) กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2529.

_____. "พงศาวดารเมืองเมา" ใน คนไทยในพม่า. บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. พระนคร : โรงพิมพ์
รามินทร์, 2503.

ประภาศิริ (นามแฝง). วิเคราะห์เรื่องเมืองไทเดิม. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2478.

ประเสริฐ ณ นคร. "การศึกษาเรื่องคนไทในทศวรรษที่ผ่านมา." ใน เอกสารประกอบการสัมมนา
เรื่องคนไท-นอกประเทศ: พรมแดนความรู้. กรุงเทพฯ : สมาคมประวัติศาสตร์ใน
พระราชูปถัมภ์ร่วมกับภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์, 2532.

_____. "ถิ่นที่อยู่ของชนเผ่าไท". ใน เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่องคติชนเผ่าไท.
กรุงเทพฯ : สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

พรพรรณ จันทโรนานนท์. "ไปเยว : บรรพบุรุษของชนชาติไท". ใน เอกสารประกอบการ
สัมมนาเรื่อง คนไท-นอกประเทศ: พรมแดนความรู้. กรุงเทพฯ : สมาคมประวัติศาสตร์ใน
พระราชูปถัมภ์ร่วมกับภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
2532.

ม.ศรีบุษรา (นามแฝง). ไทยดำรำพัน. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2522.

รัตนพร เศรษฐกุลและเบญจา อ่อนท้วม. จ้วง ไท ไทย สายใยวัฒนธรรม เชียงใหม่
มหาวิทยาลัยพายัพ, ๒๕๓๖.

รัตนพร เศรษฐกุล. "จากสิบสองปันนาสู่ล้านนา ชาวลื้อในจังหวัดน่าน" เอกสารประกอบการ
สัมมนาเรื่อง จากกวางสี สู่นาน ถึงล้านนา , วันที่ ๘-๑๑ ธันวาคม ๒๕๓๖,
ห้องสารนิเทศ มหาวิทยาลัยพายัพ.

————— “ประวัติศาสตร์เมืองเชียงตุง” ใน อรุณรัตน์ วิเชียรเขียวและนฤมล เรืองรังษี (บรรณาธิการ) เรื่องเมืองเชียงตุง เชียงใหม่ สุวีริศบุศ, ๒๕๓๗.

————— “กลามองไต่ ประวัติศาสตร์ไทใหญ่ในสายตาของชาวตะวันตก” เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องวัฒนธรรมชนชาติไทยการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมไทใหญ่ วันที่ ๘-๙ สิงหาคม ๒๕๓๗ ณ สำนักบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

————— ชาวสือในจังหวัดน่าน งานวิจัยได้รับทุนสนับสนุนจากทบวงมหาวิทยาลัย ๒๕๓๗.

————— (บรรณาธิการ) ชาวจ้วง. เชียงใหม่ สุวีริศบุศ, ๒๕๓๘.

เริ่ม เดชะแก้ว. ประวัติชาวไทยสือ. เชียงราย : วิทยาลัยครูเชียงราย, 2528.

วิจิตรวาทการ, หลวง. งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร : โรงพิมพ์กรมยุทธศึกษาทหารบก, 2513.

————— สยามกับสุวรรณภูมิ. พระนคร : ม.ป.ป., 2476.

วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์. “ถิ่นกำเนิดของคนไท การศึกษาในเชิงภาษาศาสตร์” ใน เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องเวทีความรู้ประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน: ความเป็นมาของคนไทย. กรุงเทพฯ : สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2525.

ศรีศักร วัลลิโภคม. ไทยน้อย ไทยใหญ่ ไทยสยาม. กรุงเทพฯ : มติชน, 2534.

สุชาติ ภูมิบริรักษ์. สืบประวัติชาติไทยน่านเจ้า : อาณาจักรของใคร. กรุงเทพฯ : วรรณกรรมเพื่อชีวิต, 2525.

หลี่ พูจิ. บันทึกเรื่องสิบสองพันนา. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยเกี่ยวกับจีนในเอกสารภาษาจีน สำนักนายกรัฐมนตรี, 2527.

อนุমানราชธน, พระยา. เรื่องของชาติไทย. กรุงเทพฯ : ประจักษ์วิทยา, 2513

๒. ประวัติศาสตร์การเมือง

ณัชชา เลานศิรินาถ, “การสลายตัวของรัฐแบบจารีตในลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง สิบสองปันนา พ.ศ. ๒๓๖๙-๒๔๓๗” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.

ปราณี ศิริธร ณ พัทลุง. สารัตถคติ เหนือแคว้นแดนสยาม. เชียงใหม่ : ลานนาสาร, 2528.

รัตนพร เศรษฐกุล. “สิบสองปันนา บทสำรวจทางการปกครองและสังคมก่อนการปลดแอก ค.ศ. ๑๙๕๐” ใน สิบสองปันนา: อดีตและปัจจุบัน. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยพายัพ, 2529.

ค.ศ ๑๙๕๐” ใน สิบสองปันนา: อดีตและปัจจุบัน. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยพายัพ, 2529.

—————. “ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นผู้นำในโลกชายแดนประวัติศาสตร์” เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องวัฒนธรรมบนทางแยกมรดกและการพัฒนาในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำสาละวินและแม่น้ำโขงตอนบน วันที่ ๕-๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๗ ณ โรงแรม ดิ อิมเพรส.

—————. “ตำนานเมืองเชียงตุง ภาพสะท้อนความสัมพันธ์ของรัฐไท” เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง ไทขึ้นเมืองเชียงตุง วันที่ ๑๗-๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๓๗ เมืองเชียงตุง ประเทศพม่า.

—————. “ห้าเมืองวันตก หกเมืองวันออกของ สิบสองปันนาก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง” ใน บุญพา มลิณทสูตรและจารุวรรณ พรหมวัง-ข้าเพชร(บรรณาธิการ) การศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไท กรุงเทพ โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๓๔.

—————. “พัฒนาการของรัฐไทในข้อมูลประวัติศาสตร์ลื้อ” บทความเสนอในการประชุม นานาชาติไทยศึกษาครั้งที่ ๖ วันที่ ๗-๑๓ ตุลาคม ๒๕๓๙ ณ โรงแรมปางสวนแก้ว. หวัง จี๋ หมิน, “ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองเชอหลี่กับเมืองปาไปสีฟูในพุทธศตวรรษที่ ๑๙” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑. มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

๔. ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรม

เกาลีซือ. “การตั้งชื่อและความหมายทางสังคมสำหรับชื่อที่ตั้งขึ้นของเผ่าไตในสิบสองปันนาของจีน” ใน การประชุมสมัชชาสากลศึกษาทางวิชาการไทย สมัยที่ 4. แปลโดย เจ้าชื่อหมิน, สถาบันศึกษาชนเผ่ากลุ่มน้อยมณฑลยูนนาน, 1990.

เก็ม จ่อง. “คนไทยขาวและคนไทยดำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของเวียดนาม : ชื่อนั้นสำคัญไฉน. แปลโดย พระเพ็ญ อันตระกูล ใน เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องคนไต้หวันนอกประเทศ : พรมแดนความรู้. กรุงเทพฯ : สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์ฯ ร่วมกับภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2532.

จิตร ภูมิศักดิ์. ความเป็นมาของคำสยาม, ไทย, ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ดวงกมล, 2524.

จุฑามาศ สनกกน และพิเชฐ อนุกุล. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทลื้อ. เชียงใหม่ : ศูนย์วิจัยมหาวิทยาลัยพายัพ, 2528-2529

เจีย แยนจอง. “ความเป็นมาของประเพณีและวัฒนธรรมโบราณในล้านนากับสิบสอง
ปันนา” ในการประชุมทางวิชาการเรื่องวัฒนธรรมล้านนากับสิบสองปันนา: ความสืบเนื่อง
และการเปลี่ยนแปลง. เชียงใหม่ : โครงการศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัย
เชียงใหม่, 2529

————— “ผีเรือนและเสื้อบ้าน เสื้อเมืองของไทยสิบสองปันนา” เอกสารประกอบการ
สัมมนาเรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรมที่สะท้อนภูมิปัญญาชาวบ้านไทย-ไท วันที่ ๑๐-๑๔
มิถุนายน ๒๕๓๗ ณ โรงแรมดวงตะวัน.

ชนิดา รัชพลเมือง. รายงานผลการวิจัย การศึกษาของชาวไทยใหญ่ บ้านไม้ตุงชน อำเภอ
แม่สาย จังหวัดเชียงราย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.

ชยันต์ วรรณะภูติ (บรรณาธิการ). รายงานการประชุมวิชาการเรื่อง การวิจัยทางชาติพันธุ์ใน
ลาว-ไทย. การประชุมทางวิชาการ ณ ห้องประชุมสารสนเทศ สำนักงานอธิการบดี
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 13-14 พฤศจิกายน 2534. เชียงใหม่: โครงการชาติพันธุ์วิทยา
สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2534.

ชายชื่น ยอดคำแดง “ความเชื่อและพิธีกรรมของคนไทย-ไตที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาชาวบ้าน
ศึกษากรณีไทยใหญ่” เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องความเชื่อและพิธีกรรม
ที่สะท้อนภูมิปัญญาชาวบ้านไทย-ไท วันที่ ๑๐-๑๔ มิถุนายน ๒๕๓๗ โรงแรมดวงตะวัน.

ชูลีพร วิมุกตานนท์. กลุ่มท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท
กรณีศึกษากันห้วยเม็ง อ.เชียงของ จ.เชียงราย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต ภาควิชามานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร,
2532.

ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. ภูไทย. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการโครงการส่งเสริมหนังสือตามแนว
พระราชดำริ, 2526

ทองแถม นาถจำนง. “คนไทยในจีนโดยสังเขป.” ใน เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องคนไท-นอก
ประเทศ : พรมแดนความรู้. กรุงเทพฯ : สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์ฯ
ร่วมกับภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
2532.

ไทลื้อเชียงคำ : รวมบทความทางวิชาการ. เชียงใหม่ : ชมรมล้านนาคดีร่วมกับวิทยาลัยครู
เชียงใหม่ สหวิทยาลัยล้านนา, 2529.

นงนุช จันทรากัย. โดยหยยา. รายงานการวิจัย โครงการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย.

กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2530.

บ. บุญคำ (นามแฝง). เที่ยวเชียงตุงและแคว้นสาละวิน. พิษณุโลก : โรงพิมพ์รัตนสุพรรณ,
2499.

บรรจบ พันธุเมธา. กาเลหม่านไต. พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, 2504.

_____ กาเลหม่านไตในรัฐชาน. กรุงเทพฯ : คณะอนุกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย
คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2526.

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. คนไทยในพม่า. พระนคร : โรงพิมพ์ราชมินทร์, 2503.

_____ ไทยสิบสองปันนา. 2 เล่ม. พระนคร : คลังวิทยา, 2498.

_____ ลื้อ : คนไทยในประเทศจีน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์นิพนธ์, 2498.

_____ สามสิบชาติในเชียงราย. พระนคร : โรงพิมพ์อุทัย, 2493.

บุญยงค์ เกศเทศ. ประเพณีและความเชื่อของชนเผ่าไท-คำตี้. ในเอกสารประกอบการ
ประชุมทางวิชาการเรื่อง คติชนเผ่าไท. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

บุญยงค์ เกศเทศ. สังคมและวัฒนธรรมของชนเผ่าคำตี้. ใน เอกสารประกอบการสัมมนา
เรื่อง คนไทนอกประเทศ : พรมแดนความรู้ กรุงเทพฯ : สมาคมประวัติศาสตร์ใน
พระราชูปถัมภ์ร่วมกับภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์, 2532

ประกาย นนทวาลี. บันทึกท่องเที่ยวญานาน. เชียงใหม่ : ศูนย์หนังสือเชียงใหม่, 2529.

ประจักษ์ เข้มมุกต์. การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวพวนกับวัฒนธรรมไทย
ศึกษากรณีชาวพวนในตำบลหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย.
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2521.

ประชัน รักพงษ์. การศึกษาหมู่บ้านไทยลื้อในจังหวัดลำปาง. ลำปาง : ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม
และศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดลำปาง, 2535.

ปราณี กุลละวณิชย์ (บรรณาธิการ). จ้วง : ชาติไทในสาธารณรัฐประชาชนจีน. กรุงเทพฯ
: ศูนย์ภาษาและวรรณคดีไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

_____ “คนไทและภาษาตระกูลไทในสาธารณรัฐประชาชนจีน”. ใน เอกสารประกอบการ
สัมมนาเรื่อง คนไท-นอกประเทศ: พรมแดนความรู้. กรุงเทพฯ: สมาคมประวัติศาสตร์ใน
พระราชูปถัมภ์ร่วมกับภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
2531

เผชิญ จิตสิทธิ์. อนุสรณ์ไทยลื้อ : จากสิบสองพันนาประเทศจีนสู่บ้านหนองบัว จังหวัด
น่าน. นังสือที่ระลึกเนื่องในงานฉลองอนุสาวรีย์เจ้าหลวงเมืองลำ (6-10 ธันวาคม ๒๕๒๗)
บ้านหนองบัว อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน.

พานหงษ์. ประวัติวัฒนธรรมและภาษาของชนชาติจ้วง. (สำเนาถ่ายเอกสาร). 1986.

มยุรี วัดแก้ว. การศึกษาโครงสร้างทางสังคมของลาวโซ่ง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2521.

ยุพิน เข้มมุกต์, ขนิษฐา โกมลตรี และเรณู อรรธนาเมศร์. ศาสนา ความเชื่อ และประเพณี
ของชาวไทยลื้อ : ศึกษาหมู่บ้านธาตุ บ้านหย่วนและบ้านแวน อำเภอเชียงคำ
จังหวัดพะเยา. ไทยลื้อเชียงคำ : บทความทางวิชาการ. เชียงใหม่ : ชมรมล้านนาคดี
มหาวิทยาลัยล้านนา วิทยาลัยครูเชียงใหม่, 2529.

รัตนพร เศรษฐกุล และคณะ. การสำรวจทางชาติพันธุ์ของชนเผ่าไท พื้นที่ลุ่มแม่น้ำปิง
จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยพายัพ, 2527.

รัตนพร เศรษฐกุล. “ประเพณีบูชาอารักษ์บ้านอารักษ์เมืองของเชียงตุง” ใน อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว
และนฤมล เรืองรังษี (บรรณาธิการ) เรื่องเมืองเชียงตุง เชียงใหม่ สุวิวงศ์บุคส์, ๒๕๓๖.

_____ “ความเชื่อและพิธีกรรมที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาชาวบ้านไทย-ไท ศึกษากรณีลื้อ
เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรมที่สะท้อนภูมิปัญญาชาวบ้านไทย-ไท
วันที่ ๑๐-๑๔ มิถุนายน ๒๕๓๗ ณ โรงแรมดวงตะวัน.

_____ “การอพยพและการตั้งถิ่นฐานของลื้อเมืองน่าน” และ “การปรับตัวทางวัฒนธรรม
ของลื้อเมืองน่าน” เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง วัฒนธรรมไทยลื้อกับการปรับตัวใน
กระแสของการเปลี่ยนแปลง วันที่ ๑๖-๑๗ กันยายน ๒๕๓๗ ณ สำนักบริการวิชาการ
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

_____ การคงอยู่และการปรับเปลี่ยนทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท
กรณีศึกษาชาวลื้อและยอง ตำบลบวกด้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
งานวิจัยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๘.

- “สังคมและวัฒนธรรมจ้วงและผู้ใต้ กรณีศึกษาผู้ใต้ตำบลจีนหลง อำเภอหลงโจว มณฑลกว่างซี ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน” บทความเสนอในการประชุม นานาชาติเรื่อง วัฒนธรรมไทย-จ้วง วันที่ ๗-๑๓ ตุลาคม ๒๕๓๙ ณ โรงแรมรอยัลริเวอร์. ราชภัฏ ภูเก็ต และสุลพิพร วิมุกตานนท์. การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชาวไทยลื้อที่อำเภอ แม่สาย จังหวัดเชียงราย. เชียงใหม่ : ศูนย์วิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ, 2530.
- เรณู อรรถาเมศร์ “ภูมิปัญญาไทยใหญ่กับความเชื่อและพิธีกรรม” เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่องความเชื่อและพิธีกรรมที่สะท้อนภูมิปัญญาชาวบ้านไทย-ไท วันที่ ๑๐-๑๔ มิถุนายน ๒๕๓๗ ณ โรงแรมดวงตะวัน.
- ลมูล จันทรหอม. “พิธีกรรมความเชื่อของคนไทย-ไตที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาชาวบ้าน กรณีศึกษา ไทเขิน(การศึกษาเบื้องต้น) เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรม ที่สะท้อนภูมิปัญญาชาวบ้านไทย-ไท วันที่ ๑๐-๑๔ มิถุนายน ๒๕๓๗ ณ โรงแรมดวงตะวัน.
- วิเชียร วงษ์วิเศษ, พ.อ. ไทยพวน. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพนางละมัย วงศ์วิเศษ ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร วันพุธที่ 8 ธันวาคม 2525.
- สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท. ชาวไทยเผ่าต่าง ๆ. มหาวิทยาลัยมหิดล, (อัคราเนนา).
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ในชุมชนบ้านเยอ บ้านไทยดำ และบ้านไทยลาว : การศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณี, รายงานการวิจัย.ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2530.
- การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในชุมชนบ้านเยอ บ้านไทยดำ และบ้านไทยลาว : การศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณี, รายงาน การวิจัย. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2530.
- สมัคร บุรวาส. วัฒนธรรมไต-จีน. กรุงเทพฯ : แพรวพินทยา, 2519.
- สังข์ พันธ์นัย. เขี้ยวไทยอาหมสายเลือดของเรา. พระนคร : เสถียรภาพ, 2497.
- สุมิตร ปิติพัฒน์. ลาวโซ่ง : รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521.
- สุรัตน์ วรางค์รัตน์. การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย : กระเลิง. กรุงเทพฯ : สมาคม สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2531.

_____ การศึกษาเชิงเปรียบเทียบประเพณีวัฒนธรรมของชาวผู้ไทยชาวไท่ง (ศึกษาเฉพาะ

กรณีอำเภอพรหมานิคม และอำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร). สกลนคร :

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูสกลนคร, 2524.

เสรี อาจสาธิต. 15 เผ่าในไทย. พระนคร, พิศายาคาร, 2506.

อนันท์ กาญจนพันธุ์. "คนไทในแคว้นฮัลดัม". ใน รวมบทความทางวิชาการด้านวัฒนธรรม,

เชียงใหม่ : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่และศูนย์ศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยล้านนา,

2529.

เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่องคติชนเผ่าไท. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยศึกษา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องคนไท-นอกประเทศ : พรหมแดนความรู้. กรุงเทพฯ : สมาคม

ประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์ร่วมกับภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2532.

เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องเวทีความรู้ประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน : ความเป็นมาของคนไทย.

กรุงเทพฯ : สมาคมประวัติศาสตร์ในพระบรมราชูปถัมภ์

เด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2525.

การประชุมทางวิชาการเรื่องวัฒนธรรมล้านนากับสิบสองปันนา : ความสืบเนื่องและการ

เปลี่ยนแปลง. เชียงใหม่ : โครงการศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัย

เชียงใหม่, 2529.

การประชุมสมัชชาสากลศึกษาทางวิชาการไทย สมัยที่ 4, ยูนนาน, สถาบันศึกษาเผ่า

กลุ่มน้อย, 1990

เอกสารประเภทบทความในวารสาร

๑.ประวัติศาสตร์ทั่วไป

กมุท กมลนาวิน. "ความเป็นมาของชนชาติไทย และชนชาติไทยในประเทศจีน". อักษรศาสตร์

2, 1-2 (มิถุนายน-พฤศจิกายน 2521 และ สิงหาคม 2521-พฤษภาคม 2522), หน้า 7-178.

ชนิษฐา สุวรรณชาติ. "จากสิบสองจุไท...มาสู่ดินถิ่นเดียวกัน". อนุสาร อ.ส.ท. 26, 12

(กรกฎาคม 2529), หน้า 84-96.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. "พบประวัติศาสตร์ไทยอาหม". วารสารธรรมศาสตร์. 11, 1 (มีนาคม

2525), หน้า 180-188.

เจิน เจียนหมิน. "คนไทยมีกำเนิดอยู่ทางภาคใต้ของจีน". ศิลปวัฒนธรรม. 13, 4 (กุมภาพันธ์ 2535), หน้า 230-241.

_____. "น่านเจ้าไม่ใช่อาณาจักรของชนชาติไทย". ศิลปวัฒนธรรม. 13, 3 (มกราคม 2535), หน้า 218-322.

เจิน หลี่ฟาน. "บทวิเคราะห์ว่าด้วยชาติไทยอพยพลงมาจากทางใต้รวม 7 ครั้ง".

วารสารธรรมศาสตร์. 16, 3 (กรกฎาคม 2532), หน้า 45-59.

ด้วน ลีเจิง. "ความเป็นมาของคนไทยในสิบสองพันนา". วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์. 6, 2. (2511), หน้า 67-80.

ธิดา สารยา. "ประวัติศาสตร์สิบสองพันนา". เมืองโบราณ. 15, 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2532), หน้า 43-49.

แย่นจอง, เจีย. "สิบสองพันนา". ศิลปวัฒนธรรม 3. (สิงหาคม 2525), หน้า 47-49.

เลียง เต็กยัต. "ประวัติแคว้นสิบสองพันนา". แถลงงานประวัติศาสตร์เอกสารโบราณคดี. 16 (มกราคม-มิถุนายน 2526), หน้า 29-48.

วัฒน สุภวัน และ สุต แสงวิเชียร. "หลักฐานปฏิเสธรการเคลื่อนย้ายของคนไทย โดยนักปราชญ์ชาวจีน". ศิลปากร. 29, 3 (กรกฎาคม 2528) หน้า 59-65.

ศรีศักร วัลลิโภดม. "น่านเจ้า-ตาลี หรือน่านเจ้า-สุโขทัย ปัญหาเรื่องคนไทยมาจากไหน". เมืองโบราณ. 15, 2 (เมษายน-มิถุนายน 2532), หน้า 29-44.

สินธุ์ คิมหะจันท์. "ประวัติไทยไชง". ชาวคริสต์จักร. 53, 417 (มีนาคม 2528), หน้า 11-17.

สุต แสงวิเชียร. "คนไทย 4,000 ปี ความคิดเห็นใหม่ของนักโบราณคดีศิลปากร". ศิลปวัฒนธรรม. 9, 11 (กันยายน 2531), หน้า 32-43.

_____. "ชาวไทยในยุennานได้". ชาวกรุง. 28, 11 (สิงหาคม 2522), หน้า 74-82.

_____. "ปัญหาการเคลื่อนย้ายและถิ่นกำเนิดของคนไทย". ศิลปวัฒนธรรม. 10, 5 (มีนาคม 2532), หน้า 96-105.

_____. "หลักฐานเพิ่มเติมที่แสดงว่าคนไทยได้มีถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยเมื่อประมาณ 4,000 ปีมาแล้ว". เมืองโบราณ. 5, (ธันวาคม-มกราคม 2522), หน้า 109-123.

๒. ประวัติศาสตร์การเมือง

จิระนันท์ พิตรปรีชา. "เจ้าฟ้าไทยใหญ่ ภายใต้เงาอังกฤษ". เมืองโบราณ. 15, 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2532), หน้า 84-93.

ทวี สว่างปัญญางกูร “ระบบเมืองไทยในเวียดนาม”. เมืองโบราณ. 17, 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2534), หน้า 36-41.

ทองแถม นาถจำนง. “เล่าเรื่องประวัติเมืองมลาว”. เมืองโบราณ. 15, 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2532) หน้า 66-73.

บัณฑิต อ่อนคำ. “ระบบการเมืองในสิบสองปันนา การศึกษาอาณาจักรของพวกลื้อในมณฑลยูนนานในประเทศจีน โดยการศึกษาแบบ ethnohistory”. จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. 2, 1 (กันยายน 2517), หน้า 30-35.

รัตนพร เศรษฐกุล. “ความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างเชียงใหม่และเชียงตุงจนถึงคริสต์ทศวรรษที่ ๑๙”. วารสารมนุษยศาสตร์ ๑๒, ๑ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๒๗), หน้า ๑๘-๔๑.

ประเสริฐ ณ นคร. “ลำดับเจ้าแผ่นดินแสนหวี”. รวมบทความประวัติศาสตร์ 7, (2528), หน้า 1-17.

๓. ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ

ปราณี วงษ์เทศ. “เครื่องญาติและการค้าขายในหมู่บ้านไทยลื้อ”. จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. 2, 4 (20-26 กรกฎาคม 2518). หน้า 20-26.

๔. ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรม

กุลวดี เจริญศรี. “ไทดำ ไทขาว”. วัฒนธรรมไทย. 30, 3 (ธันวาคม 2535). หน้า 17-24.

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. “คนไทยในเมืองจีน”. วารสารภาษาและวัฒนธรรม. 1, 1, (มกราคม-มิถุนายน 2524), หน้า 1-26.

“ชนชาติตั้ง”. เมืองโบราณ. 13, 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2530), หน้า 93-96.

ชำนาญ รอดเหตุภัย. “ชาวไทยลื้อโดยสังเขป”. วัฒนธรรมไทย. 14, 5 (2527), หน้า 3-7.

ฐิติพ อุดมชัย และคณะ. “ลาวโซ่ง”. เมืองโบราณ. 1, 4, : (กรกฎาคม -กันยายน 2518). หน้า 22-38.

“ญาติตามประวัติศาสตร์นับพันปีเพิ่งมาพบกันที่เมืองไทย”. สารประชาชน. 7, 321 (23 สิงหาคม 2513), หน้า 14-23.

เดโช สอนานนท์. “คนไทยในสิบสองปันนา”. ศิลปากร, 23, 6 : (มกราคม 2523), หน้า 1-31.

ทรงวิทย์ ดลประสิทธิ์. “เมืองจีนและสิบสองปันนา”. ศิลปวัฒนธรรม. 8, 4 (เมษายน 2526), หน้า 61-66.

ทวี สว่างปัญญางกูร. “เชียงตุง”. ศิลปวัฒนธรรม. 14, 1 (พฤศจิกายน 2535), หน้า 184-192.

- ทวีป วรดิolk. “คนไทยในสิบสองพันนา”. เอเชียปริทัศน์. 5, 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2527), หน้า 78-97.
- ทองแถม นาถจำนง. “จ้วงในลุ่มมือจีนและแกว”. ศิลปวัฒนธรรม. 10, 6 (เมษายน 2532), หน้า 126-134.
- _____. “ถิ่นฐานของชาวไตในสิบสองพันนา”. เมืองโบราณ 15, 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2532), หน้า 50-56.
- _____. “ประเพณีทำศพของชนชาติจ้วง”. ศิลปวัฒนธรรม. 13, 2 (ธันวาคม 2534), หน้า 230-238.
- ทินกร ชาดกุล. “คนไต : เอกลักษณ์ไทย”. ว.กำนันผู้ใหญ่บ้าน. 37, 5 (พฤษภาคม 2529), หน้า 9-12.
- “ไทยคำดีตาย”. วารสารไปรษณีย์โทรเลข. 34, (มกราคม 2522), หน้า 50-52.
- ธีรภาพ โลหิตกุล. “เปิดประตูเวียงเชียงตุงเยือนถิ่นไทเขินในพม่า”. ศิลปวัฒนธรรม. 14, 1 (พฤศจิกายน 2535).
- น.ณ.ปากน้ำ, (นามแฝง). “ทองแดนสิบสองพันนา ถิ่นไทยทางใต้ของจีน”. เมืองโบราณ. 15, 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2532), หน้า 100-108.
- นนท์ วิริยะ. “ผู้ไทดำกำแพงแสน”. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. 31, 32 (27 มกราคม 2528), หน้า 24-25.
- นฤมล เทพไชย. “คนไท คำไท แคว้นไท”. ศิลปวัฒนธรรม. 9, 5 (มีนาคม 2531), หน้า 68-71.
- บรรจบ พันธุเมธา. “ไทยดำ-ไทยขาว”. วารสารวิทยศึกษา. 4, 10 (ตุลาคม 2500), หน้า 6-16.
- บุญยงค์ เกศเทศ. “คำดี-อีสาน : ชนเผ่าไทสายเลือดเดียวกัน”. รวมบทความประวัติศาสตร์. 11, (2532), หน้า 123-173.
- ประคอง นิมมานเหมินท์. “บันทึกเรื่องไปไหว้ผีคำกับพี่น้องไทอาหม”. ภาษาและวรรณคดีไทย. 2, 3 (ธันวาคม 2528), หน้า 60-72.
- ปราณี กล้าส้ม. “เรื่องราวของชาวผู้ไท”. เมืองโบราณ. 17, 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2534), หน้า 21-27.
- ปราณี วงษ์เทศ. “ศาสนาของชาวผู้ไท”. เมืองโบราณ. 17, 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2534), หน้า 50-64.

- พ.พินทุเสก. "ชีวิต-วัฒนธรรม-ประเพณีของไทยทรงดำ". วารสารวัฒนธรรมไทย. 6, (สิงหาคม 2511), หน้า 38-42; 7 (กันยายน 2511), หน้า 51-56.
- พรเพ็ญ ฮันตระกูล. "คนไทยดำและคนไทยขาวในภาคตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนาม : ชื่อที่นั่นสำคัญไฉน". วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร. 11, 1 (มิถุนายน - พฤศจิกายน 2533), หน้า 144-171.
- พลาติคัย สิทธิธัญกิจ. "คนไทย". วารสารไทย. 11, 41 (มกราคม-มีนาคม 2534), หน้า 13-22.
- พูกาน, เจ. เอ็น. (Phukan, J.N.). "เทวดาและผีของชาวอาหม : แง่มุมหนึ่งของความเชื่อของชาวไท (ไต) โบราณ". ปราณี วงษ์เทศ (แปล) เมืองโบราณ. 10, 4 หน้า 110-115 (2530), ใน สุจิตต์ วงษ์เทศ (บรรณาธิการ), คนไทยอยู่ที่ไหนบ้าง. กรุงเทพฯ : ศิลปวัฒนธรรม, 2527, หน้า 84-91.
- เมฆินทร์ พานิชกุล. "คนไทยในอัสสัม". ศิลปากร. 31, 4 (กันยายน-ตุลาคม 2530), หน้า 65-79.
- วาสนา กุลประสูตร. "เรื่องของคนไต". อนุสร อ.ส.ท. 22 (มกราคม 2525) หน้า 25-33.
- วาสนา อรุณกิจ. "พิธีกรรมและโครงสร้างทางสังคมของลาวโซ่ง" สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. 19, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2530), หน้า 13-42.
- วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์. "คำเรียกขวัญ : บันทึกประวัติศาสตร์โบราณ และ สัญลักษณ์และความหมาย". รวมบทความประวัติศาสตร์, 10, (2531) หน้า 114-124.
- _____. "เชื้อสายไทยในอัสสัม". วารสารโบราณคดีมหาวิทยาลัยศิลปากร, 6, 4 (2529), หน้า 96-101.
- วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์. "คนไตในเมืองหมอก". อนุสร อ.ส.ท. 30, 6 (มกราคม 2533), หน้า 50-68.
- ศรีศักร วัลลิโภคม. "ความเชื่อเรื่องแกนในไทยดำศาสนาดั้งเดิมของคนไทย" เมืองโบราณ. 17, 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2534), หน้า 12-35.
- _____. "วัฒนธรรมสิบสองปันนา". เมืองโบราณ. 15, 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2532), หน้า 27-42.
- สุนันท์ อุดมเวช. "ไทยทรงดำชนเผ่าไทยในเพชรบุรี". เมืองโบราณ 17, 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2534), หน้า 52-56.
- สุมิตร ปิติพัฒน์. "คนไทยในสิบสองปันนา". วารสารธรรมศาสตร์. 12, 1 (มีนาคม 2526), หน้า 123-137.

แสงอรุณ กรรพงค์ชัย. "พิธีเลี้ยงผีเจ้าหลวง เมืองลำ บ้านไผ่ลือ". สารคดี. 77, 7 (กรกฎาคม 2534), หน้า 126-136.

รายชื่อหนังสือภาษาอังกฤษ

๑.ประวัติศาสตร์ทั่วไป

Barakakati, S. (ed.). **Tribes of Assam**. New Delhi : National Book Trust, 1960.

Barpujari, H.K. **Assam in the Days of the Company, 1826-1958**. Guhati : Lawyer's Book Stall, 1963.

Basu, Nirmal Kumar. **Assam in the Ahom age 1228-1826; being politico-economic and socio-cultural studies**. Calcutta : Sanskrit Pustak Bhandar, 1970.

Be Viet Dang. "Some Questions on Tay and Thai Ethnos Histories and Main Cultural Features". in **Proceedings of the 4th International Conference on Thai Studies**. Kunming. (11-13 May), 1990.

_____. Nguyen Van Huy, Chu Thai Son. **The Tay and Nung Nationalities in Vietnam**. Hanoi: n.d., 1992.

Bockman, Harald. "The Yunnan Tai Domain of Sipsong Banna : From the Asiatic Mode of Production to the Socialist Mode of Production". in **Transactions of the European Association of Chinese Studies**. Zurich : n.d., 1980.

Buragohain, Joya. **The Transition of a Traditional Tai Society : A Case Study of the Tai Aitons**. in **Proceedings of the 2 nd International Conference on Thai Studies**. Bangkok (22-24 August), 1984.

Cam Trong. "Some Questions of Ancient History and Culture of the Thai Ethnic Nationality in Vietnam" in **Proceeding of the 3rd International Conference on Thai Studies**. Canberra. (3-6 July), 1987.

Chao Nomal Gegai. "New Light on the History of Assam : Based on Ahom Buranjis". in **Proceedings of the 4th International Conference on Thai Studies**. Kunming. (11-13 May), 1990.

- Charles Roney Backus. **The Nan-Chao Kingdom and Frontier Policy in Southwest China during the Sui and T'ang Periods.** Unpublished Ph.D.Dissertation, Princeton University, 1978.
- Clarke, Samuel R. **Among the Tribes of Southwest China.** London : China Inland Mission, 1911.
- Cochrane, Wilbur W. "The Northern Shans : A Brief Historical Outline". in **Leslie Milne, Shans at Home.** London : John Murray, 1910.
- Cochrane, Wilbur Willis. **The Shans.** Vols.1. Rangoon : Burma, Government Printing, 1981.
- Cotquhoun, Archibald Ross. **Amongst the Shan.** London : Field & Tuer. Also pub from New York : Scribner and Wilford, 1885.
- Cotquhoun, Archibald Ross. **Ethnic history of the Shans.** Delhi : Mana, 1885.
- Davies, H.R. **Yun-nan : The Link between India and the Yangtze.** Cambridge : Cambridge University Press, 1909, Repr. 1970, Taipei : Ch'eng Wen.
- Dodd, William C. **The Tai Race : Elder Brother of the Chinese.** Cedar Rapids, Ia : Torch Press, 1923.
- Elias, Ney. **Introductory Sketch of the History of the Shans in Upper Burma and West Yunnan.** Calcutta : Foreign Department Press, 1876.
- Elwin, V. (ed). **India's North-East Frontier in the Nine-teenth Century.** London : Oxford University Press, 1959.
- Gait, Sir Edward. **A History of Asam.** B.K. Barua and H.V.S. Murthy (eds.). Calcutta : United Commerical Press, 1967.
- Gerini, G.E. **Shan and Siam.** Bangkok : n.d., 1898.
- Gogoi, L. (ed.). **The Tai Khamtis.** Chowham : NEFA., 1971.
- Gogoi, Padmeswar. **The Tai and the Tai Kingdoms : With a Fuller Treatment of the Tai-Ahom Kingdom in the Brahmaputra Valley.** Gauhati : Gauhati University, Department of Publication, 1968.
- Hamilton, Francis. **An Account of Assam.** 2nd. impression. Gauhati : Gauhati University, Department of Historical and Antiquarian Studies, 1963.

- Hallet S. Holt. "A Historical Sketch of The Shans." **Amongst the Shans**. New York : Arno Press, 1970.
- India Barua. "The Tais of Assam". in **Proceedings of the 2nd International Conference on Thai Studies**. Bangkok. (22-24 August), 1984.
- Jean Berlis. "The Dai of China". in **Proceedings of the 4th International Conference on Thai Studies**. Junming. (11-13 May), 1990.
- J.N. Phukan. "Historical Writings of the Tais in India : A Survey". in **Proceedings of the 1st International Conference on Thai Studies**. New Delhi. (25-27 February), 1981.
- Ma Yao. "A Brief History of the Nationality Dai in Yunnan". in **Proceeding of the 4th International Conference on Thai Studies**. Kunming. (11-13 May), 1990.
- Milline, Leslie. **Shans at Home**. London : John Muray, 1910. Repr. 1970, New York : Paragon Book Reprint.
- Pan Qixu. "The Historical and Cultural Relations between the Zhuang, the Lao and the Thai in the light of Linguistics". in **Proceedings of the 4th International Conference on Thai Studies**. Kunming. (11-13 May), 1990.
- Phookan, M.N. and T. Shyamacharan Singh. "A Comparative Study on Some Thai Groups of Peoples of Assam, India". in **Proceedings of the 4th International Conference on Thai Studies**. Kunming. (11-13 May), 1990.
- Phukan, J.N. The Ahoms : The Early Tai of Assam and Their Historical Relations with Yunnan". in **Proceedings of the 4th International Conference on Thai Studies**. Kunming. (11-13 May), 1990.
- Proceeding of the 1st International Conference on Thai Studies. New Delhi. (25-26 February), 1981.
- Proceeding of the 2nd International Conference on Thai Studies. Bangkok. (22-24 August), 1984.
- Proceeding of the 3rd International Conference on Thai Studies. Canberra. (3-6 July), 1987.
- Proceeding of the 4th International Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990.
- Robinson, W. **A Descriptive Account of Assam**. Delhi : Sanskaran Prakashak, 1975.
- Scott, James George, **Burma and Beyond**. London : Grayson and Grayson, 1932.

- Scott, James George. **Scott of the Shan Hills, Orders and Impressions**, London : Murray, 1936.
- Scott, James George and John Percy Hardiman. **Gazetteer of Upper Burma and the Shan States**. Pt 1, Vol.1 Rangoon : Superintendent of Government Printing and Stationery, 1900-01.
- Seidenfaden, Erik. **The Thai Peoples**. Bangkok : The Siam Society, 1958.
- Shakespear, Leslie W. **History of Upper Assam, Upper Burma and Northeastern Frontier**. London : Macmillan, 1914.
- Short, Stanley W. **On Burma's Eastern Frontier**. London & Edinburgh : Marshall, 1945.
- Thakur, G.C. Sharma. **The Tai Phakes of Assam**. New Delhi : B.R. Publishing Corporation, 1982.
- Thanuram Gogoi. "The Ancient Tai Civilization in Pre-China". in **Proceedings of the 1st International Conference on Thai Studies**. New Delhi. (25-27 Feb.), 1981.
- Wade, J.P. An Account of Assam, Inclusive of the History of Assam and a Geographical Sketch of Assam, 1880 A.D., Compiled about 1793-1800. Benudhar Sarma (ed.), Sibagar, Assam, 1927.
- Wang Yizhi (Wang Jun). "The Origin of the Dai Nationality". in **Proceedings of the 4th International Conference on Thai Studies**. Kunming. (1-13 May), 1990.
- Ward, Francis Kingkom. **From China to Hkamti Long**. London : Arnold, 1924.
- W.W. Cochrane. **The Shan**. Vol.1 Rangoon, 1915.
- Zhao Hongyun and Ke Yuanxiuo. "On the Relationships between Dehong Dai and Ahom Dai". in **Proceedings of the 4th International Conference on Thai Studies**. Kunming. (11-13 May), 1990.
- ๒.ประวัติศาสตร์การเมือง
- Ba Than Win. n.d. **Administration of Shan States from the Panglong Conference to the Cessations of the Powers of the Saohpas 1947-1957**. M.A.these Rangoon: Arts and Science University M.A. thesis.
- Bervel, Renee de., ed. **The Kingdom of Laos**. Saigon: France-Asie, 1959.

Breazeale, Kennon. **The Integration of the Lao States into the Thai Kingdom.**

D. Phil. thesis, Oxford University, 1975.

Hsieh Shih-Chung. **Etnnic-Political Adaptation and Ethnic Change of the Sipsong**

Panna Tai : An Ethnohistorical Analysis, Ph.D. thesis, University of Washington, 1989.

Khin Gyi, Saw. **History of the Cis-Salween Shan States (1886-1900).** M.A.

these, Mandalay: Arts and Science University, 1973.

I.S. Muntaza Khatuns. "The Thirteenth Century Tai Form Government : Structured on the

Ahom Model". in **Proceeding of the 2nd International Conference on**

Thai Studies. Bangkok. (22-24 August), 1984.

Leach, Edmund. **Political Systems of Highland Burma.** Cambridge: Harvard, 1954.

Leach, Edmund. "The Frontiers of Burma". **Comparative Studies in Society and History.** 1960, 3, pp. 49-68.

Lemoine, Jacques. **Tai Lue Histroical Relation with China and the Shaping of the Sipsong**

Panna Political System". in Proceedings of the 3rd International on Thai Studies.

Camberra. (3-6 July), 1987.

Moerman, Michael. "A Minority and Its Government: the Tai-Lue of Northern Thailand".

In Peter Kunstadter, ed. **Southeast Asian Tribes, Minorities, and Nations.**

Princeton: Princeton University, 1967, pp. 401-424.

Nakamura, Mistsuo. "Political Systems of Sip-song Panna : An Attempt at an Ethno Historical

Exploration into a Lue Kingdom of Yunnan. China". Paper presented at the 17th

Annual Conference of the American Society for Ethnohistory. 1971.

Rai Sahip Golap Chandra Borua. (ed. and Trans.). **Ahom-Buranji : From the Earliest Time to the**

End of Ahom Rule. Gauhati : The Government of Assam, 1933.

Ratanaporn Sethakul. "Poligical Relations between Chiang Mai and Kengtung in the

Nineteenth Century" in Renar, ed. **Changes.** 1988, pp. 296-327.

Renard, Ronald. D. "Changes in the Shan States under the British". In Renard, ed.

Changes, 1988, pp. 109-1471.

- Romesh Buragahain. "The Tai in Northeast India. A Look into the Factors and Processer of Tai-Ahom State Formation in Early Medieval Assam : 12280-1250". in **Proceedings of the 4th International Conference on Thai Studies.** Kunming. (11-13 May), 1990.
- Sai Sam Tip. The Lu in Sip-song Panna from the earliest times down to A.D. 1644. Rangoon : Arts and Science University, 1976.
- Saimong Mangrai, Sao. **The Shan States, and the British Annexation.** Ithace, N.Y. : Cornell University, Southeast Asia Program, Data Paper No. 57, 1963.
- Sarma, A.C. Tai Ahom : System of government. Delhi : B.R. Publishing Corporation, 1986.
- Tai Studies Center. **The Tai Federation and Dien Bien Phu.** (a Tai Historical Journal 1945-55). The United States, 1986.
- Taylor, Robert H. "British Policy and the Shan States", 1886-1942. In Renard, ed. **Changes, 1988** pp. 13-62.
- Tzang Yawnghwe, Chao. **The Shan of Burma : Memoirs of an Exile.** Singaproe: Institute of Sourtheast Asian Studies, 1987.
- Zhang Xisheng et al. 1990. "The Feudal Law and Power Structure of the Dai Nationality". In Institute of Southeast Asian Studies, **Proceedings.** Vol II, pp. 325-340.
- ๓.ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ
- Aye Kyaw. "Economic Changes in the Shan States". In Renard, ed., 1988, pp. 209-247.
- Hill, Ann Maxwell. 1990. "Markets and Polity in the Xishuangbanna". In Institute of Southeast Asian Studies, **Proceedings.** Vol II, pp. 302-309.
- ๔.ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรม
- An Chuyang & Liu Bahua, ed., **Where the Dai People Live.** Beijing: Foreign Language Press, 1985.
- Anan Ganjanapan. "The Differentiation of the Peasantry and the Complex Patronage System under Forced Commericalization." In Renard, ed. **Changes. 1988** pp. 248-295.

Archaimbault, Charles. **La Course de pirogues au Laos: un complexe culturel.**

Ascona: Artibus Asiae, 1972.

LeBar, Frank, Gerald Hickey, and John Musgrave. 1964. Ethnic Groups of Mainland Southeast Asia. New Haven: HRAF.

Collis, Maurice. **Lords of the Sunset.** London: Faber & Faber, 1938.

Dowdle, Nancy. **The Dai People: A National Minority in the Chinese Revolution.**

M.A. these, University of Hawaii, 1980.

Enriquez, C.Cm. **Races of Burma.** Delhi: Compiled for the Government of India, 1933

Guan Jian. **The Relationship Between Indigenous Religion and Theravada**

Buddhism: an Ethnographic Study of a Dai Lue Village. M.A. theses,

University of Hull, 1991.

Institute of Southeast Asian Studies. **Proceedings . Kunming: Institute of Southeast Asian**

Studies, 1990, 4 vols.

Le Lemire, Charles. **Le Laos annamite, Region des Tiem (Ailao, des mois et des**

pou- Euns (Cam-Mon et Tran-Hihn) restituees en 1893. Anger & Paris: Challamel.

1894.

Milne, Leslie. **Shans at Home.** London : John Murray, 1920.

Pei Sheng-ji. "Some Effects of the Dai People's Cultural Beliefs and Practices on the

Plant Environment of Xishuangbanna, Yunnan Province, Southwest China" In Karl L.

Hutterer

et al., eds. **Cultural Values and Human Ecology in Southeast Asia.** Ann Arbor:

Michigan Papers on South and Southeast Asia, 1985 ,No. 27, pp. 341-372.

Pham Due Duong. "Tay-Thai Factor in the Frocess of Formation of the Vietnamese

Language and Model of Wet-Rice Cultivation of Vietnamese". In Institute of

Southeast Asian Studies, Proceedings. 1990, Vol II, pp. 361-371.

Renard, Ronald D., ed. Changes in Northern Thailand and the Shan States 1886-1940.

Singapore : Southeast Asian Studies Program Report No. 1, 1988.

Siguret, J. **Teritoire et Population des Confins du Yunnan.** Peking, 1937.

Snit Smuckarn. **Peasantry and Modernization: A Study of the Phuan in Central Thailand.**

Ph.D.dissertation, Honolulu, University of Hawaii, 1972.

Snit Smuckarn & Kennon Breazeale. **A Culture in Search of Survival: The Phuan of Thailand and Laos.** New Haven: Yale University Southeast Studies, 1988, Monograph No. 31.

Terwiel, B.J. **The Tai of Assam : and Ancient Tai Ritual.** Gaya, Bihar : Center for South East Asian Studies, 1980.

T'ien Ju-K'ang. **Religious Cults of the Pai-I Along the Burma-Yunnan Border.** Ithaca : Cornell Southeast Asia Program, 1986.

Zhu Liangwen. **The Dai : Or the Tai and their Architecture & Customs in South China.** Bangkok : DD, 1992.

ประเภทบทความในวารสารภาษาอังกฤษ

๑. ประวัติศาสตร์ทั่วไป

Garthew, M. "The History of the Tai in Yunnan 2205 B.C. - 2253 A.D.". Journal of the Siam Society. 40, 1. (1952), p.1-38.

Gogoi Padmeswar. "The Tai People of Assam", Lik Phan Thai. (Journal of the Tai Historical and Cultural Society of Assam). 1. (1966), p. 23-51.

Gurdon, P.R.T. "On the Khamtis", Journal of the Royal Asiatic Society. (1895), p. 157-164. Izkowitz, Karl Gustav. "Notes About the Tai", Bulletin of the Museum of Far Eastern Antiquities. 34. (1962), p. 73-91.

Lambert, E.T.D. "A Short Account of the Ahom People", Journal of the Siam Society. 40, 1. (1952), p.39-65.

Le May, Reginald S. "The Lu, a Paper Written in Reply to the Questionnaire of the Siam Society", Journal of the Siam Society. 19, 3. (1925), p. 159-169.

Parker, E.H. "The Old Thai of Shan Empire of Western Yunnan", China Review. 20. (1893), p. 337-346.

Sams, Bert F. "Black Tai and Lao Song Dam", Journal of the Siam Society. 76. 1988, p.100-120.

Sarkar, J. "Assam and the Ahom in 1660 A.D.", Journal of the Bihar and Orissa Research Society. 1. (1915), p. 179-195.

Seidenfaden, Erik. Review Article of Burma and Beyond by Sir George Scott", Journal of the Siam Society. 29. (1937), p. 141-151.

Sutherland, William' "Along a Shan Road : Southern Shan States, Upper Burma", Geographical Magazine. 14. (1989), p. 189-198.

Ward, Francis Kingkom. "Yunnan and the Tai People", Journal of the Royal Central Asian Society. 24. (1937), p. 24-36.

Woodthorpe, R.G. "The Country of the Shans", Geographical Journal. (1896), p. 577-602.

๒.ประวัติศาสตร์การเมือง

Condominas, Georges. "Essai sur l'evolution des systemes politiques thais". In *l'Espace social a propos de l'Asie du sud-est*. Paris: Flammarion, 1980, pp. 259-316.

Gogoi, Padmeswar. "The Political Expansion of the Mao Shans", Journal of the Siam Society. 44. (1956), p. 125-138.

Gunn, Geoffrey C. "Rebellion in Northern Laos : The Revolts of the Lu and the Chinese Republicans (1914-1916)", Journal of the Siam Society. 77, 1. (1989), p. 61-68.

๔.ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรม

Beauclair, Inez de. "Tribal Cultures in Southwest China". *Asian Folklore and Social Life Monographs*. Taipei, 1970.

Charpentier, Sophie & Pierre Clement.. *Elements comparatifs sur les habitations des ethnies de langues thai*. Paris: CERA-CeDRASEMI, 1984.

Kirsch, A Thomas. "The Quest for Tai in Tai Context". *Crossroads* 5:1, 1990, pp. 69-79.

Lefferts, H. Leedom. "The Culture of Boxes: Information Flow and Social Organization Among the Northeast Thai and Lao". *Crossroads* 5: 1, 1990, pp. 59-68.

O'Connor, Richard A. "Siamese Tai in Tai Context". *Crossroads* 5:1, 1990, pp. 1-21.

Renard, Ronald D. "Tai Lu Self, House, Village, and Moeng. *Crossroads* 5:1, 1990, pp. 43-58.

Scott, James George. "Buddhism in the Shan States", Journal of the Royal Asiatic Society. (1911), p. 717-734.

Scott, James George. "Shan Buddhism", Journal of the Royal Asiatic Society. (1912), p. 496-499.

Tanabe, Shigeharu, "Spirits and Ideological Discourse: The Thai Lu Guardian Cults in Yunnan"

Sojourn 3 : 1, 1988, pp. 1-25.

Tannenbaum, Nicola. "The Heart of the Village : Constituent Structures of Shan Communities".

Crossroads 5 : 1, 1990, pp. 23-41.

Telford, J.H. "Animism in Kengtung State". Journal of the Burma Research Society. 27:2, 1937, pp. 185-238.